

ריב"ש על הש"ס

גירסה חפץ חיים לרבניין
יצחק ב"ר ששת ירושל

מתוך
חידושי ופירושי
שבשו"ת הריב"ש
על הש"ס



ריב"ש על הש"ס

לרבינו יצחק ב"ר ששת

מתוך חידושיו ופירושיו
שבשו"ת הריב"ש

על הש"ס

מוגה
בהתאמה לדפוס-ראשון,
וגם על-פי דפוסים ראשונים ואחרונים
וגרסתו של מדרן-המחבר הבית-יוסף

מכון
כנסת
ירושלים תשפ"ג



הקדמה ומבוא

א. "מאת ד' היתה זאת היא נפלאות בעינינו. זה היום עשה ד' נגילה ונשמחה בו".

זכות גדולה נפלה בחלקנו להיות ממוזכי-הרבים ובד-בבד לעשות "נפש לצדיק", על-די הוצאתו לאור של הספר "ריב"ש על הש"ס" המפיץ אור-חדש ללומדי התורה די בכל אתר ואתר. למרבה הצער לא זכינו שחידושיו על הש"ס של רבינו זיע"א יגיעו לידינו (וכן לא שאר חיבוריו), כפי שזכינו לאור תורתם של שאר רבותינו הראשונים זיע"א בחידושיהם על הש"ס, ובשל כך לא מופצת תורתו די הצורך כראוי לאחד מן הראשונים שהיה מגדולי ישראל שבדורו ופוסק-הדור בארצות רבות.

רבינו היה תלמיד הר"ן זיע"א ואחרון הראשונים שבספרד, ולאחר גלותו מארץ מולדתו ספרד עקב גזירות שנת קנ"א - ראש וראשון לרבני דייני ומנהיגי היהדות באלג'יריה ושארה קהילות צפון-אפריקה. גדולה ורבה היא ההערכה וההתייחסות אליו כפוסק-הדור וכעמוד ההוראה, על-די גדולי הפוסקים, ובפרט על-די מרן רבינו יוסף קארו זיע"א מחבר הבית יוסף והשולחן ערוך ומרן נושאי כליו, ולדורות עולם. אך למרות כל האמור, עד עתה לא זכינו לאור חידושיו על הש"ס.

מעט מן המעט מכך יתוקן עתה, עת בה זוכה ספרנו לראות את אור הדפוס. שכן בספר זה יוכל הלומד את סוגיות הש"ס למצוא על-אתר את תורתו של רבינו, מעט המעיד על המרובה, תורה ובה חידושים ופירושים רבים המנוסחת בבהירות רבה ובשפה ברורה, תוך ניתוח שיטות הקדמונים והראשונים - והכל מתוך המגמה והמטרה של "לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא", שהיא דרכו והחותם שהשביע רבינו בשו"ת הריב"ש.

מתולדותיו

ב. להלן מעט ציונים לתולדות רבינו, שנלקטו מתוך פרטים רבים נוספים אודות חייו המצויים בספרו של הרב אברהם הרשמן: רבי יצחק בר ששת (הריב"ש), מוסד הרב קוק, ירושלים תשט"ז (להלן: הרשמן). התודה והברכה לרבנים שליט"א מנהלי המוסד.

רבינו נולד בשנת ה"א פ"ו (1326) בעיר ברצלונה בירת חבל קטלוניה שבמדינת ספרד, ונפטר כשהוא בן כשמונים ושנים שנה בעיר אלג'יר שבמדינת אלג'יריה בשנת "כי לקח", דהיינו בשנת ה"א קס"ח (1408).

רבינו יצק מים על ידי שלושת גדולי הרבנים של ברצלונה בדורו: רבי חסדאי קרשקש, רבי פרץ הכהן ורבינו נסים (הר"ן). ואכן הוא מכנה את רבו רבי פרץ "החסיד הכהן הגדול" ובתשובה אחרת הוא קורא לו ולר"ן בתואר "שני המאורות הגדולים" (סימן שפז).

אך רבו המובהק שממנו למד וקיבל את רוב תורתו הוא הר"ן, שאותו הוא מכנה "רוח משיח השם" (סימן שצו). הוא ידע כי מורו זה חונן בגאונות במידה שלא זכו לה יתר אפנו חכמי הדור, והשתוקק שגאונו תתגלה לרבים בכל תוקפה וזוהרה. רבינו היה מטבעו עדין, מעביר על מידותיו ומכבד את רגשות זולתו, אך אוי לו למי שמלאו לבו לפקפק בגדולתו יוצאת-הדופן של רבו הר"ן. וכך מוכיח רבינו את רבי שלמה צרפתי תוך שהוא מעמידו על טעותו:

"אין ערוך אליו בכל חכמי ישראל ואין להשוות, כלם לפניו כקליפת וכרגיר שומשום" (סימן שעה). ועוד הוא ממשיך ותוקף את אותו תלמיד-חכם: "ראיתך השום בשבח, ומבין ריסי כתבך נכר אתה מחשיבו כאחד החכמים ראית בספרך" (סימן שצו). רצונו העז של רבינו היה ללכת בדרכו של רבו הר"ן, וללמוד ממנו את

©

כל הזכויות שמורות
אין להעתיק, לשכפל, לצלם, או לאכסן
במאגר מידע בכל דרך או אמצעי
חלק כלשהו מן המופיע בספר זה
לשימוש פרטי או
מסחרי.

ירושלים תשפ"ג



מכון כנסת

טל: 02-3722669

Machonkneset@gmail.com



כתיב רבינו. קטע מתשובת הריב"ש
אוסף פירקוביץ סט. פטרבורג 64128

שיטתו בלימוד מקצר ודרכו בפסק ההלכה. וכך הוא כותב לרבו: "אני בהיותי מפחד תמיד פן אכשל רצוני ובהיותי חושק לדבקה בדרכיך וללכת בעקבות מידותיך, להחמיר ולחוש ולדקדק הגמרא בהוראה... בכל מה שאפשר (סימן שפח).

יש לציין שעל אף שבדרך הלימוד שלו היה שיך רבינו לבית-מדרשו של הרמב"ן ותלמידיו כרבו הר"ן, העריץ והחשיב רבינו ביותר גם את גדולי הראשונים האשכנזים "חכמי הצרפתים". ואלה הם דבריו אודותיהם.

"המאור הגדול רבינו שלמה זכר צדיק לברכה גלה עמוקות התלמוד מני חשך לא עממוהו כל סתום, ובזולת פירושו היה כדברי הספר החתום. והמאור השני רבינו יעקב איש תם, אשר כמוהו בפלפול לא נהיה מאחר שהתלמוד נחתם, תלמוד ערוך בפיו ושגור סיני ועוקר הרים וטוחנן זה בזה; מפלפולו ועמק שכלו ורחב בינתו כל חכם לב הן גור יגור. ואת שאר הכוכבים חכמי הצרפתים, מפייהם אנו חיינ ומימיהם אנו שותים". (שצד)

ג. עיר ואם בישראל היתה ברצלונה באותם הימים, עד שרבינו קרא עליה בהשאלה את "אורא דברצלונה מחכים" (סימן שסט). בימי שבתו בברצלונה לא נשא רבינו את הרבנות, אך מילא תפקידים רבים המוטלים על רב או דיין. הוא חי בעיר זו יותר המשפט: חייו. ואולם יהודים בריונים הלשינו למלכות על הר"ן על רבינו ועל עוד כמה משרת העדה, והם נתפסו והושלכו לכלא. שבועות ואולי אף חדשים אחדים שהו הרבנים ממחצית ממנהיגי בכלא, ולאחר מכן הוצאו לחופשי לאחר שנתנו ערבון כספי למלכות.

בעקבות מאורע חמור זה, כעבור שנה או שנתיים, עזב רבינו את העיר ועבר לכהן כרב בסרגוסה (סרקסטה). בעיר זו שהינה המטרופולין של חבל אראגון, היה מרכז גדול של יהודים ובתוכם תלמידי-חכמים ומדקדקים במצוות. אף כאן נאסר רבינו בכלא עקב מלשיונות של יהודי, ורק לאחר שהקהל שילם עבורו קנס כספי למלך הוא שוחרר והופסקה ההקירה נגדו.

זמן מה לאחר מכן היגר רבינו לולנסיה בה נתקבל לרב ולראש-ישיבה, ובימים אלה נתפשטו השפעתו ופרסומו בכל קצווי ארץ. ימים של שלווה ושלוש ידע רבינו בעת ההיא, אך הם לא ארכו שנים רבות. הסער שהתחולל על היהודים ברחבי ספרד ניתך עליהם בכל זעמו בשנת קנ"א (1391), בשל תעמולת המשטמה של הכמורה הנוצרית. אלפי יהודים נרצחו באכזריות נוראה ורבבות אחרים המירו את דתם, מתוכם רבים רק למראית-העין. אף על יהודי ולנסיה ירדה הפורענות הקשה ועימה רצח והמרת-דת, אך אחדים מהם הצליחו לברוח לצפון אפריקה וביניהם רבינו. כתוצאה מן הפרעות האכזריות בספרד נהרו רבים מן הפליטים היהודים לעבר ארצות צפון אפריקה, והודות לתבונתם וחריצותם נוסדו והתפתחו שם קהילות חשובות ביותר.

בן כששים וחמש שנה היה רבינו בעת הגיעו לשם, ולאחר נדודים שונים קבע את משכנו בעיר אלג'יר (אלג'זאיר) החשובה והגדולה שבערי אלג'יריה. שם נבחר לכהן כמרא-דאתרא ואף מאת המלך קיבל כתב מינוי לרב ודיין בעל סמכויות נרחבות, ושם גם הפך להיות רבן של כל בני הגולה (ובלשוננו של הרשב"ץ: "יחיד בדורו"). הוא נודע בשם-התואר, שיש בו ביטוי גם להערצה ללא סייג וללא עוררין וגם לקבלת מרות מוחלטת: "הרב", ותו לא - הרשב"ץ הוא שהכתירו בתואר זה וגם הרשב"ש כינהו כך.

רבינו פעל במרץ ובחריצות לתועלת יהודי הקהילות שבכל המרחב בו התגורר, הן המקומיות והן של גולי ספרד, ובמידה מרובה יש לזקוף לזכותו את עליית קרן התורה והיהדות בעירו בפרט ובכל מדינות המגרב בכלל. ולכן בשעת פטירתו בשנת קס"ח (1408), והוא כבן שמונים ושנים שנה, התאבלו עליו כל יהודי צפון אפריקה שהעריצו את אישיותו והוקירו את פועלו הרב. ציונו הפך לאתר קדוש ליהודים, ומדי שנה בשנה ביום ההילולא שלו היו נקהלים שם המונים להתפלל לישועה בזכות הצדיק, תוך כדי נתינת צדקה והדלקת נרות-זכרון. על מצבת קבורתו נחרתה קינה ארוכה ונלהבת לזכרו. (הרשמן עמ' יב-מב, וכן עמ' קנה-קנח).

ד. ידידות ואהבה-רבה שררו בין רבינו לרבו הר"ן. על הערצתו וקרבנותו המרובה אל רבו ניתן ללמוד מהציטוטים הבאים.

"למדוני מנעורי גאוני עולם מגדילי תורה, עמם עוז ותושיה מלכים ימלוכו קטנם עבה ממתני, כל יודעי דת ודין השרים והסגנים והפחות. נקראו רבנים לא מפני עיון הלכה בתוספות ובקאות במסכת אחת או בשנים לבד, אבל ששואלים אותם דבר הלכה בכל מקום ואפילו במסכת דכלה ואומרים אותה על פה עם רוב התוספות, בכל מה שיהיה תלוי בו דין או פסק. לפנייהם יכרעו כל יושבי אהל ותופסי התורה יבא כל בשר להשתחוות. ומן אז חדלו נאספו ממנו בחטאינו, נשאר העולם שומם וגלמוד. לולי יי צבאות הויתר לנו שריד, דבר אחד לדור, הוא מורנו הרב הגדול רבינו נסים נ"ר היה כאחד מהם לדעת טוב טעם ודעת. בקי בשלשה סדרים ודמו ליה כמאן דמנחי בכיסתיה. ודעתו רחבה מני ים ושכלו זך וישר, אין ערוך אליו בכל חכמי ישראל ואין להשוות, כלם לפניו כקליפת השום וכגרגר שומשום". (סימן שעה)

"מה שכתבתי אליך ממורנו הרב הגדול רבינו נסים נ"ר. הנה מאשר ראיתיך מקצר בשבחך, ומבין ריסי כתבך נכר אתה מחשיבו כאחד החכמים ראית בספרך, וכן בכתבך אל החכם דון חסדאי נ"ר - יראתי פן יבא לאון הרב נ"ר, ואולי יגיע אי זה נזק בזה לכבודך. ולכן הארכתי אליך בספר קצת שבחו ולא כטפה מן הים, כי אם באנו לכתוב אין אנו מספיקין ולא מפסיקין. ובאמת כי בכל חכמי ישראל אין ערוך אליו". (סימן שעו)

ולאחר שנאלץ לגלות מברצלונה לסרקסטה ולהיפרד מרבו הר"ן, הוא מקונן על כך במכתבו אליו. "מורנו ורבינו נ"ר אלדים, נשמת קרבנו... כי אזכרה מקדם רביבי טל אורות טלך אל פי גיחון... ובשמחת לבב כהולך בחליל אעבור בסך עד ביתך אלדים אדם, בתודה ובזמירות את פניך אקדם. חיים ברצונך העמדת להררי עז וחסד עשית עמדי, נשאתני כאב על זרועך, רוחך טובה נתחני בארח מישור וימין תסעדני. ועתה כי הטו עונותי וגלית מעל נחת שלחנך מלא דשן... הסתרת פניך הייתי נבהל, בכיתי לקשי יומי ומכאובי נגדי תמיד... ואת כל הכבוד הנה איתי במקום הזה, עיר האלדים מדבר בה נכבדות לכבוד התורה ולומדיה קטן וגדול שם הוא רגליהם היו עומדות; הכל כאין נגדי על כל כבוד משכנותיך. מה ידידות לי שב לחסות את מושל לחם חמודות... מיחל ומצפה עת קץ אוסיף להביט אל היכל קדשך ותמונת כבודך בהקיץ מעמל נפשי, אראה אשבע". (סימן שפח)

וכמים הפנים לפנים, הר"ן משיב לו באהבה על דבריו אלה ופותח את תשובתו אליו במשפט: "החכם הגדול... ערב עלי לישא וליתן עמך".

ובסיום תשובתו הוא חותם: "כי ראית על פרידתך דרך עצב בי, אצת לנחמני... (אך) היכול לכבות טל משכים הולך רשפי נדוד, אהבה עזה... בשבתך בבית יי... אולי אוכל והניחותי לך; כי בשלום תורתך שלום יהיה לך". (סימן שצ)

אחדותו והערצתו הרבה של מרן רבינו יוסף קארו אל רבינו ידועה ומפורסמת, ואכן בספרו בית יוסף הוא מביא את תשובותיו ופסקיו כתשע-מאות פעמים. וכך הוא כותב אודותיו (שו"ת אבקת רוכל סימן עג): "מורי הרב הגדול מוהרי"ב (רבינו יעקב בן-רב) זלה"ה היה רואה תשובות הריב"ש וסומך עליהם יותר מפוסקים אחרים שבזמנו, ותופס סברתו יותר מפוסקים אחרים". ועוד הוא כותב (שו"ת בית יוסף דיני כתובה סימן ב): "תלמידי הריב"ש אנו ומימיו אנו שותים, ומי כמוהו מורה רב גדול בישראל, והלואי נוכל להבין דבריו ולירד לעומקן".

ההדרה ועריכה של ספרנו

ה. התפללנו בעבר בעת העבודה הרבה על הספר ואף עתה אנו תפילה לקב"ה שיצילנו משגיאות, שהרי "שגיאות מי יבין". השתדלנו ככל האפשר שלא לשנות מנוסח שו"ת הריב"ש דפוס-ראשון, קושטנינה ש"ו-ז (שהובא לדפוס והוגה על-ידי רב נודע מגדולי דורו: רבי שמואל הלוי, בבית-



בר שטח

הדפוס החדש
בית יוסף
לפני הדפוס
בית יוסף
לפני הדפוס
בית יוסף
לפני הדפוס

קישטותל בארון זה

הדפוס החדש

דפוסו של המדפיס הנודע רבי אליעזר שונצינו שנפטר בשנת ש"ז. זאת מלבד שינויים ותיקונים רבים שעשונו על-פי גרסתו של מרן המחבר בחיבוריו בית יוסף וכסף משנה (בהם הוא מצטט את שו"ת הריב"ש מתוך כתבי-היד שהיו לפניו ובהם היה מחולק השו"ת לשלושה חלקים, ולכן קיים שוני גדול בין מספור התשובות שלו לבין שלנו), או במקומות של ט"ס ברורות, או לעיתים בשינויי כתיב של חסרות ויתרות.

כמקובל בחקר תולדות-הדפוס, הטקסט של דפוס-ראשון הוא הנאמן ביותר למקור שעל-פיו היה נדפס הספר, שהוא כתבי-היד. בנוסף, דפוס קושטא שהיתה בירת האימפריה העות'מאנית, לא עברו צנזורה כדפוס ארצות הנצרות. (יש להעיר שכפי הנראה לפני ה"ח היה השו"ת במהדורת השניה, שנדפסה בריווא דטרינטו בשנת ש"ט. שכן במסכת נדרים ח, ב מעיר ה"ח שהריב"ש גרס בגמרא שם: יא, ולא: יאלי - ואכן כך היא הגרסא במהדורה השניה, אך בראשונה הגרסא הפוכה: יאלי, כגרסת רבו הר"ן). ואולם הציטוטים מדברי הגמרא המובאים בראש כל קטע, אינם מתוך נוסח השו"ת אלא מתוך נוסח הגמרא שלפניו.

ההגהות והתיקונים שבספרנו מתייחסים לעיתים לנוסח שו"ת הריב"ש דפוס-ראשון גופו, ולעיתים לנוסח המהדורה המהודרת של שו"ת הריב"ש שנדפסה על-ידי מכון ירושלים (ירושלים תשנ"ג), בעריכת הגאון רבי דוד מצגר שליט"א. מהדורות פאר זו של מכון ירושלים שהינה כלולה בהדרה, יצאה-לאור על-ידי מייסד מכון ירושלים ומנהלו במסירות-נפש במשך עשרות בשנים, ידידנו הנערץ והאהוב איש-החזון והמעש הרב יוסף בוקסבוים זצ"ל, שלמרבה היגון עזב אותנו לאנחות בגיל כה צעיר, ממש באמצע הדרך, כשעוד נכוננו לו עבודה רבה ומפעלי הוצאה-לאור כבירים למען כל עם ישראל.

כל התוספות בסוגריים ובאותיות קטנות הינן מאת העורכים, לעיתים משום הספק בשאלת הגרסא הנכונה וכהצעת גרסא, לעיתים כתיקונים ביאורים והשלמות, וכמובן לשם ציון מראי-מקומות.

המלצות

1. להלן נצטט דברים אחדים מתוך ההמלצות לספרנו, שנכתבו וניתנו לעורכיו על-ידי מרנן ורבנן גאוני הדור שליט"א וזצוק"ל (ההמלצות מובאות לפי סדר א"ב של שמות המשפחה).

מרן ראש הישיבה הגאון הגדול רבי י. גרשון אדלשטיין זצוק"ל: "דבר ברור הוא שיהי' תועלת ללומדי תורה במה שדברי הריב"ש מסודרים על סדר הש"ס".

הגאון הגדול רבי עזריאל אויערבך שליט"א: "דבר חשוב עד מאד לערוך חידושים על ש"ס מאחד הראשונים אשר מפיו אנו חיים".

הגאון הגדול רבי ברוך מרדכי אזרחי שליט"א: "עריכת תשובות הריב"ש בהגהה מדוקדקת על פי סדר הש"ס - ודאי דאמינא לפעלא כי טב".

הגאון הגדול רבי דוד כהן שליט"א: "הביאו לפני הלומדים ספר שלם של מפרש נוסף מתורת הראשונים על המסכת, שיש בו אור גדול בהבנת העומק של הרבה סוגיות".

2. כאן נביא שורות אחדות מתוך מה שכתבו מרנן ורבנן גאוני וגדולי הדור בהסכמותיהם לספר "משנת הרא"ש" (בני ברק ה'תשס"א), חידושי וביאורי הרא"ש על הש"ס מתוך שו"ת הרא"ש, שערך הגאון רבי ישעי' כהן שליט"א. מרן ראש הישיבה הגאון הגדול הגראי"ל שטינמן זצוק"ל: "אשר גדולי הראשונים כתבו דברים לא על המסכת, אלא מתוך גדלותם וידיעתם בכל הש"ס, בכל דבר שנשאלו ידעו לפסוק מתוך



שער דפוס דיווא דטרינטו ש"ט

התלמוד... ואפריון נמטייה להמחבר שהעמיד דברי תשו' הרא"ש על המסכתות... למען כשעומדים בהמסכתא ידעו ביאורי הרא"ש דשם... דברי הראשונים אינם צריכים ולא שייך בדורינו יסכים על דבריהם".

הגאון הגדול רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זצוק"ל: "שיהיה מסודר על סדר מסכתות הש"ס, שישמש ללומד המסכת בתור מפרש המסכת. ובודאי יביא תועלת גדול ללומד, כי מה גדול וחשוב לנו כל ביטוי ולשון של הראשונים, המגלים לנו מצפוני התורה בעמקות והבנה את המשא ומתן של מהלך הסוגיא".

מן הסתם אף על ספרנו זה ניתן לומר "שישמש ללומד המסכת בתור מפרש המסכת". וזכותו של רבינו זיע"א תעמוד לספרנו שיתקבל ברעוא על-ידי הקהל הקדוש לומדי-תורה הקדושה, די בכל אתר ואתר ברחבי העולם היהודי. ונסיים בתפילה ותחינה לקב"ה: "יהי רצון מלפניך... שתהא השנה הזאת שנת אורה שנת ברכה שנת גילה" - עלינו ועל ישראל ונאמר אמן כן יהי רצון, אמן ואמן.

מכון כנסת אשר פקיע שמייה בההדרת תורתן של ראשונים ואחרונים במהדורות מפורות ומדויקות זוכה להגיש אף את חידושים אלו אשר מקום נמצא לנו להתגדר בהם לראשונה מאז ומעולם, בטוחים וסמוכים אנו כי יביא הספר תועלת מרובה לכל לומד ומעיין ויתבררו דברי רבינו המחבר בסוגיות הש"ס. מכון כנסת מברך את הרב המהדיר שליט"א החפץ בעילום שמו, שעמל שנים ארוכות על בירור מקחו של רבינו הריב"ש ושכרו רב מן השמים. זכות המחבר תעמוד לו עד ביאת גואל.

מכון כנסת

ירושלים תשפ"ג

הסכמות

הסכמת מרן ראש הישיבה הגאון הגדול רבי י. גרשון אדלשטיין זצוק"ל

דבר ברור הוא שיהי' תועלת ללומדי תורה
במה שדברי הריב"ש מסודרים על סדר הש"ס
הכו"ח בברכה

י. גרשון אדלשטיין

י. גרשון אדלשטיין

הסכמת הגאון הגדול רבי עזריאל אויערבך שליט"א

דבר חשוב עד מאד לערוך חידושים על ש"ס
מא' הראשונים אשר מפיו אנו חיים
ואפריון נמטי' להרה"ג העורך ומו"ל
שהוא ת"ח גדול
ויהי"ר שיהא לתועלת להגדיל תורה

בברכה וס"ד

עזריאל אויערבך

הסכמת ראש-ישיבת עטרת-ישראל

הגאון הגדול רבי ברוך מרדכי אזרחי שליט"א

אני הנני להיות נטפל לממליצי ומוקירי פעלו של הרב הגאון,
עריכת תשובות הריב"ש, בהגהה מדוקדקת, ובהגשתו על פי סדר הש"ס.
דאי דאמינא לפעלא כי טב.
ה"ר כי חפץ השם בידו יצליח להגדיל תורה ולהאדירה.

ב"מ אזרחי

הסכמת ראש-ישיבת חברון, הגאון הגדול רבי דוד כהן שליט"א

בס"ד

מכתב ברכה

מה נכבד היום הזה בהגלה אור
נגוהות בהדפסת תורתו של רבינו
הריב"ש שהוא מהדור האחרון של
רבותינו הראשונים תלמידו
המובהק של הר"ן אשר תורתו
מאירת עינים והרבה חידושים
וביאורים רחבים ועמוקים בסוגיות
הש"ס מפורשים בחידושי
ובפירושי שבשו"ת הריב"ש
ומתוך זה לא הגיעו לידי לומדי
המסכת ונאבד מהם תורתו של
הממשיך של מסורת ראשוני ספרד
השופך אור על תורת רבותינו
הראשונים בסוגיות הש"ס.

ודבר גדול מאוד לקחו על עצמם
הרבנים שהם גדולי תורה
המופלגים בהיקף ידיעתם ובעומק עיונם והעמידו את תורתו של הריב"ש על סדר המסכתות
והאירו הדברים לעמוד על דקדוק לשונו ועומק דבריו והביאו לפני הלומדים ספר שלם של
מפרש נוסף מתורת הראשונים על המסכת שיש בו אור גדול בהבנת העומק של הרבה
סוגיות.

ואין לתאר גודל זכותם בהוצאת ספר זה על מסכתות הש"ס. ותעמוד להם זכותו של רבינו
הריב"ש להשלים מלאכה גדולה זו ולהמשיך לזכות את עולם התורה בתורת רבותינו
הראשונים להגדיל תורה ולהאדירה.

הכו"ח לכבודן של עמלי תורה ומנחיליה
דוד כהן

ברכות

וכן אמרו: כל מי שיש בית הכנסת בעירו ואינו נכנס שם להתפלל נקרא שכן רע, שנאמר: כה אמר (ה') [י'] על כל שכני הרעים (לקמן ח, א). ואין צריך לומר באלו שהם צריכין להשלים לעשרה.

ומדעתי ישמעו לכם... ושימו קנס ביניכם מפשרות או שני פשוטים למי שלא יהיה בכל יום בבית הכנסת בשעת הנץ החמה, למען יהיה כל אחד ואחד זריו להיות שם. (תק"ח)

יג, א

מתניתין. בפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב וכו'.

ראיתי לרב רבינו נסים ז"ל שלא היה אומר קרובות עם הצבור בברכות של קרית שמע שלא להפסיק, והיה שותק; ועם כל זה לא היה יוצא להקדים תפלתו לתפלת צבור (לקמן כח, ב). אמנם עם היות שהיה מחמיר לעצמו לא היה מוחה ברבים שעושין כן, ואם הוא דבר אסור; שדברים אלו וכיוצא בהם הם מצות שאדם דש בעקביו ואין הדור דומה יפה לשמוע לקול מוכיח. (ע"ה)

יד, א

השרוי בתענית מהו שיטעום וכו'.

אם אמר בפירוש שלא יאכל ולא ישתה אין הכונה מן הסתם אלא על שעור שלם דלא מחית איניש נפשיה לחצי שעור, ואינו חייב לא קרבן ולא מלקות אלא על שעור שלם אלא אם כן מפרש חצי שעור, כדאיתא בפרק שבועות שתיים בתרא (שבועות כא, ב) לרבנן דפליגי עליה דרבי עקיבא וקימא לן כוותיה. אלא שאף על פי שלא פירש חצי שעור הוא אסור על חצי שעור מן הכלל שיש לנו בשאר איסורין, אם לרבי יוחנן מן התורה משום דחוי לאצטרופי אם לריש לקיש מדרבנן; ומכל מקום הוא לא עבר על שבועתו שאין אכילה פחות מכזית...

ומה שאמרו בברכות אכילה ושתיה קביל עליה, לא

ד, ב

כל האומר תהלה לדוד בכל יום שלש פעמים מובטח לו שהוא בן עולם הבא.

ולזה נהגו לאמרו קודם תפלת שחרית וקודם סדר קדושה וקודם תפלת המנחה, והם שלשה. ואם עתה כבר עבר היום ולא אמרוהו כי אם פעמיים, מה הפסד יש אם ישלימוהו בלילה, ואין בזה משום עבר יומו כמו שאין כן בתפלה עצמה. ואותן שהיו מוחזין מלאמרו, לא אדע ולא אבין מה ענין למחאה זו, ולא יהיה אלא כקורא בתורה מה הפסד יש בזה. (קמ)

א, א

תניא אבא בנימין אומר אין תפלה של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת וכו'.

מעת הוסר התמיד היה כפר נפשותינו לכלה הפשע ולהתם חטאת בעבדותינו, לא עזבנו אלדינו השאיר לנו אחריו ברכה עבודה שבלב זו תפלה. ומעת גלה כבוד מבית קדשנו ותפארתנו, הנה בית תפלה יקרא מקדש מעט ונאספו שמה נדיבי עמים עם אלדי אברהם לתת כבוד לשמו ונקדש בכבודו, לקיים מה שנאמר (ויקרא כב, לב): ונקדשתי בתוך בני ישראל.

ועתה הוגד לי ושמעתי יש ביניכם קצת אנשים אחרי בצעם לבם הולך, משכימי בבקר שואגים לטרף יסובבו עיר למלאכתם ולא יתנו לב ללכת בית התפלה לקבל עליהם עול מלכות שמים בתוך אחיהם ולבקש מאל אכלם. ובסבתם נתפרדה חבילה, ואין די עשרה הצריכין לכל דבר שבקדושה...

ולכן תזהירו בהם והודיעו מה שאמרו ז"ל: אין תפלתו של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת וכו'. אימתי עת רצון בשעה שהצבור מתפללין, וכן אמרו ז"ל: אין הקדוש ברוך הוא מואס בתפלתן של רבים.

אין המים מכסין אותה דאמתא באמתא לא מטבלי.
(רצב)

נמנע למים שיצאו מן המקוה אל שטח שוה וישארו שם בגובה קליפת השום שהוא ערוב מקוה מלמעלה, אם לא בהיות שם מקוה אחר שיתערבו המקואות ויעלו המים למעלה בכותל המפסיק בין מקוה למקוה; אבל שישארו בשטח סביב למקוה מבלי שיהיה שם דבר מעכבם זה נמנע לפי דעת, שהרי אי אפשר לצמצם שלא ירדו המים לאי זה צד אם לצד המקוה אם להפך הצד ההוא כי המים נגרים במורד מועט. ולזה כתבתי כי בהיותם נגרים לצד המקוה טובלין בו ואם להפך הצד ההוא אין טובלין בו, ואין ביניהם צד אמצעי. (רצח)

ז, י

מקוה שיש בו ארבעים סאה מכוונות וכו'.

שאלת לבאר לך מה שאמרו הטובל פעמיים במקוה הרי זה מגונה, דמשמע בדיעבד עלתה לו טבילה, ופירשוהו במקוה מצומצם ובמים מצומצמים כאשר הביאה בעל הארבע טורים (באבן העזר) [בירור דעה] (סימן רא).

תשובה. ברייתא היא שנויה בתוספתא דמקואות פרק ה (הלכה י), והיא שנויה על ההיא דמקוה שיש בו ארבעים סאה מכוונות דפליגי רבי יהודה ורבנן (דאם) [באם] היו רגליו של ראשון נוגעות במים. וקתני עלה: הטביל בו יורה גדולה הרי זו טמאה מפני שהמים מקלחין, כיצד הוא עושה מורידה לתוך פיה והופכה ומטבילה ומעלה דרך שוליה (שולוה); הקופץ למקוה הרי זה מגונה הטובל פעמיים במקוה הרי זה מגונה והאומר לחברו כבש ידך עלי במקוה הרי זה מגונה, רבי יהודה אומר כובש ידי עליו עד שתצא נפשו. עד כאן בתוספתא.

ולזה הבין בעל הארבע טורים דאמקוה מצומצם קאי, כמו שכתב בספר יורה דעה. ואין לי הספר ההוא רק החכם אנוידאל אפרים נר"ו כתב לי לשונו והוא זה: הקופץ במקוה, אמקוה מצומצם

בפרק (ט') [ח'] מהלכות מקואות (הלכה יב) גבי מקוה מצומצם ופירשה מפני חסרון המים, וסיפא דהקופץ למקוה וכולי הביא בפרק ראשון (הלכה ט) גבי כונה לטבילה.

ונראה שדקדק זה מדקתני בתוספתא ברישא הטביל בו, משמע דקאי אמקוה מצומצם דסליק מיניה; ובהא דהקופץ קתני הקופץ למקוה ולא

קתני הקופץ בו, משמע דבכל מקוה קאמר. ונראה שהבין הרב ז"ל בפירושה לפי שהקופץ למקוה אף אם מתכוין לטבול הרואין סבורין שאינו מתכוין אלא להקדק, וכן הטובל פעמיים כיון שטובל כראוי למה חוזר וטובל יחשבו שאינו טובל אלא להקדק; ואם יגע בתרומה וקדשים יהיו סבורין דלא בעי כונה. (רצג)

ונראה לי באור דבריו כי הקופץ במקוה המצומצם רוצה לומר שאין בו אלא ארבעים סאה מכוונות אבל חללו גדול ומחזיק עוד כל גוף האדם ולא יותר, והמים נתזין לחוץ מכח הקפיצה טרם שיתכסה במים כל גופו ונמצא שטבל במקוה חסר; ומפני שאינו ודאי וגם דאי הוה איהו הוה חזי ומרגיש, הוא מגונה לבד דלמא מתרמי ולא אדעתיה. וכן הטובל פעמיים במקוה זה שמא בטבילה ראשונה לא טבל כהוגן על סמך השניה רוצה לומר שלא נתכסה כל גופו, ושמא חסרו המים רוצה לומר בטבילה הראשונה. לפי שכיון שהוא מצומצם גם בחללו שאינו מכיל רק ארבעים סאה והגוף, שמא בשעה שנתכסה גופו יצאו המים מן המקוה מחמת תנועתם ונמצא בטבילה שניה המקוה חסר, אלא שהוא חששא בעלמא. אבל כשאינו טובל אלא פעם אחת נזהר לטבול כהוגן שהרי אין דעתו על שניה ומתכסה כל גופו. ואף אם יצאו לפעמים מן המקוה מעט מן המים מחמת תנועתם בשעה שמתכסה כל גופו כיון שהמקוה מצומצם שאינו מכיל כי אם מים מצומצמים וגוף האדם, מכל מקום טבילה כשרה היא; שהרי כיון שהוא טובל בנחת ולא בקפיצה, הכסות כל גופו במים קודם ליציאת המים קדימת סבה וגם קדימה זמנית כי כל תנועה היא בזמן. ולזה אמר שאף אם יצאו המים מן המקוה בשעת טבילתו מחוברין הם בשעת טבילה, והרי הם כגל המקוה שלא נתלש ועדיין מחובר למקוה. זה נראה לפרש בדעת זה המחבר שפירשה לזו במקוה מצומצם; ואף על פי שאפשר לפרש דבריו בפנים אחרים, זה נוכל לומר יותר נכון אם נדקדק במלות הבאות בלשונו.

אמנם נראה שהר"ם ז"ל לא פירש לזו במקוה

מאורי ישראל



ליקוטי רשימות

עובדות וזכרונות
מדברי ימי רבותינו הקדושים
מאלכסנדר

מהדורת פישל



בס"ד

מאורי ישראל

והוא

ליקוטי רשימות

עובדות וזכרונות נפלאים

מדברי ימי רבותינו הקדושים

מאלכסנדר

מחצרות קדשם ומהמסתופפים בצילם

מפי ספרים וסופרים, חסידים וישישים

יוצא לאור במלאות חמישים שנה להסתלקות

כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק בעל אמונת משה זי"ע

מקים ומשכלל חסידות אלכסנדר לאחר השואה

תשל"ג-תשפ"ג



... יען כי דבר ד' יקר

בימים אלו אחרי

השואה האיומה השמדת

יהדות הגולה, שנאבדו

חסידיו ורבותינו בעו"ה,

מהראוי והנכון לשום

כל המאמצים שלא

לאבד אפילו שיחה קלה

ומכש"כ דברי תורה

מה שנוגע לרבותינו ז"ל

זכותם יגן עלינו ...

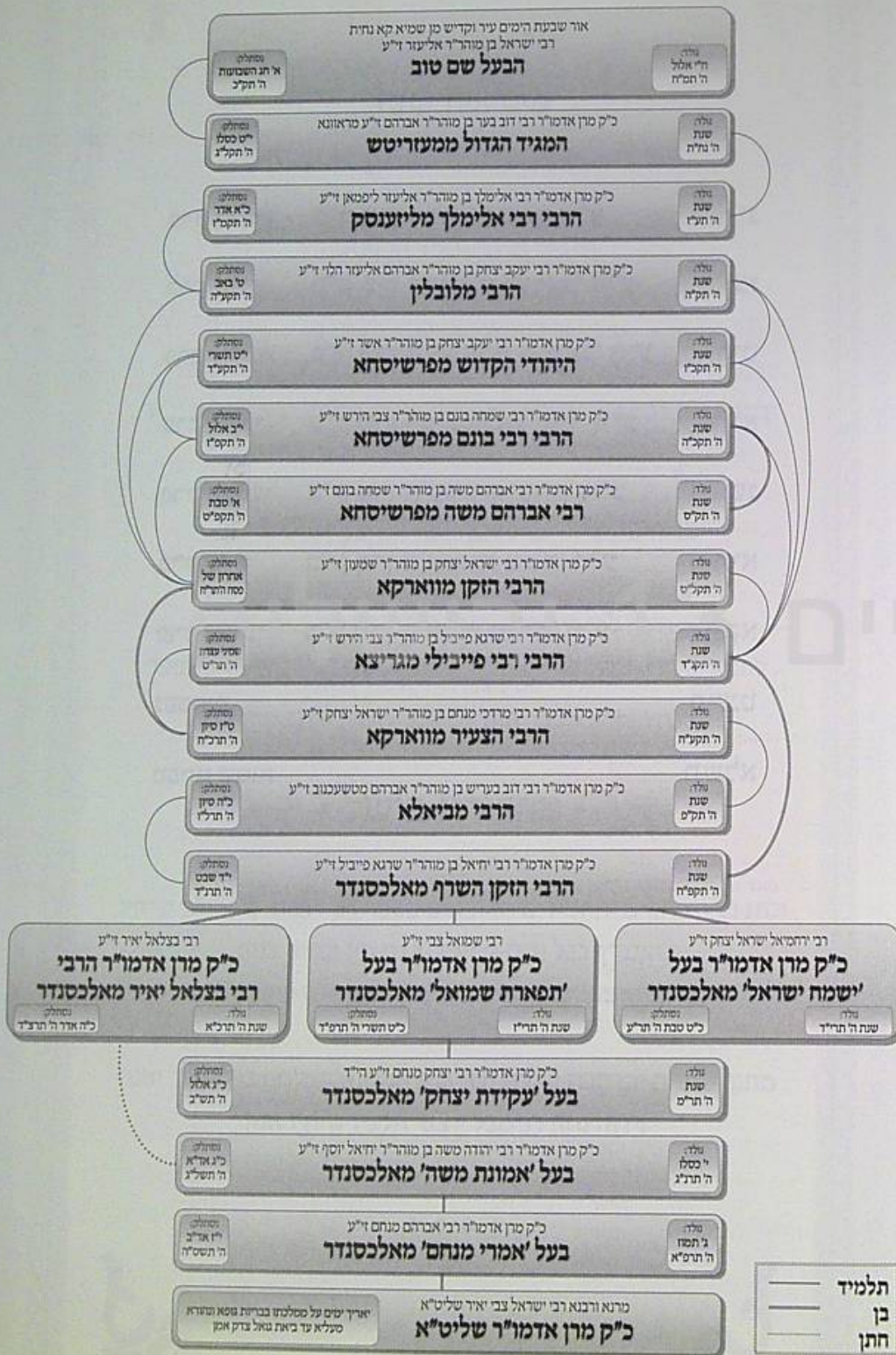
מדברי כ"ק מרן אדמו"ר בעל

אמונת משה זי"ע בהסכמתו

לספר 'זכרון דברים' (תשי"ד):

הספד חפץ ח

שושלת הזהב רבותינו הקדושים



פניה ובקשה:

היות ובהוצאת ספר זה הושקע עמל רב ויגיעה עצומה, הן באיסוף החומר, הן בעריכתו כראוי וכנכון, והן בהגהתו מכל טעות ותיקון כל שגיאה, אך כבר הקדימנו נעים זמירות ישראל באמרו, 'שגיאות מי יבין'... אי לזאת פונים אנו בזה בפניה של חיבה אל הקוראים הנכבדים שיחיו - אשר ימצאו לנכון להעיר הערות או הארות על המובא בספר זה, יואילו נא בטובם להודיע לנו כל פרט ופרט, וכמוכן שכל הערה תתקבל בברכה בשמחה ובתודה, בכדי שבעזרת ש"ת נוכל לתקן הטעויות, ולהוסיף את אשר נצרך להוסיף, בכל מה ששייך לשפר ולהויר את תוכן דברי הספר בעזרת ש"ת.

עוד זאת הננו לבקש, אשר כל מי שברשותו עובדות, מכתבים, מסמכים, תמונות וכו"ל, הקשורים לחיי רבוה"ק מאלכסנדר, או לחסידים הרבים שהסתופפו בצל קדשם, יואילו נא ברוב טובו להמציא לנו העתק מזה, לתועלת הרבים, בכדי שנוכל לשלב זאת בכרכים הבאים - שכבר התחלנו לעסוק בהם - או במהדורות הבאות של הספר, ומאת ה' ישאו ברכה.

וזאת למודעי, כי רוב התצלומים והמסמכים שנתקבלו מאוספים שונים, והמעט שנתקבלו ממקומות אחרים - לרוב צויין מקורם, אך יתכן בהחלט שהתגלגלו אלינו דברים שהיו למאנים פרטיים וכדו', ובטעות שכחנו לצמן מקורם. על זאת אנו מתנצלים מראש, ונא להודיענו על זה, יעו רצוננו לתקן במהדורות הבאות כל תקלה ושגגה מסוג זה שיצאה מתחת ידינו.

אברהם דוד גוטמן
בארא פארק

עורכים אחראים:

הרב שמחה בונם קמפינסקי
בית שמש

הרב יקותיאל יצחק הלוי שישא
מאנרא

הרב יצחק מנחם גוטמן
בארא פארק

עורכים מבקרים:

הרב ירחמיאל דנציגר
בני ברק

הרב אליהו נאה
ביתר עילית

סיוע טכני:

ר' מרדכי זאב שטרלינג
בארא פארק

איסור השגת גבול

כל חסידות שמורות למ"ל, והיות שמושקע בספר זה הון רב ויגיעה רבה של שנים רבות, ואדם אשר את שלו, לכן עפ"י דין תורה ולהבדיל בדין דמלכותא תנני אוסר בכל תוקף באיסור השגת גבול, כל הדפסה או העתקה מספר זה הן כולה או מקצתה בין ליחיד בין לרבים, הן במדינה זו והן במדינה אחרת, מבלי קבלת רשות מאתי ככתב, ושארית ישראל לא יעשו עוולה.

להערות והארות נא לפנות

mylr5884@gmail.com

עימוד והכנה לדפוס:

ישר
Publishing & Production
718.484.2189

תלמיד
בן
חתן

תוכן הפרקים

פרק ראשון	כ"ק מרן אדמו"ר הזקן זי"ע	יג
פרק שני	כ"ק מרן ה'שמח ישראל' זי"ע	צז
פרק שלישי	כ"ק מרן ה'תפארת שמואל' זי"ע	ריט
פרק רביעי	כ"ק מרן רבי בצלאל יאיר זי"ע	רעא
פרק חמישי	כ"ק מרן ה'עקידת יצחק' זי"ע	שג
פרק שישי	כ"ק מרן ה'אמונת משה' זי"ע	תיא
פרק שביעי	כ"ק מרן ה'אמרי מנחם' זי"ע	תקא
נספחים	תרצט	
מפתח שמות	תשלא	

טוב עין הוא יבורך

ידידינו הרבני הנגיד המפואר
רחים ומוקיר רבנו, איש חי ורב פעלים לתורה וחסד,
זורע צדקות ועושה חסד לאלפים,
דבוק וקשור בלב ונפש חפיצה לכל קדשי בית רבוה"ק מאלכסנדר
וביותר זכה להתקרב אל כ"ק מרן בעל 'אמרי מנחם' זצוקללה"ה זי"ע
ולהבדל"ח אל כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מו"ה מאיר שלום יצחק פישל שיחי'

אשר נדבה לבו להימנות לדבר מצוה ולהיות מזכה הרבים,
לתמוך בעין טובה בלב רחב וביד נדיבה, סכום הגון להדפסת הספר
ולכבודו נקרא הספר הזה על שמו לזכרון ולתפארת לעד

מהדורת פישל

זכות כל הצדיקים והחסידים המובאים בספר דנן יעמוד לו ולב"ב שיחיו,
להתברך בכל מילי דמיטב, בבני חיי ומזוני רויחי,
כמה שנאמר, אורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד

מתוך שמחה והרחבת הדעת ובריאות הגוף, ובהצלחה בכל אשר יפנה
וירווה נחת רב מכל יוצאי חלציו שיחיו אמן



פרק ראשון
כ"ק מרן
אדמו"ר הזקן זי"ע
תקפ"ח - תרנ"ד

ב'ק מנחם ה'שמח ישראל ז"ע
תרי"ד - תרע"ו

ב'ק מרן התפארת שמואל ז"ע
תר"ז - תרפ"ד

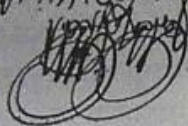
ב"ק מוחן רבי בצלאל יאיר ז"ע
תרנ"א - תרצ"ד

פ"ק מורן ה'עקידת יצחק' ו"ע
תר"מ - תרמ"ב

ב"ק מדרן האמונת משה ז"ע
חרב - חסיד

जोसोबन जोसोबन जोसोबन

וְהָיָה כִּי יִשְׁמַע ה' אֶת-קוֹלִי וְהוֹצִיאָה לִּי יָדָא.
 וְהָיָה כִּי יִשְׁמַע ה' אֶת-קוֹלִי וְהוֹצִיאָה לִּי יָדָא.
 וְהָיָה כִּי יִשְׁמַע ה' אֶת-קוֹלִי וְהוֹצִיאָה לִּי יָדָא.

[illegible]

מכתב בכת"ק של רבינו בצירוף חותמתו
אל הגה"צ הישיש'ר' שמעון מנשה חייקין ז"ל, אבד"ק עיה"ק חברון תו"ב
(מגנזי כ"ק מורן אדמור"ר שליט"א - נדפס ב'לקוט אורות רבותינו' עמ' קעד)

תולדותיו בקצרה *

הסבא קדישא רבי ישראל יצחק האדמו"ר הזקן מווארקא זי"ע, בצילו הוסיף קדושה על קדושתו.

כשהביא רבי שרגא פייביל את בנו הנער, רבי יחיאל, לפני רבו הק' מווארקא, למען יאציל ברכתו על בנו, שנותר בעת ההיא יחידי מכל זרעו, ואמר לו 'זה חלקי מכל עמלי', ביקש ממנו הרבי שישאיר אצלו את בנו, בהבטיחו לו שבביתו יגדל ויתעלה גבוה מעל גבוה, נעתר לכך הרבי רבי פייביל'ע, ואכן רבי יחיאל הלך וגדל בווארקא עד כי גדל מאוד, וכשהגיע לפרקו אף השיאו רביה"ק מווארקא אשה, את הרבנית רויזא מינדל ע"ה בת הרה"ח ר' דוד יאזעפאווסקי ז"ל מפרשיסחא, מחסידי הרה"ק רבי שלמה לייב מלענטשנא זי"ע.

שמע שקידתו וגאונותו בתורה של 'העילוי מגריצא' הלך לפניו בכל רחבי פולין, ובהיותו בן ט"ב שנה אף נתמנה לכהן כרב בק"ק טורטשין.

לאחר פטירת הרבי הזקן מווארקא, באחרון של פסח תר"ח, נקבצו ובאו המוני חסידיו, ובראשם בניו הקדושים רבי יעקב דוד מאמשינוב והרבי רבי מרדכי מנחם מענדל מווארקא, אל הרה"ק רבי שרגא פייביל זי"ע, שכיהן אז כאבד"ק מאקאווא, והכתירוהו

כ"ק מרן אדמו"ר רבי יחיאל זצוקללה"ה, נולד בשנת תקפ"ח, לאביו רביה"ק כ"ק מרן אדמו"ר רבי שרגא פייביל מגריצא זי"ע, בנו של הצדיק רבי צבי הירש דאנציגער זי"ע, אשר 'כל ימיו עסק בתורה, פדה שבויים והשיא יתומות, ביתו פתוח לאביונים' - כפי שנחקק על מצבתו, וצדיקים דיברו נשגבות על רום קדושתו.

רבי שרגא פייביל יצק מים על יד רבו הגה"ק רבי יעקב מליסא זי"ע, בעל 'חוות דעת' ו'נתיבות המשפט', שחיבבו מאוד ואף הפקיד בידו כתיבת חלק מספרו הגדול 'נתיבות המשפט'. לימים נמשך לבו אל הרבי הק' מלובלין זי"ע, והיה לאחד מגדולי בני היכלו. לאחר פטירת החוזה מלובלין, בתשעה באב שנת תקע"ה, דבק בכל נימי נפשו בכ"ק מרן הרבי רבי שמחה בונם מפרשיסחא זי"ע, ובהשפעתו כיהן ברבנות בקהילות שעפס, גריצא, גאמבין ומאקאווא. לימים אף נעשה למחותנו של רבו, לאחר שבנו רבי לוי יצחק נעשה חתן הרבי רבי בונם זי"ע, אך לדאבון לב נפטר בנו זה בימי עלומיו. לאחר הסתלקות הרבי רבי בונם זי"ע בי"ב אלול תקפ"ז, המשיך להסתופף בצל בנו כ"ק מרן רבי אברהם משה זי"ע, שנקטף בדמי ימיו - תקופה קצרה לאחר הכתרתו - בא' טבת תקפ"ט, ואז התקשר בעבותות אהבה ויראה אל מ"מ כ"ק מרן

* נרשם ע"י הרה"ח ר' שלום חיים פרוש ז"ל [עם הוספות ושינויים קלים].

פרק זה נתנדב לזכר ולעילוי נשמת

הרה"ח הישיש ר' יחיאל מרדכי בן הרה"ח ר' שמואל יהודה ז"ל ראזענבערג

מזקני חסידי אלכסנדר בארה"ב

נלב"ע י"ז מנחם-אב תשס"ט

זוג' האשה החשובה מרת מלכה דבורה ע"ה

בת הרה"ח ר' יחיאל ראובן יהודה ז"ל הי"ד מיענדרייצקי

חתן החסיד המרומם מוהר"ר בצלאל דעמבינסקי ז"ל

חדב"נ של רבינו כ"ק מרן אדמו"ר הזקן זי"ע

נלב"ע י"ז אדר תשס"א

הונצח ע"י בתם ומשפחתה שיחיו

כ"ק מרן אדמו"ר הזקן הרה"ק השרף רבי יחיאל מאלכסנדר זצללה"ה זי"ע

ימי אברכותו ותקופת רבנותו בעיירות טורטשין, גריצא, פילץ, ואלכסנדר

א. רבינו הקדוש רבי יחיאל זצ"ל - אשר שמו שגור בפי כל בשם 'דער אלטער רבי פון אלכסנדר' - נולד לאביו כ"ק מרן רבי שרגא פייבל מגריצא זי"ע^(א), ולאמו הרבנית הצדקנית מרת מלכה ע"ה, בשנת תקפ"ח^(ב).

מטל ילדותו היה מופלא בדרכיו מכל בני גילו. בספר 'גן הדסים' (לובלין תרפ"ט, עמ' יד) מספר הרה"ח ר' אלעזר דוב גימאן ז"ל יליד קאזניץ, כי כשהיה רבינו ילד ולמד בחדר, חזר פעם אחת לבית אביו ודמעויו על לחייו, ולא רצה לאכול. שאל לו אביו כ"ק מרן רבי שרגא פייבל מגריצא זי"ע, מה זאת ומה קרה לך, ולא השיב. שלח אביו אחר המלמד, ושאל לו, מה זאת שבנו יקירו אינו רוצה לאכול והוא גם עצוב מאוד. ויאמר המלמד, הנה למדתי עם הנערים שארון הקודש נפל בשבי בידי הפלשתים (שמואל א, ד). וכשלמד זאת התחיל לבכות באין הפוגות, ומסתברא כי מפני זה מסרב לאכול, כי חילול ה' שאירע אז, נגע עד לבו. אמר לו אביו הקדוש, שילמד עמו תיכף הקאפיטל שלאחריו (שם הו, ב) מסופר כי הפלשתים הוכרחו להשיב את הארון בכבוד גדול. המלמד עשה כאשר נצטוו, ותיכף נתמלא האי ינוקא קדישא שמחה. ובוה ראו שהוא עתיד לגדלות, כמאמר חז"ל (ברכות מח, ב) בוצין בוצין מקטפיה ידיע.

בגיל צעיר ביותר לקחו לחתן הגביר החסיד ר' דוד יאזעפאווסקי ז"ל מפרשיסחא"י. בבית חותנו בפרשיסחא, המשיך לעלות במעלות התורה והקדושה.

(א) ראה נספח א' שבסוף הספר (עמ' תרחצ ואילך), שם רשומים ראשי פרקים מדברי ימי חייו של כ"ק מרן רבי שרגא פייבל מגריצא זי"ע.

(ב) כך כותב כ"ק מרן ה'אמונת משה' זי"ע בספה"ק 'מאורן של ישראל' (ליקוטים אות שמג), וכן נתקבל בין כותבי תולדותיו. אך בכתבי העת 'הצפירה', 'המליץ' שיצאו לאור בשנת תרנ"ד אחר פטירת רבינו, נכתב שנפטר בשנת 63 לחייו, וכך גם רשום בתעודת פטירתו שנמצאה זה עתה, שהיה בן 64 בפטירתו, זאת אומרת שנולד בסביבות תק"צ-תקצ"א. ועדיין צריך בירור.

(ג) בן הרה"ח ר' שמואל יאזעפאווסקי ז"ל [הנקרא בפי כל ר' שמואל רפאלס], ביוז"ר חתנו של כ"ק מרן היהודי הקדוש מפרשיסחא זי"ע. ר' דוד [בנו מזיו"ש, וחתנו של הגביר ר' מרדכי לייב זנאמיראווסקי ז"ל סוחר תבואה בפרשיסחא] היה מחסידיו המובהקים של הרה"ק רבי שלמה לייב מלענטשנא זי"ע, ואחרי פטירתו ב"ט ניסן שנת תר"ג, החל להסתופף בצל כ"ק מרן אדמו"ר הזקן מווארקא זי"ע. אודות שידוכו של רבינו ומה שאמר הרה"ק מלענטשנא לחותנו, ראה 'תפארת ישראל' להגת"ח ר' מנשה פריימאן ז"ל

כעבור זמן מה עבר מפילץ לאלכסנדר משם נפרסה מצודתו על כל רחבי פולין, ומספר האיר באור תורתו ובטוהר מדותיו אשר מושתתות על שלושה עמודים, מדת רחמים, דרך האמת ועבודת התפילה, כשאדניהם מדת השמחה.

חצר קדשו הפך להיות תל תלפיות ימי עובדי ה' ומבקשי אמת ואמונה, ואף גם לספר עמך אשר היו זקוקים לאמרות חזקת וישיועה מפה קדוש ומנהיג ברחמים ונחמיו עליון. כך הנהיג את העדה הקדושה והאמירה עליה מהודו וקדושתו במשך ח"י שנים, עד עת הסתלקותו ביום י"ד שבט שנת תר"ל לפ"ק. ומנו"כ באלכסנדר.

בניו אחריו המה הקדושים אשר בארץ ישראל ירחמיאל ישראל יצחק בעל 'ישמח ישראל' - שמיאל מקום אביו מיד אחר פטירתו, ושמואל צבי בעל 'תפארת שמואל' - שיהיה לאחר פטירת אחיו לממלא מקומו, ויצחק בצלאל יאיר שהנהיג עדה בלאדז.

חתניו לוקחי בנותיו: רבי אלעזר ליטוויצ'ביץ בעיר לאדז, רבי בצלאל דעמבינסקי ורבי ישעיה'לע וועלטפרייד אדמו"ר מראספשא בקאליש.

מכתביו ודברי תורתו לא נשאר כי אם מסה מזעיר המובאים בספרים הקדושים של בני ונכדו, וכן מעט שיחות ועובדות אשר הובאו בספה"ק 'מאורן של ישראל' (שנדפס בחסידות לספה"ק 'ישמח ישראל'), בספר 'תפארת ישראל' (לאדז, תרצ"א), בספר 'עשר זכויות' (פריסליד תרצ"א), ובספר 'תפארת רבותינו' (ב"ב תשי"ג).

לרבים ומנהיגים. ברם, לא ארכו לו הימים, וכעבור מחצית השנה, בשמיני עצרת תר"ט, עלתה נשמתו לגנוי מרומים.

רבינו הקדוש רבי יחיאל, שבזמן קצר לקה בכפליים, עם פטירתם של רבו הק' מווארקא ואביו הק', דבק בכל עוז בכ"ק מרן רבי מרדכי מנחם מענדל, בנו הצעיר של רבו, שהוכתר לרב של חסידי ווארקא, והרבה למד מדרכיו ושיטתו בקדוש. לאחר פטירת רבו זה בט"ז סיון תר"ח, קיבל עליו את מרותו של אחד מגדולי החברא, כ"ק מרן רבי דוב בעריש מביאלא זי"ע - בנו של הגה"ק רבי אברהם מטשענעב זי"ע - בו דבקה עדת חסידי ווארקא, והרבה לנסוע אליו בהכנעה גמורה, עד פטירתו מזה העולם ביום כ"ה סיון שנת תר"ו.

ואז נתנו החסידים עיניהם בהרה"ק רבי יחיאל - שיהיה אז כאבד"ק פילץ - וביקשו להכתירו כאלוף הראש, אבל הוא לא נאות להם וסייב לך בכל תוקף. לאחר שראה שהחסידים מרבים לבוא אליו למורת רוחו, גמר אומר לשאול בדעת תורה, וערך מכתב אל הגאונים הגדולים רבי ישראל יהושע טרונק מקוטנא בעל 'ישועות מלכו' וחתנו רבי חיים אלעזר וואקס מקאליש בעל 'נפש חיה' שישבו לו כדת של תורה מה לעשות, והם כתבו לו 'אם יש אחד שראוי להורות דרך ה' לעם השם והוא אינו מקבל זאת על עצמו, הוא עון פלילי ח"ו'. כיון ששמע זאת, שוב ירא מזה האיסור, והסכים לקבל על עצמו את עול ההנהגה.



הרה"ח ר' בן ציון אפטער ז"ל
(מגז"ר אהרן קליגער שיח"ל, מוכן 'הר המור')

גליו בספל מים קרים שלא תחטפנו שינה, ובמשך כל הלילה למד תורה בקול (הוא ג"כ בספר 'תפארת ישראל' אות נא, ועוד), וביום נהג להתפלל שעות ארוכות.

ב. בשבת קודש האריך רבינו בתפילתו ביתר שאת, כדרכם של חסידים הראשונים. בהיותו סמוך עדיין על שולחן חותנו, לא רצה רבינו שחותנו יצטרך להמתין עליו בסעודת שבת מחמת אריכות תפילתו, על כן הכינה הרבנית הצדקנית מרת רויזא מינדל ע"ה, מחברתו של רבינו, בצידי התנור חלקי 'קוגלעך' בתוך קופסאות קטנות, כדי שיישאר עבורו תבשיל חם כשיסיים תפילתו. חותנו שהבחין בזה לא היה דעתו נוחה מזה, והדבר הסב לה צער רב, עד שפעם אחת פרצה בבכי. אמר לה רבינו בדרך שחוק ומליצה: "עוד תראי שכל הקוגלעך הקטנים יהפכו

לבסוף לקוגל אחד גדול". לימים, עם הסתלקות כ"ק מרן רבי דוב בעריש מביאלא זי"ע (כה סיון תרל"ו), ורבינו הוכתר למנהיג העדה, והגיע 'עולם' גדול לשבת קודש לפליץ, 'און מ'האט געשטעלט א גרויסער טאפ קוגל' [= והכינו סיר גדול של קוגל בחבית שהכניסו לתנור], שיסיפיק לכל הבאים לחסות בצל קדשו, או-אז אמר רבינו לרבנית בבדיחותא: "זעסט, פון אלע דינע קוגלען איז געווארן איין גרויסער קוגל" [= ראי, מכל הקוגלעך שהכנת, נעשה קוגל אחד גדול].

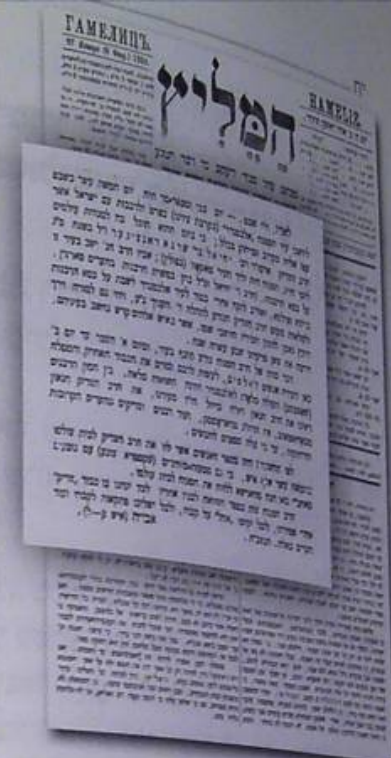


פולין. מפה חלקית של העיריות בהן שהה רבינו

ג. בימי נעוריו שימש רבינו רב ואב"ד בעיר טורטשין^(א). מעשה נורא, מסופר על אותה

מפי כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א (לחיים טיש, יומא דהילולא - י"ד שבט תשס"ט).

התאריכים המדויקים לרבנותו של רבינו, לוטים בערפל. מסופר בכמה מקומות מפי הגה"ח ר' נחמן שמואל יעקב מידאסער ז"ל - מתלמידי הרה"ק בעל 'אבני נור' מסאכטשוב זי"ע, ששימש כאבד"ק בראק בפולין (ובשנים תרצ"ב-תרצ"ד שימש כרבה של בני ברק) - ששמע מוקני החסידים שגרו בטורטשין, שרבינו הגיע לשם, עוד בחיי אביו הק' שנסתלק בשמיני עצרת תר"ט. אך מהגהת כ"ק מרן האמונת משה זי"ע בצילום המובא כאן לראשונה, וכן מתעודות



יחדיו יצא ואבל על סילוקו של רבינו בכתבי עת התקופה

סיפר כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א^(א) את אשר שמע מהרה"ח הכמפ"ר ר' בן ציון זי"ע - שזכה והארץ ימים עד זקנה ושיבה, וזכר היטב את פולין של מעלה - כי זקנו היה בעיר פרשיסחא היו מראים בבית מדרשו של היהודי הקדוש זי"ע, את המקום בו יש אדמו"ר הזקן על התורה ועל העבודה, מיד לאחר נישואיו. והיו מספרים, שבלילה ההם

היה (ואת נג) ובספר 'מאמר מרדכי' - ברכה משולשת (בילגוריי תרצ"ב, עמ' יא). ראה עוד בספר חקר החסן הרב ר' נפתלי אהרן וקשטיין שיח"ל, 'תוספת תורנית - המודיע' (י' חשוון תשנ"ו) לחיים טיש, יומא דהילולא - י"ד שבט תש"ע. [יש לציין, כי כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ראה בספר מקני הדוד הקדום, אשר עיניו עוד זכו וראו צורת קדשו של רבינו, ואלה שמותם: זקינו הרה"ח זוסף טבעי, הרה"ח ר' אברהם ישעיה פאדריגאל, הרה"ח ר' יהושע חיים מינסקי, הרה"ח ר' געלבאט-מלצר, הרה"ח ר' שמעון זאב ראזענבלאט, הרה"ח ר' מענדל וואלף בוטשאן-חסידה, חב בעריש בוטשאל, הרה"ח ר' מענדל בנימין גלברג, הרה"ח ר' אברהם הערש קאהן, הרה"ח ר' סקובר, הרה"ח ר' ברוך דוד ולוטובסקי, והרה"ח ר' משה אהרן בויס - זכר כולם לברכה].

ר' בן ציון חיים ארנטמן ז"ל נולד בשנת תרנ"א בעיר פרשיסחא, לאביו הרה"ח ר' יחזקאל ורחובי חסיד מאדוץ. [לאחר שנישא בעיר אפטא דבק בו הכינוי 'בן ציון אפטער', וכן התפטר בהיותו בן שמונה עשרה התקרב לחסידות ברסלב, והיה מגדולי חסידי ברסלב בפולין. אביו האזינה את כל משפחתו, ולאחר השואה עלה לארץ ישראל והתגורר בבני ברק. בזכרוננו ההוא של סיפורי דייקים, גם היה רגיל ב...]

רבינו בדיון, וראה שהצדק עם האיש, שאכן אינו מסוגל ליתן כל כך הרבה. רבינו פסק כי אין לגבאי לדרוש ממנו את כל הסכום. אפס, הגבאי היה איתן בדעתו, ולא רצה לקיים את פסק הדין, ויצא מבית רבינו.

כעבור שעה קלה נשמע לפתע קול צווחה בעיר. שלח רבינו את משמשו להיוודע אודות הצווחה, באומרו לו: "תברר מה קרה, האם זה לא הגבאי, הלא אמרתי שזה על פי דין". אכן נודע שבלכת הגבאי באחד ממשעולי העיר, נשרו עליו לפתע אבנים גדולות מאחד הבנינים, ושבק חיים לכל חי רח"ל^(ח).

ד. הגה"ח ר' יעקב משה הלוי קליינבוים ז"ל אבד"ק סאבאטא^(ט) כותב (קונטרס 'ישרש יעקב' אות מד):

סיפר לי ש"ב הרה"צ ר' ישראל אלימלך פרומער שליט"א [חתן כ"ק מרן רבי בצלאל יאיר בן רבינו] אשר שמע בעצמו מדודו אדמו"ר הרה"ק רבי שמואל צבי זצ"ל מאלכסנדר (התפארת שמואל), בעת היותו אצל אביו, הוא

מפי הרה"ח הישיש ר' משה אהרן הלוי ביום ז"ל. כידוע זכה ר' משה והאריך ימים עד מאה שנה בברכת קדשו של רבינו (נולד תמוז תרל"ב - נלב"ע ח"י סיון תשל"ב), והיה בזמנו זקן חסידי פולין. ניהן בזמנו נדיר, והרבה לספר את אשר ראה בעיניו מרבותינו הקדושים אשר הסתופף בצילם, ה"ה מרן רבינו, ובנו אחרי כ"ק מרן הישמש ישראל ז"ע [שכלשנו, ראה בו 'רבו המובהק' עד סוף ימיו]. חלק מהסיפורים לוקטו ונרשמו בשעתו ע"י הרה"ח ר' שמעון מנחם רוזן שיח"י בקונטרס (כת"י) בשם 'מא"ה שערים' (אשר חלקים ממנו נדפסו בקונטרס 'מכשונה של פשיסחא' ע"י הרב ר' חיים יהושע ויכלדר שיח"י, ירושלים תשע"ג). אך יש לציין, כי מעשה זה נדפס בשינוי קצת בספר 'עשר זכויות' (מערכה ח אות ז) ע"י הגה"ח ר' עזריאל חיים זאמלונג ז"ל אבד"ק אשעזק, ששמע מפי הישמש ישראל ז"ע.



שער הספר 'תורה אור' להגה"ח ר' יעקב משה קליינבוים ז"ל אבד"ק סאבאטא

(ט) נולד בשנת תרנ"א לאביו הרה"ח ר' יוסף הלוי קליינבוים ז"ל מקאנונין. חתן הרה"ק רבי ירחמיאל מאוסטרובצא ז"ע. מלפנים כיהן כדומ"צ בווארשא. ספריו: 'אמרי שפר' (ווארשא תרע"ג), 'דרש משה' (ווארשא תרע"ה), ו'תורה אור' (פיעטרקוב תרפ"ה).

(י) נדפס בסוף ספר 'שמע שלמה', אשר ליקט מתורת ותולדות זקינו הרה"ק רבי שלמה מקארלין ז"ע הי"ד, מהדורת פיעטרקוב תרפ"ח (הובא גם ב'תפארת רבותינו' עמ' לח). מן הראוי לציין, כי מהדורה זו של הספר 'שמע שלמה', נותר לפליטה עותק בודד, המעוט בהסכמת כ"ק מרן העיקרית 'יצחק' ז"ע הי"ד, לצד הסכמת דודו כ"ק מרן רבי בצלאל יאיר ז"ע, ונמצא בגניזת בית הספרים בירושלים. ולפלא כי הסכמות אלה הושמטו ברוב עותקי הספר, גם מהדורה זו הראשונה... ההסכמות נדפסו בספרי 'לקוט אורות רבותינו', חלק אגרות קודש עמ' רסב ועמ' רעב (וראה צילום ההסכמות להלן, פרק רביעי עמ' רפז).

תקופה. באחד הימים הוצרכו לבנות בית מדרש חדש עבור תושבי העיר, ולשם כך מגבית בקרב כל אנשי העיר טורטשין. גבאי בית המדרש, העריך כל אחד לפי רכושו שיעור הסכום שיכול לתת, ולפי זה גבו ממנו. יום אחד הגיע הגבאי אל אחד האנשים שידע כאחד שיכול לתרום סכום גבוה, וחייבו ליתן הסכום שנקב. הלה טען שאין ביכולתו לתת כך הרבה, אולם הגבאי לא ויתר לו. הלך היהודי ותבע את הגבאי לדון תורה לפני רב

רבי יחיאל דנציגר מאלכסנדר בן רבי שרגא פייבייל מבריצא, אבי שושלת 'אלכסנדר'.
מלמדינו המובהקים של רבי יצחק מוורקא שאהבו אהבה נפש.
היה גדול בחור ושימש כמכה ערים ואספות. (עוד בחייו אביו) נבחר לרב כבוד בטורטשין, סמנה עבר לגריצא ומשם לפילץ ובאחרונה נתקבל לרב מאלכסנדר המוכה ללודז'
אחרי פטירת ה'וורקאי הזקן' ופטירתו של אביו לאחריו, נסע אל רבי מנדלי מוורקא, שהעריצו אף הוא הערצה מרובה.
בשנת תרכ"ח, עם פטירתו של רבי מנדלי מוורקא נסע אל גדול תלמידיו רבי ברוך מביאלה, בנו של רבי אברהם מטשענבוב.
בפטירתו של רבי ברוך מביאלה בשנת תרל"ח, (כבר שימש רבי יחיאל ברבנותה של אלכסנדר) אלפים החלו לנהור אליו ולהפציר בו כי יקבלם כחסידים, רבי יחיאל רעה אותם. אולם, החסידים לא הרפו ממנו.
רבי יחיאל פנה בשאלה אל רבי חיים אלעזר וואקס מפיעטרקוב ואל רבי ישראל יהושע מקוטנא. שני גדולים אלה השיבו לו בתקיפות כי עליו לקבל את החסידים וצו נכבד.
לפרות הנהירו לאדמו"ר נהג בענוותנות בלתי רגילה. סירב לקבל יעדינות מפתחים וחילק את הכל לצדקה. התפרנס מסכר הרבנות בלבד. בסכתו אל גבול רבי דוד מללוב הוא כותב: "אוי לו למי שהעולם מסתין בו... ואינו מסתין בידי לעשות תשובה ואני צועק פעם אחרי פעם ואין שומע".
עבר בקשרים הדוקים עם צדיקי הדור. עוד בצעירותו ביקר אצל אדמו"רים רבים. כך ביקר אצל רבי שלום מבללז, רבי חיים סאנז, רבי צנז'ה יעקב מסדיגורא, רבי אברהם מטריסק,
נפטר בי"ד שבט תרנ"ד. הוא השאיר אחריו צוואה המאפיינת את אישיותו הגדולה, הצוואה נדפסה בספרו של בנו "ישמח ישראל". הוא נקש בצוואה לא לקרוא לו בשם 'רבי' ולא להביא "פתקאות" על קברו, נסבתו על קברו היא צנועה כבקשתו ללא כל תארים.
את מקומו באלכסנדר מילאו בניו רבי ירחמיאל ישראל יצחק ש"נהג" עד שנת תר"ע ורבי שמואל צבי מת"ע - עד לשנת תרפ"ד.
גם בנו השלישי רבי בצלאל יאיר נהג באדמו"רות בלודז'
ליקו חורו החסידי הוא המסכה הישר של חסידות וורקא. היינו: אהבה ישראל וקירובם לאכילת שבתים ע"י למוד תורה ודיבוק הבריות. בעיקר פפורסתם תחלתו בהחלפתו, אש אביו יאקב דאש אביו, אבא רבי אל

"אש לפניו תלך באש לוהט, תפילתו כרבי לוי יצחק מברדיטשוב בשעתו".
הערות כ"ק מרן אדמו"ר בעל אמונת משה ז"ע על ראשי פרקים מתולדות רבינו (נרשמו ע"י הרה"ח ר' מרדכי אלעי ז"ל בשנת תשכ"ב)

וחתימות של רבינו שנמצאו לאחרונה בין מסמכי הקהילות בפולין, בהשתדלות הרב ר' ירחמיאל שיח"י נד' כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, נראה, שלא שימש ברבנות העיר רק מחדש כסלו תר"ח, כיון בה כוב עד לתחילת חודש תמוז תרל"א, שאז נתקבל לרב בגריצא. אך יתכן לומר שבתחילת בחייו אביו, נתקבל לרב ומר"צ בעיר, ורק אחר עשר שנים כשנפטר רב העיר, מונה רבינו במקומו העיר. ועדיין צריך בירור.

[illegible]

פרסום ראשון: מכתבי הגה"ח ר' יהושע אלטר ווילדמאן ז"ל אבד"ק קאנסקי וואליא

אל הגאון מרומאטשוב - רבי יוסף רוזין אבד"ק דווינסק (מגדני ארכיון 'ישיבה ווינברסקי', ניו יארק)
ואל הגאון רבי משה נחום ירושלימסקי אבד"ק קיעלץ (מגדני מכון 'שוקן' - אוסף ירושלימסקי, ירושלים)

ו. שנים רבות שימש רבינו ברבנות העיר טורטשין, וכאשר התפנה כס הרבנות בגריצא - העיר בה כיהן אביו, כ"ק מורן רבי שרגא פייבייל זי"ע כרב ואב"ד - נקרא אחר כבוד לישב שם על כסא אביו, וכעבור שנים אחדות הוצעה לו הרבנות בעיר פילץ.

מסופר, שכאשר הגיעה אליו הצעה זו, התלבט רבינו, האם לקבלה או לא, ואף שמדובר בשכר רבנות נאה, ונוח פי כמה מבגריצא, עדיין היה מסופק בכך מסיבות שונות, ולא רצה לעזוב את גריצא. אחד מבני הבית, שהבחין כי מסתפק הוא, ניסה להשפיע עליו להזדרז ולהסכים, לבל יחמיץ חלילה את ההזדמנות המועילה, ובכך יהפוך חיי הדוחק עוני וצער, לחיי

דודי הרה"צ רבי משה'לע שליט"א בראדום. כי פעם אחת היה אא"ו הרה"ק רבי
 משה צבי' מליפסק (נפ' י"ג אב תרכ"ה) בעיר גריצא, ובאותה התקופה לא היה להם רב
 וצוה להם שיקבלו לרב את הרה"ק אדמו"ר רבי יחיאל מאלכסנדר זצ"ל, שהיה אז רב
 בעיר טורטשין - יען כי אביו הגה"ק רבי פייבלי היה ג"כ רב שמה - ומיאנו בזה המעלה
 דשם כי אדמו"ר זצ"ל מאלכסנדר היה אז בימי חרפו, ועדיין לא נודע טבעו בעולם
 בהם הרה"ק מליפסק, שבאם יקבלו רב אחר לא יתקיים שם, ולא שתו להם לדבריו הרה"ק
 ולקחו רב אחר, ונפטר בתוך שנתו ל"ע, ואח"כ קיבלו רב אחר שלא הצליח בתפקידו ונפטר
 על מעשיו, וקיימו וקיבלו עליהם לרב את הרה"ק רבי יחיאל זצ"ל וזכותו יגן עלינו.

ה. הגד"ח ר' יהושע אלטר ווילדמאן ז"ל אבד"ק קאנסקי וואלא"י כותב בספרו (קדושת
על כל עובדא רבא ידענא בהרב הקדוש הצדיק המפורסם אדמו"ר רבינו יחיאל
מאלכסנדר וצוקלר"ה, בעת שהיה אבד"ק גריצא, אשר הייתי אז דר שם, והיו שני אנשי
שנתחננו יחד והיו דרים בחצר אחד, והיה [כל מרן אדמו"ר הזקן ז"ע] כופה אותם שמתחננו
עמה דירתו משם, שלא יהיו החתן והכלה לפני החתונה בחצר אחד ח"ו.

רבי משה אלקים ברעא פרומער זצ"ל הי"ד הנזק עדת חסידים בעיר ראדום, היה בן הרב
החסידי מאוסטראדא, בן הרב"ק רבי יהודה לייביש פסח מליפסק, חתן הרב"ק רבי יצחק
מעליאזר, חתן הרב"ק רבי משה מקאזניץ, וזותם יגן עלינו. ראה אודותם בספר יחזק' ראדום
ואלקי. [בספר 'זמי שמחה' שהר"ל הרב ר' אליהו נאה שיח' לרגל שמחת בית אלכסנדר, תשנ"ו
135], הובא תצלום אגרת ששלח הרב"ק מראדום למחותנו כ"ק מרן רבי בצלאל איזנר
הוא מודה לו על תשורת 'דרשה געשאנק' ששלח למיועד להיות חתנו ר' ישראל אלימלך דל רב
ראה 'נחלת עולמים' (אות פג), שם מופיעה מצבת קבורת 'הרב המאוהב' הגאון הצדיק רבי יהודה
בן הרב חסיד רבי יוסף (רוטביץ) זצ"ל, שכיהן בסוף ימיו כאבד"ק גריצא, עד להסתלקותו ראש
תרכ"ג. [כתב לי הרב ר' יחזקאל דנציגר שיח' נכד כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, שע"פ ביהר
בסמכו הקהילות וכדו, מוכח בעליל, שרבינו נתקבל לרב ואב"ד בעיר גריצא, אך ורק בחודש
תולא, וכיון בה עד למי הסליחות תרל"ד, שאז עבר לפילץ, וצריך בירור].

והשם אחרון (למבערג תרס"ט) ועוד. מלפנים מו"צ בווארשא ואבד"ק ביליראדאק. בשנת תרפ"א
חסיד אלמנה. (אביהם הגה"ח ר' אלימלך ז"ל אבד"ק מיזאטש עלה לארה"ק עוד קודם לכן.
שם כפי הנראה תקופה קצרה קודם הגיעם. ראה אודותיו להלן פרק שני אות מט ובהערה). ראה
גלות חק (עמ' יב). תיאור ביקורו אצל הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל באב"ד ירושלים. ראה
אלטר מלבי"ע ביום א' דחג השבעות תרצ"ה, ומנו"כ בהר הזיתים.

מספר חידושי אמונת משה (עמ' תלח), השוו לזה את דברי הרמ"א (אהע"ז סי' נה, סי"א) ויש לה
הק' לזה לזה בזה, שמה יקצו זה בזה, ואפילו בשינוכחו בלא אינוחיו יש לחוש.

בי מפעם לפעם שאוכל, אני כופפת דעתי לדעתך, ואתה לא. השיב לה בצחות [כפי הנראה לומר דעתה]: האב איך דען אזא זאגער אזוי ווי דו האסט?! [= האם יש לי כזה מבקש ממני, כמו שיש לדון?]



ר' יהושע אייבשיץ ז"ל

כה. הסופר הישיש הר"ר ישראל יהושע אייבשיץ ז"ל^(טז), תאריך וסיפר הרבה מזכרונותיו, אודות יהדות פולין המעטייה בן היתר הוא כותב: גדלתי והתחנכתי על סיפורי חסידים ששמעתי מפי אבי וזקני ז"ל, בכל סיפור היתה חכמת חיים והבנת הוולת. בפרט כשדיברו על חכמתו של הישימוח ישראל נשתנו פניהם, ממש, כאילו דיברו על מלאך שנשלח מן השמים סיפור אחד עומד בזכרוני כפי ששמעתי מפי זקני הגה"ח ר' צבי אריה ז"ל הי"ד^(טז), וכה סיפר:

(נט) בפשטות הכונה בדברות קדשו, הרי כל המטרה בהפצרות האכילה, כדי לכבדני ולחזק כוחי. לכן בשלמא כשאני מפציר בך, אזי מתמלא רצוני. אך עכשיו שזה לא כרצוני, הניחה לי. ומי יעמוד בסוד קדושים.

(ס) נולד בשנת תרע"ו, לאביו הרה"ח ר' חיים אלעזר (ב"ר אריה) אייבשיץ ז"ל הי"ד, ממפתללי ה'שטיבל' דחסיד אלכסנדר בוולאק. בעודו בחור צעיר נשלח לפיעטרקוב אל בית זקינו, שם התיידד עם הרה"ח ר' ישראל יצחק וויינאכט ז"ל הי"ד [עורך קבצי 'כרם בית שמואל' ו'כרמנו', ש"ל מטעם בחורי חסידי אלכסנדר בפולין ומאוחר יותר שימש כמנהל וממונה על בית עקד הספרים ב'ישיבת 'חכמי לובלין']. בשנת תרפ"ז כשנפתחה 'ישיבת 'בית ישראל' בפיעטרקוב, הכניסו זקינו ללמוד שם מפי ראש הישיבה הגה"ח ר' משה גומולנינסקי ז"ל הי"ד, אך מפאת היותו צעיר ביותר לא המשיך שם, ולמד תקופה בביהמ"ד עם הרב ר' שמעון הוברמאן חורף תר"צ נכנס ללמוד ב'ישיבת 'בית ישראל' באלכסנדר, שם סעד בכל יום שלישי על שולחנו של הגה"ח ר' אלעזר ליפשיץ ז"ל חוג' הרבנית הצדקנית שבעל ע"ה, בת כ"ק מרן אדמו"ר הזקן זי"ע. גם ש"ב הגה"ח ר' יעקב שרגא פייבל זינגער ז"ל הי"ד [שנתקבל בחודש שבט תר"צ לכהן כאבד"ק אוסטורב-מאזוביעצק] קירבו ביותר. ר' יהושע ניחן בזכרון איתן ומצויין ביותר, עובדות וזכרונות רבים נשמרו בדיוקן באוצר הזכרון שלו. על אף השנים הרבות שחלפו, וכך הצליח לתעד ולהעביר מזכרונותיו לדורות הבאים באופן נפלא ובמיוחד ע"י ספריו הרבים שהר"ל וזה והאריך ימים מעל מאה שנה, ועל אף שבשנותיו האחרונות איבד את מאור עיניו רח"ל, עדיין לא נס ליחו. נלב"ע ד' ניסן תשע"ט. [בחורף תשע"ה ביקרתי כששהיה בפלורידה ושמעתי ממנו הרבה מזכרונותיו, שחלקן מתפרסמות בשני חלקי ספר זה. יהי זכרו ברוך].

(סא) במשך השנים פרסם ר' יהושע ז"ל מאמרים שונים, הו"ל וההדיר ספרים רבים. במיוחד יש לציין את ספריו וזכרונותיו: 'כערער בערבה' (תשנ"ט), 'לאורך ימים ושנים' (תשס"ט), 'דברים ככתבם' (תשע"א).

(סב) מיקורי וחשובי חסידי אלכסנדר בפיעטרקוב, כבר בתקופת כ"ק מרן אדמו"ר הזקן זי"ע. [אביו ר' משה'ל זוסמאן ז"ל היה מהחסידים הראשונים המקורבים לרבינו בפולין. אמו, היתה בת הרה"ח הנגיד ר' דוד אליהו בנעט ז"ל, שהגיע מהונגריה בחוראת וקינו הגאון רבי מרדכי בנעט זצ"ל אבד"ק ניקלשבורג להסתופף בצל כ"ק מרן אדמו"ר הצעיר מווארקא זי"ע, ואף וזה אח"כ להשתדך עם בן רבו, הרה"ק רבי שמעון מסקערנעוויץ זי"ע. שלקח את בתו לו לאשה]. בהגיעו לפקוד - בשנת תרמ"ט - נשא ר' אריה ז"ל את מרת יוכבד ע"ה בת הגאון רבי חיים אלעזר וואקס זצ"ל אבד"ק קאליש ופיעטרקוב בעל 'נפש חיה'. ראה באריכות בספר 'גנוי אבות' שהר"ל הר"ר יהושע ז"ל (ירושלים תשס"ו, עמ' קעה ואילך).

פרק שני || כ"ק מרן הישימוח ישראל זי"ע

קכה

כאברך צעיר היתה לי שותפות, עם אחי ר' בעריש, ביער שרכשנו (בקומארוב ליד טומאשוב-מאזוביעצק). ליער היתה צמודה מינסרה, בה ניסרו את העצים שכתרו מן היער, והכינו מהם קרשים ולוחות. מאחר והעסק לא הצליח, והפסדנו מזה כסף רב, החלטנו לחסל את העסק ולפרק את השותפות. היינו אז צעירים מאוד ובלתי מנוסים בעניני מסחר, ופשוט לא ידענו כיצד לבצע את פירוק השותפות, בפרט שבכמה ענינים היינו מסובכים ביותר. החלטנו איפוא לנסוע לאלכסנדר, ולבקש מהרבי - שיצאו לו מוניטין כחכם הרזים^(טז), ומומחה גדול בענינים שכאלו - שהוא ייעץ לנו כיצד נסדר את החלוקה. באנו לאלכסנדר, הרבי הקשיב לנו, שאל מה ששאל, ולאחר מכן הציע עצה נכונה ומדויקת, איך לבצע את החלוקה. ההצעה נראתה בעיני שנינו כסבירה ומקובלת, אולם אחי בעריש, שנהפך ונעשה ל'שארפער גערער חסיד' [מאז שנתחתן עם בת דודו הרה"ח ר' משה אייבשיץ ז"ל, מיקורי העיר פיעטרקוב], ונמנה על האברכים המצוינים והמקורבים של הרה"ק בעל 'שפת אמת' מגור זי"ע, נפלטה מפיו השאלה דלהלן [עליה הצטער כל ימי חייו]: "ווי וואלט געווען נאפשיקלאד" [= למשל, בפולנית] אם הייתי ממשיך להיות חסיד אלכסנדר, כיצד ייעצתם, "ווי וואלט איר געמאכט די חלוקה"?

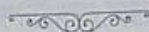
השיב לו רבינו בנועם: שמע נא אברך, על 'למשל' אין רוח הקודש! ואם תסכימו, אספר לכם מעשה שאירע ב'ימי קאצק'. לאחר פטירת הרבי רבי בונם מפרשיסחא, נתפלגה החבורה, חלק בחר את דרכו להסתופף בצל דמהימנותא בקאצק^(טז), אך רובה המכריע של גדולי עדת חסידי פרשיסחא, המשיכו להסתופף בצל בנו כ"ק מרן רבי אברהם משה מפרשיסחא, ואחריו בצל ממשיך דרכו כ"ק מרן הרבי הזקן רבי יצחק בווארקא. בין אלו שהעדיפו ונסעו לווארקא, היה גם הגאון והצדיק רבי משה נחמיה כהנא ז"ל אבד"ק דוואהרט^(טז). ולכמה מחסידי קאצק

(סג) כפי שכותב בעט סופר מהיר כ"ק מרן האמונת משה זי"ע בהקדמה לספה"ק 'מאורן של ישראל' אודות רבינו בזה"ל: "והיה מקובל לכל הדור כפועל ישועות בשביל הכלל ישראל, ומלבד זה נתפרסם חכמתו בכל העולם, כחכמת שלמה המלך ע"ה בשעתו (ראה גם בספה"ק 'קדושת יצחק' אות מג), וכל הארץ מבקשים פניו לשמוע חכמתו אשר נתן אלקים בלבו, וגדולי דורו היו מתבטאים עליו, חכם עדיף מנביא, זאת שעמדה לו לרבינו שהרבה פעמים הסתיר רוח קדשו בחכמתו, עד שאיש המוני, לא ידע איך לייחס דברי קדשו, אם לחכמתו או לרוח קדשו".

(סד) בצל הרה"ק השרף רבי מנחם מענדל מקאצק זי"ע. [כאן המקום לציין, מה שהביא הרה"ח ר' פנחס זעליג גליקסמאן ז"ל הי"ד, בספרו 'דער קאצקער רבי' (פיעטרקוב תרנ"צ, עמ' קכה), כי הכינוי 'שרף' לאדמו"ר הזקן מקאצק, מקורו מפי רבינו, שהיה מכנהו בתואר זה].

(סה) נולד בשנת תק"ג, לאביו הנגיד הלמון והיחסן ר' בנימין בייניש ז"ל, מתלמידי הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל. היה עילוי מופלג וגאון אדיר מעורו, וזה להסתופף בצל הרבי מלובלין זי"ע, שם התרועע עם צורבים נוספים שהתקרבו לחסידות, ביניהם כ"ק מרן רבי שרגא פייבל מגריצא זי"ע. אחר פטירת הרבי מלובלין, דבק בכ"ק מרן הרבי רבי בונם מפרשיסחא, ואחריו מגדולי החבורה בצל רבה"ק מווארקא זי"ע. נלב"ע ביום ט"ז סיון תר"ג, בדרך בשונו מווארקא, שם שהה בחג השבועות כמנהגו. הורה לחרוט על מצבתו רק את התיבות: "הרב החסיד המפורסם, בשמחה היה כל ימיו". ראה אודותיו באריכות בספר 'הרב של שמחה', שהו"ל הרה"ח ר' פנחס זעליג גליקסמאן ז"ל הי"ד (לאדו תר"צ), בבטאון 'כרמנו' (גליון יג - אלול תשמ"ג), ולהלן פרק שלישי (אות לג). בנו הצעיר ר' חיים לוי יצחק (הנקרא כפי כל ר' לוי

"יונגערמאן" - סיים רבינו באוני ר' בעריש - כאשר באים אלינו שני יהודים, ומבקשים שנייען להם, יש כאן 'זכות-שואל', וכך גם אנו מבקשים מאת ה' חונן הדעת, שינחנו בעצה טובה כדי שתהא לי זכות-נשאל, אבל על 'נאפשיקלאד' שאתה שואל, על זה אין רוח הקודש.



כו. עוד מוסיף ר' יהושע ז"ל לספר: אבי ז"ל הצטיין, משחר ילדותו, במידותיו הטובות, ובשל כך היה אהוב מאוד על הבריות, גם רבינו חיבבו והשתעשע עמו. בין סיפוריו הרבים סיפר לי אבא, אודות ענין נפלא באחת מנסיעותיו אל רבינו:



חסידים שהגיעו 'נסיעה' לאלכסנדר
עומדים ליד ה'טראמוויי' (= רכבת חשמלית) בכיכר העיר

כידוע עלו אלפי חסידים לאלכסנדר, לקראת יום כיפור, 'עומדים' צפופים ומשתחוים רוחים, לא רק חסידים, אלא גם מפשוטי עם, ולאו דוקא חסידי אלכסנדר. בשנת תרס"ה, בהיותי ילד בן תשע, גם אני זכיתי להימנות בין הבאים לשהות בצל הקודש,

בבית המדרש היה דוחק גדול. במוצאי החג בעודו חלוש מן הצום ומעבודת הקודש של כל אותו היום, התחיל הרבי לקבל את ה'עולם', לברכת הפרידה. אלפי אנשים גדשו ליד פתחו, והרבי נאלץ, בניגוד לטבעו, להגביל עצמו, ולהקדיש לכל איש רק רגעים מספר. אך באותן רגעים מעטים, הספיק לעיין ב'קוויטל' של כל אחד, ולהקיף את כל שאלותיו ובקשותיו של היהודי הנפרד ומתברך ממנו. והנה דוגמא אחת שראה אבא, אברך שעמד לפניו, והרבי לקח ממנו את ה'פתקא', ומיד החזירה. חשב האברך, שהרבי לא הספיק לעיין בה, והגישה שנית. העיר לו הרבי, "הלא קראתי אותה כבר בעיני, אפילו את השגיאה בשם"---

כשהגיע תורו של אבא, נער בן תשע, היה אבא סבור שהרבי ימהר לפטרו, כי לילד כמוהו לא מעיק על הלב בקשה לפרנסה או לשידוכי צאצאיו וכדומה. אבל לתמהונו הרב, עיכבו הרבי ושוחח איתו רגעים ארוכים, כשאלפי אנשים עומדים בשורה אחריו וממתנים לגשת אל הקודש. מסתבר, כי הגיעה לאוני רבינו שמועה, כי זקנתי הרבנית שפרה-מירל ע"ה, 'הרבנית מקאליש' [בתו של רבי יהושע'לע מקוטנא, ואמנתו של בעל 'נפש חיה'], מתרעמת על רבינו, והוא מצא לנכון להתנצל באוני אבא שהוא נכדה הצעיר, שבעצם טענותיה מקורן מחמת טעות, ואין לתרעומותיה על מה לחול. נאך הפלא שבסיפור: כי לאחר השיחה הארוכה, אמר לו

בדואהרט חרה הדבר, והציקו לו ביותר. בכוונה לא טהורה המציאו מולם שאלה שישאלוהו מתוך רצון להכשילו. ואכן פעם אחת אירע שהצליחו בכך, וגרמו לו שהוא יתעורר בהוראת ההלכה^(ס). בראש המתנגדים לרבי משה נחמיה עמד הרב קאצק ישיש, בשם רבי פישל דוואהרטער, יהודי תלמיד מופלג. לימים כאשר נודמן לקאצק, שאל אותו הרב"ק משה בעת קבלת שלום, מה שלומו של רבי משה נחמיה הרב צבי ועל כך השיב רבי פישל בתקיפות: אפילו להורות שאלה שאלו אינו יכול.



הרה"ח ר' חיים חיים לוי מלידא
בנו הצעיר של רבי משה נחמיה זצ"ל
אבר"ק דוואהרט

'אזוי, אזוי? נודעק הרבי מקאצק [שהכיר את רבי משה נחמיה] וקדוש מימי שבתם יחד בפרשיסחאן, הבו לי איפוא והביאו אלי מיד כל הרבנים ומורי הוראה הנמצאים כעת בבית המדרש. מיד מהומה גדולה - וה'שמח ישראל' ז"ל תיאר בצורה ציורית הפחד והבהלה שתקף את הרבנים, כשנקראו בדחיפות לחדר הרב - רב זה איבד את מגבעתו, וזה את המקטרת שנפלה מפיו, וכי מילתא זוטרתא היא, כה הרבי מזמין את כל הרבנים להתייצב לפניו בבהילות שכזאת. וכך נעמדו כולם על סף החדר רועדים ופחדים מפחד 'קפדנותו' של הרבי מקאצק. ואז נפתחה הדלת, והרבנים נשאלו: הרבי! הזוכרים אתם את כל חלקי השלחן ערוך? וכשלא באה כל תשובה מפי הרבנים וה'שמח ישראל, כי בלי ספק היו שם רבנים שזכרו בעל פה את כל ארבעת חלקי שו"ע, אבל איש לא העז לפתוח במושק: אם אינכם זוכרים, כיצד אתם מורים הלכה? אלא אומר לכם ככל גדול בהוראה, לא שאלה יש זכות-שואל וזכות-נשאל. סיים את דברות קדשו וסגר את דלת החדר. הרמז ברור לחסידי קאצק מדוואהרט, כי 'שאלות' שהם 'המציאו' לא היתה 'זכות-שואל', כיון שהם נתכוונו להכשילו. ומשום כך נכשל הרב בהוראתו^(ס).

(קו) דל, זכה להון ועושר בביתו, אך עם זה קבע עתים לתורה וחסידות, ונמנה בין המקורבים ביותר רבניה"ק זי"ע. נלבי"ע בשיבה טובה כ"ז אדר תר"פ. (ראה אודותיו להלן בחלק שני).

(סו) צדיקי הדור - ובראשם כ"ק מרן אדמו"ר הזקן מווארקא זי"ע - התערבו בדבר רבנותו של רבי נחמיה, ויצאו להגן על כבודו. ראה בספר 'שמועת יצחק' (חלק האגרות), מכתב קודש משנת תר"ו ששלח הרבי מווארקא לנכבדי העיר דוואהרט, ובו מבקש מהם לפעול למען כבודו, וגודל העגמת נפש שיש לו. (וראה שם בהערה).

(סז) סיפור דומה טובא בספר 'הוצק חן' (עמ' די) ובספר 'תפארת רבותינו' (עמ' לו), שאירע עם רבינו הזקן מיד כשנתקבל לרב בעיר טורטשין. וראה שם, שכאשר באו להתלונן באוני אביו הגדול כ"ק מרן רבי שני פייבל מגריצא זי"ע, כי בנו אינו פוסק כהלכה, אמר להם, דאיתא בירושלמי (סנהדרין פ"א ה"א) 'מיום שבה הסנהדרין, לית אנא ידעין למיין דין תורה. ותמוה, אם הירושלמי לא ידע, איך רב ומורה הוראה ידע? אלא דעו, ש'אפילו ריש ריגותא מן שמיא מוקים לה' (ברכות נח), ומכל שכן רב עיר בישראל, ולכן כאשר בא שאלה לפני הרב, שומרים אותו מן השמים שלא יצא מכשול תחת ידו, אבל כל זה רק אם השאלה שאינה אמיתית, אבל אם היא נשאלת רק לנסות את הרב הנשאל, אזי זה נחשב למושב ליצים, ואז אין השגחה שורה שם, ולכן הוא יכול לענות גם היפוך ההלכה (וראה גם בספר 'תפארת רבותינו' עמ' לח).



כ"ק רבי פינכיל שלום דעמבינסקי זצ"ל
(אנטווערפן תרצ"ט)

'קוויטל' לרבינו, ומתחילה לא ידע אבי מה שנכתב ב'קוויטל' כמובן, אבל דרכו בקודש של כ"ק רבינו זצלה"ה, שכמה פעמים היה מדבר מענין ה'קוויטל' בקול רם לאזני כל השומעים, ובפעם הזאת לא היה נמצא שם שום אדם רק אאמו"ר זצלה"ה, ושאל רבינו את האברך הנ"ל ואמר לו: געב מיר צו פארשטיין, וואס מיינט נישט קיין שלום? ווען איינער געבט מיר א פאטש און איך געב אים נישט צוריק, הייסט דאך נאך נישט 'נישט קיין שלום', עס הייסט, אז איך האב געקריגן א פאטש. ווען דען הייבט זיך אן 'נישט קיין שלום'? ווען איך געב צוריק, איז ווער הייסט דין? וחזן מזה, איז זי דאך גירעכט, דען אזוי שטייט דאך (בראשית ב' י"ח ברש"י) 'זכה עזר, לא זכה כנגדו'.

[= תסביר נא לי, מה הכוונה בטענת 'אין שלום', אם אחד נוהג לי מכה ואני לא חוזר ומכה, עדיין אין זה בגדר 'אין שלום', אלא מציאות שהכו אותי, אימתי מתחיל מצב של 'אין שלום', אם המוכה חוזר ומכה, אם כן מי הורה לך לעשות זאת? וחזן מזה, הצדק עמה, הלא כך דרשו חז"ל, 'זכה - עזר, לא זכה - כנגדו'].

לג. אברך פלוני נכנס אל רבינו [נראה התלון לפניו על מצב שלום ביתו], ואמר לו רבינו, שיאמר לזוגתו, שכמו שהיא נוהגת עם אביה, כן תתנהג עם בעלה. כשהלה לא הבין את כוונת קדשו, הסביר לו רבינו: כי בכל ליל שב"ק בעת שהוא נמצא עם חותנו בבית החסידים בליל שבת קודש [מפני שאינו מקדש בלילי שבתות החורף בין שעות שש-שבע, ועד שבא לביתו אדהכי והכי כבר הגיעה שעה שמינית], בזמן ההמתנה הזאת הוא רעב, משא"כ חותנו אינו רעב, וסיבת הדבר, כי בתו-זוגתו מכינה עבורו בערב שבת מנת 'טועמיה' שמשביעה עד זמן קידוש, על כן יאמר לה, שכמו שהיא נוהגת עם אביה, תנהג ג"כ עמו - בעלה, ואז הכל על מקומו יבוא בשלום^(טז).

לד. סיפר הרה"ח הישיש ר' יחיאל ראזענבערג ז"ל, כי באחד מערבי שבת קודש, יצא רבינו מחדרו, ושאל את הרבנים שישבו באותה עת בבית המדרש, היכן מובא בדברי הראשונים, שגדר מחלל שבת בפרהסיא, הוא רק כאשר עושה מלאכה בקרקע. נענה אחד הרבנים^(טז) ואמר, כי זוהי שיטת התשב"ץ [ח"ג סי' מג], בשם בעל העיטור (הובא בב"י אהע"ז סי' מד)^(טז).

(עח) שמעתי מהרה"ח הישיש ר' יחיאל ראזענבערג ז"ל, ששמע מפי ש"ב הרה"ח המפ"ר בעריש דעמבינסקי ז"ל.
(עט) מפי הרה"ח ר' אברהם זאב טרגר ז"ל - יליד איזביצא - נשמע, שמורו ורבו הגה"ח ר' ישראל איסר שמחה לנדא ז"ל אבד"ק איזביצא, ומגדולי חסידי אלכסנדר, הוא השיב תשובה זאת לשאלת רבינו. ראה אודותיו בארוכה בספר 'זכרון אי"ש', שהו"ל הגה"ח ר' דוד אברהם מנדלבוים שיחי' (בני ברק תשנ"ה), ולהלן בחלק שני.

(פ) ח"ל התשב"ץ (שם): כבר כתב בעל העיטור ז"ל, דעמו"ם שבחוצה לארץ לאו עובדי ע"ז הם כדאיתא.

ל. סיפר כ"ק האדמו"ר רבי אברהם מסטריקוב זצ"ל, אשר פעם אחת בהיות רבו מרפא, הלך לשאוף אויר, והמשמשים והמקורבים הלכו אחריו במרחק מה שניגנו עינות מרפא בעלי כלי זמר ניגנו בחוצות העיר, בכדי להנעים את שהות האורחים במקום. דיברו המקורבים שמסתמא כוונתו של בנש"ק זה, להסתיר את מדרגותיו שלא יכירו בקדושתו, ולכן נישט כששמע רבינו 'לימוד זכות' זה, אמר להם, אכן טוב מאוד לכל אחד מיישראל להסתיר את אמונתו בנש"ק זה שכה משנה מפורשת, דאיתא (שבת פ"ד מ"א) 'אין טומנין וכו' לא ידעו דחינו, גם אם אמונת ראוי לאדם להסתיר מעשיו הטובים, אך לא ראוי להיטמן ליד דברים שהם זרים בעיני אדם, והם בבחינת 'זבל'^(טז).

לא. רבינו דבק במדת האמת, ולא סבל את המתחזים המורמים את עצמם, ושהחסידיים הבאים אליו לא יתהדרו לפניו כאשר נכנסים אליו. מעשה באברך א' [להעניב] - לקשוד ענייה סביב לצווארו כמעשה המתחדשים], אך בכל פעם כשנכנס אל רבינו הענייה, ופתח את כתונתו מלמעלה, כמנהג החסידים. רבינו הכיר מיד כי אין אברך זה בשעה שאינו בחדר קדשו, וגער בו בדורשו ממנו, שבפעם הבאה יתראה לפניו בלבוש מבלי להתחזות לחסיד^(טז).

לב. במתיבתא לספר 'מנוחת שלום' (נ"י יארק, תשד"ט), כותב הרה"ח המפ"ר בעריש ד"ר ז"ל אודות אביו כ"ק הרה"צ רבי שרגא פינכיל שלום הלוי ז"ל^(טז):

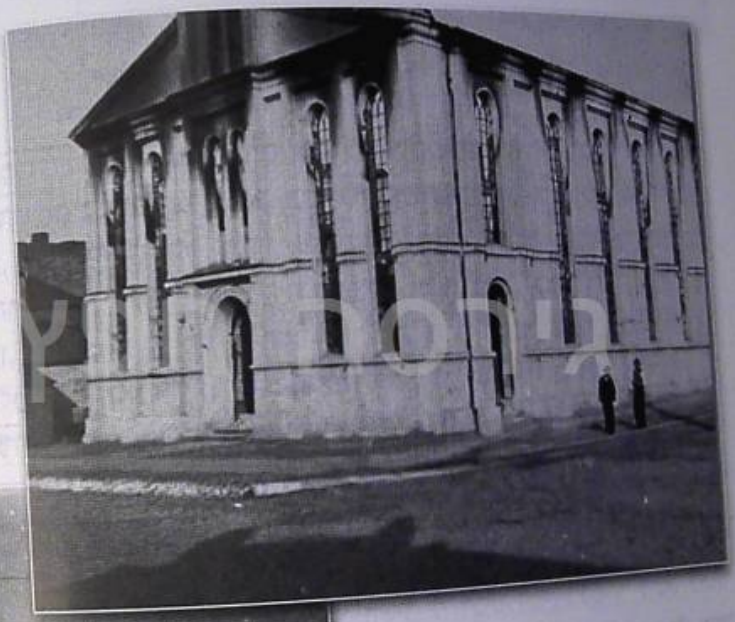
אמרתי להעלות על הכתב, מקצת מידותיו ודרכיו של כ"ק אאמו"ר זצלה"ה, שהלל יודעו ומכירו, אשר עוד זוכרים אותו, וגם לרבות לעורר לב האנשים אשר לא ידעו אותו, להיות לנו ולזרענו אחרינו למוסר השכל, אשר כידוע לכל מכיריו, היו כל ימיו והתמדתו בנחת ובמתינות גדול עם הבריות, הן במילי דעלמא והן במילי דשמיא, ובה היה מדרך תמיד את ביתו ובניו לעבודת ה' ולצניעות ודרך ארץ, והשתדל תמיד לאהל של אהרן הכהן, 'אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה' (אבות דר' יוסי)^(טז).

וסיפר לי [סג"ר זה הלשון], כי פעם אחת נכנס לבית כ"ק דודו אדמו"ר הרה"ק מ' ישראל זצלה"ה [זה היה לאחר כמה שבועות בתחילת נשיאותו], ומצא שם אברך סג"ר [סג"ר זה הלשון] קצת נבזה קודש' (סטריקוב). הובא בקצרה גם בספר 'עשר זכיות' (מערב"ט אות נה) ובה ש"ר (אות שעד).

(טז) מפי הרה"ח הישיש ר' מאיר הלוי אלבוים ז"ל, ירחון 'בית יעקב' (שבט תש"כ). סיפור נוסף הרה"ח ר' משה ב"ר ז"ל, והובא מפיו בילקוט 'אהבת ציון' (עמ' כד) להרה"ח ר' ב"ר ובשני קצת בספר 'תולדות הישמוח ישראל' (ח"א עמ' רב).
(טז) ראה אודותיו לעיל (פרק ראשון אות יט בהערה).

משה שכח לכתוב תיבת ה'הלוי' בצירוף לשמו, וכתב סתם 'משה אהרן בן דבורה לכהן' ר' משה וכתב 'קוויטל' חדש, בתוספת 'הלוי', ונכנס עוד הפעם אל הקודש פנימה, והלוי לא רבינו על בקשתו בפתקא, כדרכו. ויהי לפלא (קסט).

פ. הרה"ח ר' הערש לייב בויס ז"ל (קסט) התגורר בעיר ראדום, ונמנה על חסידי הרה"ח דוד מאמשינוב ז"ע. באחד הימים הציגו לו עסק של כריתת עצים ביער, והוצעו לו נאמן שינהל את העסק ביער, והציע זאת לאחיו הצעיר ר' משה ז"ל. אולם ר' משה לא עשה זאת, מבלי לקבל הסכמת רבינו, ועמד לנסוע לאלכסנדר. כאשר שמעו זאת שלחו עמו שניים מהם, 'קוויטל' רבינו, בבקשה לרפואה שלימה.



בית הכנסת הגדול בעיר אלכסנדר לאחר השריפה בשנת תרס"ז (נתקבל בהשתתפות הרב ר' אברהם צבי ליפשיץ שיחי')



(קנט) מפיו של ר' משה ז"ל (קונטרס 'מכשונה של פשיסחא').
(קס) אחיו של ר' משה, שהיה גדול ממנו בעשרות שנים. [כשנולד ר' משה כבר היה אביו בן שש]

פרק שני || כ"ק מרן ה'שימח ישראל' ז"ע

בבואו לאלכסנדר, לא קיבל רבינו קהל, כיון שלא חש בטוב. אולם ר' משה שמהר לשוב לביתו, ניגש למשמש ונתן לו מטבע, והמשמש נתן לו להיכנס, בתנאי שלא יאמר שהוא נתן לו רשות. בהיכנסו, ראה כי ליד משכב רבינו מונחת ערימת 'קוויטלעך', בידו האחת החזיק במנורה ובידו השניה לקח 'קוויטלעך' מן הערימה, והקריב כל 'קוויטל' למנורה, וכך היה קורא, כשעיניו זולגות דמעות. לאחר זמן מועט השתעל רבינו והתרומם קמעא ממשכבו, ואז הבחין בו, ואמר: "אה, המשמש הכניס אותך". ר' משה הגיש קודם את ה'קוויטלעך' של החולים, אולם רבינו הורה לו, שיקדים לתת ה'קוויטל' שלו, באמרו, כי יתחיל עם 'א' געזונטער קוויטל' [= קוויטל של בריא], ואחר כך את ה'קוויטל' של החולים. בנוגע לשאלתו, אודות עסק היער של אחיו, ענה רבינו, כי אינו רואה שיצא מזה למעשה.

כשחזר ר' משה לראדום, לא סיפר לאחיו את תשובת רבינו, כי חפץ לראות כיצד יפול דבר. המשא ומתן אודות העסק כבר היה קרוב מאוד לחתימת החוזה, עד כדי כך, שהאח הרגיש עצמו כ'מקר קרוב' של הגוי המוכר, ואמר לו איזה ביטוי שלכאורה אין צורך להעלב מכך, אולם הגוי נעלב, וביטל את העסקה (קסט).

פא. הרב ר' ישראל יצחק (ברמ"ז) חסידה ז"ל, מביא ברשימות זכרונותיו (קסט), כמה ענינים אודות אבות משפחתו, בין היתר הוא מספר:

זקני הרה"ח ר' זלמן משה אברמוביץ ז"ל, בן יחיד היה לאביו. בהגיעו לגיל המצוות, כבר יצא שמו ללמדן מופלג, גמר וסביר. בבחרותו נקלע פעם אחת לבית מדרשם של חסידי קאצק, ומאז נהפך לחסיד קאצק נלהב. על פי הוראת רבו הרה"ק הרמ"מ מוקאצק ז"ע, למד את אומנות השחיטה, ועבר לגור בעיירה אלכסנדר. אגב: מסופר, שמאז השתקע כ"ק מרן אדמו"ר הזקן ז"ע בעיר, נהג להיכנס מדי פעם לביתו של ר' זלמן משה, לטעימה קלה.



הרב ר' ישראל יצחק חסידה ז"ל יושב לצד כ"ק מרן האמרי מנחם ז"ע בשמחת נישואי נכדו יבלחט"א הרב ר' אליהו נאה שיחי'

(קסא) הרה"ח ר' בן ציון ויכלדר ז"ל, שמע מפי ר' משה ז"ל, ונדפס ב'לקוט 'אהבת ציון' (עמ' כו-כו). הובא גם בשינוי קצת ע"י הגה"ח ר' לייביש מקובר ז"ל בספרו 'תפארת רבותינו' (עמ' ק').
(קסב) קונטרס שהר"ל במהדורה מצומצמת בשנת תש"מ, בשם 'משפחתנו'. שהוא ליקוט תולדות וזכרונות מפי זקנים למשפחת בוטשאן-חסידה.

ב. נ. חסד השוכן וזעקו פיה
אסתר בינא דאנציער
אסתר בינא דאנציער ר' שרגא פייבל ז"ל מראש
בן כ"ק אב"ד בעל המעשר שמואל ז"ל מלמד
מורה נחלקים בן ח"י ר' חסדא לנסות ביהושע ביום ה'
משפחה המתאבלת

ב. נ. חסד השוכן וזעקו פיה
אסתר בינא דאנציער
אסתר בינא דאנציער ר' שרגא פייבל ז"ל מראש
בן כ"ק אב"ד בעל המעשר שמואל ז"ל מלמד
מורה נחלקים בן ח"י ר' חסדא לנסות ביהושע ביום ה'
משפחה המתאבלת

קטעו מודעות וידיעות
אודות פטירת כלתו של רבינו
אשת בנו הרה"ק ר' שרגא פייבל ז"ל הי"ד מראש
(טאנבלאט וארשא, ד-ט' שבט תרצ"ב)

האשה הצנועה מרת אסתר בינא דאנציער

שמואל פייבל ז"ל מראש
בן כ"ק אב"ד בעל המעשר שמואל ז"ל מלמד
מורה נחלקים בן ח"י ר' חסדא לנסות ביהושע ביום ה'
משפחה המתאבלת

מן הענין להוסיף, מה שכתב הגה"ח ר' לייביש מקובר ז"ל בספרו 'תפארת רבותני' עמ' קפא, ששמע מפי הגה"צ רבי מרדכי רוקח ז"ל אבד"ק בילגורייא, כי אף ממלא מקומו של רבינו - בנו כ"ק מרן ה'עקידת יצחק' ז"ע, שבת פעם אחת במארינבאד יחד עם הרה"ק מהר"ד מבעלזא ז"ע, ובמוצש"ק ביקר ה'עקידת יצחק' את מהר"ד, ונתן לו 'קוויטל', ובתור פדיון נתן לו קופסת טבק. כשהרב מבילגורייא מוסיף, כי אביו חיבב ביותר את הקופסא, ואח"כ נתנו במתנה לבנו הרה"ק רבי אהרן מבעלזא ז"ע^(סא).

כה. כנזכר לעיל אודות קשרי הידידות והפגישות של צדיקי בית גור הרה"ק בעל 'שפת אמת' ז"ע ובנו הרה"ק בעל 'אמרי אמת' ז"ע, עם רבותינו הקדושים כ"ק מרן אדמו"ר הזקן ז"ע (לעיל פ"א אות כג) ועם כ"ק מרן ה'ישמח ישראל' ז"ע (לעיל פ"ב אות יב), כך נשמר הקשר גם עם רבינו. מפאת סיבות שונות, נבצר מה'אמרי אמת' לבוא לאלכסנדר להלווית ה'ישמח ישראל', אך מיד בתוך שבעת ימי האבל (ב' שבט תר"ע) שלח מכתב תנחומין אל אחיו ממלא מקומו, רבינו ז"ע^(סב) וזה לשונו:

ב"ה, ד' בא עת"ר לפ"ק

אהובי ידידי הרב החסיד בנש"ק שלהיו"ח מ' שמואל צבי שליט"א
ולאחיו שיחי' ולכל המשפחה הרוממה

הננו לברך ברכת תנחומין, השי"ת ינחם אתכם בתוך אבלי ציון וירושלים, ויגדור פרצותינו, ונשמע מהיום אך טוב. לא היה באפשרי בשום אופן לנסוע לשם, והנני מרחוק משתתף באבליכם ובצערכם ובצער כל הנלוים אליכם.

א"ד הכותב בצער ומברככם בכל טוב סלה

אברהם מרדכי אלטר
מפה ק"ק גור

להרה"ק מהר"ש מבעלזא ז"ע, והרעיש הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל, ופסל את הדין מלהורות עוד. וגם הרה"ק מבעלזא התרעם ואמר, עכשיו אני מחוייב להתאמץ שישיג החולה רפואה, שלא יוגרם חילול שבת, וכן היה שנתרפא. ומסיים שם, וכל כה"ג אין להקל ובפרט בדור הזה מכמה טעמים.

(סא) ראה עוד לעיל פרק שני (אות קלא). [אך מפי האדמו"ר מאלעסק-סטאניסלאו זצ"ל מובא שם, כי במוצש"ק הלך רבינו יחד עם הרבנית אל הרה"ק מהר"ד מבעלזא ז"ע, והוא נתן 'קוויטל' עם פדיון קופסת הטבק, ולא ה'עקידת יצחק' ז"ע^(ב). מן הענין להוסיף עובדה נאה שכתב הר"ר אהרן אסטרייכער שיחי', במכתבו למערכת קובץ 'אור הצפון' דחסידי בעלזא (אלול תשע"ח), ששמע מפי הישיש הר"ר אשר פריילעך ז"ל מאנטווערפן, כי פעם אחת היה אביו הרה"ח ר' איטשע פריילעך ז"ל בעיר המרפא מארינבאד, יחד עם רבינו. באחד הימים הלך אביו לטייל שם, וראה את המהר"ד יוצא לטייל, על כן התלווה אליו יחד עם שאר האנשים שהלכו עמו. באמצע הטיול עצר מהר"ד מלכת, וגם האנשים שהלכו סביבו עמדו להביט עליו, ועמדו כמו בחצי מעגל, ואז התחיל מהר"ד לשאול את כל אחד לפי סדר עמידתם, אל מי מן הצדיקים הוא נוסע, וכאשר שאל את אביו ר' איטשע ז"ל, ענה שהוא נוסע לאלכסנדר. הגיב המהר"ד: "אויב אזוי זענט איר אונזערס..."

(סב) נדפס בספר תולדותיו 'ראש גולת אריאל' (ח"ב עמ' רטו), מהעמקת ווסידים.

כד. שמעתי מהרה"ג ר' קלמן יהושע באב"ד שיחי' רב דביהמ"ד דארהביטש בשכונת 'בית פארק', נכד כ"ק האדמו"ר רבי משולם יששכר אשכנזי זצ"ל מאלעסק-סטאניסלאו (הענין^(א)), ששמע מזקינו, כי בימי בחורותו זכה לראות פעם אחת את צורתו הקדושה של רבי בעת ששהה במארינבאד, ובאותו זמן נפש שם גם הרה"ק רבי ישכר דוב מבעלזא ז"ע, וזה בא לשבת קודש להסתופף בצל הרה"ק מבעלזא, אך בסעודה שלישית הלך לראות עירי שולחנו של רבינו [ואף קראוהו לעלות לתורה בתפילת מנחה בשבת]^(ב).

וסיפר רבי משולם, שאז זכה לראות מופת גלוי מרבינו, כי באותה שבת הובאו אליו ש'טלגרמות' (= מברקים). על אחד מהם אמר רבינו, להצניעו עד אחר השבת, ואת השני אמר לפתוח בעיצומה של השבת. כשפתחוהו, ראו כי 'טלגרם' זה היה מענין של פיקוח נפש^(ג).

(נח) נולד בשנת תרס"ב לאביו רבי צבי הירש אשכנזי זצ"ל, נכד הרה"ק רבי חנוך העניך מאלעסק זצ"ל לב' שמו, חתנו של הרה"ק 'שר שלום' מבעלזא ז"ע. לאחר מלחמת העולם הראשונה, עבר יחד אביו לגור בווינא, ואחר מלחמת העולם השנייה, באנגליה. פעל רבות למען תיגוקות של בית דין וכל בשיבה טובה ג' כסלו תשנ"ה.

(נב) בעת ביקורו של כ"ק מרן ה'אמרי מנחם' ז"ע בלונדון (אייר תש"נ), עלה לבקר את כ"ק האדמו"ר מוסטאניסלאו זצ"ל, ואז הוכיז גם שוכה לראות את רבינו. וחבל על דאבדין סוד שיחי הני תרי צדיקי.

(ס) נדפס גם בספרו 'תפארת משולם' (עמ' תשפט). ראה בספר 'פסקי תשובה' להגה"ח ר' אברהם פיעטרוקאוסקי ז"ל דומ"צ בלאדו (ח"א סי' נו), שהביא משו"ת מוהרש"ם אודות שילוח 'טעלעגראם' בשביל לצדיקים לצורך חולה. שמונת עבוד חולה שיש בו סכנה, רק כשאתמחי אותו צדיק שיפעל בתפילה ומוסיף: ועובד ידענא בחולה מסוק, שהתיר דין אחד לכתוב ע"י עכו"ם בשבת שם החולה ואמו, ולשילוח

מאמר

בשנת תרע"ג התקיימה באלכסנדר, שמחת נישואין במשפחת רבינו, בעת אשר אמת' החלים בעיירת המרפא 'מענטאן' שבצרפת, ולא היה ביכלתו להשתתף בעצמו, שלח את ברכתו בצירוף דורון דרשה, ע"י אחיו הגה"צ רבי מענדל אלטר ז"ל ה"ד צבי פאביאניץ. אחרי ימים מועטים שלח רבינו אגרת שלומים אל ה'אמרי אמת' במענטאן, רצוף אהבה וידידות, ומחמת חביבותה כדאי להעתיקה כאן בשלימות.

יום ג' ויקרא ע"ג לפ"ק, אלכסנדר

החזה"ש ורפאות תעלה אל כ"ק ידי"נ הרב הצדיק המפורסם

המאור הגדול לממשלת ישראל חמדת הזמן בנש"ק נ"י פ"ה ע"ה

קקש"ת מוה"ר אברהם מרדכי שליט"א

אחדשכ"ק כמשפט ליראי ה' ולחושבי שמו!

מה מאוד שמח לבי בהשיגי את נועם מכתבו

בצירוף מנחתו לדרשה וברכתו הטהורה, ע"י

כבוד אחיו היקר ידי"נ הרב ר' מענדלי שיחי,

ומה גם תגל נפשי בזה אשר העיר את כבוד

אחיו היקר ידי"נ שליט"א לבוא לפה לשמוח

אתנו יחד במסיבתנו בזמן שמחתינו אשר

מה נראה בעליל כי אהבתו אלי חרות

על לוח לבו ועבותות אהבתו לא ינתקו

ח" - והנה הרבה הרביתי מילין עם כבוד

אחיו היקר שליט"א - ובטח יודיעהו אחיו

שליט"א. ומה מאוד נפשי שוקקה לדעת

מצב בריאותו עתה, אם כ"ק שליט"א מרגיש

הטבה שמה' ה' ישלח דברו וירפאהו רפואה

שלימה במהרה, וישיבהו לביתו בקרוב

בריא ושלם וחזק, ויתענג רוב נחת מכל יו"ח

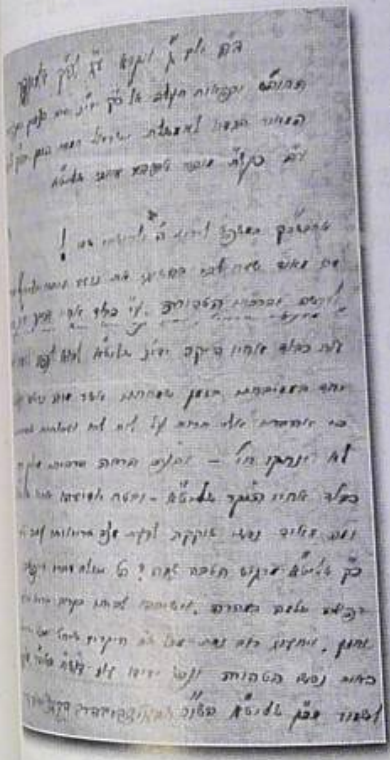
היקרים שיחי ומכלל ישראל.

כאות נפשו הטהורה ונפש ידידו עוז דוש"ת

באה"ר ומצפה לשמוע מכ"ק

שליט"א בשו"ט.

שמואל צבי בהרב הק' זצללה"ה זי"ע



האגרת בכת"ק של רבינו

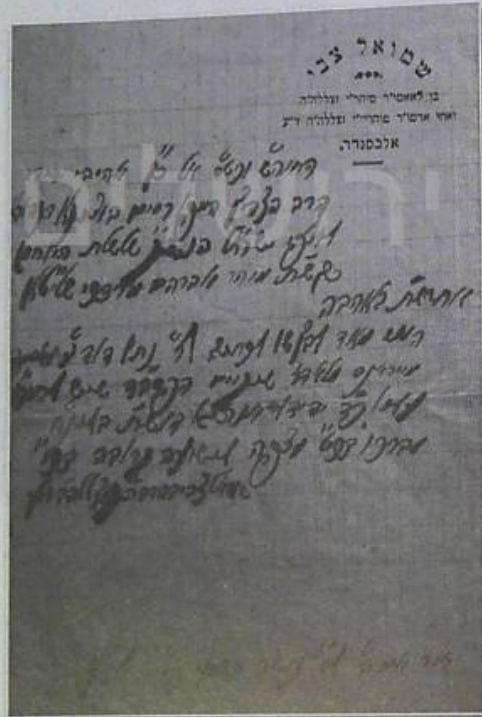
פרק שלישי כ"ק מרן ה'תפארת שמואל זי"ע

מכתב נוסף ששיגר ה'אמרי אמת' לרבינו, בשובו מנסיעתו הראשונה לארץ ישראל בשנת תרפ"א, נשאר לפליטה, ומחמת שאינה מפורסמת כל כך (סד), נעתיקו כאן, וזלה"ק:

א' במדבר

אהובי ידידי הרב הצדיק קדוש יאמר לו בנש"ק וכו' קקש"ת מ' שמואל צבי שליט"א
אחדשה"ט, באתי חזרה ת"ל מארץ הקודש עם שביעות רצון מה שלא חשבתי מראש, והנה נכון שנתאסף יחד בענין הנ"ל ועוד איזה ענינים הנדרשים לטובת אחינו בני ישראל החרדים, יאבה נא להודיע בערך איזה זמן טוב לכ"ק לבוא לווארשא שנתועד יחד.

הנני ידידו דוש"ת מברכו בכט"ס, ובחג הבעל"ט שמחתו שמחת התורה, לו ולכל הנלווים אליו
אברהם מרדכי אלטר



אגרת נוספת בכת"ק רבינו
אל הרה"ק בעל אמרי אמת מנח"ז זי"ע
(מנח"ז הרה"ח ר' אברהם יצחק לנציקי ז"ל)

כו. לפנינו עדות אשר הועלתה בכתב
לזכרון, על ידי הרה"ח ר' מנחם
מענדל (בר"מ) לב ז"ל ברשימותיו,
שבכתב-יד (סד), אודות אחד מביקורי
ה'אמרי אמת' את רבינו באלכסנדר,
בזה"ל:

"בעת שבנו האדמו"ר רבי יצחק
מנחם זצ"ל (כ"ק מרן ה'עקידת יצחק) השיא
את אחת מבנותיו, הגיע הרבי מגור
לאכסנדר, לאחד משבעת ימי המשתה,
הייתי נוכח בסעודה זו. בראש השולחן

(סד) נדפס בספר 'ויהי בנסוע' (אשדוד
תשפ"א, עמ' צז), מהעתקת חסידים
(אוסף אברמוביץ).

(סה) קיבלתי צילום הכת"י מאת הרב ר'
מרדכי פסח קנובלביץ שיחי. להלן
פרטים אחדים אודותיו: הרה"ח ר'
מנחם מענדל לב ז"ל נולד בלאדו
בשנת תרנ"ז, לאביו הרה"ח ר' יצחק
מאיר ז"ל מחשובי חסידי גור בעיר.

בצעירותו זכה להתבשם במחיצת חסידים ישישים, בשנת תרפ"א עלה לארץ ישראל, שם זכה להקים בית
בישראל. עסק רבות בחינוך, והיה ממשכמי קום בעמלה של תורה, נלחץ בשם טוב ובשיבה טובה יד
תשרי תש"מ.

(סג) המכתב נשתמר בעובן חתנו הרי"מ לוין ז"ל, ונדפס לראשונה בספר הנ"ל (ח"ב עמ' רלט).

לו. סיפר הישיש הר"ר בן ציון ישראל יצחק ראזענבערג ז"ל^(פד), ששמע מאביו הרה"ח ר' שמואל לייב ז"ל הי"ד^(סה), כי בעת הלווייתו של רבינו עלתה ביד כמה מן החסידים להשיג חתיכות בד, שנגזרו מה'בעקטשע' של רבינו, וגם אביו קיבל מזה^(סז).

אחרי כבוד אורי מנחה בבית ומשפחה נפטר מארבעת ימים
הרב הגאון הצדיק אדמו"ר
שמואל צבי
באדמו"ר הרב הגאון הצדיק ר' יצחק
זצלה"ה מארבעת ימים
הקרי' יהי היום בשעה 11 בפני
מודעה בכת"ע אודות פטירתו של רבינו

עוד סיפר, שראה בעיניו, שהרבה שנים אחר הסתלקות רבינו, סידרו בערב שבת קודש את החדר הגדול שבביתו, והניחו על השולחן שתי חלות. כמו שנהגו בחדרם של כ"ק מורן אדמו"ר הזקן זי"ע וכ"ק מורן הישיש זי"ע אחר פטירתם^(סח).

לו. הגה"ח ר' יהודה מקובר ז"ל, שמע מהרה"ח ר' יחיאל בוקצין ז"ל, שפעם אחת הגיע הרה"ח ר' יחיאל לאנדאו ז"ל^(סח) לביהח"ס דחסידי



הרה"ח ר' יחיאל לאנדאו ז"ל (מול אביו) לימינו יושב הגה"ח המפור' ר' גדל אייזש וז' יושב לצדו השמאל: ר' מענדל גפן ז"ל - מחסידי באלאוו

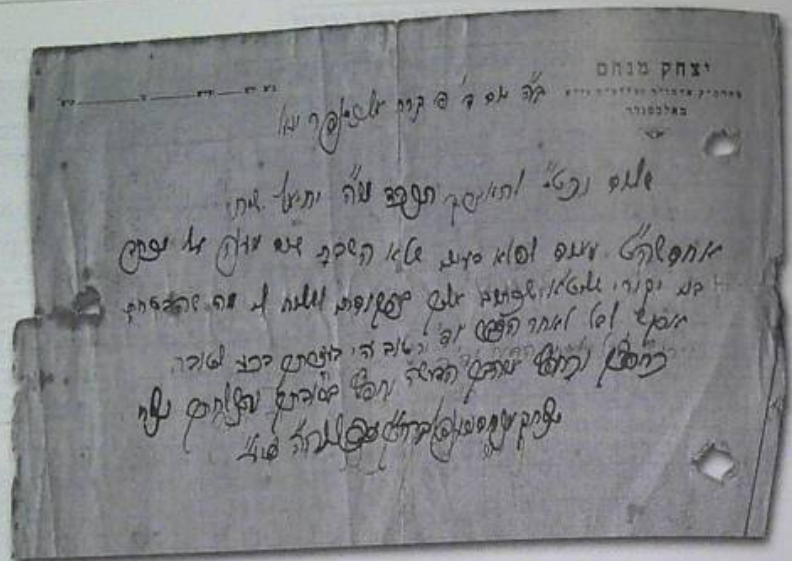
(פד) נולד בשנת תרע"ג, ונקרא על שם כ"ק מורן הישיש ישראל זי"ע, אך בהוראת רבינו הוסיפו את השם 'בן ציון' קודם לשמו, כסגולה לאריכות ימים, בהיות ואביו שנולדו לפניו לא האריכו ימים ושחל"ח רח"ל. הוא אכן זכה ועבר את מאורעות השואה ועמד באמונתו, והאריך ימים ושנים עד הגיעו לגיל צ"ו שנה, ואף זכה בערוב ימיו לעלות ולהשתקע בארה"ק [בן ציון]. קבע עתים לתורה כל ימיו, כיבד את ה' מגורונו כש"ק, ומנע בעצמו בקול נעים. נלב"ע ביום כ"ב מנחם-אב תש"ע.

(פז) ראה אודותיו לעיל פרק ראשון (אות ח בהערה) ופרק שני (אות לו).

(פח) מפי הר"ר יהודה ירחמיאל לנציצקי שיחי, ששמע ממנו.

(פז) מרשימות כתי' הגה"ח ר' יהודה מקובר ז"ל מראשי ישיבתנו הק', שרשם מפיו, וכן העיד הרה"ח ר' יחיאל וואלף צוקערמאן ז"ל, שאף הוא ראה זאת.

(פח) ר' יחיאל מיכל ז"ל נולד בשנת תרס"ו, לאביו הרה"ח ר' דוד צבי ז"ל בעיר שפערוב (ליד טשענאנאוו) ונחשב לאחד מהאברכים החשובים בעדת רבינו. עבר את מוראות השואה ביחד עם הגה"ח המפור' ר' יחיאל וואלף צוקערמאן ז"ל, ומאז נקשרו בקשר אחד ואמץ של ידידות נפלאה. לאחר השואה נמנה בין נגידי החסידים בתל אביב, אך גם שי"ף עיל דוד נפיק וגרים באורייטא. נלב"ע כ"ב חשון תשכ"ה. סיפר לי דודי יבלחט"א הרה"ח ר' יחיאל זאב אבן שיחי, שזכור לו, כי בעת הלווייתו של ר' יחיאל, הוריד עליו הגה"ח ר' גדל ז"ל דמעות - שלא נהגו



פרסום ראשון: מכתב בכת"ק כ"ק מורן העקידת יצחק זי"ע הי"ד אל הרה"ח ר' יחיאל לאנדאו ז"ל (מנני חתנו הרה"ח ר' אהרן היינה שיחי)

אלכסנדר בתל אביב, וסיפר בסערה, שכבר כמה לילות שרואה בחלומו, כי רבינו זורק עליו טלית. לאחר כמה ימים שבק ר' יחיאל חיים לכל חי בפתאומיות רח"ל.

[מסופר בפי חסידים, כי לאחר שנפטר, נודע סיפור החלום והטלית להרה"ק רבי יחיאל יהושע מביאלא זי"ע בעל 'חלקת יהושע', שר' יחיאל היה מקורב אליו, ואף נסע רבות להסתופף בצלו, נאנח ואמר: "חבל, אם היה מספר לי דבר החלום, הייתי יכול להיטיב עמו"].

לח. סיפר הגה"ח ר' משה לנציצקי שיחי^(א) [ראש ישיבתנו הק' בני ברק], כי בעת שפרצה בארץ ישראל המלחמה בגבול לבנון (ק"ץ תשמ"ב), נקרא הר"ר יעקב (פרש"פ) כ"ץ ז"ל להתייצב לצבא, והוא ניסה להשתמט מזה, והביא מכתבים מרופאים להוכיח שסובל מחולי בעינים, ואינו רואה כל כך טוב, וכדומה, על מנת לקבל 'פטור' מלהתגייס לצבא. והפנו אותו אל 'ועדה רפואית' שיבדקו אותו, ובדקו ואמרו לו שאין בדבריו כלום, וראייתו טובה ומוכשר לעבודת הצבא. בצר לו, עלה אל כ"ק מורן האמרי מנחם זי"ע, ושטח לפניו צרתו, וביקש עצה וברכה שלא יצטרך לשרת בצבא. זה היה ביום כ"ח בתשרי, יום קודם הארצייט של רבינו. אמר לו האמרי מנחם: "אינך צריך לדאוג, הן אתה קרוב משפחה של ה'תפארת שמואל ז"ל^(סז), הערב

(פט) זקיתנו, אשת הרה"ח הישיש ר' יעקב כ"ץ ז"ל מירושלים, היתה בת הרה"ח ר' נתן חיים בן הרה"ח ר' יהושע משה קאהן ז"ל מלאדו חתן הרה"ח ר' יעקב גורמאן ז"ל - הותן רבינו (גם כ"ק מורן הישיש ישראל זי"ע מכנהו 'ש"ב', במכתבו אליו, ראה ב'ילקוט אודות רבנותו' עמ' קצב).

רבוה"ק מאלכסנדר

ב"ק מרן אדמו"ר הוקן זי"ע
תקצ"ח - תרפ"ד

ב"ק מרן הישמוח ישראל זי"ע
תר"ל - תרע"ב

ב"ק מרן התפארת שמואל זי"ע
תרפ"ד - תרפ"ז

ב"ק מרן רבי בצלאל יאיר זי"ע
תרפ"א - תרע"ד

פרק חמישי

ב"ק מרן

ה'עקידת יצחק' זי"ע

תר"מ - תש"ב

ב"ק מרן האמונת משה זי"ע
תרנ"ג - תשל"ג

ב"ק מרן האמורי משה זי"ע
תרפ"א - תשנ"ד



צורת קדשו של רבינו

תולדותיו בקצרה *

סמוך על שולחן דודו, וספג לתוכו את הדרך האמיתית בתורה ובחסידות. לאחר הסתלקותו בכ"ט טבת שנת תר"ע, עמד לימין אביו הקדוש, אור האמת, בעל 'תפארת שמואל', שם המשיך ודלה - ומזה השקה לעתיד - מבארה של אלכסנדר, והשתלם במעלות התורה והיראה לקראת המשרה הגדולה והקדושה, להנהיג את עדת אלכסנדר, ממשיכת חצרות פריסחא-ווארקא-ביאלא.

בערב ר"ח חשוון תרפ"ד, כבו המאורות בשמי יהדות פולין. כ"ק מרן ה'תפארת שמואל' זי"ע נתבקש לשיבה של מעלה לאחר ארבע עשרה שנה, בהם האיר לארץ ולדירים עליה, באור צדקתו וקדושתו, תמימותו ופרישותו. בעת ההיא בקע שחר אורו של רבינו. בתחילה סירב - כמורגל מטבעו, בהכנעתו ובענות צדקו - לקבל על עצמו את נזר הנשיאות, אך לאחר הפצרת גדולי הרבנים [למעלה משבעים רבנים הסתופפו בצלון], ועקב פקודת אמו הרבנית ע"ה, שגזרה עליו בגזירת כיבוד אס, נעתר לבקשת החסידים, ומני אז שימש כלפיד אש ההולך לפני מחנה ישראל, להנחותם דרכי ה' ותורתו, כאשר בימיו עלתה חסידות אלכסנדר ונהייתה לאחת החסידויות הגדולות ביותר, והעיר אלכסנדר הפכה למקום עליה לרגל לחסידים מבקשי אמת ואמונה, לאין מספר.

במקום גדולתו שם ענוותנותו. ואף שבילית ברירה קיבל נשיאותו, נותר בהכנעתו ושבירון לבו, עד כי מעולם לא הסכים לשבת בראש השולחן, מקום בו ישבו אבותיו הק', אלא קבע מקומו בצדי השולחן, משם ניהל את שולחנותיו מדי שבת ומועד. גם בעת התפילה לא עמד על מקומו, באמרו שאינו ראוי להגן לכך.

בתקופת בין הערפלים של גולת ישראל בפולין המעטירה, בטרם שקעה שמשו של יהדות אירופא באבדן עמנו ומולדתנו, עמד בראש עדת אלכסנדר הכבירה, מלכה נשיאה ומנהיגה, איתן אדונינו כ"ק מרן אדמו"ר רבי יצחק מנחם זצוקללה"ה, אשר ראה בעני עמו ובצרתם לו צר, וינהיגם כרועה נאמן עד צאת נשמתם ונשמתו כאחד, על קידוש ה'.

רבינו נולד ביום י"ט לחודש חשוון שנת תר"מ, לאביו רביה"ק רבי שמואל צבי בעל 'תפארת שמואל' זי"ע. בעודו בילדותו כבר ניכרו בו אותות גדולה וקדושה. זכה להיחנך על ברכי זקנו הגדול כ"ק מרן אדמו"ר הזקן מאלכסנדר השרף רבי יחיאל זצוק"ל. פעם אחת כשנכנס מלמדו של רבינו אל הרבי הזקן, למסור לו אודות הצלחת נכדו בלימודיו, אמר לו הרבי בלשון תמיהה: מה יש להתפלא, הלא נועד משמיא להיות רועם הנאמן של רבבות חסידים, ואין תימה על גדולתו הנראית כבר בעודו קטן.

בשנת תרנ"ג ביום הכנסו לעול המצוות, בא בקשרי שידוכין, עם בתו של אחד מנכבדי חסידי אלכסנדר, הרה"ח ר' יחיאל מיכל אורבאך ז"ל. בגמר השידוך שאל הרבי הזקן את המחנות, אם השידוך מוצא חן בעיניו. השיב המחנות, הלא החתן הוא נכדו של הרבי, האעלה על דעתי שלא ימצא חן בעיני? השיבו הרבי הזקן על אתר: זאת רצוני להביך, כי אין יחוסו רק משום שהוא נכדך, עליך לדעת, כי כבר יש לו יחוס עצמו.

אחרי פטירת הרבי הזקן, בי"ד שבט שנת תרנ"ד, דבק בעוז ובתעצומות בדודו הגדול ה'ישמח ישראל', ממנו שאב מלוא חפניים יראה וקדושה. קרוב לשש עשרה שנה ישב

* נרשם ע"י אחי הרב ר' יצחק מנחם גוטמן שיחי' [עם הוספות ושינויים קלים].

פרק זה נדבת

אבי מורי הר"ר **יעקב צבי שיחי'**
ואחיו דודי היקר הר"ר **אברהם חיים שיחי'**
גוטמן

לזכר ולעילוי נשמת הוריהם
הרה"ח ר' **יחיאל ב"ר יהודה אריה ז"ל** (מקאליש)
אשר בנעוריו זכה לעמוד ולשרת בקודש את ראש גולת אריאל
כ"ק מרן אדמו"ר בעל 'עקידת יצחק' זצוקללה"ה זי"ע הי"ד
נלב"ע ד' אלול תשנ"ה

וזוגתו מרת **גיטל מאשה ע"ה**
בת הרה"ח ר' מנחם מענדל גולדמאן ז"ל (מלאנצוט - כפר סבא)
נלב"ע ט"ו תמוז תשס"א

כ"ק מרן אדמו"ר בעל 'עקידת יצחק' הרה"ק רבי יצחק מנחם מאלכסנדר זצללה"ה זי"ע

ראשית ימי הנהגתו



תואר פני רבינו
קודם שקיבל עליו את ההנהגה

א. לאחר הסתלקות אביו כ"ק מרן ה'תפארת שמואל' זי"ע, כאשר הוכתר רבינו למלא את מקומו, סירב בתחילה לקבל על עצמו את עול ההנהגה, כידוע. שמעתי מהרב ר' שמואל ראובן גראסמאן שיח'י, ששמע מזקינו הרה"ח הישיש ר' יחיאל ראזענבערג ז"ל, כי אחד הטעמים שנאמרו אז לסירובו, לפי ששנות הנהגתם של רבותינו הקדושים צדיקי בית אלכסנדר, פחתו והלכו מדור לדור. כ"ק מרן אדמו"ר הזקן זי"ע נהג נשיאותו משנת תרל"ו עד תרנ"ד - ח"י שנים. ה'שמח ישראל' משנת תרנ"ד עד תר"ע - ט"ז שנה. ה'תפארת שמואל' משנת תר"ע עד תרפ"ד - י"ד שנה, על כן התיירא רבינו מזה. עד שהרה"ק רבי אהרן מנחם מענדל מראדזימין זי"ע^(א) הבטיחו, כי יאריך ימים על ממלכתו, והוסיף את ברכתו לאמור: "ער וועט זיי איבערלעבן". וכן היה שהנהיג עדת עם קודש לערך י"ט שנה (משנת תרפ"ד עד הסתלקותו בתוך תקופת מלחמת העולם השנייה)^(ב).

ב. סיפר לי הרה"ח ר' ירחמיאל ישראל שאהן ז"ל^(ג), כי בימים הראשונים לא רצה רבינו בגודל ענוותנותו לקבל עליו את ההנהגה, באמרו, שאחיו ראויים יותר ממונו לאיצט"ל זו. בינתיים

(א) נולד בשנת תר"כ, לאביו הרה"ק רבי שלמה יהושע דוד, בנו ומ"מ של הרה"ק רבי יעקב אריה מראדזימין זי"ע. נלב"ע ט' אלול תרצ"ד. ראה אודותיו בספר 'תועפות ראם' (ווארשא תרצ"ו), ובספר 'מרבצי תורה מעולם החסידות' (ח"ד עמ' לח-סב).

(ב) מן הראוי לציין שבספר 'תפארת רבותינו' (עמ' קסז), מביא הגה"ח ר' לייבוש מקובר ז"ל, כי רבינו סירב לקבל את ההנהגה, גם בגלל שסבל מקוצר ראייה, וחשש שמא תקשה עליו קריאת הפתקאות ('קויטלעך'). למעשה, מיד לאחר שקיבל עליו את ההנהגה הוטבה ראייתו, והי' לפלא.

(ג) נולד בשנת תרע"ב, לאביו הרה"ח הנגיד ר' שלמה ולמן (נפ' י"ג ניסן תש"ז), ור' מקורי חסידי אלכסנדר בווארשא. מאותן חסידים אשר עוד זכו להסתופף בצל כ"ק מרן אדמו"ר הזקן זי"ע ואחיו חסו בצל ממשיכי דרכו בקודש. ונמנה בין יושבי ה'טיש' באלכסנדר. במרחצונו למד ר' ישראל זל' ב'שיבות' דעת משה' פיאסעצנא, ו'תומכי תמימים' ליובאוויטש. בשנת תרפ"ט נכנס ללמוד ב'שיבת בית ישראל'

משפחתו, לתוככי העיר ווארשא. שם שהה כשנתיים ימים, כשהוא מסתתר בחדר בתוך הגדולה הכרוכה בזה, המשיך לשאת את משא הכלל, קיבל קהל עד כמה שידו מגעת, חיזק את רוחם, שלח דברי התחזקות בכל הזדמנות, הן בכתב והן בעל פה.

במשך כל אותו זמן, נעשו מאמצים אדירים וכבירים להצלתו. ממון רב פיזרו החסידים, עד שהצליחו להשיג בחירוף נפש, תעודות מסע ואישורי יציאה, עבור הרבי והרבנית ועבור בני הקדוש, להוציאם מפולין לאיטליה, ומשם לארץ הקודש. אולם למרבה תדהמתם ופליאתם של החסידים והעסקנים, נתקלו בסירוב עז ואיתן, בצורה בלתי משתמעת לשתי פנים. בטוב לבו ורחמנותו על עם ה' המעונה, לא היה הרבי מסוגל להעלות בדעתו אפשרות שכזו, שהוא הקדוש יעזוב את צאן מרעיתו, באמרו בשפה ברורה: מיט די אידן וואס מיר האבן געלעבט צוזאמען, מיט די אידן וועלן מיר אומקומען צוזאמען על קידוש השם!

עד אשר הגיע אותו יום מר ונמהר, כ"ג לחודש אלול של שנת תש"ב, שחל בשבת, ובו ביום נשלח לטרבלינקא, בתוך המוניי בית ישראל, אותם אהב כנפשו, שם החזיר את נשמתו הטהורה לבוראו ביחודא שלים, והועלה למרום ונתעלה כמלאכי אש. השם ינקום דמו לעיניו במהרה בקרוב, ונחזהו בתחיית כל מתי ישראל ברחמים רבים.

מדברי תורתו הודפס הספר הקדוש 'עקידת יצחק', שיצא לאור ע"י - ממלא מקומו לאחר השואה, ש"ב - כ"ק מרן אדמו"ר בעל 'אמונת משה' זי"ע (ירושלים תשי"ג). מהדורה בני ברק תשס"ה, חלק מאגרות קדשו הודפסו ב'ליקוט אורות רבותינו' (בני ברק תש"ס).

בראש מעייניו עמד חינוך הדור הצעיר במסורת אבותיו הקדושים. לשם כך פעל גדולות ונצורות. הוא הקים יסד ושכלל, רשת ישיבות 'בית ישראל', על שם רביה"ק בעל ישמח ישראל, אשר מנתה למעלה משלושים ישיבות, בעיירות שונות ברחבי פולין, בהם התחנכו אלפי בחורים, בחסות ראשי ישיבה ומגידי שיעור מבחירי העדה, זו, ורק זו, היתה לדעתו התשובה ההולמת ביותר, לרוח הפרצים אשר נשבה בימים ההם מכל רוח מצויה.

חסידי אלכסנדר בתקופת הנהגתו, יסדו מאות שטיבלעך בכל רחבי פולין, עד אשר באו הימים שאין בהם חפץ, ימי השמדת יהדות פולין בידי הנאצים הארורים ימ"ש, ולמגינת לב ישראל, נגדע הארז באיבו, ושקעה חמה בצהריים.

ביום שישי י"ז אלול תרצ"ט, לאחר חדשים ארוכים בהם נשמעו קולות מלחמה מגרמניא הארורה, אשר ליבתה אש השנאה ברחבי אירופה, פרצה מלחמת העולם השנייה. רבינו שהה אז בעיירת המרפא 'ראפקא', הסמוכה לקראקא. כשחזר לאלכסנדר, נודע כי הרשעים שמו להם חוק ומשפט כמטרה ראשית, לפגוע תחילה בגדולי ומאורי הדור, כדי למוטט רוחם של ישראל, ובראש רשימותיהם נרשם כאחד ממנהיגי האומה שמו של רבינו, אשר הוכר בעיני כולם - אף גם בעיני הגרמנים הטמאים - כאחד מעמודי התווך של יהדות פולין, אשר עצם הווייתו הקדושה, הפריעה לכוחות הטומאה שלהם.

מאומת המציק, בשל הסכנה העצומה שנשקפה לאלתר לחייו, נאלץ הרבי לעזוב את העיר, ובאישון ליל ברח יחד עם בני ביתו ומקורביו, אל עבר העיר לאדו הסמוכה. שם הסתתר עד אמצע חודש כסלו של שנת ת"ש. אז עלה בידי המקורבים, להעביר אותו ואת

* תולדותיו וקצות דרכו בקודש של רבינו, נדפסו ע"י הגה"ח ר' יהודה מקובר ז"ל, מראשי ישיבתנו הק' בבני ברק בספרו 'רועה נאמן' (ירושלים תש"נ), ומהדורה בני ברק תשע"א.

איז דער פוילישער פראווינץ



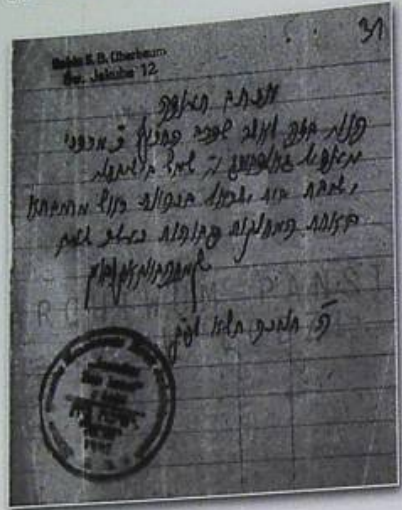
דער אלעכסאנדריי רבי'ס זיין זון, זיין קינדער און סדרים
און זיין קינדער און סדרים

רבינו בטויל בעיירת המרפא ציעכאצניעק (קיץ תרפ"ד)
נראים לימינו שני בניו: הרה"צ ר' ירחמיאל ישראל יוסף והילד פינטשע ד"ל
(התמונה פורסמה ב'ביילאגע צום היינט', והומצאה לנו ע"י הרה"ח ר' מנחם אבינועם מקובר ד"ל)

נשמעו רינונים, כי יש קרוב משפחה המציע עצמו למונהיג, אף כי הוא עצמו ידע היטב, שאש
דאוו כלל לענין הזה.

באלכסנדר, שם ספג מאווירת חצר הקודש במשך שנה ומחצה, ואף זכה להסב ב'ליל הסדר' בצל רינת
עבר את מוראות השואה בגיטו ווארשא, עד פרוץ המרד בשנת תש"ג, שאז התגלגל בין מחנות ריח
והשמדה מיידאניק, סקארזיסק, בוכנוואלד ועוד, שיכל אשה וילדים, ונשאר יחידי מכל משפחתו ובה
אבותיו, אך ניצל בנסים גלויים. לאחר השואה נישא במדינת עסטרייך, משם עבר לבריסל ולאנטווערפן
ואח"כ הגיע לארה"ב והתיישב בעיר באסטאן, למד שחיטה ואף קיבל כתב קבלה, אך מרוב ריח
מאחריות לשמש כשר, לא עסק בזה. בתקופה מאוחרת יותר הגיע לניו יארק, והתגורר תחילה בשכונת
'קראון הייטס' ואח"כ עבר לבארא פארק. שם לבו ונפשו להמשיך מורשת אבותיו, והתאזר להיות סרס
העושים והמעשים למען הקמת והחזקת ישיבתו הקדושה 'בית ישראל - תפארת מנחם' בארה"ק, רמת
בשנים יחד עם גור' החשובה מרת צירל ע"ה, וכן ממסדי ה'שטיבל' דאנ"ש חסידי אלכסנדר. הנה
בספרו רבוה"ק בכל עתותיו, ובמיוחד בשעת סעודות שבת"ק, ולימד דבריהם לורעו לדורותיו. שימש ככל
אכסניה של כ"ק מן האמרי מנחם וי"ע בהגיעו לניו יארק. בעל נפש ומדות אצילות. זכה לראות ודוח
ישרים מבורכים בני שלשים ורבעים. נלב"ע בשם טוב ו' ניסן תשס"ט.

פרק חמישי || כ"ק מרן ה'עקידת יצחק ז"ל



מכתב בכתב יד הרה"ח ר' שמחה אויערבויס ז"ל
(עם חותמת הישיבה בלאדו)
נשלח בהיותו כבר בגיטו ביום ה' דחנוכה תש"א
להמליץ טוב עבור הרה"ח ר' מרדכי מענדל גאלדבערג ז"ל הי"ד
ר"מ ב'ישיבת 'בית ישראל' בלאדו

(ד) פאר עדת חסידי אלכסנדר בפולין, נולד בווארשא בשנת תר"א, לאביו הרה"ח הנגיד ר' אפרים יעקב
ז"ל, מחסידי קאצק. משחר נעוריו נודע ר' שמחה כעילוי, ובעודו בחור צעיר ביותר, כבר השמיע חידושי
בפני גדולי הדור וצדיקים. במיוחד נתקרב אל הרה"ק בעל 'חידושי הרי"ם' מגור ז"ע, שגר בסמיכות לבית
הוריו. בהגיעו לפרקו נשא לאשה - בשנת תרכ"ט - את בת הרה"ח הנגיד ר' מרדכי שרגא (פייביש)
גרינבערג ז"ל, מחסידי ביאלא הנודעים, והוא קירבו אל רבו כ"ק מן אדמו"ר רבי דוב בעריש מביאלא
ז"ע, שם אף התקרב ר' שמחה אל כ"ק מן אדמו"ר הזקן מאלכסנדר ז"ע, ידידות אשר נמשכה כל
שנות חי' שניהם, ועברה כשלשלת זהב גם אל בניו הקדושים, ואחריהם לנכדו-רבינו. לאחר פטירת הרבי
מביאלא, קיבל את מרותו של הרבי הזקן, ונתעלה להיות מחסידי אלכסנדר המפורסמים, שזכה לקירובה
וידידות מיוחדת בעיני רבוה"ק. שקד על התורה ועל העבודה יומם ולילה, קבע את לימודו ותפילתו
ב'שטיבל הגדול' ברח' זאכאדניא 56 בעיר לאדו, ושם התוועד עם חסידים מדי יום ביומו. מחמת היותו
למון גדול מלבד אשר נודע בפקחותו ובחכמתו, פנו אליו גם בעיני בורות של בעלי דין אשר חפצו
להתדיין כתורה, ותמיד קלע אל האמת והצדק. בשנים שקודם המלחמה אף כיהן כדומ"צ בלאדו. בשנות
המלחמה התגורר בבנין הישיבה ברח' יעקובא 12, ושימש שם כמגדל עוז של עידוד וחיוק לרבים. נלב"ע
בשיבה טובה ביום ט"ז אלול תש"ב (בן צ"א שנה), וברשות מיוחדת של יו"ר ה'יודנראט' ורמקובסקי
הוצא מהגיטו בחשמלית, והובא לקבר ישראל בבית החיים בלאדו. תולדותיו בארוכה נכתבו ע"י ר' משה
פרידזון ז"ל מניו יארק [בנו של ר' אליעזר גרשון פרידזון ז"ל מעסקני העיר לאדו], ופורסמו באוסף
'אלה אזכרה' (כרך שני עמ' 277 ואילך) ובספר 'רועה נאמן' (פרק יא). ראה עוד בחלק שני

ראה אודותיו לעיל פרק שלישי (הערה כה).
(ה) בספר 'תפארת רבותינו' (עמ' קסז), מסופר, כי 'מי שברך' הו' נכר נאמר בשבת שנתקן שבעת ימי
(ו) האבל.

רבוה"ק מאלכסנדר

פרק שישי

כ"ק מרן

ה'אמונת משה' זי"ע

תרינג - תשל"ג



צורת קדשו של רבינו, חגור באבנטו הלבן
וכידוע, שלא הוריד רבינו את ידו למטה מחגורו
מאחור נראה הר"ר שמואל דוצימינער ז"ל

כ"ק מרן אדמו"ר בעל 'אמונת משה' הרה"ק רבי יהודה משה מאלכסנדר זצללה"ה זי"ע

אמרות טהורות והנהגות קדושות



צורת קדשו של רבינו בימי חורפו

א. סיפר לי כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א^(א), כי בצעירותו בירר הרבה ענינים מתולדות זקינו, רבינו, כגון באיזה 'חדר' למד וכדו', והעלה בכתב כל הפרטים שבירר. כשנודע הדבר לרבינו, הקפיד מאוד, וביקש ממנו שלא ירשום כלום, וכמה פעמים חזר ושאלו אם הוא ממשיך לרשום או שחדל, ומאד הקפיד על ענין זה, עד שאיבד כל הרשימות הללו, כדי לעשות רצון קדשו.

ב. בענין זה כדאי להעתיק כאן לשון נפלא, מרשימות רבינו בכת"ק^(ב), מה שכתב כהקדמה לתולדות זקינו הגה"ק רבי דוד דוב (בער) טאוב זצ"ל, אבד"ק דאברזינסק בעל 'בנין דוד'^(ג), וזה לשונו הקדוש:

"אין די טעג פון פרסום און בלאף, וואס יעדער שטרעבט צו זיין א 'נגיד שמא', מפרסם צו זיין זיינע מעלות און פעהיגקייטן, וואס דאס איז די סיבה, וואס אפילו זייער איינפאכע מענטשן, שרייבן און דרוקן זכרונות פון זייער לעבן, כדי די וועלט זאל וויסן וואס פאר א וויכטיגער מענטש ער איז.

(א) קודם נשיאותו, בעת ביקורו באוצר הספרים 'היכל מנחם' בשכונת 'בארא פארק' (כ"ד אייר תשנ"ח). עוד שמעתי מפי מרן שליט"א, כי פעם אחת ניסה לברר מפי רבינו איזה פרט מתולדותיו, וכך נודע לו שהוא רשם את הדברים, ותיכף גער בו ושאלו: דו שרייבסט שוין אויך?! ומאז הפסיק להתעסק בזה.

(ב) נדפס בספר תולדותיו של רבינו 'צדיק באמונתו' (ח"ב עמ' קמא ואילך).

(ג) נולד בשנת תקפ"ז בעיר זאלשין, לאביו הרה"צ ר' בנימין זאב (וואלף) ז"ל, מגזע היחס מצאצאי הגאונים רבי פנחס זעליג אבד"ק לאסק בעל 'עטרת פז', רבי יצחק חריף אבד"ק אפטא וקראקא, בעל 'מגלה עמוקות' ובעל 'תוספות יום טוב' ולמעלה בקודש - זכר כולם לברכה. כבר מנעוריו הלך בדרכי החסידות, ונסע יחד עם אביו תמידין כסדרן, אל רבוה"ק מווארקא ביאלא ואלכסנדר, ונמנה בין גדולי החסידים. בהגיעו לפרקו נשא את בת הרה"ח ר' מאיר יוסקוביץ ז"ל, מחסידי ווארקא - חתן הרה"ק רבי משה מזאלשין זי"ע בעל 'משפט צדק'. זמן קצר לאחר נישואיו, נתמנה לרב ואב"ד בעיר ווארקא (הסמכה לקאליש). באותה תקופה קשר ידידות איתנה עם הגאון רבי דוד דוב מיזליש ז"ל מלאסק, בעל 'שרת חרוד' (חתן מנה"ח ר' אליעזר הכהן מפאלטוסק ז"ל בעל 'שרת מהרא"ה', חתנו של הגאון המפורסם רבי יעקב מליטא זצ"ל בעל 'חזקת דעת' ו'נתיבות

בפני הפצרתם, גם מחמת הרגשת אחריות כלפי אבותיו רבוה"ק, וניאות לקבל עליו על הנהגת הקודש, בשלשה עשר יום לחודש אייר תש"ז.

החסידים התקשרו אליו באמת ובתמים, והרגישו כי הוא הקדוש בו בחר ה', להמשיך להנהיג כרועה נאמן את חסידות אלכסנדר. בהסיבו לשולחנותיו הקדושים, השמיע דא"ח שהוקשבו בשלהובין דרחימותא, בהכנעה ובמורא, בעמקות ובחן, והאיר את לבבות השומעים באמונה ובטחון, באהבה ויראה. נועם תפילתו, וסגנון אמירת דברות קדשו, הזכירו לשומעיהם את התקופה שהחסידות עמדה על תלה בארמונה באלכסנדר, בשנים קדמוניות.

חלקים מדברי תורותיו העלה על הכתב והדפיסם בספריו. הרבה מרעיונותיו שולבו בספרו 'נחלת צבי' עה"ת שחיבר ('ירושלים תש"ב), וכן הכליל חלק מתורותיו בספה"ק 'מאורן של ישראל'. כמו כן התאמץ עד מאד לבל תשכח תורת חסידות ווארקא ואלכסנדר מפי ההולכים בעקבותיהם, והדפיס לצורך זה ספר מיוחד, בשם 'קדושת יצחק', תולדותם וליקוט מתורותם של רבוה"ק. לאחר פטירתו נדפסו כרכי ספרו הגדול, 'אמונת משה' על התורה והמועדים, בהם לוקטו מאמריו ודא"ח שהשמיע ברבים בשבתות ויומי דפגרא, בשנות נשיאותו בקודש.

בהגיע ריש שתא ה' אלפים תשל"ג, ראו כי הוא מכין עצמו לקראת עלות נשמתו למקור מחצבתה. בסוף חודש שבט של אותו חורף חלה הדרדרות במצב בריאותו, יסוריו הנוראים שברו את גופו. ויהי לפנות בוקר של יום המר כ"ג באדר ראשון, נצחו אוראלים את המצוקים ונשבה ארון הקודש, ותעל נשמתו הטהורה למנוחת עולמים בגנזי מרומים. ומנו"כ בבית החיים 'פוניבז' שבבני ברק.

את חותנו, וכמובן התקרב אל דודיו הישמוח ישראל וה'תפארת שמואל' זי"ע. מלוא חפניים קנה מתורתם והנהגותם. יחד עם זה המשיך בהתמדתו, ושם לילות כימים בשקידתו בעמל התורה, וכל זה בהצנע לכת.

בשנת תרצ"ב עלה לראשונה לארה"ק בגפו, ובסוף שנת תרצ"ד זכה לעלות יחד עם משפחתו ולהתיישב בירושלים עיה"ק. חיבתו לארץ חמדה נתחזקה בקרבו יותר בתקופת מגוריו בה, ואם כי השתדל להתנהג בדרכי צניעותו המיוחדת, אף על פי כן הכיר בגודלי הרבנים והצדיקים, כי גדול האיש, ויחבבוהו מאוד. יצא ונכנס בביתם של הצדיקים לבית ראחמיסטריווקא זי"ע. הרה"ק הישיש רבי נחום טשע זי"ע, אף הסכים בחיבה יתירה על ספרו, ואחר הסתלקותו העריץ ונקשר במיוחד אל בנו, הרה"ק רבי אברהם דוב זי"ע.

מרוב ענוותנותו לא ביקש משרת רבנות, וכדי להחיות נפשות ביתו, השתדל ליהנות מיגיע כפיו, ואת לילותיו מילא ביגיעת התורה ובעבודת השי"ת. ועם מצבו הדחוק היתה ישיבת ארץ הקודש נעימה עליו, וקיבל יסוריה באהבה, הוסיף בה קדושה על קדושתו מתורת ארץ ישראל, ובאוירה החכים בלימוד פנימיות ורזי התורה, כך התעלה ביותר עד אשר נמנה על אחד מגדולי המקובלים שבדור.

ויהי כשון חמת המלחמה הנוראה, בהיוודע כי כ"ק מרן בעל 'עקידת יצחק' זי"ע הי"ד, נהרג על קידוש ה', יחד עם רבי רבבות אלפי ישראל, ובתוכם רבבות אנ"ש חסידי אלכסנדר, וכמעט שלא נשאר זכרון משישלת קדושה זו, נאספו שרידי החסידים בארץ הקודש, והפצירו ברבינו, כי לו נאה ולו יאה לקבל עטרת הנהגת החסידות, מאת ה' היתה זאת, שבהר ציון היתה פליטה. גם כל תוקף ועוז ענוותנותו, לא עמד רבינו

לדות רבינו בארוכה, הלא המה כתובים בספר 'צדיק באמונתו' ב"כ, שהו"ל הרב ר' יהודה משה מקובר שיח"י (ב"ב תשס"ג).

ד. מאז ומקדם היתה נטועה בלבו חֵבֶת ארץ הקודש, וציפה והשתוקק ביותר, לחון את עמיה ולהשתקע בארצה, ולקיים מצות ישוב ארץ ישראל.

בספר תולדותיו (צדיק באמונתו ח"א עמ' קג), מסופר, כי בפעם הראשונה נסע רבינו מפולין וחד ארצה"ק, בקיץ תרצ"ב - יחד עם אחיו הרה"ח ר' נפתלי מנחם ז"ל - במטרה לבדוק אם שייך במציאות שיוכל להשתקע שם, יחד עם בני משפחתו (שעדיין נשארו אז בפולין). אך נסיעתו זו לא עלתה יפה, כיון שלא הצליח להשיג רשיון שהייה בארץ, עברו ועברו בני משפחתו, כמו כן היה מצבו הגשמי שם בכי רע, והגיע עד פת לחם. לאחר שקיבלו מכתב דחוף מאביהם, מ מבקשם לשוב חזרה לפולין, עזבו בחורף תרצ"ג את ירושלים, וחזרו לפולין (דרך צרפת), כאשר בלבו תקוה לסדר האישורים הנדרשים, ולשוב בהקדם עם משפחתו לפלטרין של מלך.



חותמת רבינו מתקופת מגוריו בפולין

בעת עריכת שולחנו הטהור לכבוד ט"ו בשבט (תשנ"ה), סיפר כ"ק מרן האמרי מנחם ז"ע בזה"ש: "עדיין מונח בזכרוני המעמד הנפלא, בעת שאממור ז"ע חזר מארץ ישראל, בשנת תרצ"ג. בתקופה ההיא שרר בארצה"ק מצב קשה ביותר, הן מבחינה רוחנית והן מבחינה גשמית, ובין יהודי פולין היו כאלה, שדיברו במרירות על ארץ ישראל ויושביה, והוציאו דיבתם רעה, אבל אממור ז"ע עמד ושיבח בתוך קהל עם ועדה את ארץ הקודש, את אווירה הטוב והמבורא, ואת פירותיה היפות והמתוקות הגדלים בה", וממש נראה כאילו אותם עכשיו, ואנשים רבים נהנו לשמוע מפיו כל זאת. ומאד היה כואב לאממור ז"ע, כאשר שמע שאנשים מדברים סרה על ארץ ישראל".

ה. ברשימותיו אודות רבינו, כתב מחו' הרב ר' בנימין פרנקל שיח"י¹, כי באחד השיחים עם כ"ק מרן אדמור"ר שליט"א, הזכיר בדבריו, את דברי הישמח ישראל בספרו הקדוש (וישלח אות א), בשם הזוה"ק (ח"ב כב), כי עיקר הבטחון הוא בשעת הצרה,

של ישראל. הרבה פעמים אחר שנתנו לו 'קוויטלעך', לקח אחד הקוויטלעך, וכותב עליו שהוא נותן כך וכך פרוטות לצדקה, לעי"נ רבי ישראל יצחק בן יוטא, ולפעמים הוסיף לומר, וכך וכך פרוטות גם לעי"נ רבי יחיאל בן מלכה [אדמור"ר הזקן], ושבוכותו יושע פלוגי, ואת הקוויטלעך האלו היה גולל יחד עם המעות האלו, ומניחם בקופת הצדקה. בחיים חיותו לא ידעו מזה כלל, רק לאחר הסתלקותו מסאו בקופת הצדקה שלו. 'קוויטלעך' אלו המגולגלים יחד עם מטבעות של צדקה.

ראה עוד בספר 'רשימות וזכרונות הנ"ל (עמ' קסה).

בימי בחורו שהיה בבית מרן שליט"א, וסידר את הכתבים הרבים המונחים שם מגניזת רבינו ז"ע, ורשם לעצמו מה ששמע אז עובדות והנהגות מפי כ"ק מרן אדמור"ר שליט"א אודות רבינו, ונתן לי רשות לפרסמן כאן. ותשוח"ח לו.



ה'פספורט' של רבינו ושל אחיו הרה"ח ר' נפתלי מנחם ז"ל מתקופת נסיעתם יחד בשנים שלפני השואה (נתקבל בהשתדלות הרב ר' אברהם צבי ליפשיץ שיח"י מאנטוורפן)

ואפילו בעת שנמצא בשפל המצב, יבטח בשם אלקיו, ועל ידי הבטחון הזה יושע בישועה שלימה.

וסיפר מרן שליט"א, כי בילדותו כשרצה זקינו להסביר לו מהותה של בטחון כשאין לאדם כלום. וכך סיפר לו, בדרכו לארץ ישראל, בנסיעתו הראשונה עם אחיו (כנ"ל), נסעו במרכבה של מסילת הברזל, והגיעו לעיר מילאנו שבאיטליה באמצע הלילה. הם לא ידעו את שפת המדינה, וגם הכסף המועט שהיה בידם אזל ונגמר, ולא ידעו לשית עצות בנפשם, לאן ללכת ולמי לפנות, הם ניסו לברר מפי אנשים שפגשו בדרכם, היכן יכולים למצוא יהודי, אך אף אחד לא הבין את מבוקשם. ואז לפתע, עבר שם נער שכנראה היה 'סטודנט', שלא היה נראה כיהודי, וכשהבחין בהם הראה להם - בלי שישאלוהו כלום - פנקס כתובות שבתוכו היה חותמת 'כשר', ברמז להם שהבין כי הם מחפשים יהודי, הם נענו לעומתו בראשם כי אכן זה מבוקשם. וסיפר רבינו, כי אז תוך כדי המשך נסיעתם, חשב לעצמו, מה תעזרונה השתדלויותיו, הרי בין כה לא ידעו איך להגיע למקום שיראה להם, ואפילו אחר שכבר יגיעו לשם, מי יפתח הדלת בשעה מאוחרת זו. אך בחסדי שמים התלווה אליהם הנער, והוביל אותם לאיזור היהודי, וכשהגיעו לשם, וראו אור בבית אחד, נקשו בדלת, ולמרבית הפלא, פתח להם יהודי שהכיר את רבינו מפולין, וגם היה ממוקד רבי זקינו הגה"ק רבי דוד דוב טאוב זצ"ל אבד"ק דאברז'נסק בעל 'בנין דוד', ושמוח זה עם זה, ושהו אצלו כשבועיים ימים, עד שהמשיכו במסעם לארץ ישראל.

א. אודות נסיעתם לארצה"ק בשנית, מסופר, כי כשהגיעו לאנגליה, להשיג רשיון להשתקע בארץ ישראל, שאלו אותם הפקידים, לסיבות רצונם לעלות לארץ ישראל. נענה ר' נפתלי

נח. מרגלא בפומיה דרבינו, על מה שאמרו חז"ל (ערוהין פו.), 'רבי מכבד עשירים', הטעם בזה, כיון שרבי זכה לתורה וגדולה במקום אחד, והיה עשיר גדול, רצה שכולם יחשבו, כי לא מחמת גדולתו בתורה מכבדים אותו, אלא מפני שהוא עשיר, לכן הוא כיבד את העשירים, כדי שכולם יאמרו, שגם אותו מכבדים רק בגלל עושרו, כמו שהוא עצמו מכבד עשירים.

נט. מסולק היה רבינו לגמרי מכל עניני כבוד והדומה לזה, וכמטחוי קשת התרחק מכל זה. כפי שכתב במכתבו (בין כסא לעשור תשמ"ה), אל אבי מורי הר"ר יעקב צבי גוטמן שיחי, בתוך הדברים בזה"ל: "וכפי שהנך יודע, אינני חושש לכבודי, הלא מאז ידוע לך, שהכבוד לא נחשב בעיני לכלום, וכל דאגתי הוא רק לכבודם של רבותינו הקדושים, למען ישמר כבודם לעד, למען יזכר שם הצדיקים הטהורים והקדושים, עד בא שילה במהרה".

כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א אומר בשם אביו-רבינו, על אמרם ז"ל (עיי' תנחומא ויקרא ג), 'כל הרודף אחר הכבוד, הכבוד בורח ממנו, וכל הבורח מן הכבוד, הכבוד רודף אחריו'. בשלמא הרודף אחר הכבוד, מובן שהוא ראוי לעונש, שהכבוד יברח ממנו, אבל מדוע יענש הבורח מן הכבוד, הלא אינו חפץ בכבוד, ומדוע ירדוף אחריו הכבוד, אחר שהוא בורח ממנו. אלא הענין מורה ובא, כי אין להתעסק כלל בעניני כבוד, ואפילו לא לזכור שיש לברוח ממנו, אלא להתנהג בלפניו כאילו אינו נמצא כלל. ולכן 'הבורח מן הכבוד', שהוא עדיין מתייחס אל הכבוד, הן בורח הוא הימנו, על כן 'הכבוד רודף אחריו' (קא).

ז. בהזמנות הראה רבינו לאחד מנכדיו את חידושו שהעלה בכתב, בשבח מדת האמת ובגנות מדת השקר. ואלה דבריו, 'שקר' בגימטריא שש מאות (600), 'אמת' בגימטריא דבע מאות ארבעים ואחת (410), וההפרש ביניהם מאה חמשים ותשע (159), כמנין תיבת 'קטן'. מר בקדשו, שזה רמז להורות, כי הקטנות מבדילה בין השקרן ובין דובר אמת, שהשקרן אינו כן להקטין עצמו ולהיכנע, כמו מי שאדוק במדת האמת (קב).

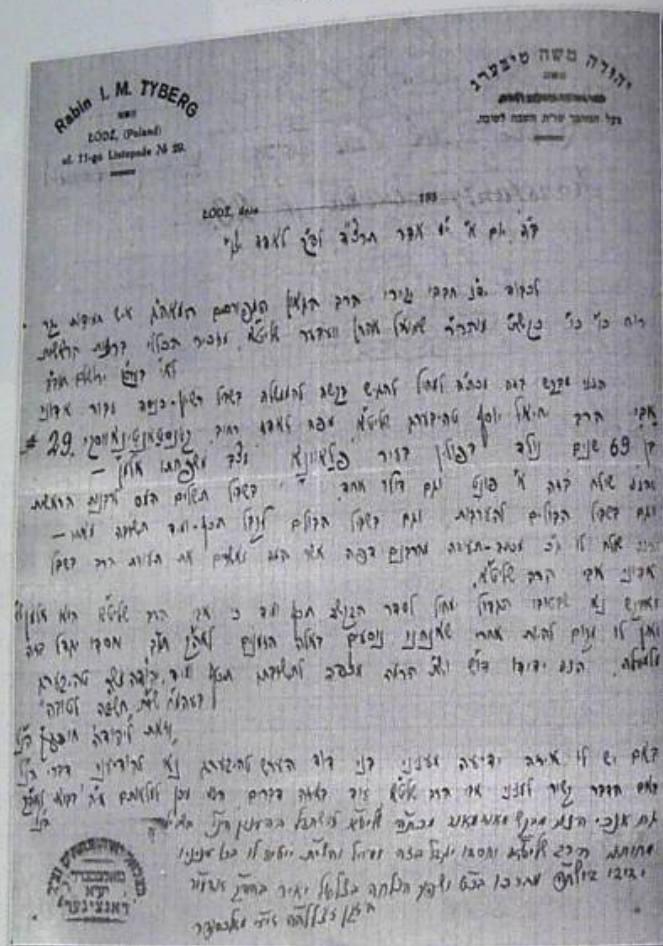
א. בליל הסדר בשנת תשס"א, נשאל בטרם החל בעבודת הקודש של אותו הלילה, אם הוא נותן רשות לכמה מאנ"ש להיכנס להיכלו בעת עריכת הסדר. נענה בחיוך ואמר, שזו נתונה, כיון שממילא לא יראו כלום.

במהלך הסעודה נתנו המסובים קולם בשיר, וזימרו 'אתה בחרתנו' בניגון הידוע, ואמר שניגון זה היה מזמר מרן ה'ישמח ישראל' ז"ע. בעת הסעודה סיפר, שכמה שנים רק הוא לבדו היסב בסדר של אביו כ"ק מרן

כן נשמע מפ"ק בדא"ח ביומא דהילולא דרבינו (י"ז אדר תשפ"ג), ובעוד הזמנויות.

מפי הרב ר' בצלאל יאיר (במהרש"ו) דנציגר שיחי, נכד רבינו.

ה'אמונת משה' ז"ע (לאחר פטירת הרבנית הצדקנית ע"ה בשנת תשכ"ד), ואז סיפר לו הרבה מאותם 'סדרים' מאירים, בצל ה'ישמח ישראל' ז"ע (קיד).



אגרת השתדלות בכתי"ק מרן ה'אמונת משה' ז"ע, בענין עליית אביו הרה"ח ר' חייאל יוסף ז"ל לארה"ק בצירוף הוספת דברים ממחזנו-וגיסו כ"ק מרן רבי בצלאל יאיר ז"ע, כשבוע קודם הסתלקותו נשלחה אל הגה"ח ר' שמואל אהרן וועבער-שזורי ז"ל (לאדו, י"ז אדר תרצ"ד)

(קיד) מפי כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א נשמע, שבימי אברכותו, לאחר פטירת קנינתו הרבנית הצדקנית ע"ה, היה נוכח (שנה אחת) בליל הסדר, בדירת קנינתו ה'אמונת משה' ז"ע (ברח"ן פתחיה), ובתוך הספרים ישבו רק הגברים, ושאר בני המשפחה הסבו. נחמד השני עוד הוסיף מרן שליט"א, כי בזכרוננו מאז, כי ה'אמונת משה' ערך את רוב הסדר [- אמיתית המגדת] בעמידה. [ראה גם לעיל פרק שליש אות יב, מעד ראייה המתאר את ליל הסדר של כ"ק מרן ה'אמונת משה' ז"ע, שכותב: "את ההגדה כולה אמר הרבי, כשהוא עומד כל הזמן על רגליו".]

ספר
חובת השמירה

למדין בעל
החפץ חיים

הוצאת
תורת השחר

גירסה חפץ חיים 13 ירושלים

ספר חובת השמירה

על שם הכתוב (תהלים לד יג-יד): מי האיש החפץ חיים וגו' נצר לשונה מרע
ושפתיה מדבר מרמה. ונאמר (משלי כא כג): שמר פיו ולשונו שמר מצרות נפשו.
בו יבאר חובת השמירה המוטלת על האדם לשמור תמיד פיו ולשונו מלשון הרע,
ומכל שאר דבורים אסורים אשר מצוי לעבר עליהם. וגדל שקרו עבור זה.
גם יבאר בו כמה מעלות גדולות היוצאות מענין זה, ושדבר זה מקרב הנאלה.
גם העתקתי דברי הרמב"ם מה שכתב בענין זה.
גם חפצתי לזה פתיחה רחבה המדברת במעלת השמירה, וגדל חובתה על האדם.
ואשרי האדם שיתבונן בזה, ויהיה מאשר בזה ובבא

מאת רבנו

ר' ישראל מאיר ב"ר זאב אריה הכהן זצוק"ל

בעל מחבר ספרי 'חפץ חיים' ומשנה ברורה'

נדפס על ידי מרן המחבר זצ"ל בשנת תרע"ח
ועתה נערך, בואר, ונדפס בהידור רב בעזרת השם יתברך החונן לאדם דעת ע"י
בן ציון שכנא בן הר"ר משה ז"ל גליק
בנימין בן הר"ר יצחק ז"ל זליגמן

מפעל "תורת השחר" פעיה"ק ירושלים
שנת תשפ"ג

לוח הפתח

הקדמה - יתבאר שהמצות התלויות 'במעשה' נמשלו למכונת יד לאריגה, שדרושה שהות לכל פעלה ופעלה. והמצות התלויות 'בדבור' נמשלו למכונת אריגה הפועלת על קיטור [או חשמל] שבדקות מספר יכולה להספיק מה שמכונת יד עושה ביום שלם, וכן לגרם נזקים כבדים בשניות מספר - באם תוסר ההשגחה ממנה. לכן באה אזהרה מיוחדת לשמירת הדבור, מה שאין בן בשאר החושים. א.....

חוספה להקדמה ו

פתיחה - ובה י' סעיפים: ט

א. יבאר מה שאמר הכתוב (תהלים לד יד): "נצר לשונך", שהוא לזרז האדם שישמר פיו כמו מי שיש לו כרם ראשית תקונו ששומר לו שומר טוב.

ב. על ידי דבורים האסורים ממשיך טמאה על השפתים.

ג. אנו מבקשים (לאחר תפילת שמונה עשרה) נצר לשוני מרע, בהכרח צריך לזרז עצמו בתחלה לנצר, ואחר כך לבקש מהשם שיעזור.

ד. שמירת הלשון מרע כוללת כל סוגי הדבור שיש בהם רע.

ה. יבאר מה שכתוב (ישעיהו נ יא): "לכו באור אשכם" וגו', הינו בעת עשיית העברה חנף גדלקת האש בנהגם. גם מה שאמרו (תמיד לב.) איהו חכם 'הרואה' את הנולד ולא 'היודע'.

ו. הלארץ והעשין התלויים בדבור יהיו שקולים בעיניו כלארץ ועשין התלויים במעשה.

ז. יהיה נגד עיניו תמיד מה דאיתא במדרש (תנחומא פ. מצורע סימן ב): אמר הקדוש-ברוך-הוא: אם תרצו להנצל מן הגהגם שמרו עצמכם מלשון הרע.

ח. זוכה בזה לדורותיו הבאים אחריו אפלו בעכו"ם וכל שכן בישראל.

ט. טעם למה הצריך הכתוב שמירה לפיו יותר מעיניו ואזניו.

י. יש בכוחו של כל יהודי להזהר בתכלית בכל אסורי הלשון. המקל במצות אפלו במקצת, נגרע ערכו מאד על ידי זה.

פרק א יבאר מה דמקרינו (עבודה זרה יט: ר') אלכסנדריו מאן בעי חיי, דהינו לאריכות ימים גם בעולם הזה. מה שאמר (תהלים לד יג): "אהב ימים לראות טוב", הינו, ימים שחי בהם בעולם הזה יראה אותם אחר פטירתו וישמח בהם. לא

פרק ב יתבונן שעומדים עליו מלמעלה ומונים דבוריו. גם כמה פרשיות בתורה אודות זה, וכמה יתבייש האדם כשיגיע אליהן ויאמרו לו קרא זה בפיד. ט

פרק ג תהיה לו עת קבוצה ללמוד ההלכות והמוסר השייכים לזה. על ידי קבלת חובת השמירה יגרעו ממנו במשך שנה אלפי תבות של דבורים אסורים. ט

פרק ד במדרש (תנחומא ויגש סי' ו) המצות הן שלוחי השם, אמר הקדוש-ברוך-הוא: אם כבדת אותן, כאלו לי כבדת, ואם בזית אותן כאלו לי בזית. כתיב (משלי יג יג): "כז לדבר יחבל לו", וכמה תבלות ימצאו בו לעתיד לבוא לפי ערך הפרשיות ששם אותן אחרי גוף. גם נוהג בעצמו כדגמת המשרת השוטה. ט

פרק ה דרך האדם כשיש לו משפט, מבקש לדחותו, פן בתוך כך ימצא זכות, ומעשה האלימלך (רות א-א ג) יוכיח כמו שאמרו במדרש (זוטא רות א א), ועל ידי דלטוריא מתעוררים עליו דינים מיד, ויצא חייב בבית דין של מעלה. על ידי קיום פרשיות אלו מתעוררת עליו זכות מלמעלה. נמסרים תחת ידו כמה ענינים עליונים, והוכחה לך ממעשה ירבעם בן יואש (עמוס ז יא) שלא קבל לשון הרע על עמוס כמו שאמרו במדרש (תנא דבי אליהו רבה יז). ט

פרק ו פי האדם דומה לפתח וצריך להזהר שלא יהא פתוח תמיד, אלא רק בעת הצורך. שיטת היצר להרדים את האדם. סגלה להצלחה המועילה מכל הסגלות. לשון הרמב"ם בסוף הלכות טמאת צרעת (טז י). ט

פרק ז קבלת על מצות שבכל יום כוללת בודאי גם הענינים התלויים בדבור, ואף האדם הפשוט ביותר צריך לקיים קבלה זו. מי שפיו הפקר מצוי מאד על ידי זה שעונותיו מרבים מזכותיו, ונדון בבית דין של מעלה בהתאם לזה. מעלת התורה והתפלה תלויים בטהר הפה, ולפי זה מתן שכרם. ט

פרק ח

יבארו ט"ז מעלות היוצאות מחובת השמירה. הערה גדולה להפליא על המתרחשים לתקן את הקלקול שהיה בזמן הבית. תמיהה על אחר הגאולה, ותשובה על זה. ק

פרק ט

בעשרה דברים צריך להזהר כשהוא רוצה לדבר אולי יש בדבורו אחד מהם. ואלו הם: לשון הרע, רכילות, שקר, חנפה, לצנות, אונאת דברים, הלבנת פנים, דברי גאווה, מחלוקת, כעס. קבו

פרק י

יבארו שלש עשרה תנאים הנצרכים לשלמות השמירה. קמא

פרק יא

הממעט התחברות עם אנשים רוכש זמנים ללמוד התורה, ותלמודו נעלה מאד. קמט

פרק יב

התבוננות במה שאמר חכמינו זכרונם לברכה (קידושין מ:): לעולם ידאג אדם את עצמו ותעולם כלו כאלו חציו זכאי וחציו חייב. ושתבונן איך לזכות ברב מצות. קנד

פרק יג

ורו להתחזקת התורה. ובאור מה שאמר חכמינו זכרונם לברכה (כתובות קיא:): שרק זכות התורה מביאה לתחית המתים ולא שאר מצות. ומוסר השכל על זה מרשום ביתו בחברת בטוח. יבאר שבעבור עון הגאווה ורביית אין עפרו ננער לתחיה - אף אם יש לו זכות התורה. קנט

פרק יד

פרטים, הלכות והנהגות, בענין עשרה דברים הנזכרים לעיל. קסח

פרק טו

תפלה על כל עניני הדבור שיהיו כרצון השם - יתברך, ונכון לאמרה אחר התפלה בבקר, או בכל זמן שייכל. ריב

מפתח מפורט

לענינים הנזכרים בספר

ריז

הקדמה

הנה בענין חלק הדבור תלויים כמה ענינים מצויים, והם: (א) לשון הרע, (ב) ורכילות, (ג) ושקר, (ד) וחנפה, (ה) ולצנות, (ו) ומחלוקת, (ז) וכעס, (ח) ודברי גאווה, (ט) ואונאת דברים, (י) והלבנת פנים.¹ והנה על ענין לשון הרע ורכילות כבר חברנו בעזרת השם הספר 'חפץ חיים' ו'שמירת הלשון' ונתפשט בחסד השם יתברך בישראל.

ואמרתי לנפשי הלא על 'כל' אלו הענינים שזכרנו יש גם כן כמה וכמה פסוקים בתורה - ומי שאינו שם לבו להיות נזהר בהם עלול מאד להכשל בהם מפני שהם דברים המצויים תמיד | וכן על כמה מהם יש לאוין מפורשין בתורה | גם פוגם בזה ומטמא כח הדבור שלו.² ועל כן מצאתי חובה לנפשי לעורר את עצמי וגם לזולתי, להיות נזהר בהם שלא יהיו מצות השם חס ושלום כהפקר.³

וידוע מה שכתב בספר חסידים (סי' קה) כל מצוה שאין לה דורש ואין מי שיבקש אותה תדרשנה לפי שהיא כמת מצוה.⁴

מקור חובת השמירה

1. ממומי הדבור הגדולים - הוא ההילול 4. להלן בסעיף ב שבפרק הפתיחה והשבח למי שאינו ראוי לו. עקידת יצחק (ויקרא פ. מצורע שער סב).
2. בפרק ט רבינו מרזב בעשרת הדברים הללו והוסיף עוד כמה דברים כגון 'קללה' שבועת שווא וילפני עור.
3. (בפתיחה לקונטרס כבוד שמים עורר רבינו על שחלק גדול מפרשיות בתורה הם אודות דיבוריו של האדם, יתר הרחבה בענין ראה בשמירת הלשון ח"ב פ"ג).
4. להלן בסעיף ב שבפרק הפתיחה ובפרק ז מרחיב רבינו בענין זה.
5. בפתיחה לקונטרס כבוד שמים כתב רבינו שהמפקיר את דבורו לכל אשר יחפוץ יצרו, תסתער רוחו לעתיד לבוא כאשר יראו לו שבמעט ימי חייו עבר בתמידות על כמה עשרות פרשיות בתורה.
6. 'בשמירת הלשון' (ח"א חתימת הספר פ"ג) הרחיב רבינו בענין מת מצוה, שכן גדול שהיה גם נזיר, שהן מצד כהונתו

בחלק
הדיבור עשרה
דברים שהבליתי
טוהר מצוי
שיעבור עליהם

הניל נזכר
בתורה ופגמים
ומטמאים
הדיבור וחובתו
לשרר להזהר

הנזכרים כחיים
מועטים
וכשיתרבו
יתמעט קטרוג
חיו ותגדל
זכותם

ומצוה לספר בגנותו של אדם, וכן התיק בעצמו רשאי לספר בכדי להועיל לעצמו וצריך שסיפור הדברים ישיג את משתי מטרות: א. לעזור לניזק לקבל את הממון והפיוס וכל מה שמגיע לו מהמזיק וכן כדי למנוע הניזק בעתיד ולתועלת זו מותר לספר את הדברים אפילו שלניזק עדיין לא ידוע על המעשה שעשו נגדו. ב. לגנות את המעשים הרעים כדי להרחיק את הבריות מלעשות מעשים כאלה, במקרה זה אסור לספר את הדברים כל עוד הניזק לא שטח עליהם, שבוה יעבור המספר על אסור רכילות.

אלא שמלבד התנאים שזכרנו לעיל בעבירות שבין אדם למקום בסעיף 3 של הערה זו, בעבירות שבין אדם לחבירו נתווספו עוד שני תנאים: א. אם ניזק להשיג את אותה התועלת שבסיפור הדברים גם ללא סיפור הדברים, אסור לספרם, וכן אם אפשר להשיג את אותה התועלת שבסיפור על ידי סיפור מקצת העוולה אסור לספר את כולה. ב. צריך להיזהר שבסיפור הגנות לא יערום לעושה המעשה נזק יותר מהמגיע לו על פי הדין שהיה יוצא אילו העידו עליו בפני בית דין. **חפץ חיים** (שם כלל י אות א-ח).

בעצמו לאחר ששמע שהדבר אמת. ב. שיהיה ברור לו היטב שהמעשה שנעשה אכן אסור, ואין שום צד להתירו. ג. לא להגזים בדבריו ולהגדיל את העוולה יותר ממה שהיא, וכן לא להחסיר פרטים שהם לזכותו של עושה המעשה, ואם לא יקבלו את דבריו כמו שהם – מותר לגדל את העוולה יותר ממה שהיא.

ד. שהמספר לא יכוון כדי להתכבד בקלנו של עושה המעשה ולא מתוך שטנה או תחרות, אלא לתועלת שבסיפור: שלא ילמדו אחרים ממעשיו הרעים וכן להשפיע עליו על ידי זה שיחזור למוטב וכן בכדי שלא יתחלל שם שמים כאשר יקבל רשע זה את ענשו. ה. אם פרק מעליו עול מלכות שמים **לגמרי** כגון אפיקורוס או מומר להכעיס מותר לגנותו גם ללא תנאים. **חפץ חיים** (לשון הרע כלל ד אות ג, ד, ז).

בעבירות שבין אדם לחבירו: כגון, שגזל את חבירו או עשקו או רימהו או בישו או ציערו, ונודע לו בבירור שלא תקן את העוולה ו לא החזיר את הגזילה ו לא פייסו, ואפילו אם הניזק לא יודע מזה, ואפילו ראה דבר זה ביחיד, ישנם מקרים בהם מותר

פרק ב

בו יבאר שעומדין עליו מלמעלה ומונין דיבוריו. גם יבארו בו כמה פרשיות בתורה המדברות בזה

יתבונן האדם - בשעה שהוא מדבר לשון הרע לפני איזה איש, אל יחשב שבפית אין שום בריה כי אם הוא וחברו, אלא מלמעלה עומדין אצלו ומונין כל דבור שהוציא מפיו! וכדאיתא במדרש רבה פרשה תצא (פרשה ו') על הפסוק (קהלת ה: ה): "אל תאמר לפני המלאך כי שגגה היא למה יקצף האלהים על קולך" וגו' - שלא תאמר הריני הולך ואומר לשון הרע ואין בריה יודעת, אומר לו הקדוש-ברוך-הוא: הוי יודע שאני שולח מלאך, והוא עומד אצלך, וכותב כל מה שאתה מדבר על חבריך.³

ובשעת הדין יציעו לפניו כל הדבורים שדבר, כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה (חגיגה ה:): על הפסוק (עמוס ד יג): "כי הנה יוצר הרים וברא רוח ומגיד לאדם

מקור חובת השמירה

1. לשון הכתוב: אל תתן את פיד לחטיא את בשרך ואל תאמר לפני המלאך כי שגגה היא למה יקצף האלהים על קולך וגו'. ומובא במדרש: רבנן אמרי המקרא הזה מדבר בבעלי לשון הרע וכו', מהו ואל תאמר לפני המלאך כי שגגה היא, שלא תאמר הריני הולך ואומר לשון הרע ואין בריה יודעת וכו'.
2. והיינו, ומכיוון שסבור אתה שאין בריה יודעת, תחשוב שתוכל לטעון כי שגגה היא - שחס ושלום שגגה יצאה מלפני השליט הבורא יתברך להענישו.
3. ומסיים במדרש, מניין? שנאמר (קהלת י כ) גם במדעך מלך אל תקלל וגו'; למה כי עוף השמים יוליך את הקול ובעל כנפים יגיד דבר, ומהו בעל הכנפים יגיד דבר? אלו המלאכים. **ורש"י**: עוף השמים - נשמה הנתונה בד שסופה לעוף על השמים, ובעל כנפים - מלאך המלווה אותו, כעניין שנאמר (תהלים צא יא) כי מלאכיו יצוה לך, (הוא יגיד למעלה ותענש).
4. המהרש"א ביאר כתוב זה ותורף דבריו, שהמקרא רומז לכלי הדיבור

מצוי לבוא לידי מחלקת,⁵¹ ועלול לעבר כמה לאוין על-ידי זה. שמתוך כעסו נעשים כל המעקשים לפננו למישור.⁵² וזהו שאמרו (גדלים כב.)⁵³ כל הכועס כל מיני גהנם⁵⁴ שולטין בו, לפי שעל כל 'לא תעשה' שעובר בגלל כעסו יש ענש מיוחד.⁵⁵

ועל-כן נכון לאיש נבון להזהר מוכוחים, וימעט בזה מאד כל זמן שאין לו הכרח גדול - כי על-ידי וכו' עלול מאד לבוא לידי הקפדה וכעס. והנפש היפה⁵⁶ תזהר גם משיחה בטלה,⁵⁷ כי גם זה מכלה חלק רב מחיי האדם ומוציא זמנו לבטלה.⁵⁸ ועוד כתיב (משלי י ט): "כי ברב דברים לא יחדל פשע".⁵⁹

האיש הנבון
יותר מוכוחים
ומשיחה בטלה

מקור חובת השמירה

51. הכעס מביא אדם לידי מחלוקת, לו לומר בסתם גיהנם שולט בו מהו כשהוא כועס עם חבריו יריבו עמו והוא עמהם. **אורחות צדיקים** (שער הכעס).
52. (מעשה המעוקם נראה לו כמעשה ישר וראוי).
53. **לשון הגמרא:** כל הכועס כל מיני גיהנם שולטין בו, שנאמר (קהלת יא ז): וְהָסֵר כָּעַס מִלִּפְנֵי וְהָעֵבֶר רָעָה מִבְּשָׁרָךְ, ואין רעה אלא גיהנם, שנאמר (משלי טז ד): וְגַם רָשָׁע לִיּוֹם רָעָה. פירוש: הרשע אם אינו עושה תשובה, הרי מוכן הוא (ליום רָעָה) לדינה של גיהנם. **מדרש משלי**. וזה שאמר: וְהָסֵר כָּעַס שְׁגוֹרָם לחטאים רבים מלפניו, ועל ידי כן והעבר רעת הגיהנם מבשרך.
54. היינו, שהכעס קשה לגופו (שתחלואים באים עליו) כאילו נידון בכל מיני פורעניות בגיהנם. או הכוונה שמתוך כעסו בא לידי עבירה ומשליט עליו גיהנם. (פי' הרא"ש **ועוד**. ודברי רבינו דלהלן נסובים על הפירוש השני).
55. **הרי"ף** (הובא בשטמ"ק) העיר שהיה
56. לו לומר בסתם גיהנם שולט בו מהו כשהוא כועס עם חבריו יריבו עמו והוא עמהם. **אורחות צדיקים** (שער הכעס).
57. וזהו שכתב: רוצה לומר שהוא (הכעס) פתח ושרש לכל עבירות שבעולם ונמצא בסיבתו מוכן לכל מיני עונשים.
58. (המתרחק מסרד איסור ומדבר כיעור והדומה לו).
59. 'הקובע' עצמו בשיחה בטלה ולהרבות דברים בלי תועלת, מדמה עצמו לבהמה שאין לה דבור - מאחר שמוציא דבורו בשאין צורך. **מטה משה** (עמוד התורה שער ד).
60. בהתעסק בדברים בטלים מאבד העתים אשר יכול לעסוק בהם בדברי תורה לקנות חיי עולם הבא. **מטה משה** (שם).
61. אם ירבה האדם דבריו יחטא בהכרח, כי יהיה בדבריו ולו דבר אחד

עקרן של דבר - לקמץ בדבורו כל מה שיכול [אם לא דבר שהוא נוגע לנפשו או לגופו], כדגמת השולח טלגרמה.⁶⁰ כי על כל תבה צריך לתן דין וחשבון - כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה (חגיגה ה:) שאפילו שיחה קלה⁶¹ מגידין לו לאדם בשעת הדין, ואם הוא מכרח לדבר, יתבונן אם הוא מעשרה דברים הנזכרים לעיל.

כלל הדברים - צריך להיות שומר מעלה בכרם השם,⁶² ואשרי חלקו בזה ובבא.

הסימן של אלו העשרה דברים הוא: א'ד' ג'מ'ר ה'ח'ש'מ'ל'. ובאורו: א'ד' - אונאת דברים | כעס. ג'מ'ר' - גאווה | מחלקת

מקור חובת השמירה

- שאין ראוי שיאמר. **רמב"ם** (בפיה"מ) אבות א טו). הדבור נחלק ליחמשה חלקים: א מצוה - בקריאת התורה והתפלה. ב הנאסר - בלשון הרע ועדות שקר וכיוצא בו. ג הנמאס - דבור במה שאירע ובמה שהיה וזהו הדבור שקראו שיחה בטלה. ד האהוב - כגון לשבח האוהבים ולגנות הרעים כדי שירחקו מהם בני אדם וזהו הדבור נקרא דרך ארץ. ה המותר - והוא הדבור בענינים הצריכים לאדם, וזה שאמר ברוב דברים וגו', שרוב מאותם 'חלקי דיבור' מביאים אל הפשע. **אהל מועד** (שער ראשית חכמה הארוך דרך ז נתיב ג).
60. (קודם התפשטות השימוש בטלפון האמצעי המהיר ביותר להעברת ידיעות היתה מכונת הטלגרף (ביונית: טֵלֶגְרַף - מרחק, גֵּרַף - כתב), שדרך כבלי אלקטרי (חשמלי) בשפת העם) שהוצבו עבודה במיוחד, שיגרה אותות אלקטרי
 61. (אין כרמו של הקדוש-ברוך-הוא אלא ישראל, שנאמר (ישעיהו ה ז): כי כָּרַם הָשֵׁם צִבְאוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל. **מדרש** (ויק"ר אמור פרשה לב סימן א). וכנראה
 62. לשון הגמרא: שיחה יתירה, והיינו שאין בה צורך. וכל שכן לשון הרע.

ינצטם הדיבור
כטלגרף
שכותבים רק
הנחוץ ביותר
לתיכון הידיעה

א'ד' ו'ש'מ'ל'
ה'ח'ש'מ'ל'

ספר
נתיבות
גירסה חפץ חיים 13 יהושע

בבא מציעא
קונטרס מועדים וזמנים

בבא קמא
בבא בתרא

ספר
נתיבות
יהושע

בבא מציעה
קונטרס מצע עובדים

ספר

דת יהושע

גירסה חפץ חיים 13

חונן לאדם דעת

ישע יגל

מרדכי גצול ז"ל הי"ד

שנת השפ"ו

ספר

נתיבות יהושע

ביאורי סוגיות

מסכתות בבא קמא ובבא בתרא

בעזרת החונן לאדם דעת

יהושע יגל

אמו"ר הק' הר"ר מרדכי גציל ז"ל הי"ד

יוצא לאור בעזה"י בהוצאה חדשה

ע"י בן המחבר

מהדורא קמא, ובתרא, שיו"ל ע"י אמו"ר המחבר זצ"ל, הגהות המחבר, מילואים והוספות

שנת תשפ"ג

ספר

נתיבות יהושע

ביאורי סוגיות

במסכת בבא מציעא ובסופו קונטרס מועדים וזמנים

בעזרת החונן לאדם דעת

יהושע יגל

בלאמו"ר הק' הר"ר מרדכי גציל ז"ל הי"ד

יוצא לאור בעזה"י בהוצאה חדשה

ע"י בן המחבר

הוצאה זו כוללת מהדורא קמא, ובתרא, שיו"ל ע"י אמו"ר המחבר זצ"ל, הגהות המחבר, מילואים והוספות

שנת תשפ"ג

ונתבאר א"כ שפיר דעת הראב"ד דהא דאמרו ד' שומרים נכנסו וכו' אינו פוטר הבעלים דעדיין יש לניזק דין על הבעלים, והבעלים עושים דין עם השומר, ובחזו"א לשיטתו ביאר הבעלים עושים דין עם השומר מדין פורע חובו של חברו, וצ"ע במאי אולמיה חיובי דשומר מחיוב הבעלים עד שיחשב הבעלים כפורע חובו של חברו, ועיין לעיל סימן ו' מה שביארנו בזה.

ולהמתבאר אפשר לפרש זכות תביעת הבעלים מהשומר מעיקר פרשת שומרים.

הרמב"ם דשיטתו בהא דד' שומרים נכנסו תחת הבעלים דהוא כפשוטו, שהבעלים פטורים, ובפ"ד מהל' נז"מ הל' י"א כתב הרמב"ם דהניזק אומר לשומר ראשון שלם לי אתה ולך עשה דין עם השומר שמסרת לו אתה, ע"כ. משמע דדינא קאמר שהשומר הראשון אחרי ששילם עושה דין עם השומר שמסר לו, וכיון דהרמב"ם איירי למ"ד ששל"ש חייב, וכיון שעיקר חיובא עליה דשומר ראשון רמזא הרי דאי קשה לראות בשומר ראשון כפורע חובו של שומר שני. ובזה נמצא א"כ סיוע לדברנו, דכן הוא מעיקר דין שומר דהפקדון עומד ברשותו לכל ההפסדים הבאים מאחריות שמירה.

כד איתנא להכי, נלע"ד לנקוט גם בחיוב השומר לניזק שהוא מפרשת שומרים, וכפי שהזכרנו שכן הוא רהיטת התוס' דרך בגולן הוצרכו לחדש דחיובו משום בעלים, ולמה לא הוכיחו יסוד סבתם דלענין נזקין איקרי בעלים כל מי שבידו לשמור מחיובי שומר בנזקי השור, ובאמת שכן הוא רהיטת הסוגיא שדנה בדינא דששל"ש, וברהיטת

הרמב"ן דהקשה אשיטת רש"י דמסוגין מוכח דששל"ש למ"ד פטור נפטר לגמרי גם כשהשני פטור וכנ"ל, ומעתה י"ל דמועיל מה שהשומר סילק שמירת הבעלים ונכנס תחתיהם להיות ברשותו לאחריות שמירה, הן בשמירה שהבעלים שומרים על ממנום שכשנאבד נאבד להם, והן בשמירה שחייבתו תורה לשמור לזולתם.

ברוך זו יתישבו הרבה ענינים שנתקשנו בהם, כגון קיבל עליו שמירת גופה ולא קיבל שמירת נזקיה, וקיבל שמירת נזקיה ולא קיבל שמירת גופה, דאילו יסוד חיובי שומר בנזקי שור הוא כגולן ומתורת בעלים צ"ע, וכפי שהארכנו בזה לעיל, אבל לדברנו כעת שהוא מפרשת שומרים דחיוביו נובעים מחיובי קבלת השמירה, אפשר להתנות בזה ולחלק חיובי השמירה לשמירת גופו או שמירת נזקיו וככל תנאי שבממון.

התבאר לן דלכל שיטות הראשונים אפשר לנקוט דההלכה דד' שומרים נכנסו תחת הבעלים יסודה מגדרי חיובי השומרים, ברם כל זה לגבי חיובי השומרים, אבל חיוב גולן גם לשיטתם יתבאר מדין חיוב עצמי וכאילו הוא הבעלים, דשאני גולן משומר, דגולן מונע שמירת הבעלים ומוציא את הבהמה מרשותם, ולגבי חיוב שמירת נזקין מקרי בעלים כל מי שהשור ברשותו ובידו לשמרו, משא"כ שומר דאינו מונע שמירת הבעלים ואינו מפקיע את רשות הבעלים אלא מסלק שמירתם בכך דקיבל עליו חיובי שמירה, וע"כ גם חיובו בשמירת נזקין אינו אלא כחיובו בשמירת גופו ומכוח ההלכה דנשנתה בחיובי השומרים לשמירת גופו בפרשה דכי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור.

בסוגיא דמבריה ארי (נ"ח).

פטור מעיקר דיני הממון, ופטור משום מצוות השבת אבדה, ואי כופין על השבת אבדה, ואי ממונו של אדם משועבד להשבת אבדה.

פרק א'

שיטת התוס' בשמעתין

הכופה חברו להציל עדרו מהארי האם חייב לשלם לו שכר טורחו, נחלקו בדבר בעלי התוס', לדעת תוס' בסוגיין נדון כדינה של הנאת מבריה ארי ופטור, ולדעת תוס' בכתובות קז: ד"ה חנן אומר, דינו כדר בחצר חברו ומשלם הנאתו שנהנה בטורחו של חברו.

מחלוקתם זו נובעת ממחלוקתם בפירוש הגמ' דשמעתין: שנינו, נפלה לגינה ונהנית משלמת מה שנהנית, ובגמ', אהא דאמר רב ובנחבטה, גרסינן: לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא אכלה דמשלמת מה שנהנית אבל נחבטה אימא מבריה ארי מנכסי חברו הוא ומה שנהנית נמי לא משלם קמ"ל. ואימא ה"נ, מבריה ארי מדעתו הוא האי לאו מדעתו, א"נ מבריה ארי מנכסי חברו לית ליה פסידא האי אית ליה פסידא, ע"כ הגמרא.

לפום ריהטא היה משמע לישנא ד"אי נמי" דכל לשון הוא תירוץ נפרד, ויש כאן שני תרוצים להסביר מדוע בנחבטה לא חשיב מבריה ארי: חדא דמה שהוא שלא מדעתו גורם חיובא ואפי' אילו ליכא פסידא, ועוד תירוץ נוסף, דמה שאיכא פסידא גורם חיובא אפי' אילו היה מדעתו.

ולפי"ז היה יוצא דדינא דמבריה ארי

אינו אלא במדעתו וליכא פסידא, ואינו, שהרי סוגיא ערוכה בנדרים לג. דפורע חובו של חברו חשיב מבריה ארי. ולכן פי' תוס' בב"ק ששני הלשונות תירוץ אחד הן, שרק תרתי לחומרא כשאינו מדעתו וגם דאיכא פסידא נפיק מכלל מבריה ארי. וכל שאיכא חדא לקולא בין מדעת ואפי' איכא פסידא בין ליכא פסידא ואפי' שלא מדעת חשיב מבריה ארי ואין נותן לו אפי' שכרו.

וזה הוא שאמרה הגמ', מבריה ארי (ואפי' דאית ליה פסידא) מדעתו האי (נחבטה) לאו מדעתו א"נ, פירוש ואף שיש גם מבריה ארי שלא מדעתו, מבריה ארי (שלא מדעתו) לית ליה פסידא, האי (נחבטה) אית ליה פסידא.

למדנו א"כ שני גדרי פטור דמבריה ארי, מבריה ארי מדעתו שהוא אפי' במקום פסידא כגון פורע חוב לחברו, ומבריה ארי שלא מדעתו, והוא בדליכא פסידא דוקא, ושלא מדעתו היינו כשחברו מכריחו להבריה ארי מעדרו - וכל דלית ליה פסידא למבריה אין לו אפי' שכר טורחו.

הגדר הראשון דמבריה ארי בפורע חובו של חברו, מובן שפיר, דמה זכות יש לאדם לפרוע חובו ולחייבו מבלי שביקש הסכמתו לכך. וכך הוא לשון רש"י בכתובות ק"ז: במתניתין דחנן אומר אבד מעותי, פירש"י וז"ל: שלא אמרתי לך הלווני ואפרע לך. עכ"ל. ואמנם דיוור לתוך שדה חברו שלא

מדעתו האי שלא מדעתו ועל כן גם בליכא פסידא נוטל, לא על המקרה הזה שניצלה מן החבטה אמרינן כן, דליכא פסידא בגוונא דידן היינו שלא נתקלקלו הפירות, וא"כ לית דין ולית דין דעל מה יש לו לתבוע, אלא בעיקר דין מבריה ארי והשבת אבדה אמרינן ביה דאינו אלא במדעתו אבל שלא מדעתו כלומר בכפיית דעתו כגון כשעל כורחו כופין אותו להבריה, בכי הא, אע"ג דליכא פסידא יש לו דמי טורחו, שאם דוחקים את האדם להציל ממון חבירו בעל כרחו חייב לשלם לו שכר טורחו.

גם לדעת הראב"ד ע"כ מודה בזה לתוס' דבגוונא דסוגיין אם לא נתקלקלו הפירות למה יהיה חייב וכפי שהיה פשוט לתוס', ובהכרח גם לראב"ד י"ל דנחית בגמרא לחלק בעיקר דין מבריה ארי והשבת אבדה, דכשאינו מדעתו ליכא דין מבריה ארי, איברא, לדעת הראב"ד אינו מכונן גם לא לאדם עצמו שכופין ודוחקין אותו עד שמבריה שלא מדעתו, דלראב"ד באדם עצמו שנוכח בשעת הצורך להצילה כיון דמצוותו היא הרי גם כשלא מרצונו ומדעתו הציל מ"מ נדון במבריה ארי ואינו נוטל שכר טורח וכדעת תוס' ב"ק, ולכן נדחק הראב"ד ומפרש הגמ' דשלא מדעתו ליכא מבריה ארי היינו דעל ממונו של אדם ליכא שעבוד מצוה של השבת אבדה רק על גופו של אדם מוטלת המצוה, ושלא מדעתו היינו שלא בנוכחותו, דממונו של אדם אינו מחויב בהשבת אבדה שלא בנוכחותו, ונודק לאוקמי כונת הגמ' לעיקר חיובא דהשבת אבדה לכתחילה דלענין חיוב השלומין בדיעבד אין נפק"מ אם ממונו מחויב או לא דכל שלא נתקלקלו הפירות למה ישלם. [אכן לכאורה יש לומר גם

נפק"מ לתשלומי ממון בדיעבד, למי שנשתמש להצלת ממונו ברכוש חברו דלא עבידא לאגרא דמשלם שכרו משלם כדן הדר בחצר חברו שלא מדעתו, דמשום שחורריתא דאשיתא משלם כל שכרו, ובאופן שלא אפשר לחייבו כגזלן שלא משך ולא נעשה גזלן או שנשתמש בתוך חצר חברו דמשיכה בחצר חבירו אינה קונה להיות גזלן].

*

במיצוי שיטת הראב"ד נמצא דלגבי כפיה על מצות השבת אבדה הוא נוקט כשיטת התוס' בב"ק דכופין על מצוה זו, ואם הכריחו אדם להשיב אבדה בשעה שאינו בטל ממלאכה אינו נוטל שכר טרחתו. כמו כן מבואר בדבריו דמצות השבת אבדה חלה על האדם גם בטרחת גופו וגם במסירת שימוש ממונו, אלא דכל זה בנוכחותו, ברם שלא בנוכחותו אין ממונו של אדם מצד עצמו משועבד למצות השבת אבדה. ועל כן מפרש הראב"ד דהפירוש בגמרא האי שלא מדעתו, היינו שלא בדיעתו ונוכחותו.

בביאור דעת הראב"ד דשלא בנוכחותו אין ממונו של אדם משועבד למצות השבת אבדה, נלענ"ד דיש לחקור במשמעות גדר כפיה על חיוב מצות השבת אבדה המוטל על האדם ועל ממונו, האם הוא מגדר כפייה על המצוות, ועד שתכפהו בגופיה כפהו בממונו, או דיש כאן גדר של מלוה הכתובה בתורה, דמצות השבת אבדה משמעותה דזמנו הפני של האדם מנודב ומשועבד להצלת אחרים וה"נ ממונו, והראב"ד ינקוט כצד הראשון, וע"כ לא שייך כפיה שלא בנוכחותו דלא חייל עליה גוף המצוה.

נתיבות

בבא קמא סימן ח

יהושע

לו

פרק ד'

גדרי מבריה ארי בשיטת הרשב"א, הרמב"ן והמאירי. ובביאור הגמ' בהכונס לשיטתם.

במשנה בב"מ דף ל': היה בטל מן הסלע, לא יאמר לו תן לי סלע אלא נותן לו שכרו כפועל בטל, והקשו הראשונים אמאי נוטל שכרו כפועל בטל, והא מבריה ארי מנכסי חברו הוא ופטור. ולא תימא דוקא בשלא הפסיד כלום מחמת שהבריו, כדאמרינן בהכונס מבריה ארי לית ליה פסידא הא אית ליה פסידא, הא אשכחן מבריה ארי דפטור אע"ג דאית ליה פסידא כיון דמדעתו עבד גבי פורע חובו של חברו. (וכדהוכחו תוס' בהכונס דתירוק הגמ' תירוק אחד דרק בצירוף פסידא ושלא מדעתו חייב).

ותירוק הרשב"א וז"ל: דהתם מדעתיה דנפשיה קא מברח ליה פטור ואע"ג דמטי ליה פסידא, אבל הכא חייבתו תורה להחזיר, לא אמרה תורה אבד את שלך והשב אבדה לאחיק, עכ"ל. וכן איתא לתירוק זה בדברי הרמב"ן וז"ל: ואיכא למימר כל היכא דלאו עליה רמיא לאברוחי ההוא ארי, אע"ג דאית ליה פסידא פטור הלה מכיון דמדעתיה דנפשיה עבד אחולי אחיל גבי היאך, א"נ תלינן לקולא כדאמרינן בירושלמי מפייס הוינא ליה וכו', אבל היכא דעליה ידידה רמיא לאברוחי וכו' חייב לשלם, דלא רמו רבנן עליה לאברוחי אריה מנכסי חבריה כי היכי דליפסיד איהו וכו'.

וז"ל המאירי בסוגיין, ויש מתרצים דכל שאין לו עליה שום סרך צווי בית דין, כגון פורע חוב חבירו וזן את אשתו, הוא מבריה ארי. אבל שומר אבדה ושופך יינו מפני

דבשו של חבירו ומציל חמורו של חבירו ששוה יותר, צד מצוה איכא ואינו קרי מבריה ארי עכ"ל.

משמעות דברי הראשונים דעיקר תוקף הפטור במבריה ארי במה שעשה שלא מדעת חברו דמה זכות יש לו לחייבו בלא שהתנה עמו, מה שאין לומר כן במקום צד מצוה דהוה כעושה משום ציווי ב"ד.

לחידוש הראשונים דמבריה ארי במקום מצוה גם כשהוא מדעתו חייב, נמצא דבנפלה לגינה גם אילו היה מצילו מדעתו היה בעל בהמה חייב לשלם, וע"כ דהא"נ בגמ', מבריה ארי לית ליה פסידא האי אית ליה פסידא, הוא תירוק עומד בפ"ע דכל דאיכא פסידא אפי' מדעתו חייב, וכיון שהתי' דפסידא עומד לעצמו גם התי' דמדעתו עומד לעצמו, וכתוס' בכתובות שהם שני תירוצים מוסיפים זע"ז, ושני תירוצי הגמ' נתיחסו למבריה ארי במקום מצוה, דאינו אלא במדעתו וליכא פסידא, אבל באיכא פסידא ואפי' מדעתו או שלא מדעתו ואפי' ליכא פסידא חייב וליכא פטור דמבריה ארי, ובהכרח כהתוס' בכתובות שבכופהו להציל צריך ליתן לו שכר.

א"נ י"ל, דלעולם הגמ' בהכונס תתפרש כתירוק אחד כפי שפי' התוס' בהכונס וכפי שהניחו הראשונים בקושיהם, ובתירוצם נתחדש דלעולם מקום מצוה חשיב אינו מדעתו ביחס לפורע חובו, וזה עצמו אמרו בגמ' מבריה ארי מדעתו היינו שלא מחמת מצוה או סרך ציווי ב"ד, נחבטה שלא מדעתו, כלומר בין מפני שהיה ממש שלא מדעתו, ובין מפני שהוא מקום מצוה. והוסיפה הגמ' א"נ, דגם שלא מדעתו היינו שלא מדעתו גמור, או מקום מצוה הנחשב

וא"ת גם לענין כלאים וגם לענין שורשים הרי הוזה ממון המזיק, הקשה הרמב"ן קושיא זו, ועיין לקמן בזה. והנה לענין שורשים תי' לקמן דאינם בדין ממון המזיק לפי שאין שמירתן עליו ויתבאר לקמן בס"ד ואילו לגבי ענפים לענין כלאים לא תי' כן דודאי שמירתן עליו והם כאילו עצמו ויכול בקל לקוצצן וכדלקמן, והא דאינו בחיובי ממון המזיק כיון שאין כח ההיזק בהם עצמם אלא ביאושו כן תירץ בראש הקונטרס. ולפי"ז לכאורה היה מקום להקשות חומר קושית הרמב"ן כאן, דאף דצימח הענפים אינו גירי, סו"ס ממונו נמצא בתוך של חברו ומזיק ולא גרע מגירי ולא דמי לשורשים דאין שמירתן עליו והניזק אם רוצה יקצצם. וצ"ל דסברת רמב"ן כיון דסו"ס אין דין ממון המזיק על הענפים וממילא קאתי לתוך של חברו, ונטיעת הגפן אינו גירי, הוא בכללא דאיבעית קוץ כיון דממילא קאתי שלא בגירי. אבל הרשב"א חילק גם לענין זה בין שרשים לענפים דכתב בריש ב"ב נפרצה אומר לו גדור. ואפי' לר' יוסי וכו' והכא נמי גירי נינהו וטפי מגירי, דמשום ערוב גפניו שמתערבין עם תבואתו של זה הוא שנאסרה התבואה. עכ"ל. היינו ממונו בתוך של חברו הוזה גירי וטפי מגירי אפי' כשאין בזה הלכה דממון המזיק. ואינו דומה לשרשים דאין שמירתן עליו. ובזה נחלקו בדעותיהם הרמב"ן והרשב"א, אי ממונו שאין לחייבו מדין ממון המזיק עבד חומר כגירי אי לאו.

והנה מובא בראשונים דיוני שובך ודבורים מודה בהו ר' יוסי דבכלל גירי נינהו ועל המזיק להרחיק, והטעם דממונו הולך

לתוך של חברו ואף שפטור מתשלומי נזק שמוזקין לחדל מטעם שכ' ברשב"א י"ח ב' בד"ה "ועל עיקר", ואפי' לר"י דאמר דבורים מזיקי לחדל משום דאינן בני שמירה" וכ"כ הרמב"ן במלחמות בסוגיא דחדל. "ואי קנין דבורים תורה, היינו נמי שן דאמר רחמנא לתשלומין כדאמרין ובער, אלא דלא קני להו אלא מפני דרכי שלום, מיהו כי שכיח היזקיהו ודאי מסלק" ע"כ. והטעם פשוט דודאי ממונו בתוך של חברו חמור כגירי, אמנם זה הכל כשאפשר לדנו בגלל זה על עצם הנחת המזיק ברשותו, אבל באילן ושורשיו וגפן וענפיה שהאילן והגפן עצמן אין בשימושן סרך נזיקין, שורשין וענפים דממילא קאתו והולכין לתוך של חברו אין בהם חומר גירי. ואף שברמב"ן נראה דענפי הגפן כגפן עצמה וכדלקמן בס"ד, סו"ס הוזה כמיא דמיתם תיימי, והאילן עצמו אינו נכנס לתוך של חברו משא"כ דבורים דאותם משתמש בהם בחצרו הולכין לתוך של חברו. והנה זה הכל ממונו שהולך לתוך של חברו ומשתמש שם, אבל ממונו בתוך של אפי' שמוזק בהדיא, כל שאין זה גירי דבעל הממון, אמרין בזה לר"י על הניזק להרחיק עצמו, כך נראה להוכיח מתוס' כ"ו לענין היזק דקלים שמביא צפורים, וכתבו תוס' דוקא שנטעם גדולים אבל אם נטע גרעין לא דממילא קא גדל ולא גירי דיליה, והובא ברמ"א קנ"ה סכ"ה ועיין ב"י וסמ"ע, דלדעת תוס' הוי גירי עצם הדבר ולא כפי שפירשו הראשונים דמפריח אותם בידים, וא"ת לתוס' מה בכך דלאו גירי דיליה נינהו סו"ס גירי דממונו הוא. ומכאן כדברנו. עוד

אפי' אם בעת ההנחה לא היה גירי, כבר שללו ממנו שמוש זה. ואף שהיה מקום לחלק ולומר, דבגפן כל זמן שיש מחיצה אין זה כלל שמוש בדבר שהוא גירי שהרי במצב זה ליכא שם כלאים כלל, ע"כ לא נחלק כן.

עוד י"ל כיון דלמדנו גרמא דגירי, א"כ י"ל דאף כשאינו עושה מעשה כלל אם נעשה נזק מחמתו באופן ישיר ומיד מתחיל הנזק ג"כ היה מקום לומר דהוי גירי לכן הוצרך בקושיתו לדמותו לשרשי האילן דכח חדש מזיק ואין הנזק מתחיל מיד. א"נ, עיקר המו"מ מצד שהוא ממונו משתמש בתוך של חברו דומיא דדבורים, ולזה חילק בדומה לאילן דעיקר השמוש בתוך של והשורשים והענפים ממילא קא אתו ואינם גירי דממונו לומר משתמש בתוך של חברו, ובזה אמרין עושה בתוך של ומה שבאים ומתחדשים ענפים לתוך של חברו אינו קרוי מזיק בזה ואומר לו איבעית קוץ, ואין לך למנוע שמוש בתוך שלי.

מתי ממונו חמור כגירי

מקשה מדוע מחיצת הכרם שנפרצה חשיב גירי דבעל הכרם. וביאור הקושיא עיין בפנים.

והנה ברשב"א ביאר - דכיון דמשום ערוב גפניו שמתערבין עם תבואתו של זה הוא שנאסרה התבואה, ולכן הוי בכלל גירי וטפי מגירי. ר"ל, דכיון דממונו הולך לתוך של חברו ואוסר שם חמור כגירי וטפי מגירי. אף דאין בזה חיובא של ממון המזיק, וכמבואר בפנים.

והנה עיקרה של סברא. מודה בה הרמב"ן, שהרי ביארו הראשונים דהא דדבורים מודה בהו ר' יוסי, מטעמא דדבורים הולכין ובאין לתוך

יש להוכיח ד"ז - שאחר שביארו הראשונים דעת ר"ח דכולהו מתני' גירי נינהו, כמה נחבטו ונתקשו בזרעים, עד שכתב רמב"ן בסוף הקונטרס כאן, ואין בכלל השנויים במשנה לא - יחפור מי שיערב עליך הטעם אלא הזרעים במפולת יד שאחר זמן הם מחלידים את הקרקע, ואם נימא שממונו כשמוזק להדיא אפי' מחצירו חמור כגירי, הרי לאחר שבאו השרשים ממנו מזיק, ואינו דומה כלל לשרשי האילן, כפי שכבר ביארנו, דעיקר האילן משתמש בתוך שלו והוא אינו מזיק, וכיון דאין לו להרחיק האילן השרשין שבאים לתוך של חברו נדונים כממילא באים ואין מחייבין אותם, אבל זרעים ושורשיהם הוי אותה ההשתמשות והוי ממש כדבורים דמשתמש בתוך שלו, ואין שמירתן עליו, ובכ"ז חמירי כגירי, וא"כ בנקל תתישב דעת ר"ח דזרעים הסמוכים לכותל חברו מזיקים להדיא וחמירי כגירי אפי' אם נימא דאינם בגדר ממון המזיק לפי שאין שמירת שורשין עליו, וע"כ דבתוך שלו דוקא גירי דהאדם עצמו בעינן, וכל חומר ממונו המזיק בהדיא הוא כשמונו עושה שמוש בתוך של חברו, וכן מורים הדברים.

עוד יש לעורר ברמב"ן מדוע הוצרך לנמק שאינו גירי מחמת שענפי גדלי ומתערבי והעמיד דבריו בהשוואה לשרשי אילן, דל מהכא סברא דמיא מיתם תיימי, הרי כשנפרצה אינו עושה מעשה ואין כאן גירי כלל. וי"ל דהרמב"ן לשיטתו דכל היזק דגירי, אפי' אם בעת הנחת המזיק אינו גירי, ואפי' בלוקח דעת הרמב"ן כן למסקנת

להפטר בהבדלה דעל הכוס, ולפ"ז בנדו"ד בתפילה מאחר דיש לה תקנה מצד אחר לדעת הרב"ז לא יהיה להבדלה תשלומין בהבדלה על הכוס.

סימן ז

מצה שמורה

מהפסוק "ושמרתם את המצות" שתיים שמענו: א. שימור מחימוץ. ב. שימור לשם מצה.

להלכה הראשונה מוקדש רובו של סימן תג"ג בשו"ע או"ח ועוד הרבה סימנים, ואילו להלכה השניה יוחד חלק מסימן ת"ס.

שימור מחימוץ.

דין זה של שימור מחימוץ בא לחייבנו בנקיטת שמירה מיוחדת למרות שקיימת חזקה של העדר חמץ בדבר, וזה בכל שלבי עשיית המצות.

נחלקו הפוסקים מאיזה שלב בתהליך עשיית המצה דרושה שמירה זו. כמה דעות בדבר: א. משעת לישא ואפיה; ב. משעת טחינה; ג. משעת קצירה. בהתאם לכך אנו מבחינים בשלושה סוגי קמח: קמח "שמורה" - משעת קצירה; קמחא דפסחא - משעת טחינה; וקמח מן השוק. המקור לדין זה היא מימרתו של רבא בפרק כל שעה, פסחים מ' ע"א: ואפ"ה לא הדר ביה רבא, דאמר להו להני דמהפכי כיפי (קושרין זעמרים בימות הקציר - רש"י) כי מהפכיתו זפיכו לשם מצוה. וכתב הר"ף: מבעי ליה לאיניש לנטורי קמחא דפסחא מעידן קצירה, אמר קרא ושמרתם את המצות ואמר להו בא וכו'. לכאורה משמע מדבריו דבעי וימור משעת קצירה לעיכובא, אך הר"ן שם פרש וז"ל: ודאי דלמצוה מן המוכר הכי

שמירה לשם מצה.

כאמור, בשמירה מחימוץ לבד לא סגי, אלא דרוש גם שאותה שמירה מחימוץ תיעשה בכוונה לשמה, לשם מצת מצוה. דין שימור לשם מצה מפורש בפרק כל שעה במשנה. דף לה ע"א. חלות תורה ודקיק

ל"ח ע"א: מנה"מ, אמר רבה דאמר קרא ושמרתם את המצות, מצה המשתמרת לשם מצה, יצתה זו שאין משתמרת לשם מצה אלא לשם זבח. ופירש רש"י: ושמרתם את המצות, עביד לה שמירה לשם מצה, כל שימור שאתה משמרה שלא תחמץ התכוון לשם מצה של מצוה, עכ"ל. רב יוסף פליג ארבה ודורש שמירה לשם מצה הנאכלת לשבעת ימים; כלומר, אף שהתכוון גם לשם תורה וגם לשם מצת מצוה, לא יצא י"ח, מאחר שמדין תורה ייפסלו בנותר לאחר יום ולילה, הרי שלא התכוון לשם מצה הנאכלת לשבעה.

בפשטות נראה שהמחלוקת בין רבה ורב יוסף היא בהגדרת המובן של מצה בפסוק ושמרתם את המצות. לרבה הכוונה למצות המצוה, ולרב יוסף למצות של שבעת הימים, כלומר את מצות המצוה צריכים לעשות בכוונה לשם מצות הנאכלת לשבעת הימים.

גם כאן מצאנו דעות שונות בפוסקים לגבי איזה שלב של עשיית המצות מכון דין שמירה לשמה זה. לכאורה מסתבר לומר דדין השמירה לשמה קשור בעצם דין השימור מחימוץ המחייב בעשיית המצה, וכדברי רש"י שהבאנו לעיל שה"לשמה" מוסב על פעולת השימור מחימוץ ולא על פעולות אחרות שבעשיית המצה, וכן מסיק הגר"א בביאורו בשו"ע בסימן ת"ס. לפי"ז, כאותה המחלוקת הקיימת לגבי דין שימור מחימוץ - משעת קצירה, טחינה או לישא, כן לגבי השמירה לשמה. המחבר בשו"ע בסי' ת"ס סעיף א' כתב: אין לשין מצת מצוה ולא אופין אותה ע"י גוי, ולא ע"י

תנ"ג לגבי דין השימור מחימוץ, ששם הוא קובע "ולפחות משעת טחינה". לדעת הט"ז הדין של שמירה לשם מצה אינו מחייב לכל הדעות אלא לגבי הלשה והאפיה. סברתו, דדין שמירה לשם מצה הנלמד מהפסוק ושמרתם את המצות מחייב שלב יותר קרוב, לפחות משעת לישא, שאפשר לראותו כפעולה של מצה. לדעתו דייק המחבר בכוונה בשנותו את לשונו בסימן ת"ס לגבי שמירה לשמה מלשונו בסימן תנ"ג. ברם הגר"א סובר דבסימן ת"ס נקט שלב של לישא ואפיה שהוא מעכב ומחייב לכל הדעות. חשיבות רבה נודעה לבעיה זו בחו"ל, כשהרבה בעלי טחנות, וביחוד הפועלים, היו גויים. ואמנם נתקבלה דעתו של הט"ז לקולא בנידון זה ופשט המנהג כדבריו, אך בצירוף תנאי שיהיה ישראל עומד על גבי הנכרי בשעת הטחינה.

נכרי וישראל עומד על גביו לגבי מצה.

לכאורה תנאי זה לבד, שישראל עומד על גביו, דיו להכשיר את המצה לאו דוקא בטחינה אלא גם בלישה ואפיה. אמנם מצאנו מחלוקת בין הגאונים בדין זה, כמובא בטור, סימן ת"ס. לדעת רב כהן צדק לא יצא אלא כשנעשתה על ידי ישראל, ברם לדעת רב האי גאון יצא י"ח במצה שאפאה (אפאה לאו דוקא, וה"ה בלישה, ע"י ב"ח) עכו"ם בפני ישראל ע"י שימור כתיקונה. בבית יוסף מביא תשובת הרשב"א דלא יצא בנכרי וישראל עומד על גביו, דנכרי אדעתא דנפשיה קעביד, וממשיך לדון בחש"ו וגדול עומד על גביהם, ומדמה לדין של לשמה הדרוש בכתיבת הגט שהכשירו בחש"ו ועומדים על גביהם. קשה לכאורה על שיטת רב האי גאון, דמאי שנא דין שימור לשמה רמזה מדין כתיבה לשמה בגט דפסלינן

העיון

העיון

העיון

שועורים
בהלכות
מצוות
בחושן
משפט

שועורים
בהלכות
מצוות
בחושן
משפט

שועורים
בהלכות
מצוות
בחושן
משפט

בבא קמא

בבא קמא


בבא קמא

א

ב

ג

גירסה ספץ חז"ל 13 ירושלמי



אוצר העיון

שיעורים בהלכות מצוות
בחושן משפט



בבא קמא
חלק א'



מפתח העניינים

חלק א'

- אקדמות מילין..... י"ט
פתיחה לדיני נזיקין..... כ"א
סימן א' גחלים שקלקלו צמיגי מכונית / ב"ק ב'. ל"ז
משפחה עשתה מדורה, וכסתה אותה בחול, ואח"כ הגיעה מכונית וניזוקה מהגחלים החמות.
האם הראשונים חייבים בנזק הצמיגים?
- סימן ב' אש שלא כובתה בשבת והזיקה / ב"ק ב'. נ"ה
פלטת שבת התחממה בשבת ומניצוץ שנוצר נדלק הריהוט, בעל הבית הוזעק למקום
והשתהה כי לא ידע אם מותר לכבות או לא, ובינתיים - האש עברה לדירת השכן והזיקה.
האם בעה"ב חייב בנזקי השכן?
- סימן ג' הכלב שנשך את העסקן / ב"ק ב'. ע"א
כלב שתקף ונשך ברשות הרבים - מה דינו בימינו?
- סימן ד' מפתח שוודי שפגע במכונית מצות / ב"ק ד'. פ"ה
מפתח שנפל למכונית המצות, והמשיך ע"ג הסרט הנע עד לגלגל השיניים והזיקו, האם העובד
צריך לשלם על הנזק לגלגל?
- סימן ה' מים שנשטפו במקווה / ב"ק ד'. צ"ה
שמועון קיבל למלא מקום במילוי מי המקווה, ושכח את הברזים במצב זרימה, ויש נזקים
באובדן המים ובקלקול הגרטור - האם וכמה צריך לשלם.
- סימן ו' כבד מקולקל שקלקל אחר / ב"ק ו'. ק"י
אדם קנה שתי חבילות כבד, ולא ידע שאחת מהן מקולקלת, ובישל את שתיהן והכל
התקלקל. האם יכול לקבל את דמי שתי החבילות מהמוכר?
- סימן ז' הכובע שהעיף משקפיים / ב"ק ו'. קכ"ה
אדם שהחזיק כובע ביד ביום סערה, והכובע עף והזיק את משקפי חברו - האם צריך לשלם
על נזק זה?
- סימן ח' נזק באמצעות פחיות שתיה / ב"ק ו'. קמ"ה
שליח לקנית פחיות שתיה למוזרים בבית הספר, ונענע כל אחת בחוזקה לפני מסירתה
למורה, וכתוצאה מזה - כשפתח המורה את הפחית - ניתז נוזל עליו ועל בגדיו. מה הדין?

סימן ט' עגלה נגדרת שהזיקה רכב / ב"ק ו': ק"ס
עגלה נגדרת הידרדרה ממקומה ופגעה ברכב חונה. בעל העגלה טוען שנעל כראוי, ואולי היא השתחררה ע"י ציבור גדול שהיו בהלוויה ברחוב זה. האם אפשר להיפטר בטענה זו?

סימן י' חנוכיה שנפלה מהמרפסת / ב"ק ו': קע"ד
חנוכיה שהיתה תלויה על מתלה במרפסת ונפלה על מכונית וניזוקה - האם בעל החנוכיה מתחייב בנזק המכונית?

סימן י"א קלקל בקיץ מעיל חורף / ב"ק ז'. קפ"ה
ראובן הזיק מעיל חורף באמצע הקיץ. אין מחירון למעיל זה בקיץ, למעט בחנות אחת שעוסקת בחיסול המלאי. האם ישלם את המחיר כפי שהוא בחורף או את המחיר כפי שהוא בקיץ?

סימן י"ב תשלום שימוש במים של שכן / ב"ק ז'. ר"ג
שוכר שאמור לקבל מים מצינור המשכיר, והתברר שבטעות קיבל כבר כמה שנים את המים מהשכן - היאך אמור לשלם לו על מה שגב ממנו, וכן אדם ששטף את מכוניתו במים של אחר - היאך משלם לו?

סימן י"ג כוח הזכיה בטענות של איום / ב"ק ח': ר"י"ח
שני מלווים (הראשון - באים בניו מכווחו של מו) - הבאים לטרוף נכס מיתומי הלווה - מי יזכה בנכס? עיקר העניין הוא טענות של איום על הצד השני

סימן י"ד ערבות לנזק של שואל שותף / ב"ק ט'. רל"ו
שניים ששאלו רכב מבעליו. אחד השואלים ירד מהרכב, והשני עשה באשמתו תאונה עם אדם רביעי. במקרה שאין אפשרות מציאותית לתבוע מהשואל שעשה תאונה, השאלה היא אם אפשר לתבוע משותפו את נזקי הרכב השואל ואת נזקי הרכב הנפגע.

סימן ט"ו פדיון משכנתא בזמן מלחמה / ב"ק ט'. רנ"א
הבנק גובה תשלום משכנתא מראובן ע"י מכירת דירתו הממושכנת, והגביה נעשית מדירה בשדרות הנמצאת באמצע המלחמה והמחירים יורדים ביותר. האם יכול ראובן לתבוע שלא יגבו ממנו עתה אלא יחכו לסוף המלחמה, שהמחירים יעלו?

סימן ט"ז שותפות היורשים במלון לאחר גביה / ב"ק ט'. רס"ז
אחים שחלקו בתי מלון בירושלם, ובא בעל חוב וטרף מאחד מהם, מה הדין לגבי חלוקה מחדש או כל הסדר אחר?

סימן י"ז מי שרף את המחסן? / ב"ק ט'. רפ"ג
שלושה שכנים, הראשון והשלישי שרפו חמץ, ומשניהם פרצה דליקה וניזלה את המחסן של האמצעי. שכן א' היה ראשון, אבל בעל עוצמת אש קטנה, והב' - היה מאוחר יותר, אבל

בעל עוצמת אש גדולה. מי משלם על נזק המחסן?

סימן י"ח מעלית שנתקעה מפני עומס יתר / ב"ק י'. חצ"ר
בחורים שנדחפו למעלית מעבר לעומס הרשום, והמעלית נתקעה בין הקומות - מי משלם על החילוץ והתיקון?

סימן י"ט נזקי גלגליות בדירת נופש / ב"ק י': שי"ג
שוכר מקום לנופש, הכולל חדר אוכל, והילדים שיחקו שם בגלגליות ולבסוף התברר שנוצרו חריצים בריצפת הפלסטיק. כמה חיוב תשלום הנזק, ומי חייב לשלם?

סימן כ' דין רודף בכלב גישוש / ב"ק ט"ו: שכ"ו
כלב גישוש שנבח ועי"ז סיכן חיילים, וקדם אחד והרגו - האם צריך לשלם את מחירו?

סימן כ"א תפיסת חפציו של גנב / ב"ק ט"ו: שמו"ג
מונהל שראה במצלמה נסתרת עובד שגנב, והלך ותפס חפץ יקר של הגנב כנגד הקרן והכפל - האם יכול לשמור את החפץ לעצמו?

סימן כ"ב תשלומי שוכר שנפטר בזמן השכירות / ב"ק ט"ו: שו"ט
משכיר דירה שקיבל מהשוכר שנים עשר צ'קים וכבר פדה שישה מהם, והתברר שהשוכר מת לאחר החודש הרביעי - מה הדין של התשלומים שגבה, ומה הדין של שאר הצ'קים. ועוד - גילוי המוות היה ע"י פריצת המטרה תוך כדי הריסת הדלת, והיורש תיקן. האם המשכיר צריך לשלם לו על תיקון זה?

סימן כ"ג שוכר שהשכיר ללא רשות / ב"ק י"א: שע"ז
שכר דירה מחברו, וקיבל רשות מיוחדת להשאיל לזוג צעיר, ושינה בכפליים: השכיר ולא השאיל, ולא לזוג צעיר אלא למשפחה עם ארבעה ילדים. מי יזכה בדמי השכירות?

סימן כ"ד האריה שברח מהספארי / ב"ק ט"ז: שצ"ד
אריה שברח מהספארי והרג סוס ברשות הרבים ואח"כ אכלו, והרג פרה ברשות היחיד ואח"כ אכלה - כיצד משלם?

סימן כ"ה קלקול עוגיות לפני שנשרפו / ב"ק י"ז: ת"ט
פועל במאפייה שהבעיר אש וגם כיסה בקצף את העוגיות, באופן שכל פעולה לבד אין בה כדי לחייבו - האם ניתן לצרף את שתי הפעולות כדי לחייב יחד על הכל?

סימן כ"ו נר חנוכה - זרק כלי מראש הגג / ב"ק י"ז: תכ"ו
אדם מדליק נר חנוכה לפני שבת, והנר כבה לפני שבת - מה עליו לעשות?

סימן כ"ז מזיק כרטיסי הגרלה של חברו / ב"ק י"ז: תמ"ג
אדם הזיק כרטיסי "חישגד" של חברו ע"י שגרד את החלק הנסתר, ובכולם התגלה הסכום אפס. האם הוא צריך לשלם לו את שווי הערך הנקוב של הכרטיסים?

סימן כ"ח מנוף שהפיל מנורות על מכונית / ב"ק י"ט. ת"ס
גבאי תלה שרשראות של מנורות להכנסת ספר תורה, ועברה משאית עם מנוף שגרר את
השרשראות והטיחן על מכונית חונה, ונשברו המנורות ונשברה שמשת המכונית. מי חייב
בנזקים?

סימן כ"ט כלב שהזיק בסוכה ברשות הרבים / ב"ק י"ט. תע"ד
אדם שבנה סוכה ברשות הרבים, יצא ממנה והשאיר את הדלת פתוחה, ונכנס כלב ואכל את
מה שהיה בתוכה. האם בעל הכלב צריך לשלם?

סימן ל' תשלום על מזון עם הכשר מזויף / ב"ק כ': ת"צ
ראובן שמכר לשמעון במזיד פיצוחים טבל וודאי במסווה של מתוקנים, ושמעון מכרם ללוי
בשוגג - והכל בהקפה - האם צריכים לשלם על המקח?

סימן ל"א תשלום על אכילה בסוכה פסולה / ב"ק כ': תק"ו
אדם אכל בחול המועד סוכות ממסעדה שיש בה סוכה, ואח"כ התברר שלא הורידו את
הכיסוי מעל הסוכה - האם זכאי לקבל את כספו בחזרה?

סימן ל"ב תביעה לתשלום על הטבות ישנות / ב"ק כ': תקכ"ג
שוכר שהטיב לדירה, קבלן שהטיב לבעה"ב, בעל שהטיב לאשתו ועתה - כתוצאה מקטטה
- הם דורשים תשלום על מה שלא דרשו בשעת מעשה - האם יש לשלם להם?

סימן ל"ג תשלום למפרע על חניה צמודה / ב"ק כ"א. תקמ"ב
אדם שירש חנייה צמודה בטאבו, ולא ידע עליה ומישהו אחר השכירה, ולפני תקופה נודע
לבעלים ומחה במשכיר - כמה ישלם המשכיר וכמה ישלם השוכר.

טבלת המרת הסימנים ממהדורה קודמת..... תקס"ג
מפתח מקורות בש"ס..... תקס"ו
מפתח מקורות בשו"ע..... תקע"ג

חלק ב'

סימן ל"ד נזקי וירוסים במחשב ובתקשורת / ב"ק כ"ב. ז'
אדם שלחץ במחשב על קבלת דואר אימייל, ויחד עם ההודעה קיבל גם ווירוס שהזיק את
מחשבו, או דרכים נוספות של החדרת ווירוסים למחשב - האם אפשר לחייב את הנוכל?
סימן ל"ה העוזרת שנפלה מסולם / ב"ק כ"ו. כ"ו
העוזרת שעמדה ליפול מהסולם, והצילה עצמה בנברשת ובמדף של בעה"ב - האם היא
צריכה לשלם עבורם?

סימן ל"ו מסדר קידושין ששפך יין על שמלת הכלה / ב"ק כ"ו. מ"ג
רב מסדר קידושין תחת החופה שבמהלכה נשפך יין מהגביע שבידו על שמלת הכלה, ושילמו
סכום גדול על נקיון מיוחד לבגד בזמן שמחת החתונה. האם הרב צריך לשלם סכום זה?

סימן ל"ז צלם שקלקל שמלת כלה / ב"ק כ"ו. ס"א
כלה שכרה שמלת חתונה יקרה, והצלם הזיק אותה ע"י שתלה אותה למטרת צילום על צינור
כיבוי האש, וניתן קצף על השמלה ונהרסה כליל. בעל השמלה תובע את מחיר השמלה,
הכלה תובעת מהצלם את מחיר השכירות. כמה ישלם הצלם ולמי?
חלק שני: בעל השמלה מחל לכלה על דמי השכירות, אבל הכלה לא מחלה אותם לצלם. מה
דין התשלומים במקרה זה?

סימן ל"ח הזיק לדלת מכונית מחמת הרוח / ב"ק כ"ו. פ'
אדם לוקח טרמפ במזג אוויר סוער, וצריך לרדת בצד שמאל של הרכב. הנהג הזהיר שירד
בזהירות, והנוסע פתח את הדלת כדי חרך. אלא שהרוח פתחה את הדלת לרווחה, ובאה
מכונית ממול והזיקה את הדלת. מי חייב בנזקי הדלת?

סימן ל"ט שמירת גופו של שיכור / ב"ק כ"ו. צ"ו
ראובן עומד להשתכר ומוסר לשמעון ולוי שישמרוהו שלא יזיק בשכרותו. אלא ששמעון
ולוי עצמם השתכרו, ולא ראו את ראובן יוצא ומזיק. האם אפשר לחייב אותם בנזקים
שראובן עשה?

סימן מ' זריקת חפץ שגורמת נזק / ב"ק כ"ו: קי"ז
השליך כדור בים ופגע בצוללן שעלה מהמים, וכן השליך עגלת קניות לחברו, והלה זז,
והעגלה פגעה במכונית - האם מישהו מהם חייב?

סימן מ"א דחף חברו למים וקלקל מצלמתו / ב"ק כ"ו: קל"ג
שני חברים על שפת האגם, ואחד דוחף את השני בבגדיו לתוך המים בצחוק. ואח"כ נמצא
שהיה לו מצלמה יקרת ערך שניזוקה כליל. האם הדוחף חייב לשלם?

סימן מ"ב להכות ולבייש גנב תכשיטים / ב"ק כ"ז: קמ"ט
בעל חנות תכשיטים הסריט גנב בזמן גניבתו. מה מותר לו לעשות לגנב כדי להשיב את
הגניבה, ויש לדון בבחינות הבאות: תפיסת מזונו, הכאתו, או לפרסם את הסרט ברבים.

סימן מ"ג חיבור חשמל מהבית לישיבה / ב"ק כ"ז: קס"ה
בית כנסת המקבל חשמל מבית פרטי, ועתה בעה"ב הוציא את התקע ונעל והלך - האם מותר
להיכנס לצורך הכנסת התקע לחשמל או לפחות להוציא את הכבל החוצה?

- סימן מ"ד** נזק לפח אשפה שנסמך על מכונית / ב"ק כ"ח. קפ"ה
עגלת אשפה נסמכת על מכונית. בא בעל הרכב ולקח את מכוניתו, וכתוצאה מזה העגלה
התדרדרה וניזוקה. האם בעל הרכב חייב בניזוקה?
סימן מ"ה גגון שנפל ברוח סערה והזיק / ב"ק כ"ט. ר'
גגון שלאחר כמה שנים מהתקנתו נפל ברוח שאינה מצויה והזיק - האם אפשר לחייב מחמת
שלאוור זמן נחשב כ"רוח מצויה"?
סימן מ"ו הסוכה שהזיקה בספינה / ב"ק ל'. רט"ז
ראובן בנה סוכה בראש הספינה, ונפלה ברוח מצויה שבים והזיקה את שמעון. האם ראובן
חייב בניזוק?
סימן מ"ז התנגשות מחמת הצלת נפש / ב"ק ל"א. ר"ל
אדם שסטח ממסלול נהיגתו, לצורך הצלת ילדה לכביש, ופגעה בו המכונית שמאחור
וניזוקה. האם צריך הנהג הראשון לשלם על נזק זה?
סימן מ"ח התנגשות בגלל טעות חשמולאי / ב"ק ל"ב. רמ"ד
חשמולאי רכב שטעה בכיווני האיתות וכתוצאה מכך נגרמה תאונה ע"י שהרכב האחורי עקף
מימין בגלל טעות באיתות של הרכב שלפניו. מי משלם למי את נזקי המכוניות הללו?
סימן מ"ט פגע בכסאו, באביו ובעציו / ב"ק ל"ה. רס"ב
חתן שהתנדנד בכיסאו, ואח"כ ירד לקרקע ופגע באביו ברגל אחת של הכיסא, ופגע בעציו
ברגל השנייה של הכסא - האם ישלם על העציו?
סימן נ' סתימה בבור הביוב של בית משותף / ב"ק ל"ה. רע"ז
בור הביוב של הבניין נסתם, ונמצאו בו חומרי בניה, שייתכן שהם סתמוהו. שני דיירים מותוך
הבניין עסקו בבניה לאחרונה, אלא שהם מכחישים שזרקו חומרי בניה לביוב. האם אפשר
לחייבם בתיקון התקלה, או שהכל מוטל על כל השכנים?
סימן נ"א הפקעת משכורת בגלל חובות קודמים / ב"ק מ'. רצ"א
סוחר עשיר ועצמאי פשט את הרגל וירד מנכסיו. אחד מנושיו לקח אותו לעבודה כשכיר,
ונטשה אחר מבקש לגבות משכרו את החוב שמגיע לו. האם יכול הנושה השני להוציא את המזון?
סימן נ"ב נתן מזון רעיל לדגים / ב"ק מ"ז. ש"ז
מוכר בחנות לבעלי חיים מכר אוכל לדגים, וכל הדגים באקווריום מתו מחמתו - האם חייב
לשלם את נזק הדגים?
סימן נ"ג חתולים שנהנו מחלב גנוב / ב"ק מ"ז. שב"ג
גנב חלב והכניסו לחצר חברו, וחתוליו של בעה"ב שתו חלב זה - מה דין התשלום עבור
החלב?

- סימן נ"ד** עץ שקרס מחמת שריפה / ב"ק מ"ח. שמו"ב
אש ששרפה גזע עץ, והגזע התמוטט והזיק גגון - האם בעל האש חייב בניזוקי הגגון?
סימן נ"ה עוף שנשאר במכונית והבאיש / ב"ק מ"ח. שנו"ו
נוסע ששכח ברכב חבילת בשר, ולאחר כמה ימים העלתה צחנה עזה, עד שצריך להחליף
ריפוד ולשטוף חלקים אחרים. האם הנוסע צריך לשלם נזק זה?
סימן נ"ו בור בחצר בית הכנסת / ב"ק נ"א. שס"ז
בור שנפער בחצר בית הכנסת - האם חייב במעקה, וא"כ - על מי מוטל לסותמו?
סימן נ"ז שותפים בדחיפת ילד שניזוק / ב"ק נ"ג. שפ"ב
ראובן דחף ילד בכוונה, ושמעון דחפו שלא בכוונה, והילד נחבט במשטח הלבנים של לוי
הקבלן וניזוק בגוף וברכוש. היאך תהיה חלוקת תשלומי הנזקים בין שלושת השותפים המזיקים?
סימן נ"ח חיוב ריפוי של נהג שנרדם / ב"ק נ"ז. ת'
נהג נרדם בנהיגה ועשה תאונה, ויש נפגעים. האם צריך לשלם להם ריפוי?
סימן נ"ט מציל משפחה מעקיצת עקרבים / ב"ק נ"ח. תי"ד
אדם שהציל משפחה מעקיצת עקרבים - האם זכאי לשכר או להחזר הוצאותיו?
סימן ס' מסירת רכב חברו לצורך איתורו / ב"ק ס'. תל"ב
שודדים התנפלו על מכוניתו של ראובן, והראה להם את מכוניתו של שמעון שכנו, שיגנבו
אותה, וידע שיש בה איתורו, ואכן עפ"י איתרו את הגנבים ושחררו את המכוניות. האם
ראובן נהג כשורה?
סימן ס"א חילופי אופניים בעל כורחו / ב"ק ס'. תנ"ב
אדם שרוצה לקחת חפץ פשוט של חברו ולהחליפו בחפץ יקר יותר - האם יכול לעשות כן,
ויש בזה זיכוי לחברו, או שאינו רשאי לעשות כן, ויש בזה גזל מחברו. מה הדין?
סימן ס"ב לקח לעצמו רכוש של מלשין / ב"ק ס"ב. תס"ז
האם מותר להפקיע ממנו של מוסר, קל וחומר מהיתר הפקעת גופו?
סימן ס"ג ערך תכולת תיק שנגנב / ב"ק ס"ב. תע"ו
מוצא תיק הודיע לבעליו, ואח"כ התיק נגנב בפשיעה. בתחילה אמר הבעלים שיש חפצים
פחותים בתיק, ולאחר הגניבה טען שהיה בו סכום רציני. כמה צריך המוצא לשלם?
סימן ס"ד מצלמה שהתכבסה בתיק שאול / ב"ק ס"ב. תצ"א
השאילה תיק לחברתה, ובלא יודעין הכניסה בו את מצלמתה, ואח"כ חשבה שאיבדה אותה,
ובינתיים השואלת כיבסה את התיק והמצלמה שבכיס ניזוקה. האם השואלת חייבת לשלם
את הנזק?

- סימן ס"ה** הברחת יהלומים בקופסאות קפה / ב"ק ס"ב. תק"ח
שליח להולכת קופסאות קפה שהתברר לו שהקופסאות מכילות יהלומים ולא קפה, והפקידם בשדה התעופה וזכה בהם יהודי אחר. האם משהו מהם צריך להחזיר או לשלם לבעלים?
- סימן ס"ו** אחריות אכסנאי לנר חנוכה שהזיק / ב"ק ס"ב: תקכ"ג
אורח השתתף בפרוטה עם מארחו, וקנה את חלקו בשמן. המארח הדליק נרות חנוכה והזיק את הכביסה של השכנים. האם האורח חייב לשלם על הנזק?
- סימן ס"ז** מטבע מעשר שני שנגנב / ב"ק ס"ט. תקל"ז
מטבע של מעשר שני שנגנב - אם יש רשות ויכולת לנגב לחלל מטבע זה, כדי שלא יכשלו הגנב ומשפחתו
- סימן ס"ח** הודאה אמיתית בגניבה / ב"ק ע"ה. תקנ"ד
גנב נוכח שעלו על עקבותיו, והוא רץ לכי"ד להודות על גניבתו - האם נחשב כמודה באמת ויפטר, או שלא מאמינים לו ונקרא שבא רק בגלל אינטרס?
- סימן ס"ט** חליפות שנשרפו במכבסה / ב"ק ע"ח. תקע"ב
בגדים הנמסרים למכבסה עם אחריות מוגבלת, וקיבלו מהביטוח מחיר מלא על שריפה - מי מרוויח את ההפרש - המכבסה או הלקוח?
- סימן ע'** תביעה על כיבוי נר חנוכה / ב"ק ע"ח: תקפ"ז
אדם שכיבה נרות חנוכה של אחרים ביום השביעי וביום השמיני, וגם שפך חלק מהשמן שבכוסות - האם חייב לשלם, וא"כ - על מה. ועוד שאלה: מה דין מותר השמן שנשאר בנר לאחר היום השמיני.
- טבלת המרת הסימנים ממהדורה קודמת. תר"ב
מפתח מקורות בשו"ע. תר"ה

חלק ג'

- סימן ע"א** הצלת ממון חברו בממונו / ב"ק פ"א. ז'
שני אנשים בתור לבנק, וניתן לקבל אחד. השני מבקש מהראשון את התור תמורת תשלום, שכן הפסדיו גדולים יותר. האם הראשון חייב למסור את התור לשני?
- סימן ע"ב** מטען שנזרק מספינה שנתקעה / ב"ק פ"א: כ"א
ספינת ענק שנתקעה בין שתי גדות תעלת סואץ, ובשלב חילוץ הספינה הורה רב החובל להשליך חלק ממוטענה לים. האם מותר לו לעשות כן? איזו סחורה עדיף להשליך ומי ישלם על סחורה זו?

- סימן ע"ג** תשלומי ריפוי צלקת / ב"ק פ"ג: ל"ח
סכין מילה שנפלה על ילדה ועשתה חתך בפניה, ויש אפשרות לרפא את הצלקת באופן חלקי או מלא ע"י טיפולים פלסטיים - עד כמה חייב המזיק בתשלום טיפולים אלו.
- סימן ע"ד** דיינים שראו מריבת מלצרים / ב"ק פ"ד: נ"ה
דיינים שהיו נוכחים בקטטה בשבת, ואח"כ באו לפנייהם לדון, והנה הם רואים שהתובע הפך לנתבע, והביא עדי שקר. מה מוטל עליהם לעשות?
- סימן ע"ה** טרמפיסט שהורד בחצי הדרך / ב"ק פ"ה: ע"א
בחור ישיבה עצר טרמפ, והנהג הוריד אותו בעל כורחו במקום שממנו צריך ללכת ברגל כשעתיים. האם יכול הבחור לתבוע את הנהג?
- סימן ע"ו** קורקינט שנפל מהמעקה / ב"ק פ"ז. פ"ו
קורקינט שהונח על המעקה וילד קטן דחפו למטה, ובדיוק אשה התקרבה לשם והקורקינט נפל עליה ונפצעה וניזקו בגדיה.
- סימן ע"ז** תשלום נזק למציל מטביעה / ב"ק פ"ז. ק"א
בעל צימר שהציל את בנו של המתארח שטבע בבריכה, ותוך כדי מעשה התקלקל מכשירו הסלולארי במים - האם זכאי לתשלום הנזק מהמתארח?
- סימן ע"ח** הוצאת שמן מציון הרשב"י / ב"ק צ"ד: קי"ז
אדם שנכנס לציון הרשב"י בליל שבת, הוציא שמן מצנצנת מנורת התמיד, ולקח הביתה, ולבסוף חזר ושפך את השמן חזרה לצנצנת. יש למנות את הבעיות במעשיו בלילה זה
- סימן ע"ט** מחשב שהושאל לבית הכנסת וניזק / ב"ק צ"ח. קל"ז
גבאי ביכנ"ס שאל מחשב והמשאיל שמו במשרד בלתי שמו, ואח"כ נמצא שהמידע הוזז ממקומו, וטכנאי סידר הכל מחדש. האם ניתן לחייב את הגבאי בעלות הטכנאי?
- סימן פ'** אחריות קבלן זיפות לנזק הפועל / ב"ק צ"ח: קנ"ה
קבלן לזיפות שהעסיק פועל בן מיעוטים, והלה עבד על הגג ושבר דוד של שכן. עתה תובע השכן בעל הדוד את הקבלן ואת בעה"ב. מה הדין?
- סימן פ"א** סוגי נזקים לאתרוגי חברו / ב"ק צ"ט: קס"ט
שמעון מזיק לאתרוגיו של ראובן הן בנזק בידים, הן בהקפאתם ע"י קור מזגן והן בפתיחת חלון לניקור הציפורים. כמה ישלם שמעון על כל נזק?
- סימן פ"ב** שבר נורה שרופה של חברו / ב"ק צ"ט: קע"ט
חליפה שהורדה מהמתלה והפילה שקית ובתוכה נורה שרופה, שמעתה אי אפשר להחזירה למוכר, וכן חלות שנלקחו בערב פסח לשריפת חמץ, ומעתה אי אפשר להחזירם למאפיה - מה דין נזקיהם?

סימן פ"ג החזרת שכר התרמה / ב"ק ק"ח: קצ"ד
מתרים, שמקבל אחוזה לפי הסכומים שהביא, וחזרו כמה צ"קים - האם מחזיר חלק ממשכורתו, והאם מחוייב לטרוח לממש את התחייבות התורמים?

סימן פ"ד שומר זהב שנתפס ע"י השלטונות / ב"ק ק"ט ר"ח
ראובן מוסר לשמעון עשרה ק"ג זהב לשמירה בחינם בדרום אפריקה, שמעון נתפס על עיסוק במטבעות השוק השחור, וכל רכושו - כולל הזהב - הוחרם. בעיסוק טיעון סיכמו במקום מאסר ארוך על גירוש + קנס של כמה מליונים, כולל מה שהחרימו. עתה דורש המפקיד את זהבו או את תמורתו. מה הדין?

סימן פ"ה אורח שקידש אשה במנתו / ב"ק קי"א: רכ"ח
אורח קיבל את מנתו, הלך וקידש בזה אשה - האם היא מקודשת?

סימן פ"ו תשלום על מנוף שלא הוזמן / ב"ק קי"ב. רמ"א
מנוף שהעלה מדרגות לביתו של ראובן ללא שהוזמן שירות זה, ועתה נתבע לשלם הן ע"י המוביל והן ע"י שמעון חברו, שהעלה גם לעצמו, ובאותה הזדמנות העלה גם לראובן. האם ראובן חייב לשלם וכמה?

סימן פ"ז טעות במחירי מכשירי כתיבה / ב"ק קי"ב. רנ"ט
מקח טעות בקניית גליונות בריסטול, שיש לשלם הנאה על מה שהשתמשו, היאך מחשבים הנאה זו?

סימן פ"ח דיון עם גוי בבי"ד ישראל / ב"ק קי"ג: רע"ג
יהודי שתובע נזיקין מגוי בדין תורה, ויכול להוציא ממנו עפ"י חוקי הגויים - מהו האופן שבו ידונו אותו בבית הדין?

סימן פ"ט יחסי ממונות עם בנקים של גויים / ב"ק קי"ג: רפ"ז
כמה מקרים: פקיד בבנק של גויים שטעה בהפקדה, ירושת אלמנה מחשבון בבנק של גויים, שעבודא דרבי נתן בגוי שחייב ליהודי

סימן צ' טעות נהג אוטובוס באנגליה / ב"ק קי"ג: ש"א
שני אנשים היו צריכים לשלם באוטובוס כרטיסי מבוגרים, והכרטיסן גבה רק על מבוגר וילד - האם צריכים להחזיר לחברת האוטובוסים את ההפרש?

סימן צ"א שודדים השאירו תיק / ב"ק קי"ד. שי"ד
שודדים שכחו אצל הנגול תיק השייך לנגול קודם, והנגול מתלבט אם יכול לקחת את התיק לעצמו, או להחזיר לבעליו.

סימן צ"ב מחיר החזרת מגילה גנובה / ב"ק קי"ד: שב"ו
מגילת נביאים נגנבה מבית כנסת אחד ונמצאה בבית כנסת אחר, מה דין החזרתה, ומהי תקנת השוק לשלם לקונה התמים שקנה מהגנב?

סימן צ"ג גניבת כרטיס אשראי ורב קו / ב"ק קט"ו ש"מ
ארנק נגנב, והיו בו כרטיס אשראי וכרטיס רב-קו, והגנב הוציא כסף מהאשראי וטען לרב-קו. האם אפשר לתבוע את חברת הביטוח של חברת האשראי על התשלום שהוצא מהנגזל?

סימן צ"ד אמבולנס שהוזמן לחינם / ב"ק קט"ז. שנ"ד
אדם הזמין אמבולנס עבור פצוע שטען שאינו זקוק לשירות זה. לאחר הגעת האמבולנס ובדיקת החובש הסתבר שאכן צדק הפצוע. על מי מוטל לשלם על הגעת האמבולנס.

סימן צ"ה תשלומי נזק מהמזיק ומהביטוח / ב"ק קט"ז. שס"ד
אדם שאל רכב מבוטח ועשה בו נזק. מי משלם על הנזק - חברת הביטוח, המזיק, שניהם, או כל שילוב אחר

סימן צ"ו קניה שנעשתה בלחץ / ב"ק קט"ז. ש"פ
מכנסיים שנקנו בגלל קרע פתאומי במכנסיים האחרים, והמחיר היה מופרז, והקונה ידע מראש ושילם, ועתה רוצה להחזיר את הבגד או לקבל החזר על האונאה - האם יכול?

סימן צ"ז שיעור חיוביו של מוסר / ב"ק קט"ז: שצ"ד
ראובן שהלשין על שמעון, ולפני השופט הראשון היה אפשר לגמור את העניין בחמש מאות דולר, אבל העניין התגלגל לשופט השני, שפסק לשלם חמישים אלף דולר. כמה צריך לשלם המוסר?

סימן צ"ח הודעה לביטוח על פקידה שגנבה / ב"ק קט"ז: ת"י
פקידה במפעל גנבה סכום גדול, יש למפעל ביטוח נאמנות, אלא שלשם כך צריך להסגיר את שם הפקידה. האם מותר לבעל המפעל לפנות לביטוח?

סימן צ"ט פירוק שותפות במצב של הפסד / ב"ק קט"ז: תכ"ד
שותף המוסתכן לבד, מצליח להציל סכום מחוב השייך לשותפות, ודורש אותו לעצמו. האם יקבלו?

סימן ק' פקיד שנשדד ומשלם מכיסו / ב"ק קי"ז: תט"ל
ראובן - פקיד הבנק שנשדד, והוכרח להביא מכספת הבנק את הכסף, נתבע עתה לשלם על מה שנלקח. האם הוא לשלם על אובדן ממון זה?

סימן ק"א החזרת מוצרים גזולים לחנות / ב"ק קי"ח. ת"נ
אדם צריך להחזיר מוצרים שגנב: פיצוחים שלא נודע לנגב ובקבוק שתיה שיתכן שנודע לנגב, ומוכן להחזיר רק ללא ידיעת הנגב על ההחזרה. האם שייך החזרת הגניבה באופן זה?

סימן ק"ב ספק בהחזר ביטוח מעלית / ב"ק קי"ח. תס"ד
אירע נזק למנוע של מעלית שיש עליה ביטוח נזקים, שהמבטח תיקן ועתה הוא דורש
מהשכנים תשלום, מאחר שהנזק היה כנראה ע"י נזילת מים, ואופן זה אינו מכוסה בביטוח.
נציג השכנים טוען שעד שהמבטח לא יביא ראיה לטענה זו - אין השכנים חייבים לשלם נזק
זה. מה הדין?

סימן ק"ג קיזוז הלוואות הדדיות / ב"ק קי"ח. תע"ז
ראובן לווה מחברו בבוקר בשטר, והילוה לו בערב בשטר. האם השטר השני כולל את פירעון
השטר הראשון, ולמעשה: מה גובה התשלום זה מזה

סימן ק"ד דירה ששכירותה נקטעה באונס / ב"ק קי"ח. תצ"ב
שוכר שעוב באמצע הזמן, והמשיך שוכר אחר לחודש ימים - כמה ישלם השוכר הראשון?

סימן ק"ה פירעון הלוואה בזמן ביקורת מס / ב"ק קי"ח. תק"ח
שמעון רוצה להחזיר את חובו לחנותו של ראובן, בדיוק בשעה שפקחי מס הכנסה נמצאים
שם, וחושדים בכל פרוטה שאין לה רישום. השאלה היא האם החזרת החוב כרגע נחשבת
כפירעון, או שצריך לחזור ולהשיב את החוב?

סימן ק"ו פירעון בשטר כסף מזויף / ב"ק קי"ח. תקכ"ג
אדם שלוה מחברו, ואח"כ פרע את חובו. לאחר זמן טוען המלווה ששטר אחד מהפירעון
נמצא מזויף, ודורש להחליפו. האם הלווה חייב לשלם לו על שטר זה?

מפתח מקורות בש"ס. תקמ"א
מפתח מקורות בשו"ע. תקמ"ח
רשימת ערכים למפתחות. תקנ"ב
מפתחות. תקנ"א



אקדמות מילין

נודה לד' בכל לבב בסוד ישרים ועדה על כל הטוב אשר גמלנו, ששם חלקנו
מיושבי בית המדרש, לחסות בצילא דמהימנותא וליהנות מזיו שכינתו, והגדיל חסדו
עלינו וזיכנו בחסדיו המרובים להוציא לאור את המהדורה השניה לסדרת ספרי
אוצר העיון, ולהתחיל בסידרת ספרי בבא קמא, אשר אזלו במהדורה הראשונה זה
מכבר, ועתה - מהכרך הבודד בעבר - זכינו בחסדי השי"ת לשלישיית ספרים,
העומדים וגם ניצבים לפנינו במהדורתם החדשה, ואילו פינו מלא שירה כים - אין
לנו מילים להודות ולשבח על המתנה הגדולה שזיכנו לנו ד' לשוב למסכת בבא
קמא ולחדש בה ספרים אלו.

מאז המהדורה הראשונה של ספר "אוצר העיון" למסכת בבא קמא חלפו כמה
שנים, מאז - בחסדו יתברך - התרבו מאד שיעורי "דפי עיון", בית המדרש הגדיל
את ספסליו במאות אנשים השומעים את השיעורים במקום מסירתם או דרך
אמצעי התקשורת, או מקבלים בכתב שיעורים כל שבוע בדואר ובמייל. ספרי
הסידרה הקודמת נמצאים ברוב בתי המדרש, בהיכלי הישיבות ובספריות הכוללים,
ואנו מקבלים תגובות רבות לשיעורים אלה. חסד נוסף שעשה עימנו השי"ת הוא
כוח הגליונות והספרים לשמש כמערכות מוכנות למגידי השיעורים, המשתמשים
ב"דפי עיון" וב"אוצר העיון" לעניין את שומעי לקחיהם בשאלות ובמהלכים בלתי
שגרתיים, ובכך להאהיב על התלמידים את לימוד התורה.

בתקופה זו השתנה העולם לבלי היכר, כמה גדולי עולם הסתלקו מעימנו,
וביניהם נציין את מו"ר מרן הגראי"ל שטינמן זצ"ל, שהיה מורה דרכנו בכל
התחומים, וסלל את מהלכינו בכמה וכמה הבנות מעמיקות בסוגיות השונות של
"דפי עיון". בשנים האחרונות קל למשש בידיים היאך החיצוניות כובשת נתחים
גדולים גם בציבור יראי השם, ועימה גדל גם הצורך להתמודד עם שאלות יסודיות
בעניין קיום העולם ותכליתו, ובעניין מושכלות ראשוניים אפילו בעולם לימוד
התורה. על כן לא נמנענו מלהוסיף "פינת המוסר" או "פינת ההשקפה" בכמה וכמה
מהשיעורים, או לבאר נקודות יסודיות במקומות שיש בהם צורך, בעיקר לאחר
שקיבלנו תגובות והערות שהצריכו לבאר ולהעמיק בשאלות, שלא היה להם קיום
בדורות קודמים, ויש להם מקום בדורנו זה. כמו כן צירפנו לכרך הראשון של ספרים
אלו מעין פתיחה לדיני נזיקין, המבאר נקודות יסודיות בשאלות המהוות הקדמה
עיונית לסדר נזיקין בכלל ולמסכת בבא קמא בפרט.

סימן ה'

מים שנשטפו במקווה

ב"ק ד':

ראובן הוא בלן במקווה, ואחראי להחלפה יומיומית של המים. יום אחד נצרך להיעדר, וביקש משמעון חברו למלא את מקומו. שמעון פתח את ברזי המים למלא את המקוואות, ולפתע נקרא בדחיפות למקום פלוני, ומרוב בהלה שכח את הברזים פתוחים. התוצאה היתה נזק של אלפי ליטר מים שהלכו לאיבוד, ונזק נוסף לגנרטור שעמד במחסן והמים הגיעו עד אליו וקלקלוהו. האם צריך שמעון לשלם על הפסדים אלו?

א. ריכוז נזקים ומזיקים / ב. אדם המזיק באמצעות מים / ג. ממון המזיק באמצעות מים / ד. חיוב על הגנרטור מדין גרמי / ה. שכחה נידונה כאונס או כפשיעה / ו. הפסד המים בכוח ראשון ושני / ז. תחומי אחריות השמירה של שמעון / ח. שמירת השמרטפית על הבית / ט. סוגיית שמירה צריכה קניין / י. חיוב שכחה בשומר שכר / יא. פטור מחמת אי רגילות להיווצרות הנזק / יב. סיכום ומסקנות

א. ריכוז נזקים ומזיקים

שיעור זה מיועד להכרת דיני נזיקין (השייך לתחילת מסכת בבא קמא, פרק ארבעה אבות), ומטרתו להקנות יסודות בחילוק בין סוגי נזקים ובין סוגי מזיקים.

כהקדמה לשיעור זה - עלינו לדון בכמה נושאים, כדלקמן:

ראשית לגבי הנזק: המתבונן יבחין שיש כאן שני סוגי נזקים:

❖ **נזק למים** - הלא הם אלפי ליטר מים שנשפכו לריק.

❖ **נזק לגנרטור** - שהמים עלו וגאו ושטפו גנרטור זה.

ובהמשך השיעור נראה שנדרשת התייחסות נפרדת לכל סוג נזק.

שבזה נחלקו רש"י והרמ"ה אם לחייבו או לפוטרו.
❖ חילוק בין מים הממתינים על דופן המחסום, ובזה הרמת המחסום הוא כוח ראשון. לעומת זאת - חץ שנמצא בדרכו, לפני הגעתו למחסום - פתחת המחסום הוא מעשה של גרמא בעלמא.
❖ ולכן - אם נגדיר את נפילת המפתח ככוח ישיר - א"כ יש לחייב את ראובן, מחמת כוח שני ומעשה ישיר, דהיינו "אישו משום חיצין".
❖ אולם אם נגדיר את נפילת המפתח כמעשה עקיף - א"כ יש אולי מקום לחלק בחיוב בין רש"י לרמ"ה.
❖ אמנם ייתכן שיש מקום לחייב גם לפי רש"י, כיוון שבדיני ממונות עסקינו, ורש"י חלק על הרמ"ה בדיני נפשות, ויש כמה סיבות אפשריות לחילוק בעניין זה.
❖ שם המזיק בעניינו - אש, כי המזיק בא לניזק. או בור, שהניזק מושך את המזיק. או כמניח סם המוות בפי הבהמה והיא הלכה ובלעתו.
❖ השוואת דיני כוח ראשון ושני בדין שחיטה, וחילוק שבשחיטה צריך את כוחו בפועל ולא מספיק דין כוחו להכשרת השחיטה.
❖ וכן בעניין מלאכת מבעיר בשבת, הרמת המפסק דומה יותר לבידקא דמא, שהיא מעשה ישיר, וחייבים עליה גם בדיני שבת.

הערה חשובה
כל מה שנכתב בספר זה
נכתב רק לצורך מעלת הלימוד
ובשום אופן לא להלכה

© כל הזכויות שמורות
אלול תשפ"ג

הארות והערות תתקבלנה ברצון

בכל ענייני הספר ניתן לפנות:

ישראל ארנון

הרב סורוצקין 1

בני ברק

טל: 03-6194225

פקס: 03-5707482

israelarnon@yahoo.com

מפתח העניינים

חלק ג'

סימון ע"א

הצלת מזמון חברו במזמון / ב"ק פ"א ז'
שני אנשים בתור לבנק, וניתן לקבל אחד. השני מבקש מהראשון את התור תמורת תשלום,
שכן הפסדיו גדולים יותר. האם הראשון חייב למסור את התור לשני?

סימון ע"ב

מטען שנזרק מספינה שנתקעה / ב"ק פ"א: כ"א
ספינת ענק שנתקעה בין שתי גדות תעלת סואץ, ובשלב חילוץ הספינה הורה רב החובל להשליך
חלק ממוטענה לים. האם מותר לו לעשות כן? איזו סחורה עדיף להשליך ומי ישלם על סחורה זו?

סימון ע"ג

תשלומי ריפוי צלקת / ב"ק פ"ג: ל"ח
סבין מילה שנפלה על ילדה ועשתה חתך בפניה, ויש אפשרות לרפא את הצלקת באופן חלקי
או מלא ע"י טיפולים פלסטיים - עד כמה חייב המזיק בתשלום טיפולים אלו.

סימון ע"ד

דיינים שראו מריבת מלצרים / ב"ק פ"ד: נ"ה
דיינים שהיו נוכחים בקטטה בשבת, ואח"כ באו לפנייהם לדון, והנה הם רואים שהתובע הפך
לנתבע, והביא עדי שקר. מה מוטל עליהם לעשות?

סימון ע"ה

טרמפיסט שהורד בחצי הדרך / ב"ק פ"ה: ע"א
בחור ישיבה עצר טרמפ, והנהג הוריד אותו בעל כורחו במקום שמזמנו צריך ללכת ברגל
כשעתיים. האם יכול הבחור לתבוע את הנהג?

סימון ע"ו

קורקינט שנפל מהמעקה / ב"ק פ"ו. פ"ו
קורקינט שהונח על המעקה וילד קטן דחפו למטה, ובדיוק אשה התקרבה לשם והקורקינט
נפל עליה ונפצעה וניזקו בגדיה.

סימון ע"ז

תשלום נזק למוציל מטביעה / ב"ק פ"ז. ק"א
בעל צימר שהציל את בנו של המתארח שטבע בבריכה, ותוך כדי מעשה התקלקל מכשירו
הסולארי במים - האם זכאי לתשלום הנזק מהמתארח?

סימון ע"ח

הוצאת שמן מציון הרשב"י / ב"ק צ"ד: קי"ז
אדם שנכנס לציון הרשב"י בליל שבת, הוציא שמן מצנצנת מנורת התמיד, ולקח הביתה,
ולבסוף חזר ושפך את השמן חזרה לצנצנת. יש למנות את הבעיות במעשיו בלילה זה

סימון ע"ט

מחשב שהושאל לבית הכנסת וניזק / ב"ק צ"ח. קל"ז
גבאי ביכ"ס שאל מחשב והמשאיל שמו במשרד בלתי שמור, ואח"כ נמצא שהמידע הוזז

סימן פ"ט יחסי ממונות עם בנקים של גויים / ב"ק קי"ג: רפ"ז
כמה מקרים: פקיד בבנק של גויים שטעה בהפקדה, ירושת אלמנה מחשבון בבנק של גויים, שעבודא דרבי נתן בגוי שחייב ליהודי

סימן צ' טעות נהג אוטובוס באנגליה / ב"ק קי"ג: ש"א
שני אנשים היו צריכים לשלם באוטובוס כרטיסי מובגרים, והכרטיסן גבה רק על מבוגר וילד - האם צריכים להחזיר לחברת האוטובוסים את ההפרש?

סימן צ"א שודדים השאירו תיק / ב"ק קי"ד: שי"ד
שודדים שכחו אצל הנגזל תיק השייך לנגזל קודם, והנגזל מתלבט אם יכול לקחת את התיק לעצמו, או להחזיר לבעליו.

סימן צ"ב מחיר החזרת מגילה גנובה / ב"ק קי"ד: שכ"ו
מגילת נביאים נגנבה מבית כנסת אחד ונמצאה בבית כנסת אחר, מה דין החזרתה, ומהי תקנת השוק לשלם לקונה התמים שקנה מהגנב?

סימן צ"ג גניבת כרטיס אשראי ורב קו / ב"ק קט"ו ש"מ
ארנק נגנב, והיו בו כרטיס אשראי וכרטיס רב-קו, והגנב הוציא כסף מהאשראי וטען לרב-קו. האם אפשר לתבוע את חברת הביטוח של חברת האשראי על התשלום שהוצא מהנגזל?

סימן צ"ד אמבולנס שהוזמן לחינם / ב"ק קט"ז: שג"ד
אדם הזמין אמבולנס עבור פצוע שטען שאינו זקוק לשירות זה. לאחר הגעת האמבולנס ובדיקת החובש הסתבר שאכן צדק הפצוע. על מי מוטל לשלם על הגעת האמבולנס.

סימן צ"ה תשלומי נזק מהמזיק ומהביטוח / ב"ק קט"ז: שס"ד
אדם שאל רכב מבוטח ועשה בו נזק. מי משלם על הנזק - חברת הביטוח, המזיק, שניהם, או כל שילוב אחר

סימן צ"ו קניה שנעשתה בלחץ / ב"ק קט"ז: ש"פ
מכנסיים שנקנו בגלל קרע פתאומי במכנסיים האחרים, והמחיר היה מופרז, והקונה ידע מראש ושלם, ועתה רוצה להחזיר את הבגד או לקבל החזר על האונאה - האם יכול?

סימן צ"ז שיעור חיוביו של מוסר / ב"ק קט"ז: שצ"ד
ראובן שהלשין על שמעון, ולפני השופט הראשון היה אפשר לגמור את העניין בחמש מאות דולר, אבל העניין התגלגל לשופט השני, שפסק לשלם חמישים אלף דולר. כמה צריך לשלם המוסר?

סימן צ"ח הודעה לביטוח על פקידה שגנבה / ב"ק קט"ז: ת"י
פקידה במפעל גנבה סכום גדול, יש למפעל ביטוח נאמנות, אלא שלשם כך צריך להסגיר את שם הפקידה. האם מותר לבעל המפעל לפנות לביטוח?

ממוקמו, וטכנאי סידר הכל מחדש. האם ניתן לחייב את הגבאי בעלות הטכנאי?

סימן פ' אחריות קבלן זיפות לנזק הפועל / ב"ק צ"ח: קנ"ה
קבלן לזיפות שהעסיק פועל בן מיעוטים, והלה עבד על הגג ושבר דוד של שכן. עתה תובע השכן בעל הדוד את הקבלן ואת בעה"ב. מה הדין?

סימן פ"א סוגי נזקים לאתרוגי חברו / ב"ק צ"ט: קס"ט
שמעון מזיק לאתרוגיו של ראובן הן בנוק בידיים, הן בהקפאתם ע"י קור מזגן והן בפתיחת חלון לניקור הציפורים. כמה ישלם שמעון על כל נזק?

סימן פ"ב שבר נורה שרופה של חברו / ב"ק צ"ט: קע"ט
חליפה שהורדה מהמתלה והפילה שקית ובתוכה נורה שרופה, שמעתה אי אפשר להחזירה למוכר, וכן חלות שנלקחו בערב פסח לשריפת חמץ, ומעתה אי אפשר להחזירם למאפיה - מה דין נזקיהם?

סימן פ"ג החזרת שכר התרמה / ב"ק ק"ח: קצ"ד
מתרים, שמקבל אחוזים לפי הסכומים שהביא, וחזרו כמה צ'קים - האם מחזיר חלק ממשכורתו, והאם מחוייב לטרוח לממש את התחייבות התורמים?

סימן פ"ד שומר זהב שנתפס ע"י השלטונות / ב"ק ק"ט ר"ח
ראובן מוסר לשמעון עשרה ק"ג זהב לשמירה בחינם בדרום אפריקה, שמעון נתפס על עיסוק במטבעות השוק השחור, וכל רכושו - כולל הזהב - הוחרם. בעיסוק שטען סיכמו במקום מאסר ארוך על גירוש + קנס של כמה מיליונים, כולל מה שהחרימו. עתה דורש המפקיד את זהבו או את תמורתו. מה הדין?

סימן פ"ה אורח שקידש אשה במנתו / ב"ק קי"א: רכ"ח
אורח קיבל את מנתו, הלך וקידש בזה אשה - האם היא מקודשת?

סימן פ"ו תשלום על מנוף שלא הוזמן / ב"ק קי"ב: רמ"א
מנוף שהעלה מדרגות לביתו של ראובן ללא שהוזמן שירות זה, ועתה נתבע לשלם הן ע"י המוביל והן ע"י שמעון חברו, שהעלה גם לעצמו, ובאותה הזדמנות העלה גם לראובן. האם ראובן חייב לשלם וכמה?

סימן פ"ז טעות במחירי מכשירי כתיבה / ב"ק קי"ב: רנ"ט
מקח טעות בקניית גליונות בריסטול, שיש לשלם הנאה על מזה שהשתמשו, היאך מחשבים הנאה זו?

סימן פ"ח דיון עם גוי בבי"ד ישראל / ב"ק קי"ג: רע"ג
יהודי שתובע נזיקין מגוי בדין תורה, ויכול להוציא ממנו עפ"י חוקי הגויים - מהו האופן שבו ידונו אותו בבית הדין?

סימן ע"א

הצלת ממון חברו בממונו

ב"ק פ"א

בזמן סגירת הבנק נותרו שני ממתנינים בתור, הפקיד מודיע שיכול לקבל רק אחד מהם. ראובן שהוא הקודם בתור זקוק להפקיד כסף ואם לא יעשה זאת - יפסיד 50 שקל, לעומתו שמעון עומד להפסיד אלף שקל באם תורו יידחה, משום כך הוא מוכן לשלם לראובן 50 שקלים תמורת ויתור על תורו - השאלה האם אכן ראובן חייב להסכים למסור את תורו לשמעון?

א. הגדרת הבעיה / ב. אפס כי לא יהיה בך אביון / ג. מצוות השבת אבידה לפני אובדן החפץ / ד. תנאי בי"ד להציל את ממון בממון חברו / ה. תקנה חדשה או סעיף בהשבת אבידה / ו. מחלוקת הראשונים והכרעת ההלכה / ז. גדרי התקנה / ח. הפסד שכר פעולה אינו הפסד / ט. האם אפשר לכפות פועל להשיב אבידה / י. פרעון חוב חברו שגוי העליל עליו / יא. ההבדל בין תנאי בי"ד לכפייה על מידת סדום / יב. סיכום ומסקנות

א. הגדרת הבעיה

המסגרת הכללית שיש במקרה בענייננו - במבט ראשון נראה שהיא סביב מצוות השבת אבידה, כאשר ראובן עסוק בממונו שלא יפסד (אם לא יפקיד לבנק את מה שחייב להפקיד), והנה נקרית לפניו - בעקבות בקשתו של שמעון - מצוות השבת אבידה להציל את ממון של שמעון ע"י ויתור על תורו לטובת שמעון (שכן במעשה זה הוא ימנע משמעון הפסד של סכום גדול).

סימן צ"ט מירוק שותפות במוצב של הפסד / ב"ק קט"ז: תכ"ד
שוקף המסחר לבד, מוציא להציל סכום מוצב השייך לשותפות, ודורש אותו לעצמו. האם יקבלו?
סימן ק' פקיד שנשדד ומושלם מכיסו / ב"ק קי"ז: תט"ל
ראובן - פקיד הבנק שנשדד, וחבריו להביא מכתמות הבנק את הכסף, נתבע עתה לשלם על מה שנלקח. האם הוא לשלם על אובדן ממון זה?

סימן ק"א החזרת מוצרים גזולים לחנות / ב"ק קי"ח. ת"ג
אדם נצרך להחזיר מוצרים שנבזזו ממוצריהם שלא נודע לנגב ובקבוק שתיה שיתכן שנודע לנגב, וזמן להחזירם רק ללא ידיעת הנגב על החזרה. האם שייך החזרת הגניבה באופן זה?

סימן ק"ב ספק בהחזר ביטוח מעלית / ב"ק קי"ח. תס"ד
אדם נזק למטות של מעלית שיש עליה ביטוח נזקים, שהמבטח תיקן ועתה הוא דורש מהשכנים תשלום, מאחר שהנזק היה כנראה ע"י נזילת מים, ואופן זה אינו מוכסה בביטוח. נציג השכנים טוען שעד שהמבטח לא יביא ראיה לטענה זו - אין השכנים חייבים לשלם נזק זה. מה הדין?

סימן ק"ג קיוזו הלוואות הדדיות / ב"ק קי"ח. תע"ז
ראובן לוזה מחברו בבוקר בשטר, והילוה לו בערב בשטר. האם השטר השני כולל את פירעון השטר הראשון, ולמעשה: מה גובה התשלום זה מזה?

סימן ק"ד דירה ששכירותה נקטעה באונס / ב"ק קי"ח. תצ"ב
שוכר שנתב באמצע הזמן, והמשכיר מצא שוכר אחר לחודש ימים - כמה ישלם השוכר הראשון?

סימן ק"ה פירעון הלוואה בזמן ביקורת מס / ב"ק קי"ח. תק"ח
שמעון רוצה להחזיר את חובו לחנותו של ראובן, בדיוק בשעה שפקחי מס הכנסה נמצאים שם, וחושדים בכל פרוטה שאין לה רישום. השאלה היא האם החזרת החוב כרגע נחשבת כפירעון, או שצריך לחזור ולהשיב את החוב?

סימן ק"ו פירעון בשטר כסף מזוייף / ב"ק קי"ח. תקכ"ג
אדם שלווה מחברו, ואח"כ פרע את חובו. לאחר זמן טוען המלווה ששטר אחד מהפירעון נמצא מזוייף, ודורש להחליפו. האם הלווה חייב לשלם לו על שטר זה?

טבלת המרת הסימונים ממהדורה קודמת
מפתח מקורות בש"ס תקל"ח
מפתח מקורות בשו"ע תקמ"א
רשימת ערכים למפתחות תקמ"ח
מפתחות תקנ"ב
מפתחות תקנ"ה

מקץ וניקף - פו, י-יב
משירות שאמר במפורש שאינו חפץ בו - פו, ג-ו
משתרש, גדר החיוב - נג, י
מתקרה שנוצרה מבניית שכן מעליו, חיובו - פו, יב
ניחא ליה בהוצאה, הטעם שמגלגלי הכל - פו, יא-יב
סוג התשלום על הנאה מנזק, אם ממיטב - נג, ו, יא
ע"י נזק שנעשה בפשיעת בעל הממון - נג, ג
עם נזק, חילוק יחסי בתוך התשלום - נג, יב
עם נזק, מעמיד בהמה על תבואת חברו - נג, יב
עשה טובה לחברו ללא בקשתו, שכרו - פו, ט
קריאה לאור נר שהוקדש - פו, ט
לקבר צדיק וביכ"נ - עח, ד-ה
רווח ע"י איסור של חברו שהתבטל בשלו - פב, יב
שכר נכס ממתחזה, תשלום לבעה"ב האמיתי - לג, ו-ז
תבואה שהתערבו בה אבנים של חברו - פב, יב
תשלום דמי עמיר ודמי בשר בזול - פז, ו, י
תשלום מחיר מלא על מאכל איסור שנקנה - ל, טו
תשלום עליה - פז, א
תשלום עליה כשאפשר לקבלה בחינם - פז, ה
הסגרה, ראה מסירה
הסעה
ראה גם **מכונות**
טרמפ למקום אחר משהוצע מראש, - טרמפ למקום אחר משהוצע מראש, -
תביעת הנזק - עה
נוסע בתשלום, אם נחשב כשוכר - לח, ז
הסרטה
הוכחת גניבה עפ"י צילומים והסרקות - כא, ד
שימוש בה כראיה להפלייל חשוד - מב, ו
ראה גם **מצלמת אבטחה**
הסתברות
קביעת אפשרות נזק לפיה - מה, ה-ח
הסתכנות, ראה סכנה
הערכה
ראה גם **אומדנא, מחיר, שווה כסף**
בזמן ירידת מחירים, לפי ההווה או העתיד - טו, ח-יא
בתשלומי שבת - עה, יב
דמי בשר בזול - לג, ד
דמי שכירות נכס גזול - לג, ה
הנאה שגילה דעתו שמוכן לשלם עליה - פו, יב
חישוב שני שליש לתשלום על הנאה - פז, יב
חלקי חילוף במכשיר - פז, יב
חפץ בעל ערך אישי או רגשי, חיוב בנזקו - פז, יב
ט, ג-ד

חפץ העומד למכירה - פא, ג
חפץ חסר ערך העומד להשלמות שימוש - פא, ג
חפץ שעתיד להתייקר - פא, ג
חפץ ששווה רק לבעליו - פא, ג
חפץ ששווה רק לבעליו - פא, ג
כלי שנזרק מהגג ועומד להישבר - פא, ג
כרטיס הגרלה שהתברר שאינו שווה - פא, ג
כשיש סיכון שלדבר הנקנה אין ערך - פא, ג
למכירת נכסים לצורך גביית חוב - פא, ג
לפי מחיר החפץ, כשאנו ערכו האמיתי - פא, ג
לפי מקומו ושעתו, - פא, ג
במכירת קרקע וחפצים - פא, ג
לקבצי מחשב פרטיים - פא, ג
לתשלומי ריפוי - פא, ג
מחיר להנאה, מלא או בהנחה - פא, ג
מחיר לנזק במשקפיים - פא, ג
מנא תבירא - פא, ג
נזק בחפץ - פא, ג
נזק בחפץ משומש - פא, ג
נזק לחפץ בתקופה שא"א לקנותו - פא, ג
נזק, לפי הפסד שווי או הפסד החפץ - פא, ג
פחת חפץ שאול - פא, ג
פירות שדה גזולה, לפי מחיר השוק - פא, ג
פירות שנאכלו בטעות, גובה התשלום - פא, ג
קביעת מחיר להנאה לפי הנהגת רוב הציבור - פא, ג
קביעת תדירות על פי נתוני סטטיסטיקה - פא, ג
קבלת שמירת חפץ, לאחר הערכת שווי - פא, ג
רווחי גזלן בשווג, לפי מחיר מלא או הנאה - פא, ג
רווחי גזלן, לפי מחירו או מחיר השוק - פא, ג
שווי אמיתי כנגד מחיר סיכוי - פא, ג
שווי דרכון ותעודות אישיות - פא, ג
שווי חלון בדירה - פא, ג
שווי חפץ לגבי אדם הזקוק לו במיוחד - פא, ג
שווי תוכנות וקבצי מחשב שנמחקו - פא, ג
שוויות פרטית, ערכה - פא, ג
שומת נכס ומכירת נכס, הגדרתם - פא, ג
שכר שומר קישואים, בזמננו - פא, ג
של הנאה, לתשלום מה שנהנה - פא, ג
שמן בנר חנוכה שהודלק, שווי - פא, ג
תיקון חפץ שניזוק, גובה התשלום - פא, ג
הערמה
ראה גם **השטאה**
בהכנסת רכוש לרשותו, הפקרתו - פא, ג

סימונים א' - ל"ג - חלק א' - חלק ב' - חלק ג'

על חברו, כגמול על נסיון להערים - פא, ג
על חליצה - פא, ג
הפה שאסר, ראה נאמנות
הפסד זמן
ראה גם **תשלומי שבת, גזל זמן**
בעת חופשה מהעבודה או בשבת - פא, ג
הכנים את חברו לחדר ונעלו - פא, ג
השבתה ממלאכה אינה בהכרח בכלל שבת - פא, ג
לקח טרמפ למקום מרוחק מהנדרש - פא, ג
נעל את חברו בחדר וישן שם - פא, ג
נעל את חברו וביטלו ממלאכתו, חיובו - פא, ג
הפסד ממון
ראה גם **הצלת ממון**
אבידתו ואבידת חברו וכיבוד אב, מה קודם - פא, ג
בשותפות, פירוק מחמת כן - פא, ג
גדר ההפסד המחייב את חברו במניעתו - פא, ג
כדי להציל ממון חברו - פא, ג
לפועל, הפסד עבודה מפני ביטול הזמנה - פא, ג
לצורך הצלת נפש, חיובה - פא, ג
לצורך הצלת נפש, תשלום - פא, ג
הפקר
הכנים ממון לרשות חברו וניזוק - פא, ג
הפקרת חפץ של חברו - פא, ג
שאינו חייב בשמירתו - פא, ג
זכיית שותף בממון חבריו שאבד - פא, ג
חפץ אבוד בזוטו של ים, כשיש עליו ביטוח - פא, ג
חפץ העומד לכליו - פא, ג
כסף פרעון שהמלווה אינו רוצה לקבלו - פא, ג
ממון אבוד מראש, דינו כשניצל - פא, ג
ממון חברו שהופקד אצלו בהערכה - פא, ג
נזק שגורם יאוש, אם נעשה הפקר - פא, ג
עזב את ממוןו לאבדון - פא, ג
כדי להציל את של חברו - פא, ג
קופסת קפה להעברה שהוחבא בה יהלום - פא, ג
שור הנסקל - פא, ג
שמן שבר, אם נחשב מופקר - פא, ג
כיוון שעומד לכליו - פא, ג
הפקר בית דין
בנזק שנעשה מתוך שמחה - פא, ג
לט, ו

סימונים א' - ל"ג - חלק א' - חלק ב' - חלק ג'

הצלה מאיסור
ראה גם **לפני עיור**
דין אפרושי מאיסורא - פא, ג
הכאה כדי להציל מאיסור - פא, ג
ע"י שימוש בממון - פא, ג
עבירה בפשיעה ולא במזיד - פא, ג
הצלה מנזק, ראה הצלת ממון
הצלת ממון חברו
בהפסד שלו, אם נחשב שמפקירו - פא, ג
בהפסד שלו, כשממוןו ניצול מעצמו - פא, ג
בהתנדבות, כמחל על שכרו - פא, ג
בתנאי שישא בנזקו, כשניצל מהפסד - פא, ג
בתשלום הפסדיו, חלוק מכופין על מד"ס - פא, ג
גדרי החיוב למנוע הפסד - פא, ג
דרישת שכר על הפעולה - פא, ג
הוצאת ממון מחברו להקטין נזק צפוי - פא, ג
החיוב רק בפגיעת היזק פתאומי - פא, ג
הצלה מנזק, מצות השבת אבידה - פא, ג
ויתור על תור כדי למנוע הפסד מחברו - פא, ג
חיוב מיוחד למי שנהנה מממון זה - פא, ג
חיובה - פא, ג
יחד עם שלו, השתתפות בהוצאות - פא, ג
ידי להציל חמור ולא הציל - פא, ג
מברית ארי, ראה ערכו - פא, ג
מזוטו של ים - פא, ג
מניעת הפסד כשע"י יפסיד פרנסתו - פא, ג
נסיון ללא סיכום מראש על שכרו - פא, ג
נסיון ללא סיכום מראש, כשהבעלים אינם - פא, ג
נסיון שכשל, תשלום שכרו - פא, ג
ע"י הפסד ממוןי כשיקבל החזר - פא, ג
ע"י זקן ושאינו לפי כבודו - פא, ג
ע"י מנוף בתשלום, אם מחוייב - פא, ג
ע"י מניעת רווח והפסד הכנסה - פא, ג
ע"י נזק אחר, עובד שהזיק למניעת נפילתו - פא, ג
פרעון חוב שגוי העליל עליו - פא, ג
שותף שהציל ממון השותפות, - פא, ג
אם לעצמו - פא, ג
שותף שהציל, שכרו והחזר הוצאות - פא, ג
של רבים, חלוקת התשלום ביניהם - פא, ג
תמורת תשלום - פא, ג
תקנת יהושע, אם היא מדיני השבת אבידה - פא, ג
תשלום שכרו ולא הפסדיו - פא, ג

סימונים א' - ל"ג - חלק א' - חלק ב' - חלק ג'

המפתח

להבנת גופי התורה
ועמקות דרכי העבודה בשפת הנגינה

סיפור חיים מרתק

בין בחורים ואברכים מבני שבט לוי

שהקימו חבורה ללימוד סודות השיר

על רקע תקופת מגפת הקורונה ומאורעותיה



הרה"ק רבי קדומים קלמ'ש מיסנאוויץ



הרה"ק רבי שניאור זלמן מליובאוויטש זי"ע



הרה"ק רבי שאול ורדי' אלימור ממודיץ זי"ע



הרה"ק רבי איצ'נר זוסיא מסקויעוויץ זי"ע



הרה"ק רבי אברהם אבא מיטסבנד זי"ע



הרה"ק רבי חיים מאיר מוויזניץ זי"ע



הרה"ק רבי ישראל ממודיץ זי"ע

המזפחה

להבנת גופי התורה
ועמקות דרכי העבודה בשפת הנגינה

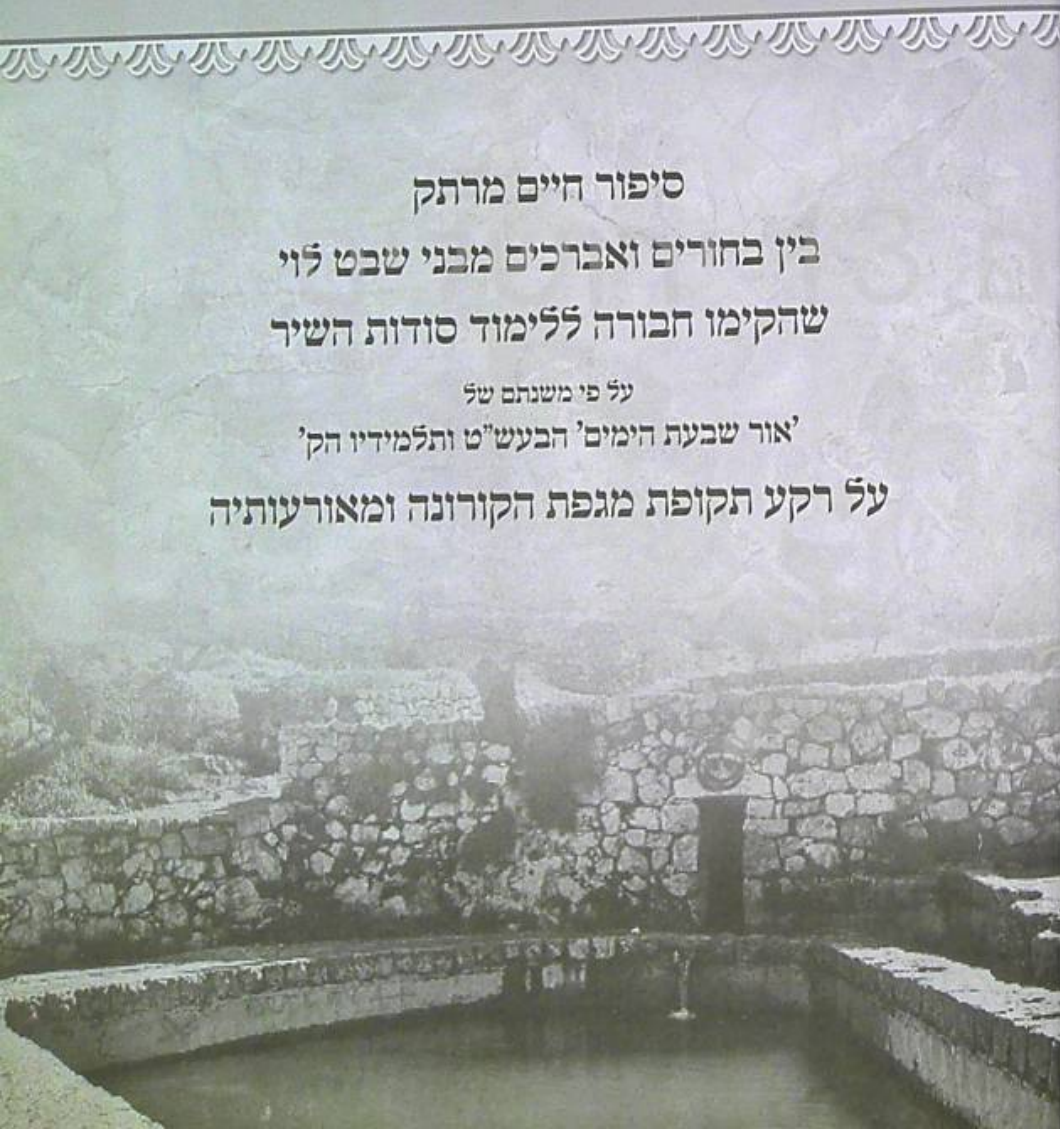
סיפור חיים מרתק

בין בחורים ואברכים מבני שבט לוי
שהקימו חבורה ללימוד סודות השיר

על פי משנתם של

'אור שבעת הימים' הבעש"ט ותלמידיו הק'

על רקע תקופת מגפת הקורונה ומאורעותיה



גירסה חפץ חיים

תוכן הענינים

פרק א	אורות בכותל.....	טו
פרק ב	היכרות עם 'זיידע'.....	כט
פרק ג	בין 'סנהדריה' ל'הר חוצבים'.....	נא
פרק ד	'לייל שימורים' בירושלים המסוגרת.....	עג
פרק ה	תובנות חוואג'ה מוסטפה בליפתא.....	פז
פרק ו	החג החשוב ביותר!.....	קג
פרק ז	אבוקה יוקדת בגלות רומניה.....	קיז
פרק ח	תבערת - 'כי אנו עמך'.....	קלה
פרק ט	בדרך לחתונת הקורונה.....	קנג
פרק י	ה'קלינגער' במחנה בודז'ין.....	קעג
פרק יא	נפלאות 'מאה שערים'.....	קצה
פרק יב	שירה דלעתיד לבוא.....	ריג

ישראל זישיא הלוי הורביץ

רב אביר קהילות החסידים - אלעד
 רב דקק אגוד אברכים חסידים - רמת

"אלה זמנו הציץ"

גאון ברוך נחמיה חביב חתן המלומדים א משה'ל
 מחולל המהפכה הציונית בארץ, גאון מן שמו, דא מלכית מחשבת
 חכמה גלית האמרי מ'טוסטאט ציצן
 עדיין קין חורב וקץ קי' בפתח ופשתן וכל דין היה אור משפחה
 כושל ידוע שבעת ה'ב, היה בתען גדול שנחל את מורשתו
 הציונית בארץ זלצד זמנה מחלי יסוד החלפתו שהסדן שדן
 החסידות שייך יוסף וזצירי אאשים האים וסנים, מונו קט
 זשטה "זמנו וזמנו נאק" כושל זשטה הקולות והעמיתות
 חזק ספנים הציונית צון קצנים חל יחזק התאחדות "זואר
 "הרשע האזרחי" וכל הצנן הצדק, וזמנו ארץ אדוק
 כמדינה אשר מוכשר זלצון ז' ספר מדינה, והקן קרואוסו
 הצנים והציו, האוספים הוד והדו משפחתו של הוי סדו קדישו,
 ספי החל זש" מקוק החקים שנקטת ז' און ב'ו/ו זשק
 חלחל דדי שלמה אורגאט מליטא
 ויפתח ציציון א' ספי תעל קדישו, נאמר און זשק בלמוד
 ארץ קדוה זלח כה גדול וזכנים זשק כה צט!
 כושל חזק קצ' ז', זמקא "מקן החיים", וסך "צואה מחזק"
 ארץ כל החלק דדברי משולה יאמר זשק וצא מעיניו
 יהו נחל ספי צ' יצר את המד ש" צותי מר דולא קראטא
 דדינה ז' משה כן

ישראל זישיא הלוי הורביץ



הורתו של ספר בעיר המקובלים

אחטא לאמת אם לא אודה, שלאמיתו של דבר לא עלה בדעתי כלל וכלל לכתוב בין סדרת ספרי 'שערי חסידות' ספר מיוחד שיעסוק אך ורק בעניין קדושת הנגינה.

מלכתחילה נועדו ספרים אלו לפתוח שערים של הבנה עבור כל דורש ה', ולחשוף בפניו עולמות קסומים של דרכי הבורא על פי דרכו של אור שבעת הימים הבעל שם טוב הקדוש, שביאת המשיח וקץ הימים תלויה בהפצתה בין כלל בני ישראל.

אלא שהבורא ית' הקרה את דרכי בין הרי הגליל הקסומים, בבית מדרש קטן שבעיר המקובלים - 'צפת', בעיר המקודשת שאותה אף היוו למושב להם ראשוני צדיקי החסידות, עד שמחמת המציק פנו מערבה לכיוון טבריא, שם פרחו ואף הנצו ראשית ביכורי מחשבתי על סגוליות ערכה ומעמדה של הנגינה, עד שבעזרת הבורא נפתחו עיניי לראות שלא זו ואף זו, מדובר בסוגיה עמוקה וליתר דיוק ב'כלי' מאין דוגמתו, שעליו העידו קדושינו למן הזוה"ק ולאורך כל הדורות, הרמב"ם החינוך, הרמ"ק ועוד, ובייחוד אצל רבוה"ק צדיקי החסידות, שישנם עולמות והיכלות של

השגה בדרכי הבורא ברוך הוא, שחתומות הם ונעולות על מסגר וברית, בפני כל מי שאינו יודע לומר כדבעי, או שאין ידיעתו משגת את מעלתם וסגוליותם בפנימיותם.

אין מדובר פה בערכים נעלים הגבוהים מהשגתינו כיהודים או כחסידים, אף אם נמנים אנו על הפשוטים שבהם, אלא בעולמות של רגש, שבאם רק נשכיל ללמדם ולהבין את תכונותיהם והשפעתם הפנימית על נפשינו, אזי נדע כיצד להשתמש בהם בכדי להעפיל את נפשנו לעולמות חדשים שלא הכרנום עד כה, ויתירה מזו, אף ליצור ולעצב באישיותנו נדבכים רבים של 'קווי אופי' שעליהם לא הסכנו מאז ומעולם ושחשבנו שאין הם שייכים אלינו, הנה דווקא 'ידיעת הנגינה' והשימוש הנכון במעלותיה, בכוחה להביאנו אליהם.

ומעשה שהיה כך היה:

לפני כעשר שנים, בימים שלאחר הימים הקדושים של חודש תשרי, זכית ליישב יחד עם סגל מחבריי הקרובים - חברי הקאפעלע דק"ק מודו"ץ, ליסעודה קטנה שנערכה יחד עם כ"ק מורי ורבי מרן האדמו"ר ממודו"ץ שליט"א, כהוקרה על התאמצותנו בעבודת השיר הן בלמידת הניגונים החדשים שהרבי הלחין לכבוד הימים הקדושים, והן בשירתם בחן ובחסד במהלך כל התפילות של ר"ה והיום הקדוש.

מטבע הדברים, עסקו רוב דיבוריו של הרבי בעניין קדושת הנגינה ומעלותיה, כאשר ביני לביני אף שוררנו מן הניגונים החדשים, בעוד הרבי מוסיף ושח מאשר עלה ברעיונו בעת הלחנת ניגוני הקודש.

בעוד מתענגים אנו מן הזכות שנפלה בחלקנו, פנה אלינו הרבי בשאלה: האם שמתם לבכם לכך, שלעיתים, ישנם ניגונים מסוימים, שכל הפאלין (הבבות) שלהם, המה פאלין מלאי חן ויופי המושכים את הלב, ורק הפאל האחרון הוא יוצא דופן מעט ופחות מושך את אוזן שומעיו, והנה רק מחמת זו האחרונה מחמיצים כולם את פניהם באכזבה מכלל הניגון, ואין

בכוח הרוב הגדול והמושך את הלב לרומם את קרנו של הניגון, וזאת אך ורק בגלל פאל אחד קטן, בודד ובלתי מושך שנמצא בסופו...

לעומת זאת, כאשר בא אחד ואומר 'שטיקעל תורה', שבנוי לתלפיות בשאלות וחידושים מחודדים, ואילו בסופו הוא מוסיף עוד חידוש כלשהו שאינו מוצא חן בעיני השומעים כפי שנשמע בתחילה, למרות זאת, עדיין אין בכוחה של הסברא הבלתי מתקבלת לגרוע ולהפסיד את גורלו של עיקר השיעור, ועדיין כולם יוצאים ומתפעלים ממנו, ללא להתייחס לסיום. האם יש לכם הסבר לכך?

כך שאל הרבי, ובמשך רגעים ארוכים ישב כמצפה שמא יענה אי מי על שאלתו, אך מובן שמחמת המורא לא העז אף אחד מעמנו לפצות את פיו, אלא ישבנו לראות ולשמוע את אשר יאמר הרבי בעצמו.

לאחר איזה זמן, הוסיף הרבי ואמר, נראה שרואים מכאן, שהניגון הוא כולו 'חטיבה אחת מאוחדת' ועל כן מתייחסים לכולה כאחת, ואילו התורה, כל חידוש וחידוש הרי הוא חידוש בפני עצמו ואין לאחד השפעה על חברו... עכד"ק של הרבי.

בימים הבאים, ישבתי בחברת מספר בחורים שחפצו לשמוע מאשר התרחש ונאמר באותה 'יסעודה קטנה', ומשמעו את שאלתו של הרבי, דרשו הסבר למה בדיוק ירמזו דבריו הטעונים ביאור יתר, אך מאחר ולא עלה בידי לומר הסבר מניח על הדעת שיתיישב על ליבם, החלטתי לכתוב להם על כך באריכות יתר באגרת מסודרת, באופן שיהיה דבר דבור על אופנו ומקומו בבהירות.

ברם, משהתיישבתי לכתוב, ואף פתחתי בספרים של הראשונים כמלאכים למן דברי חז"ל, הרמב"ם, הרא"ה, ועד לגדולי תלמידי הבעש"ט הק', נוכחתי לדעת שמדובר בעולמות של אור וקדושה, היכל לפנים מהיכל, שעמוקים הם וחשובים בהרבה מאשר חשבתי לעצמי, ועל כן דחיתי מפעם לפעם את מתן ההסבר, ולו כפי דעתי הקלושה, על דבריו של הרבי, עד

שכעבור זמן זמנים טובא, לאחר עיון ודקדוק רב בספרי הקודש ובייחוד בספרי קדושי החסידות, הלכה היריעה והתארכה, עד אשר תפח והיה לספר מכובד בדמות - 'המפתח' - שהנכם אווזים בידכם, שאף שאינו מתימר להסביר את כל 'מהות הניגון', בכל זאת יעניק לכם בס"ד מפתח מיוחד שעמו תוכלו לפתוח שערים רבים של הבנה והרגשה במושגי היהדות בכלל ובערכי החסידות בפרט.

ויהי נועם ה' אלוֹקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו
ומעשה ידינו כוננהו



הקדמה

טיול ראשוני בין נבכי ה'שפה'

עולם מופלא, קסום ומשכר חושים, אפוף רגשות, עינוגים, תחושות, שעשועים, אושר אין סופי או חלילה יגון בלתי גדלה, מצוי בעולמנו הפנימי, ומשום מה אף אחד מעמנו אינו מקדיש עבורו כל תשומת לב ראויה.

כולנו עסוקים ב'עולם המוחשי' הסובב. לימודים, פרנסה, חברים, וכו'. כל זאת מתוך שאיפה להצליח למלא את יעודנו בעולם ולהיות שמחים בעבודתנו אותו ית'. בקומנו משנתנו, תיכף מתחילים מחשבותינו להתרוצץ על האופן שבו נתקדם בתחומי עיסוקינו הרוחניים או הגשמיים, כך עד אשר נותנים אנו תנומה לעפעפינו בעלותנו על יצועינו וחוזר חלילה.

בחורים ואברכים אין ספור יכולים לעלות על משכבם בעתות 'חשבון הנפש' כ'סוף הזמן' בישיבה, 'ימי הרחמים והסליחות' וכדומה, כאשר מחשבותיהם על עברם ועל עתידם ממלאים את מוחם וליבם, ללא שאף אחד מהם יודע על זולתו.

איש איש וחשבון נפשו עמו, בהצלחה בלימודים, בקימה בזמן, במצבו החברתי ועוד ועוד. ברם, ערך אחד, שהוא הגבוה על כל רמים, הוא נעדר מרוב רובם של המתבוננים, - הלא הוא הרובד הפנימי, הרגשי.

טעות חמורה, שניתן אולי לכנותה בשם 'טעות חיים', היא התובנה וההתעסקות הקבועה שלנו אחר ההצלחות או הכישלונות המוחשיים

המפתח

היוצא לאור על ידי ארגון
'שערי חסידות', מטרתו להקנות את
יסודות 'תורת השיר' והשפעתו על הנפש, בשיטה
ייחודית שתיקח שבי את ההוגה בו עד לסיום הספר, כאשר
במהלכה ייווכח הקורא לדעת כיצד כוחו של הניגון גדול ועצום
לא רק לדומם או להוריד חלילה את המשורר באופן אישי, אלא אף
להטביע חותם מכריע בפנימיות היהדות החרדית לטוב ולמוטב, ומדוע
דווקא 'נקודות השיא' של העם היהודי, במדבר ובבית המקדש, התאפיינו
בייחוד בשיר וזמרה, שמיקדו את כללות חושי האדם באשר הוא לאהבה
וליראה אותו ית'.

המפתח

נכתב בהשראת תקופת הקורונה ומאורעותיו, כשתוכנו משיב את
הקורא לתקופה ההיסטורית שאותה חווינו כולנו אך לפני שנים ספורות, שבה
הופיע אלינו הנגיף המסתורי מארץ המזרח יחד עם כל אירועיו, מחאותיו,
פולמוסיו ותובנותיו. כל זאת בראי צדיקי החסידות ומנהיגיו.

מנהיג החבורה 'ישראל' שכונה בחיבה בפי בני החבורה 'זיידע', הוביל את כלל
החברים יחד עם האברך הנמרץ 'אברהם אלי', בינות להרי ירושלים בעיתות
הסגרים הנוקשים, שם, תחת השראתם רוויית הוד הקדומים התאפשר להם
להתעמק כראוי בתורת השיר ובסגולותיו, ולרכוש בכך את 'המפתח' שהזוה"ק
הבטיח שרק עמו יוכלו לפתוח היכלות חדשים אליו ית'.

סיפורם אפוף באירועים מרתקים שופעי הומור חסידי שתקופת הקורונה
הביאה עמה, כאשר 'זיידע' מנצלם אחד לאחד ללימוד רזי היכלות הנגינה,
ולהבנת חלקה בבניית רבדי הנפש באופן פרטי, ובהשפעתה על היהדות
בכללותה, וכמובן על נסיקתה יחד מזמריה אל הבורא, על פי דרכם של
מאורינו ורבותינו מנהיגי החסידות.

המפתח נותן לקורא את האפשרות לחזות, כיצד השכילו סגל נבחר של
לוויים - בחורים ואברכים חסידיים, לנצל את אירועי הזמן שעברו עליהם
ללימוד תורה חשובה זו.

הספר הינו מרתק, מעשיר, בונה, סולל דרך, מברר שיטות,

ובעיקר מעניק בהירות רחבה

בהשפעת המוזיקה החסידית המהורה על הפרט והכלל

כפי שקיבלנו מרבוה"ק תלמידי הבעש"ט הקדוש.

...כי דעו נא! שכל אברך חסיד - חסידישער יונגערמאן -

לכנה בבנין ישראל הוא, אבן ביסוד בית המקדש של מעלה.

ויועצינו כבתחילה
חיים עם עומק ע"פ היהדות

אוצרות

הנפש היהודית

על התורה ועל המועדים

סודות הנפש המקיפים את רבדי החיים

בראשית

ספר

אוצרות

הנפש

היהודית

על התורה ועל המועדים

אורות ועיונים מעמיקים למסתרי הנפש
המאירים את עולמה וחוסנה של הנפש היהודית

חומש בראשית

בעזרת החונן לאדם דעת

משה בויאר

"ויועצינו כבתחילה"

תוכן עניינים

פתח דבר

16..... פרשת בראשית

28.....

בריאה והשפעה

שתי בחינות | ערב ובוקר | שני המאורות | תיקון העולם | בכיוון מעלה | הכול תלוי באדם | זכו - שכינה ביניהם | מלך בביתו

פנימיות וחיצוניות

לעשות רצון קונה | מחשבה ודיבור | עלה במחשבה | הידור ומנהג | אם כבנים | האדמה הרגישה | ההלכה היא הקובעת | הפרדה | אשריך, רבי עקיבא!

צלם אלוקים

מוחין ומידות | נע ונד | הסתר פנים | ההגנה מפני המזיקים | עניין של תפיסת חיים | הבעיה האמיתית | ערך ההחלטה לדבוק בה' | הניסיון הגדול | הקטע המיוחד | אותיות מתהפכות | חֲשָׁבָה לְטָבָה | ההתמודדות הנכונה

48..... פרשת נח

הגזירה והחידוש

ותַמְלֵא אֶת־אֶרֶץ חָמָס | שורש החטאים | חתימת גזר הדין - על החידוש | מוסיף והולך | לגזור את המקום | בין צדיק לחכם

מעלת ההתנגדות

הבנת השורש | השקר ובת זוגו | התיקון | עֶזְרָא כְּנָגְדוֹ | סוד הזוגיות | העֶרְךָ את ההתנגדות! | נקודת האמת | כל המעביר

אכילת בשר מן החי

הצמחונות | הסתכלות תורנית | דומם, צומח, חי, מדבר | העלייה | רצונה של הבהמה | העזרה ההדדית | השיטה האנוכית | האמנם רחמים? | הדרך המקובלת

המחשבה האמיתית

אחרי המבול | החלם לעשות | עכשיו הוא צדיק | שני רבדים | מחשבה רעה | גילוי האמת | שבירת המעשה | חשבון נפש | ההזדמנות לתקן | אין ביטוח | דעת תורה

72..... פרשת לך לך

לעזוב כדי לצמוח

התנתק מההשפעות! | יש להיחלץ מן העבר | מצא את עצמיותך!

דים הרוחניים דרכי עבודת השי"ת, וכן נלמד את סודות חזון ואת הדרכים להתמודדות עם מאורעות החיים במטרה הנפש ולאשר היהודי השורשי, ובמיוחד - לצמיחה מתוך

אדם, החפץ לנצל את מתנת החיים ולהצליח להגיע למצוות הן נותן הספר מענה לאנשי מקצוע, למחנכים ולהורים, לספק מזור ומרפא למתמודדים הסובבים אותם.

ים עברו עריכה חדשה הן בתוכן והן בעריכה הלשונית ה', הידועה בעריכתה הלשונית האצילית והתורנית, וכך בס"ד בהוותם המשך לספרים הקודמים, שהתקבלו ברצון

בעולם של הנאות - סוד ההתמכרות

בעולם של מחשבות - סוד הריכוז

ג' בתי תורה, אשר מעבר לעול הגשמי נטלה על עצמה שנים בדאגה לעריכתם ולהכנתם לדפוס ועוד. ישלם ה' בית שנים מתוך בריאות ונחת.

ה' יעשה בית-רוח לבורא העולם, ובבחינת 'קרבה אל ה' השליכה במחנה בימינו. אמן!

מתוך הפרשה נלמד על כוחות הנפש ועל דרכי ההתמודדות ברבדים הגשמיים וברבדים הרוחניים דרכי עבודת השי"ת, וכן נלמד את סודות האמונה והביטחון ואת הדרכים להתמודדות עם מאורעות החיים במטרה להגיע לשלמות הנפש ולאשר היהודי השורשי, ובמיוחד - לצמיחה מתוך מאורעות החיים.

הספר פונה לכל אדם, החפץ לנצל את מתנת החיים ולהצליח להגיע למצוות הדיקות. כמו כן נותן הספר מענה לאנשי מקצוע, למחנכים ולהורים, החפצים לעודד ולספק מזור ומרפא למתמודדים הסובבים אותם.

הכתבים השבועיים עברו עריכה חדשה הן בתוכן והן בעריכה הלשונית ע"י הגב' ר. קליין, הידועה בעריכתה הלשונית האצילית והתורנית, וכך הם יוצאים לאור בס"ד בהוותם המשך לספרים הקודמים, שהתקבלו ברצון ובשמחה, הלא הם:

1. 'הנפש היהודית בעולם של הנאות - סוד ההתמכרות'

2. 'הנפש היהודית בעולם של מחשבות - סוד הריכוז'

3. 'אש הנפש היהודית'

ברכה מיוחדת לנוות ביתי תחי', אשר מעבר לעול הגשמי נטלה על עצמה גם את עול ניהול הספרים בדאגה לעריכתם ולהכנתם לדפוס ועוד. 'ישלם ה' פְּעֻלָּה הטוב לאורך ימים ושנים מתוך בריאות ונחת.

אנו מקווים, שספר זה יעשה נחת-רוח לבורא העולם, ובבחינת 'קרבה אל נפש גאלה' עם הגאולה השלימה במהרה בימינו. אמן!

תוכן עניינים

פתח דבר.....

16.....

פרשת בראשית.....

28.....

בריאה והשפעה

שתי בחינות | ערב ובוקר | שני המאורות | תיקון העולם | כיוון מעלה | הכול תלוי באדם | זכו - שכינה ביניהם | מלך בביתו

פנימיות וחיצוניות

לעשות רצון קונה | מחשבה ודיבור | עלה במחשבה | הידור ומנהג | אם כבנים | האדמה הרגישה | ההלכה היא הקובעת | הפרדה | אשריך, רבי עקיבא!

צלם אלוים

מוחין ומידות | נע ונד | הסתר פנים | ההגנה מפני המזיקים | עניין של תפיסת חיים | הבעיה האמיתית | ערך ההחלטה לדבוק בה' | הניסיון הגדול | הקטע המיוחד | אותיות מתהפכות | תְּשֻׁבָּה לְטָבָה | ההתמודדות הנכונה

פרשת נח.....

הגזירה והחידוש

ותַּמְלֵא הָאָרֶץ חַיִּים | שורש החטאים | חתימת גזר הדין - על החידוש | מוסיף והולך | לגזור את המקום | בין צדיק לחכם

מעלת ההתנגדות

הבנת השורש | השקר ובת זוגו | התיקון | עֶזְרָא כְּנָגְדוֹ | סוד הזוגיות | תְּעַרְךָ את ההתנגדות! | נקודת האמת | כל המעביר

אכילת בשר מן החי

הצמחונות | הסתכלות תורנית | דומם, צומח, חי, מדבר | העלייה | רצונה של הבהמה | העזרה ההדדית | השיטה האנוכית | האמנם רחמים? | הדרך המקובלת

המחשבה האמיתית

אחרי המבול | הַחֵלֶם לַעֲשׂוֹת | עכשיו הוא צדיק | שני רבדים | מחשבה רעה | גילוי האמת | שבירת המעשה | חשבון נפש | ההזדמנות לתקן | אין ביטוח | דעת תורה

פרשת לך לך.....

לעזוב כדי לצמוח

התנתק מההשפעות! | יש להיחלץ מן העבר | מצא את עצמיותך!

סוד הניסיון

'מתנות טובות' | נשאר בפנים | זיכר החומר | וכיצד יגיע האדם לזקק את החומר? על ידי

הניסיונות | תשתית לדורות | תלמידיו של אברהם אבינו | היה תמים! | אלוקים אוהב אותך | חשיבותה של הרכנת הראש

ניסיון האמונה

ניסיון לדורות | אל תחשוב כלל! | המתקת הדינים | אמונת צדיקים | הרבי הגדול ביותר | הכול היה לטובה | כוחו של אברהם אבינו

ניסיון הזמן

לקבל שכר | שורשים וענפים | הניסיון הראשון | מאמינים בני מאמינים | לעמוד בניסיון | להיות ברכה | הדבקות האמיתית

חינוך במידת החסד

דור של חסד | קירוב, ולא גבורה | ההענשה מוכיחה על חולשה

שלוש מתנות

הא בהא תליא | ענייני הפרשה | שלושה מועדים | זיכור החומר | אור מתוך החושך | זיכור הנשמה | זיכור העולם | ההכנה הסופית | שורש, אילן וענפים | כיבוש הדרך | הסרת הכיסוי | ההסתכלות הנכונה | עצות טובות | שלושה סעודות | יתנו לי מתנות | ארבעה עולמות | לפי הספר | אחתי את | מעל האותיות | על אילו מתנות אברהם אבינו מדבר? | הוראה לדורות | הרובד הפנימי

אחדות ללא צרות

אנוכיות מביאה פירוד | איך להביר את הדינים?

פרשת וירא.....113

מרכבתו של מקום

שלושה אנשים | וישתחו אברהם | אל תכזב | בזכות האבות | כיסא הכבוד | ארבעת המלאכים | הצדיקים כמרכבת השכינה | לאחר המיל | הפעולות המעוררות את הברית | כללי הטבע | משמעות הצחוק | אמונה חזקה | דרגותיה הגבוהות של האמונה | המשכת השפע | דרך חיים | דרגת עפר ואפר | ברית אבות לא תמה | מחשבה אחרת

השפעת החסד על נפש האדם

עשיית חסד לעצמו | באין חסד אין חיים | ההבדל בין אברהם אבינו לאליעזר | חסד - בבית תחילה

זריזות והתלהטות

מידה מיוחדת | תכשיטן של כל המצוות | ולדבקה בו | לך אל נמלה! | למעלה מן הטבע | מחוץ לחומר | יהודי שכולו נשמה | השמחה שהצילה

הנשמות המוחבאות

נסתרות הבראה | קדימה, ולא אחורה | הסתתר מן היצר הרע!

ישועה יש מאין

נס גדול | השפעה לדורות | בה"א בראם | שתי אותיות | שורש בראשית | על מה מתפללים? | סוד "הקראם" | תקוותו של יהודי | איך להפעיל את החסד

החסד במחשבה דיבור ומעשה

חסד עם כולם | ערכו של לימוד זכות | תפילת חסד | "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו"

סוד היראה והאהבה

האהבה קודמת | פנים הפנים לפנים | לעורר ולאהוב | אשר יגדתי | חוץ מיראת שמים | ניסיון העקדה | ראשית חכמה | מורא רבך | יראה בחינוך | כיבוד הורים | להנחיל לדורות

פרשת חיי שרה.....

156.....

מבחן האישיות

התנהגות הפוכה | היכן הענווה? | מעלה מיוחדת | מידה מועטת של כעס | אישיות גדולה | למה לגרש? | אנשי סדום | חוסר מודעות | בעלי תאוה | בכל מקרה | מה עלינו לעשות? | עובדה | הכול מחושב | כפנינה | צמר ופשתים | מפגש מסוכן | לכל זמן | מיהו האבא הטוב? | הלכה למעשה | רצון הבורא | להגיד 'לא' | את מי לרצות? | הלוואה כהלכה

שיבה טובה

סוגי הזקנה | אריכות ימים | דרכו של אברהם אבינו | השמח בחלקו | עטרת תפארת | לחיות ללא דאגות | הסתפקות

כוח התוכחה

תחילת דרכו הרוחנית של אברהם אבינו | מה עשית לנו? | שלושה הנהגות | ריב הבארות | סוד ההתעלמות | מדרגה שווה | שורש המחלוקות | על המשיכה למעלה | חשבון מדוקדק | השליחות | באין נקודת חיבור | לי יארי | מחשבה טורדנית | מוצר תורני מיוחד | הכלים לסיוע לזולת | הנדר | תערובת הטוב ברע | מין במינו | סוד הניסיונות | לא תתעלם

סוד הזיווג

זיווג ראשון וזיווג שני | זיווג שאינו מחייב | 'מצא' ו'מוצא' | רמה רוחנית | הנאה שמימית | חסד אמיתי | סוד עיבור הנשמה

כוח אבותינו

כוחו של אברהם אבינו | שמרו על החיבור לשלשלת הזהב! | אין לחדש מנהגים! | האחריות המוטלת עלינו בעולם הזה | פער הדורות | לך בלחץ זה!

לשמור אל רצף הדורות

מעשים, ולא ניסים | תפילתם של האבות עלינו

פרשת תולדות.....201

תפילות הצדיקים

היפוך הגזרה | העדפה לא מבחירה | לב נשבר | יש הבדל | היכן טמונה הישועה? | הרבה עולמות | עביות החומר | מקור השפע | עולם גבוה | שתי ישועות | הצדיק והחומר | צדיק בכוחות עצמו | קברי הצדיקים | גוף ונשמה | הגנה רצופה | צדיק גזור | התפילה המתאימה | אין להסתפק במועט

חינוך מתוך שמחה
 שפעת ההנאות | הטעם בעולם | בצורה הראויה |
 אכילה ושתיה | מה ללמד | מה ללמד | מה ללמד |
אין מקבילים ברכות?
 הסתרת השפע | ברכת הנרדף | השכינה
 גם ברוך יהיה

שועה מתוך הדין
 שמים וארץ | סדר העולמות | למשוך את
 טענת המלאכים | מפרסם לצאת | אשרי יולדתו
 מלאכים טובים | ההזדמנות הגדולה | מרמה ותחבולה |
 מדוע במקרה זה העדיפות היא לצדיק בן
 השל? דבק בבורא | מצול ההזדמנות | אור לי

פרשת ויצא 240

הורדת השפע
 קנה חלול | תנו עוז | סולם יעקב | ההשפעה על כל העולמות | הריבוי והכמות בתפילה | ערך
 הכוונה בכל חלקי התפילה | דור השפע | הסוד שבחלום

הנחמה של דבקות
 שם כפול | חלקי הנשמה | זכה יותר | דרגות האדם | ההנהגה הכללית | החיבור - באדם | מידה
 כנגד מידה | ערוצי השפע | דרגת הרוח | השגחה פרטית | מתנה מרצון | תיקונו של יעקב אבינו |
 חתונה לא רגילה | נחמד מלך | שבת מיוחדת | פגימת החושים | תיקון החושים | ריח בשמים |
 לעשות רצונו | חלק מהתיקון | ההזדמנות | ה' הוא האלקים!

כוח הוויתור
 יש שכן לפעולתך | "ענין לאה נפוח" | אמה של גויים | ובלבד שלא לצער את הבורא | ביטול
 עצמי מוחלט | חינוך ילדים לויתור | ויתור מתוך כוח | עמוד על שלך! | הוויתור האמיתי |
 עור כנגדו | בטל רצונך!

תיקון הדיבור
 המתנות של יעקב אבינו | האשמת שוא | מה פשעי? | במה אדם? | דיבור של אמונה | השתיקה
 אין להפריע לתהליך | הנאולה האחרונה | פלך שתיקה | להתפלל ולשתוק

מתנות השבת
 בזכות היותה שנואה | חוב מניין ובניין | הדין והחוסר רצון | הסבי ענין | מלכות לאה ומלכות רחל |
 פקידת הבית | ביתה חיה | תפנית עתידית | יומא דשבתא | מקור הברכה

פרשת וישב 181

כוח המחשבה
 אלוהים אמת | כוח המחשבה | יש להשיג מפני הפחד | החינוך, עיקרו בדיבור | סדר

סוד ההכנעה
 שלושת האויבים | המפגש עם אליפז | מה ההבדל? | הכנה מתאימה | ירושה לעתיד | חלוקת
 המידות | עם המחשבה לא מתעסקים | מלחמה עצמית | דרכים בעבודת המידות | עזובות
 והולכות | סלם מצב ארצה | ביטול כל הבחינות | רעה תחת טובה? | סוף הכבוד לבוא | עוה"ז
 או עוה"ב | ביטול עצמי

הכוח היהודי
 המהפך | השפעתה של המשפחה היהודית

סוד הניצחון
 כוחו של יעקב | עצם הנפש | כוח וחולשה | החיבור אל הסביבה | אדם שטוב לו עם עצמו |
 ההתכנסות | התרחק מן הכבוד! | מקור הוויתור

האור והזמן
 המאבק | זריחת השם | קפיצת הדרך | שני הניסים | על הניסים | כתר יתנו לך | שתי סוגיות |
 חלוקה ליחידות | עבר, הווה ועתיד | חלקי נשמה | למעלה מהזמן | הסתר הזמן | הזמן רץ |
 מהירות האור | ויהי אור | צמצום האור | אור השמש - כנשמת הגוף | כוחות מתנגדים | אור
 התורה | הארה ורפואה | מסירות נפש | הכנת הכלים

המפגש בין הטוב והרע
 שבע קליפות | הרושם שעל הירך | צדיק חוטא? | "טחול שוחק" | לידת משיח | ליפול ולקום |
 הטובה הגדולה ביותר | "יתן למפהו לחי" | המפגש - והרחמים | השקעה ועמל | זיכרונות מבית
 אבא

פרשת וישב 325

עולם החלומות
 שפה מיוחדת | שינוי הטבע | היינו קחלמים | נרדם בעולם | עולם של חלום | בחזרה אל השורש |
 זיכרונות | רצונות | חיים בדמיון | כאשר השינה עמוקה | היכולת לשוב ולהתקרב | המאור שבה |
 הפיכת היוצרות | טימא את מקדשנו | שבירת הכללים | מסירות נפש | התקוממות החשמונאים |
 התעוררות | חיבור העולמות | האש המכלה | חי בעולם רוחני | יש בעל הבית | פשוט להתעורר

לקיחת אחריות
 הנהגת הצדיקים | העצה שהועילה | דיוקן של אבא | אין להסיח דעת | הגנת המחנכים | זכרו
 את הרחוקים! | הציפייה לגאולה

סוד ההתגברות
 היכן הניסיון? | הכוח מול היצר הרע | התקדם לאט!

לא לשנות בין הבנים
 צורך בסיסי לנפש | עזרו לילדכם למצוא את מקומו! | שוויון בכל הדורות

הבגד הוא כבודו של האדם
 הבגד - החזרת צלם האלוקים | באין הגנה | חבל להפסיד את השפע

חושך של קדושה

לשון דמיון | איזה דמיון? | חשך על פני תהום | זה לעומת זה | בכוח האמונה | האור הגנוז | הנוחות שבמחשבה | מחשבה של תורה | מי שולט על מי? | שיטת יוון | אורו של נס החנוכה | כיצד אפשר להתמודד מול האגדה המורה של יוון? | ביטול הדינים | מסירות נפש | הראש משפיע | הדין האחר

364.....

שוד האור הגנוז

המלחמה | שיעור ח' - בחינת עין | האור הגנוז | אהבה בלתי אפשרית | ליו שניות | סוף העולם | אשיר ונקי | לקראת כשם | מחד של יוסף | קרן השור | מאבק לדורות | אין מה לעשות | קיימת בעינינו | מלחמה נמשכת | לדורות ולהלל

374.....

מאי חנוכה?

מלחמת המערכה | ראשית מלחמת יוון | פנימיות מול חיצוניות | המלחמה על הנשמה | מלחמת חלשים בחובות | לשמור את החותם | לדבר אל הנשמה | האור הפנימי | קבל החלטה!

המצווה האחרונה שבכתר

האור הגנוז | ליו בדת | הבקשה משר המשקים | שתי לשונות של השתדלות | קושיית מרן הי"ד | יוסף | אין סומכין על הנס | שתי הנהגות | החובה להשאיר את הדלת פתוחה | הנהגה פרטית מיוחדת | החובה להשתדל פעם אחת | בלתי נתפס בהיגיון | כך השמן של יעקב אבינו | שימו לב להתנהגות! | ריבוי הניסים בחיינו | שנה את נקודת מבטך! | לימוד סודות התורה | קשר מיוחד | הסתכלותו של יוסף | ההנהגה העל-טבעית | האור העתידי | עבודות החנוכה | לראות ישועות

הדלקת נרות חנוכה

שני ניסים | לא כל יום חג | משמעות הנר | שורש האחדות | השלום עם הבורא | לא נלחמו כדי לנצח | שלום על כל ישראל | נר ביתו ונר חנוכה | תיקון החטא | פרסומי ניסא

חנוכה תיקון מידת ההוד

שני ניסים | אור הגנוז | תיקון המידות | החסימות | החשיכה עיניהם של ישראל | המלכות | על טהרת הקודש | תיקון מידת ההוד | להודות ולהלל | הכרת הטוב | הוד והדר | חינוך רחב | ההודאה של יהודה | דברי מוסר והתעוררות | עיכוב הגאולה | טיפול רגשי | נשמת במקום וידוי

פרשת ויגש

419.....

כוח ההשפעה

מנהג המלכים | הקריב דעתו ורצונו | שנאה מוטבעת | שינוי הכוחות המוטבעים | הבנת הרצון | בין יהודים | רצון התלמידים | נתחכם יהודה | השפעה עצמית

תשובה וגדולה

הרגל הרביעית | כולם רוצים | התיקונים | זכה לגדולה | הגואל האחרון | זמן החתימה | ידבר נא | ארבע חיות | עונשים מיוחדים | הזדמנות מיוחדת

תוכן עניינים | 25

דברים היוצאים מן הלב

מדוע ניגש יהודה? | "כי המליץ בינתם" | דיבור מהלב | דרך לדורות | תפילה לעני | חינוך מהלב | גדול השלום

ישועה בזמנה

אף לא רגע מיותר | השגחה הבורא - תמידית | ניתן למצוא את הקב"ה גם בתוך החושך | אין לדחוק את הקץ

חשיבות חינוכית

לבדוק את הסביבה

תוכחה של אמת

שליחים בלבד | אשמים או לא? | שני חלקים | תורה לשמה | עונש משמים | מדבר שקר תרחק | פעולה מתוך כעס | בחינת פסולת | מה יהיו חלומותיו? | בעבור נעליים | כאב המחשבה | לימוד זכות | לעצמו הוא עושה | רעיון ההפרדה | ככל דרכיך דעוהו | לא תפלהו | הים רָאָה | ערך ההתפעלות

פרשת ויחי 453.....

ידיעה וישועה

בלי רוח | ארבעה עולמות | השתלשלות השפע | השגה עליונה | רוח של ט' אותיות | לדעת שיש הנהגה | פרשה סתומה לגמרי | עיניים ולב | גילוי הקץ

סוד השבעים

השנים הטובות | מספרים קבועים | שְׁמַע יִשְׂרָאֵל | שורשים וענפים | טיפול-שורש | ערך לימוד ההלכה | לשון הקודש | מתוקנים ושלמים | זכות אבות | הכוח לפעול | איש תם | אתחלתא דפורענותא | לצאת מהצרות

זכות הבכורה

על פי הדיבור | להבין ולא להבין | ניסיונו של יוסף | לשתוק ולקבל

פֶּחַ הַמָּאֵן

בזכות הַמָּאֵן | טעם השלטון | הברכה הגדולה ביותר | מחסום בלתי מובן | מניעה עצמית | מיאון עצמי | חוסר הבנה | מי רואה את האור? | הענקת הכוח לזולת

ברכת התוכחה

הקשיבו לנשמתכם! | וכיצד מצליחים להקשיב לחכמה ולהגיע לנשמה? | שבטי ההנהגה | תוכחה חיובית | אל תחסום את עצמך מפני התוכחה!

תוכחה וחינוך

החשש של יעקב אבינו | מה בין בני לבן חמי? | בעל התשובה | גודל הסיכון | כוח הרצון | קירוב מתוך אהבה | כוחו של ראובן | הביקורת ההורסת | אורירה נעימה

פרשת בראשית

בריאה והשפעה

"בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ" (א, א).

בפרשת בראשית מספרת התורה על בריאת העולם בשישה ימים, כשבסופם נברא האדם. לאחר מכן מאריכה התורה ומספרת על החטא של אדם הראשון וחווה ועל הגירוש שלהם מגן עדן. כאשר מתבוננים בהשתלשלות הדברים, נוכחים לראות, שיש קשר עמוק בין הנבראים, ובעיקר מובנת אחריותו של האדם כלפי הבריאה.

על הפסוק "בְּרֵאשִׁית בָּרָא" מובא בתרגום ירושלמי: 'בְּחֻכְמָתָא בָּרָא עֲלֵמָא', דהיינו: הקב"ה ברא את העולם בכוח החוכמה. בזוהר הקדוש (פר' תרומה ח"ב קסא, א) נאמר: 'דכד ברא קוב"ה עלמא, אסתכל בה באורייתא וברא עלמא' - הקב"ה הסתכל בתורה וברא את העולם, וכפי שמפרש רש"י: "בְּרֵאשִׁית בָּרָא" - אין המקרא הזה אומר אלא דרשני, כמו שדרשוהו רבותינו ז"ל: בשביל התורה שנקראת (משלי ח, כב) "רֵאשִׁית דְּרָכֹו", ובשביל ישראל שנקראו (ירמיהו ב, ג) "רֵאשִׁית תְּבוּאָתָהּ". גם הנביא ירמיהו (לג, כה) מדגיש את הקשר של הבריאה אל התורה: "פֶּה אָמַר ה': אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וְלַיְלָה, חֲקֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׁמַתִּי", ומסביר רש"י: 'אי אפשר שלא יתקיים הברית שִׁבְרִיתִי לַיּוֹם וּלְלַיְלָה להיות בעתם, ואי אפשר לחוקות שמים וארץ ליבטל... ורבותינו דרשוהו לענין ברית התורה, ללמוד מכאן, שבשביל התורה נבראו שמים וארץ'.

שתי בחינות

כאשר מתבוננים בתחילת הפרשה, מוצאים בה שתי בחינות, הצועדות בד בבד עוד מלפני בריאת העולם ועד להגדרת תפקידו של האדם עלי אדמות. בפסוק הראשון: "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ" קיימת הבחינה

של השמים וכן זו של הארץ. הבחינות הללו נמצאות גם בתורה, שלפיה ברא הקב"ה את העולם: "אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וְלַיְלָה, חֲקֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׁמַתִּי" (ירמיהו לג, כה), וכן "וְהָיְתָ בּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה" (יהושע א, ח) קיימת הבחינה של 'יומם' והבחינה של 'לילה', כאשר 'יומם' - התורה שבכתב, ו'לילה' - התורה שבעל פה, כפי שמוכח בספרים הקדושים, ש'יומם' - התורה שבכתב, כפי שנאמר: "וְתוֹרַת חֹסֶד עַל לְשׁוֹנָהּ" (משלי לא, כו), ונאמר: "חֹסֶד אֶל-כָּל הַיּוֹם" (תהלים נב, ג). לעומת זאת, התורה שבעל פה התקבלה על ידי משה רבנו מפי הגבורה, שהיא בבחינת 'לילה', וכשם ששורשה של התורה נבנה על שתי בחינות נפרדות - יומם ולילה, שהן התורה שבכתב והתורה שבע"פ - כך גם נבראה כל הבריאה כולה מצאנו שמים וארץ, יום ולילה וכו'. שתי הבחינות הללו אינן נפרדות, אלא קשורות באמצעות הברית התיכון המאחד אותן. הקשר הוא של משפיע ומקבל, כש'יומם' הוא המשפיע ו'לילה' הוא המקבל; התורה שבכתב היא המשפיעה, ואילו התורה שבעל פה היא המקבלת; השמים הם המשפיעים, והארץ היא המקבלת. שתי הבחינות הללו והחיבור שביניהם קיימים ביסוד הבריאה כולה.

ערב ובוקר

ביום הראשון נבראו השמים והארץ, וכפי שכבר הסברנו, החלק של השמים הוא המשפיע, והחלק של הארץ הוא המקבל. לאחר מכן ברא הקב"ה את האור ואת החושך, כאשר לאור הוא קרא יום, ולחושך קרא לילה. גם כאן קיימות בכל פסוק שתי הבחינות של המשפיע והמקבל, ולבסוף: "וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר" (פסוק ה) - שוב מופיעים הערב המקבל והבוקר המשפיע.

ביום השני יצר הבורא את הרקיע: "וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לָרָקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לָרָקִיעַ" - המים העליונים והמים התחתונים, כאשר המים העליונים הם רוחניים, דקים ועדינים יותר, והם המשפיעים על המים התחתונים. ב'תיקוני זוהר' (תיקון ה' יט, ב) מובא: 'מים תחתונים אינן בוכין ואמרין: 'אנן בעינן למהוי קדם מלכא!' (המים התחתונים בוכים ואומרים: 'אנו רוצים לעמוד לפני המלך הקב"ה!'), והקב"ה נתן להם את ניסוך המים ועוד.

שני המאורות

ביום השלישי נראתה היבשה, והאדמה הוציאה את הצומח. היה זה לאחר שהמים השפיעו על האדמה, כפי שנאמר: "וַיֹּאדָם מִן הָאָרֶץ וְהַשָּׁקָה אֶת כָּל פְּנֵי הָאֲדָמָה" (בראשית ב, ו). האדמה היא המקבלת, וכתוצאה מכך היא מסוגלת להצמיח דשא, להזריע זרע ולהוציא "עֵץ פֶּרִי עֹשֶׂה פֶּרִי לְמִינוֹ" (בראשית א, יא).

ביום הרביעי נבראו המאורות: השמש, הירח והכוכבים. כידוע, תחילה נבראו שני מאורות גדולים, השווים בגודלם, אך לאחר מכן מיעט הקב"ה את הירח. גם כאן השמש היא המשפיעה, והירח המאיר בלילה הוא המקבל, וכדי שהבריאה תהיה מושלמת יש צורך בשתי הבחינות הללו ובקשר ההשפעה שביניהם.

ביום החמישי נבראו חיות המים והעופות: "וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים: יִשְׂרְצוּ הַמַּיִם שָׂרָץ נֶפֶשׁ חַיָּה... אֶת הַתַּיִנִּים הַגְּדֹלִים" (פסוקים כ-כא). כידוע, כל הדגים ושרץ המים מקבלים את כל צורכם מן המים, ואם מוציאים את הבריות הללו מן המים, אין להן חיות משל עצמן. על התנינים הגדולים מביא רש"י מדרש אגדה: "הוא לויתן ובן זוגו, שבראם זכר ונקבה, והרג את הנקבה ומלחה לצדיקים לעתיד לבא, שאם יפרו וירבו - לא יתקיים העולם בפניהם". גם כאן הפך הקב"ה את התנינים למקבלים, כדי שלא יחריבו את העולם.

תיקון העולם

ביום השישי נבראו החיות והבהמות ושאר מיני החי שביבשה. אותם נבראים מקבלים ומושפעים מן האדמה, וממנה הם ניזונים. לבסוף נברא האדם, וממנו נבראה חוה. גם כאן חוזר אותו עיקרון: האדם, שהוא בבחינת השמים, היום והאור - הוא המשפיע, ואילו חוה היא בבחינת הארץ, החושך והלילה, והיא המקבלת. לפני שנמשיך להסביר כיצד משתלב האדם בבריאה, ננסה להבין מה עומד מאחורי הרעיון של המשפיע והמקבל.

כפי שכבר אמרנו, הקב"ה ברא את העולם בחוכמה: "ה' בְּחִכְמָה יָסַד אֶרֶץ, פִּנֵּן שָׁמַיִם בְּתַבִּינָה" (משלי ג, יט). בכוח חוכמתו יצר בורא העולם את כל הבריאה מאוחדת, אך יחד עם זאת דאג, שחלקיה יפרדו זה מזה כדי שלכל

חלק תהיה תדיר ההשתוקקות להתאחד עם החלק המשלים שלו, ובכך יבוא העולם על תיקונו ויתנהל בצורה מושלמת: הארץ מבקשת להשלים את השמים, התורה שבעל פה - את התורה שבכתב, הלבנה - את השמש, האדמה - את המים, המים התחתונים - את המים העליונים, וכן על זה הסדר, כל הבריאה כולה.

בכיוון מעלה

בספרים הקדושים מובא, שהסיבה לכך שהקב"ה יצר את עולמו באופן זה היא, מפני ש'נתאוה הקב"ה להיות לו יתברך דירה בתחתונים' (מדרש תנחומא' נשא טז). זוהי תכלית הבריאה, שכל קיומה תלוי בתיקונו של העולם, המתבצע בדרך הראויה; ומן הראוי להדגיש, שכאשר החלק התחתון מקבל מן החלק העליון ומושפע ממנו, הרי הוא מתעלה מעלה-מעלה, ומסוגל להגיע אף למעלה מאותו החלק העליון שהשפיע עליו! כך למשל, כאשר מתרוממת התורה שבעל פה מעלה, היא מגיעה למקומות נשגבים יותר מאלו של התורה התורה שבכתב, ואלו הם סתרי התורה וסודותיה.

גם על הארץ נאמר, שבאחרית הימים היא תגיע לדרגה גבוהה ביותר: "כִּי מְלֵאָה הָאָרֶץ דָּעָה אֶת ה' כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים" (ישעיהו יא, ט). על הלבנה נאמר: "וְהָיָה אֹר הַלְבָנָה כְּאֹר הַחֶמֶד" (ישעיהו ל, כו). חוה אמנו היא בבחינת מקבל, אך כאשר האשה הולכת בדרך המלך כראוי, היא עשויה להגיע לדרגתה של שרה אמנו, כפי שציווה הקב"ה את אברהם אבינו: "כָּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה, שָׁמַע בְּקֹלָהּ!" (בראשית כא, יב), ומסביר רש"י: 'למדנו, שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות'. זאת אומרת, שכאשר החיבור נעשה בצורה הראויה, הרי החלק המקבל מסוגל להתעלות למעלה ראש ולהגיע לדרגות גבוהות ביותר, והוא מבצע את תפקידו בסיפוק הדירה בתחתונים עבור קונו.

כאלה הם הדברים גם לגבי יום השבת, המקבל את עצם קיומו מימות החול. חז"ל אומרים, שבתחילה כל יממה הייתה צריכה להיות בעלת עשרים ושמונה שעות, אך כל יום הפריש ארבע שעות עבור יום שבת קודש, ואם כן, השבת היא המקבלת מששת ימי המעשה, אך אם שומרים על השבת כראוי, הרי היא מקבלת קדושה מיוחדת, המגיעה עד מידת המלכות העליונה, וכך היא הופכת למקור הברכה לשאר ימי השבוע.

והשפעת אורו יתברך עליהם, וכל עוד דבק בהם החומר, אי אפשר להם
בהם את האור המופלא הזה. זה שאנו מבקשים בהתפללנו על אחריית השם
'אור חדש על ציון תאיר, ונזכה כולנו במהרה לאורו'. 'ונזכה' - מלשון דבק

זיכור החומר

נסביר אפוא את שלושת ענייני הזיכור, שכאמור, הרי הם קשורים לכלל יצור
ובן לכל אדם באופן אישי.

הזיכור הראשון הוא בזיכור הדעת, שדבק במקור האדם החומרי. והוא
הנשען על ראשונה ביד בחטא עץ הדעת, כאשר אמר הקב"ה לאדם הראשון
'שמע עץ הן אכל האכל, ופועל הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו' (בראשית
טו-יז). ברגע שאדם הראשון אכל מעץ הדעת, דבק בו הרע, הוא היצר הרע
והוא התבסס בחומריות, המסתירה מהאדם את האור האלוהי הזורם אליו.
בספרים הקדושים מובא, שכאשר מבקש הקב"ה להוריד שפע לעם ישראל
ככלל או לכל יהודי נפרט - השפע יורד מן העולמות העליונים ומשתלש
בצורת אור אלוהי אל עולם העשייה. שפע מבורך זה מכונה בפי הרמב"ם
'אורה' מה חבל, שפעמים רבות מדיי מושכת החומריות הגסה את האדם
אחר התאוות והבלי העולם הזה, וכתוצאה מכך נוצר מסך בינו לבין האור
היקרה הזו, והוא המכסה אותה ומונע מן האדם את קבלת השפע האלוהי.

אור מתוך החושך

האור האלוהי, המוריד את השפע, אף הוא מתחלק לשלושה חלקים: בני חן
ומזוני, כאשר המזונות כוללים גם את הזיווגים. השפע הזה הוא גם בבחינת
ישועה לאדם; אולם כאשר האדם מכוסה בחומריות, הוא אינו מסוגל לקבל
את השפע. פעמים רבות מתפלל האדם ומבקש מאת ה' על ישועה, והוא
מתפלא על שהקב"ה אינו נענה לו, אבל המציאות היא, שאביו שבחמדת
שבע את תפילתו ושלח לו את השפע - אך השפע לא הצליח לחדור את מעטה
החומריות הגסה שלו, לכן לא אחת נאלצים אנשים לעבור ייסורים בדורות
שונות בדרך אל הישועה, וחבל. על זאת אומר הנביא (ירמיהו ל, ז): 'וישע
צרה היא לעיניך, וממנה יושע', כי הישועה יכולה להגיע אל האדם רק אחרי

ש
ב
ש
פ
מ
ב
ב
ש
ג
ש
ש
ב
נ
ה
ה
א
ל
ה
ת
ב
מ
ו
ה
ו
ל
כ
פ
פ
ה

שהוא מזדכך על ידי הצרה. במקרים רבים התחזקו אנשים, שהיו זקוקים
לישועה, וקיבלו על עצמם קבלה מסוימת, וקבלה זו זיככה אותם והסירה
מעליהם את המסך הגשמי, המונע את מעבר השפע אליהם, וכשמוסרים
החסמים, זורמים אליהם השפע והישועה באופן חופשי.

בזוהר הקדוש מובא: 'לית נהורא אלא דנפיק מגו חשוכא' - אין אור אלא
זה היוצא מתוך החושך. הווי אומר: השפע מגיע רק מתוך החשכה, המכסה
אותו מן האדם. ואכן רבים הם האנשים, שזכו לישועות גדולות רק אחרי
שנאלצו להתמודד עם קשיים ולהזדכך באמצעותם. זה החלק הראשון של
הזיכור שעל כל יהודי לעבור, ויש לציין, שההתמודדות עם החומר בדורנו
קשה באופן מיוחד, כי לדאבון הלב, בדורנו היא רווחת ביותר, הרבה מעבר
למידה שהכרנו בדורות קודמים.

זיכור הנשמה

הזיכור השני, תפקידו - להסיר את המחסום השני, המונע מן האדם את קבלת
השפע האלוהי. כיסוי זה אינו נמצא על גופו של האדם, אלא על נשמתו. כאשר
ברא ה' את האדם, נאמר (בראשית ב, טו): 'ויקח ה' אלקים את האדם ויניחהו
בגן עדן לעבדה ולשמרה' - הרי שעל האדם הוטל התפקיד לתקן את העולם.
בספרים הקדושים מובא, שעולמנו נקרא 'עולם התיקון' עוד לפני חטאו של
אדם הראשון, והדברים תמוהים: מה מקומו של התיקון לפני החטא? אלא
האר"י הקדוש מגלה לנו סוד גדול, שעוד לפני שנברא עולמנו, כבר היה מעין
כיסוי על האור הרוחני, ועל האדם הוטל התפקיד לתקן ולהסיר את הכיסוי
הזה. לו היה אדם הראשון נמנע מלגעת בעץ הדעת, הוא היה זוכה לתקן את
המציאות הזו.

כיסוי זה ממוקם על נשמתו של כל אדם, כך שמעבר להתמודדות עם הכיסוי
החומרי, השוכן בגופו, על האדם להתמודד גם עם הכיסוי שעל נשמתו.
עובדה זו באה לידי ביטוי בעיקר במחשבותיו של האדם. לא אחת חש האדם,
שמחשבותיו אינן בהירות דיו, שיש לו מין טירוף דעת במחשבותיו; לעיתים
פוקדות אותו מחשבות לא-טובות, או שאי בהירות בכוח האמונה הוא מנת
חלקו; ואם לא די בכך - המחשבות הרעות הללו משתלשלות אל ליבו של

אמונה, ביטחון

דרשות, רעיונות והארות
בשילוב עובדות נפלאות
ויסודות באמונה ובהשקפה

להאיר

מאוצרותיו של
רבי יחיאל מאיר צוקר שליט"א

בראשית

להאיר

דרשות ומאמרים יקרים, שביבי מוסר גלגלים
ויסודות באמונה ובהשקפה לעורך הלקבות
וילהאיר את הדרך בעבודת ה' ובדבקות בו יתברך
מתוך נעם ושמחה

על סדר פרשיות

חמש בראשית

מאוצרותיו של איש החנוך
רבי יחיאל מאיר צוקר שליט"א

נערך בעזרת החונן לאדם דעת

על ידי

יעקב ישראל בלאמו"ר רבי אביגדור נחמיה זצ"ל פון

אלול תשפ"ג



הוצאת הספר לעילוי נשמת יקירנו

חיים מאיר בן שרגא פייבל דוד

גלב"ע י"ב אדר א' תשע"ד

ערן דוד בן חיים מאיר

גלב"ע כ"ד אדר א' תשע"ו

ישעיהו בן יצחק ז"ל

גלב"ע ו' טבת ה'תשנ"ד

מ' דבורה בת ר' דוב ז"ל

גלב"ע א' שבט ה'תשס"א

תנצ.ב.ה.

הוצח ע"י הרב אתמר לוויט ורעייתו

תוכן הענינים

פְּרִשֶׁת בְּרֵאשִׁית

⌚ האמונה מבססת על התורה ⌚

♦ האות א' נדחתה או ותרה? | מא ♦ אמונה בעלת משמעות מעשית | מב ♦ יהודי כפוף בצורה מחלטת לתורה | מב

⌚ נחלת ארץ ישראל - רק לעושי רצונו! ⌚

♦ התורה מלמדת את סדר קיום העולם | מד ♦ ההיסטוריה מעידה על הכלל | מו ♦ פקוח נפש במקורים בארץ ללא תורה | מז ♦ החיים בארץ ישראל - בזכות התורה | מז

⌚ געשה שתף לקב"ה במעשה בראשית ⌚

♦ חמשים אחוז ב'מנייה' של העולם | נא ♦ תכלית התפלה - "אמת מלכנו אפס זולתו" | נא ♦ רבה אמונתך! | נב ♦ שני 'סמינרים' - בחור ובקיץ | נג ♦ פסגת מועדי תשרי - אין עוד מלבדו! | נד ♦ פסגת קבלת התורה - "אנכי ה' אלקיך" | נו ♦ "זכר ליציאת מצרים" - חזק ה"זכר למעשה בראשית" | נז ♦ לפתח את ה'ספר' של הבריאה | נט

⌚ הגבול והגדר - סוד הקיום ⌚

♦ רק החטאים הזכרו | סא ♦ מהו 'טוב' ומהו 'טוב מאד'? | סא ♦ ללא גבולות - הטוב נהפך לרע | סג ♦ רק אין יראת אלקים והרגוני | סד ♦ השפע נותן תחושת חסר הגבלה | סו ♦ הם אמרו שלשה דברים | סו ♦ השפע גרם שימורו בה' | סז ♦ דרך חיים של שליטה עצמית ומתינות | סח

⌚ לקים רצון ה' - במות שהוא ⌚

♦ אדם הראשון - מסוף העולם ועד סופו | ע ♦ מטרת האכילה מעץ הדעת - קדוש ה' | עא ♦ עבודת ה' - בלי חשבונות ושקולים | עב ♦ לברר מהו רצון ה' - ולקיימו | עג ♦ מקיים

להאיר

רצון ה' לא ספסידים רק מרויחים! עג ♦ אל תלחמו במציאות אלא תזרמו אתה | עד

תכלית עבודת הבורא - הבניעה לפניו

♦ טענת הנפש לאדם וחוה | עו ♦ למרות כח הבחירה - תפגע לבוא | עז ♦ בזכות ההקפדה על ההלכה | עח ♦ להלך עם הקב"ה בתמימות | עט

מודעות והתמודדות עם הרדור רוחני

פרק א: נפלה? - קום!

♦ החטא ששנה את פני העולם | פא ♦ אכלתי ואכל עוד | פב ♦ לית דין ולית דין | פג ♦ לשקר התביעה - "למה נכלה פניך?" | פד ♦ לא לאבד את העשתונות! | פה ♦ הנפילה - סבת הקימה | פז ♦ השפלתו של האדם - היא הגבהתו! | פח

פרק ב: התמודדות עם חרדות

♦ החרדה היא על עצמנו | צ ♦ להכניס את המציאות למודע | צא ♦ פגישה עם היצר הרע | צב ♦ לעולם ירגיש אדם יצר טוב על יצר הרע | צד

פרק ג: יצר עצמו מן היין

♦ למה להתגר מין המשלם לב אנוש? | צו ♦ אדם עובד למרות הרצון הטבעי לנוח | צח ♦ 'מעל העמל והשקר' | צט ♦ לכל אדם יש 'בנק שקר' | קא ♦ השנוי בנפש בגיל ההתבגרות | קב ♦ עשר תאות גיל הנעורים - הכבוד | קג

פרק ד: הכרת ערך עצמו

♦ התעוה החיצונית תעורר את הפנימית | קה ♦ 'ענוה' ומעוט הערך העצמי - עצת היצר | קו ♦ לא טוב שלא ידע האדם ערך נפשו | קח ♦ השפעת העדר ההערכה על האדם | קט ♦ השכולוגיה מיתרת את האדם | קי ♦ הנפש נקראת 'כבוד' | קיב

פרשת נח

מ"איש צדיק תמים" ל"ויחל נח"

♦ חנה של מנוחה לצדקה | קיד ♦ המבול - "מי נח" | קיג

תוכן העניינים

ולא בני נח | קיז ♦ "ויחל נח" - עשה עצמו חלון | קיח ♦ מה בין אברהם אבינו לנוח | קיט ♦ מנח יצאו 'בני נח' | קכ

בין אברהם אבינו לדור הפלגה

♦ טח מראות עיניהם, מהשכיל לבתם | קכג ♦ 'כבוד האלת' הבני על אינטרסים | קכד ♦ אברהם אבינו - ההפך מדור הפלגה | קכו ♦ חטא דור הפלגה - 'להסתדר' בלי בורא עולם | קכז ♦ בטל האינטרס - בטלה האחוה | קל ♦ אלף בינה - גמול דלים | קלא ♦ מתלמידיו של אברהם אבינו | קלב

אין דבר עומד בפני הרצון

♦ יצירה קטנה מול מעצמה | קלה ♦ הצלחה כנגד חות דעת הממוחה | קלז ♦ האדם כדמותו של הקב"ה בכח הרצון | קלט ♦ המחשבה חיבת לפעל את פאלתה | קמ ♦ המצליחים - בעלי היזמה והמעוף | קמב ♦ כשכל העולם מאחד תחת רצון אחד | קמג ♦ רצוננו לעשות רצונה | קמג

פרשת לך לך

אמונה ואהבת ה' - מתוך עמידה בנסיגות

♦ בדרך שאדם רוצה לילך - מוליכין אותו | קמה ♦ המבחן האמתי - "ימי יקום במקום קדשו" | קמח ♦ 'תעריף יום' ו'תעריף לילה' | קמט ♦ "חולת אהבה" למרות ש"לא מצאתיהו" | קנא ♦ הקשיים והנסיגות מחזקים ומחשלים את הנפש | קנב ♦ כשהלב פועם - סימן שאהבה חי! | קנד

מים עמקים עצה בלב איש ואיש תבונה ידלגה

♦ כמו הגשם הצורר בעבים | קנה ♦ הנסיון - לפי סדר עמקו | קנו ♦ ההפך מאריות - שפלות | קנו ♦ בפיו ובלבבך לעשותו | קנז ♦ על האדם לגלות את ה'אני' האמתי | קנט

ימי גלוי שכינה וימי הסתר פנים

♦ כח האב מטבע בבנים | קסב ♦ המבחן האמתי - בכל סוגי הנסיגות | קסב ♦ אהבת ה' - הפנח המחזיק את האדם | קסד ♦ אברהם מכיר במדת התקד של הקב"ה | קסד

התקנות השונות בעם ישראל | קסה ♦ ראיה - חסד גלוי, שמיעה - הסתר פנים | קסז
♦ הציץ עליו בעל הבירה | קסח

אחד היה אברהם

♦ שתי בחינות של אור אפים | קע ♦ קבל עליו שכר כלם | קעב ♦ מדוע כחו של אברהם גדול מכו של משה | קעג ♦ מצוה המקימת בחברת רשעים - שכרה רב יותר | קעד ♦ אברהם קבל שכר "כלם" - כי התגדל מפתם | קעה ♦ הקב"ה נמלך במלאכים על בריאת האדם | קעז ♦ וראת שמים - האוצר היחיד של הקב"ה | קעט ♦ ככל שהמוצר משבח יותר - כך רבה הפסלת | קפ ♦ בין אברהם אבינו לנח | קפב ♦ צמיחה והתעלות - על ידי עמידה בנסיונות | קפג ♦ דורנו - כדורו של אברהם | קפו

הקב"ה אינו מקפח שכר כל בריה

♦ בית מדרש למדות טובות | קפט ♦ האכזבה הגדולה של אברהם | קצ ♦ מכמר אחד עשרה יהודים... | קצב ♦ שכרו של אברהם אבינו ככל כללים | קצה ♦ זוכר חסדי אבות | קצז

תנו עז לאלקים

♦ איזה חסיד - המתחסד עם קונו | קצט ♦ האמין בכל לבו ונושע | קצט ♦ הקב"ה מתרצה במי שמתרצה בו קדם | רב

גלות ישמעאל - ההכנה לנאולה השלמה*

פרק א: ישמעאל - פרא אדם

♦ עת צרה - זמן לחשבון נפש | רד ♦ הגלות האחרונה - ישמעאל, עמלק | רה ♦ ישמעאל, עמלק, פלשתים | רז ♦ פלשתים - פלשתים | רח ♦ מי הוא ישמעאל | רט

פרק ב: אמת ואמונה

♦ ארבע מלכיות - ויהי וישמעאל? | ריא ♦ הוא אמת והיא אמונה | ריב ♦ ההבדל בין אמת לאמונה | ריד ♦ שלמות האיש - על ידי האשה | רטו ♦ מוסר אביר ותורת אמוך | רטז

פרק ג: שרשו של ישמעאל

♦ אברהם משה - כי אמונה את ישמעאל | ריח ♦ מי השפחה ומה הכוונה? | ריז ♦ דברי

תוכן העניינים

המלאך להגר | רכ ♦ ישמעאל - "פרא אדם" | רכא ♦ ישמעאל - חלק אברהם ללא הגבלת שנה | רכב ♦ חסד ודין - על פי תורה | רכג

פרק ד: הזדווגות ישמעאל ואדם

♦ עמק הגלות בתקופתנו | רכו ♦ הכלים הגדולים מנצלים לקריקת על | רכז ♦ ישמעאל ועשו מתאחדים | רכז

פרק ה: ישמעאל ופלשתים

♦ בעיית הפלשתים - הפלשתים | רלד ♦ תפלת יעקב - על שמשון שילחם בפלשתים | רלה ♦ שמשון הלך אחר עיניו | רלו ♦ "ידפקום יום אחד" - ביום הכפורים | רלח ♦ ולא יראה בך ערות דבר | רלט ♦ העולה מן הדברים | רמ

עם ישראל - בני אברהם ולא בני נח

♦ ההיסטוריה מתחילה מפרשת לך לך | רמא ♦ בין נח לאברהם | רמא ♦ נח - רועה שוטף | רמג ♦ שתי דרכי התמודדות עם גלים סוערים | רמד ♦ המשבר - כח בניה | רמו ♦ ה'משגע' שהקים אלה של תורה | רמז ♦ אברהם "נטל שכר כלם" | רמח

פרשת וירא

החלק של האדם - קיום המצוות ומלוי רצון ה'

♦ גדולה הנכנסת אורחים מהקבלת פני שכניה | רנ ♦ פסיקה על חיי עצמו - כפסיקה על פשרות העוף | רנב

העולם עומד על תלמידי החכמים שבדור

♦ מדוע מגלה הקב"ה לאברהם על חרבן סדום | רנה ♦ סוד הקיום היהודי | רנז ♦ בזכות מי קיום העולם? | רס ♦ מבט של עגלון... | רסב

אין תפלה חוזרת ריקם

♦ מה ענינו זרעו של אברהם אבינו להפיכת סדום | רסה ♦ התפלה על סדום הועילה לישראל לדורות | רסו ♦ שתי בחינות של תפלה - תרב וקשת | רסז ♦ עד היכן שעור

תפלה | רסח ♦ אָמַט שְׁמִתְפַּלֵּל בְּכָל יוֹם - יְלָדֶיהָ נִרְאִים אַחֶרֶת | רסט ♦ כְּשֶׁהִסְבַּח לֹא מוֹתֶרֶת עַל נִכְדֶיהָ | רסט

פְּרִשְׁת הַעֲקָרָה - הַקְדָּמָה לַתַּפְלָה

♦ סַעַם אֲמִית פְּרִשְׁת הַעֲקָרָה כָּל יוֹם | רעא ♦ הַקֶּבֶ"ה מִתְאַוֶּה לַתַּפְלָתוֹ שֶׁל צְדִיקִים | עוב ♦ וְהוֹסֵפִי עַל כָּל תְּהִלָּתוֹ | רעג ♦ הַגִּבְיָה הַחֲזָרָה בְּשִׁלְמוֹת לְבַעֲלֶיהָ | עדר ♦ הַתַּתְּנָה שֶׁלָּמָה בְּמִלּוּאָה | רעו ♦ עֶקֶר הַתַּפְלָה - הָרָצוֹן | רעז

הַנְסִיווֹת - מַנּוּף לְעִלְיָה

♦ לֹא לְשׁוֹד אֶלָּא לְהַעֲפִילוֹ | רפ ♦ מַעִיל פְּרוּה אוֹ מְדוּרָה | רפב ♦ גַּם יְהוּדֵי כְּשׁוֹט יִמְלֹךְ | רפג

כָּל תּוֹסֶפֶת מַעֲלָה - עוֹלָם וּמְלֹאָה!

♦ עִם הַדּוּמָה לְחִמּוּד | רפה ♦ תּוֹסֶפֶת מַעֲלָה יוֹצֵרֶת הַבְּדֵל תְּהוֹמִיוֹ | רפו ♦ "לִית דִּין בְּיָד אֵינִי" אֶלָּא מִלִּנְקָה | רפז ♦ אֲשֶׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל | רפז ♦ תִּצָּא לְנִמְל הַתְּעוּפָה רַק אַחֲרֵי זְמַן רַבָּה תֵּם | רעא ♦ אֵין רַע גָּדוֹל מִחֲסָרוֹן הַשְּׁלֵמוֹת | רעב ♦ יִצָּא מִכָּלל אֲרוּר לְכָלל בְּרוּךְ | רעג ♦ בָּעֵת רַעַב אֲנָשִׁים מוֹסִתִּיקִים בְּמוֹעֵט | רעד ♦ שְ�נֵי בָתִּים סָמוּךְ לַכְּתָבֶת | רעה ♦ הַטְּעָנָה עַל יְהוּדָה | רעו

עֲקֶרֶת יִצְחָק - נִסְיוֹן בְּמִדַּת הַחֶסֶד

♦ עֲשֵׂה הַחֶסֶד מִצְטָה בְּמַעֲשֵׂה אֲכִזְרִיָּה | רחא ♦ חֶסֶד אֲמִתִּי - רַק עַל פִּי תוֹרָה | רחב ♦ צֵאת תוֹרָה צְרוּפָה | ש ♦ מִיּוֹם שֶׁמְכַרְהוּ לֹא שְׁתוּ יֵינִן | שב ♦ יַעֲקֹב אָבִינוּ - צִוֵּת הָאָדָם בְּפִרְכָּה | שג ♦ שְׁנֵי הַנְסִיווֹת הָאַחֲרוֹנִים - הַקָּשִׁים בְּיוֹתֵר | שג

הַדָּרֵךְ לְגִדּוֹל - קְשִׁיִּים וְנִסְיוֹנוֹת

♦ אִם יֵשׁ קְשִׁי - סִימָן שֶׁאֵין זֶה מַעֲשֵׂה שְׁטָן | שו ♦ וַתֵּרָא כִּי מִתְאַמָּצֶת הִיא | שז ♦ הַתְּתִירָה שֶׁהִלְכָה עוֹרָה חֲשֵׁד | שז ♦ רֹאשִׁיתוֹ מִצָּעַר וְאַחֲרִיתוֹ יִשְׁגָּה מְאֹד | שח ♦ מַעֲט וּרְעִים הָיוּ יִשְׂרָאֵל שְׁנֵי חֲמִי | שט ♦ לָמַס מִצְוֹת וְלַעֲבֹד וְלַעֲמֹד בְּנִסְיוֹן | שי ♦ יַעֲקֹב חִפֵּץ בְּבִטְחוֹ וְהַתְּמַדּוּת הַמְּרוּכָה בָּהּ | שי ♦ כָּל אֶחָד קָבַל מֶה שֶׁרָצָה לְהַשְׁיִיג | שיג ♦ עִם עַל גְּדוֹלָתוֹ

תּוֹכַן הָעִנּוּיִים

פְּרִשְׁת חַיִּי שָׂרָה

יֵשׁ לְנִצֵּל כָּל רֵגַע שֶׁל חַיִּים

♦ הַקָּשֶׁר בֵּין שָׂרָה לְאַסְתֵּר הַמִּלְכָּה | שטו ♦ "מִיָּד" חָזַר לְלִמּוּד תוֹרָה! | שטז ♦ יֵשׁ לָךְ עוֹד הִרְבֵּה זְמַן, דַּע לְנִצֵּל אוֹתוֹ! | שז ♦ 'וַיָּמָּה הוּא עָשָׂה עִם אוֹתָן שְׁלֹשׁ שָׁנִיתִי?'... | שיח

עֲפֻרִיתוֹ שֶׁל עֶפְרָיִם

♦ שָׂרָה אָגַב הַמַּעֲרָה? | שכ ♦ הַהֲבִדֵּל בֵּין עֶפְרָיִם לְאַדְמָה | שכא ♦ הַשָּׁעַר בּוֹ נוֹשְׁקִים שְׁנֵי הָעוֹלָמוֹת | שכב ♦ כִּיצַד הָעוֹלָם מוֹסֵר אוֹת הַבּוֹרָא? | שכד ♦ הַכְּפִירָה נּוֹבֶעֶת מִהֶלֶב, לֹא מִהֶשֶׁכֶּל | שכו ♦ כְּשִׁשׁוּבָרִים אוֹת הַיָּצֵר - הַקְּשִׁיוֹת נִעְלָמוֹת | שכח ♦ הָאָדָם נִקְרָא עַל שֵׁם כַּחַ הַדְּבָר | שכט ♦ הַדְּבָר נּוֹבֵעַ מִרָצוֹן הֶלֶב | של ♦ טוֹב עֵין הוּא יִבְרָךְ | שלב

אַבְרָהָם וְעֶפְרָיִם - בְּרָכָה אוֹ קִלְלָה

♦ מַעֲרַת הַמִּכְכָּלָה - חֲשֵׁף וְאַפְלָה אוֹ אוֹר גָּדוֹל? | שלד ♦ מַטְבֵּעַ קָטָן מְכַסֶּה אוֹת כָּל הָעוֹלָם | שלה ♦ הָאָדָם נִבְרָא "עֶפְרָיִם מִן הָאָדָמָה" | שלו ♦ טוֹב עֵין הוּא יִבְרָךְ | שלו

עַל מִצְוֹת יֵשׁ לְשֵׁלֵם!

♦ 'הַתְּעַקְשׁוּתוֹ' שֶׁל אַבְרָהָם | שלט ♦ דְּבָרֵי מוֹסֵר - רַק תְּמוּנַת תְּשׁוּלוֹם! | שלט ♦ כֶּסֶף קָל נֶאֱבָד בְּקִלּוֹת | שמא ♦ מִצְוֹת מְקִימִים בְּמִאֲמָץ וּבְמִסְרִיּוֹת | שמב ♦ זֶה, אִם כֵּן, הַבְּאוּר בָּמָה שֶׁהַתּוֹרָה מוֹסְפֶרֶת לָנוּ עַל כֵּן שֶׁאַבְרָהָם אָבִינוּ רָצָה לְשֵׁלֵם עֲבוּר מַעֲרַת הַמִּכְכָּלָה. כִּי דְּבָרִים טוֹבִים לֹא עוֹשִׂים בְּחִנָּם. מִצְוֹת מְקִימִים עַל יְדֵי מִאֲמָץ | שמב

אוֹהֵב כֶּסֶף לֹא יִשְׁבַּע כֶּסֶף

♦ "בִּינִי וּבִינָה" - בֵּין שְׁנֵי אוֹהֲבִים כְּמוֹנוֹ | שדמ ♦ צָרִיךְ לְדַעַת בָּמָה לְהַשְׁקִיעַ | שמה ♦ אִם הוּא קוֹנֶה - כְּנִרָאָה זֶה הַשְׁקָעָה טוֹבָה! | שמו

אֲמֻנָתוֹ שֶׁל הַקֶּבֶ"ה - גּוֹמֵל חֲסָדִים

♦ תְּפִסָּת אֲמֻנָתִי - בּוֹא לְבֹשׁ לְבוּשִׁי | שמח ♦ גְּמִילוּת חֲסָדִים גָּדוֹלָה מִן הַצְדָּקָה | שמט ♦ בֵּין יִשְׂרָאֵל לְעַמִּים | שג ♦ לְפִיכָךְ הִרְבֵּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת | שנג ♦ בְּכָל דְּרָכָיָה דְּעָהוּ | שנד ♦ חֶסֶד עִם אִשָּׁה יְהוּדִיָּה | שנה ♦ אֵל תִּהְיֶה כְּסוֹס כְּפָרֵד! | שנו ♦ מִיָּם לְשֵׁם שְׁמִיָּם! | שנח ♦ כִּיצַד נִלְבַּשׁ אוֹת לְבוּשׁ הַבּוֹרָא? | שסא

פְּרַשְׁת בְּרֵאשִׁית

הָאֱמוּנָה מְבַסֶּסֶת עַל הַתּוֹרָה

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים (א, א)

♦ האות א' נדחתה או ותרה?

כתב בעל הטורים: "יש במדרש (בראשית רבה א, י) שלכך פתח בבי"ת ולא באל"ף, לפי שבי"ת הוא לשון ברכה ואל"ף לשון אריה. אמר הקדוש ברוך הוא: אפתח בריאתי בבי"ת, בלשון ברכה, ולואי שיוכל להתקיים".

הזהר הקדוש, בהקדמה לחמש בראשית, מביא שבשעה שברא הקב"ה את העולם, התקבצו האותיות לפני הקב"ה, וכל אחת בקשה ונמקה מדוע ראוי לפתח בה את התורה. הקב"ה בחר באות ב', והאות א' כלל לא נגשה. מששאל אותה הקב"ה מדוע לא נגשה, השיבה: לאחר שנוכחתי לראות שאתה נוטה לבחר באות ב' - אינו מן הראוי שתסיר הבטחתך ממנה, ולפיכך אני מותרת. אמר לה הקב"ה: כיון שנהגת בעין טובה - הריני פותח בה את עשרת הדברות: אנכי ה' אלקיך.

במבט ראשון נראה שדברי הזהר הקדוש לא מתישבים עם דברי המדרש שהביא בעל הטורים. מדברי המדרש משמע שהאות א' נדחתה, ואלו בזהר כתוב שהאות א' ותרה, וכשכר על כך נבחרה לפתח את יסוד היסודות של האמונה, וכפי שכתב הרמב"ם שמצות האמונה נלמדת מ"אנכי ה' אלקיך".

הפועמים בנו, שלא תמיד הם על פי ה"שלחן ערוך". ואסביר:

ספר לי הגבאי המסור של בית המדרש "קהל יראים" בקליוולנד, הרב הופמן, שהיה רופא בויליאמסבורג, ד"ר בורנשטיין, צדיק גדול ותלמיד חכם, שהיה גר בשכנות לאדמו"ר מסאטמאר, רבי יואליש זצ"ל. יום אחד הוא בא לאדמו"ר ואמר לו: "אני עוזב את ויליאמסבורג! לא שנה לגור בה! אין לי שבת בלי שאני נאלץ לחלל אותה! אני רק מגיע הביתה ומתחיל לומר 'שלום עליכם', נשמעות דפיקות בדלת. למישהו יצאה היד מהמקום ומבקשים ממני לחבר אותה. אני חוזר הביתה ומתחיל לשיר עם הילדים, ושוב נשמעות דפיקות בדלת. צריה להגיע בדחיפות ליהודי שהתעלף. אין לי זמן לשלחן שבת, אין לי זמן לזמירות שבת, אין לי זמן ללמוד עם הילדים. כל שבת אני נאלץ לנסע, להוציא מרשות לרשות, לטלטל ברשות הרבים. לא שנה להמשיך לחיות ככה. אני עוזב!"

כל מי שזכה להסתופף בבית מדרשו של האדמו"ר מסאטמאר ר' יואליש זצ"ל, יעיד על כך ששיא השיאים של ה"עבודה" שלו היה "הושענא רבא". כששמע הרבי את דברי הרופא, חשב ואמר: "אני מוכן לתת לך את כל ההושענות רבא שלי, בתמורה לחלול שבת אחד שלך! בחלול שבת אחד שלך, להציל נפש אחת מישראל - על פי שלחן ערוך - אתה מקיים עולם מלא! תן לי חלול שבת אחד שלך ואני מותר למענה על כל ההושענות שלי".

כמוכן, הרופא לא עזב את ויליאמסבורג. המענין הוא שהרופא הזה נפטר, כעבור הרבה שנים, ביום הושענא רבא! אולי יש בזה סימנא מילתא...

לעניננו: מצד אחד ברור שאדם צריך בית יהודי, שומר שבת כהלכתו, עם סעודות שבת כהלכתו, עם זמירות שבת, עם למוד תורה עם הילדים, הכל אמת לאמתה. אף מצד שני יש מצות "וחי בהם", של הצלת נפשות. השלחן ערוך הוא זה שצריך להורות לך מה לעשות, ואם הוא מורה לך לוותר על הכל כדי להציל נפש אחת מישראל - את זה עליך לעשות, גם אם הרגשות שלך מורים לך אחרת.

כך צריך לחיות יהודי: להיות כפוף בצורה מחלטת לתורה.



אמנה בעלת משמעות מעשית

אמנם, אפשר שהדברים משלימים זה את זה.

אנשים מדברים אמנה. על לשונם נמצאות תמיד המלים: בעזרת ה', אם ירצה ה', ברוך ה' וכיוצא בזה. השאלה היא: היכן הפסים המעשיים של כל המלים האלו?

חז"ל (א"כ רבא ב. יג) אומרים: "אם יאמר לך אדם יש חכמה בגויים - תאמין, ואם יאמר לך יש תורה בגויים - אל תאמין". הזהר הקדוש אומר ש"תורה" היא מלשון הוראה. תתכן חכמה בגויים, יתכן שיש להם גם אמנה - אבל אמנה שתחייב אותם על כל צעד ושעל אין להם. האמנה שלנו, שמבססת על התורה מחייבת אותנו בשמירת תרי"ג מצוות! זוהי אמנה בעלת משמעות מעשית, ואת זה אין לאמות העולם.

ישמעאל היה מאמין גדול. אבל יחד עם האמנה הזאת הוא היה יכול להיות פרא אדם ולרצח מנער ועד זקן, טף ונשים. ההזעות הקשות ביותר שלהם נקראות "ג'האד" שתרגומו: מלחמת קדש, מלחמת מצוה. הם מאמינים שאלקים הוא אחד, שהוא גדול, אבל האמנה מובילה אותם לרע.

אמנה חייבת להיות מבססת על התורה, על קיום תרי"ג מצוות! התורה, לשון הוראה, היא הפסים המעשיים של האמנה. בעצם הדברים נכונים לשני הכוונים: רק אמנה שכפופה לתורה היא אמנה, ורק תורה שכפופה לאמנה היא תורה.

האמנה, שנלמדת מ"אנכי ה' אלקיך" - חייבת להיות כפופה לתורה, ל"בראשית ברא". התורה פתחה אפוא, באות ב' כדי ללמדנו שאין האות א' - אמנה של "אנכי ה' אלקיך" - בלי האות ב' של "בראשית ברא". האמנה יכולה להתפרך רק אם היא כפופה לתרי"ג מצוות, לחיים מעשיים עם בורא עולם.

ידוי כפוף בצורה מחלטת לתורה

גם אנחנו, היהודים המאמינים ושומרים על תרי"ג מצוות, לא תמיד משכילים להתנהג בצורה נכונה, ובלי לשיתף את הרגשות

נחלת ארץ ישראל - רק לעושי רצונו!

בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ (א, א)

• ונתנה מלכות את סדר קיום העולם

רש"י מביא את דברי רבי יצחק: "לא היה צריך להתחיל התורה אלא מ'החודש הזה לכם' שהיה מצוה ראשונה שנוצטוו בה ישראל, ומה טעם פתח בבראשית? משום (תהלים קיא, ו) 'כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים', שאם יאמרו אמות העולם לישראל: לסטים אתם, שכבשתם ארצות שבועה גוים, הם אומרים להם: כל הארץ של הקדוש ברוך הוא היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו".

הרמב"ם תמה על שאלתו של רבי יצחק: הלא 'בראשית ברא אלקים' הוא שרש האמונה. היסוד הקודם לכל הצויים שבתורה הוא: להאמין שהעולם נברא על ידי בורא, ושאינו עולם קדמון שהתפתח בצוק העתים, כדברי הכופרים. אם כן, מה שואל רבי יצחק?

הוא תרץ יסוד נפלא: בריאת העולם היא סוד עצום, עמק ונפלא. את הסוד הזה בלתי אפשרי להבין מן המקראות, ויכולים ללומדו רק מפי קבלה עד משה רבנו, ששמע זאת מהקב"ה בעצמו. יתרה מזאת, מי שהשיג את סוד הבריאה צריך להסתיר אותו.

לפיכך אמר רבי יצחק, הספור על מה שקרה ביום ראשון ובשאר הימים והארכות ביצירת אדם וחווה, חטאם וענשם, וענני דור המבול והפלגה - אינם מועילים לאותה אמונה בסיסית. במקום כל זאת אפשר היה לקצר ולומר פסוק אחד: "כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בהם וינח ביום השביעי". ממילא מובנת שאלתו.

מדוע בכל זאת התחילה התורה מבראשית? - משום שרצתה התורה להציג לפנינו את סדר בריאת העולם: בתחלה ברא ה' גן עדן, והניח בתוכו את האדם יציר פפיו. אחר כך חטא האדם, ולכן גרשו הקב"ה מלחסות בצלו. המסקנה

פרשת בראשית

העולה מכאן היא, שככל שאדם יגור במקום קרוב לאלקיו, כל חטא - ולו הקטן ביותר - מסלק אותו ממקומו.

אותו עקרון נפר גם בדורו של נח. גם דור זה חטא בהשחתה נוראה, וסופם היה שהקב"ה הכחידם מעל פני האדמה, והשאיר רק את הצדיק עצמו וזרעו.

כך גם בדור הפלגה - החטא גרם שיהיו נפוצים בכל חלקי תבל.

נמצא, כי סדר קיום העולם הוא, שכאשר עם חוטא, ראוי שיגרש ממקום נחלתו, בפרט כאשר הוא גר במקום שחשק בו ה' יתברך, ואחר שמקיים את רצון ה' - יורש את הארץ במקומו.

חזק לדברים אנו מוצאים אצל כנען. כשחטא כנען, התקלל שיהיה עבד עבדים לעולם, ואין לו חלק בירשת הארץ. שוב אנו רואים, כי החטא מפריע לירשת הארץ.

זאת ועוד, בתהלים (קה, מד-מה) נאמר: "ויתן להם ארצות גוים ועמל לאמים יירשו", בזכות מה? "בעבור ישמרו חקיו ותורתיו ינצרו". כל הזכות של עם ישראל לרשת את הארצות שבנו אמות העולם, היא רק בזכות קיום התורה והמצוות. "ולא תקיא הארץ אתכם... כאשר קאה את הגוי אשר לפניכם" (ויקרא יח, כח).

יסוד נפלא מבאר אפוא בדברי הרמב"ם: עקר התורה הוא ללמד אדם את הדרך אשר ילך בה. אין מקום לכתב את ספור הבריאה, שממילא אינו מובן. כל המטרה בכתיבת ספור היא: "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים". אף לא בהבנה הפשוטה, שזה בא רק כדי להשיב לטענת אמות העולם שאנו ליסטים. בראש ובראשונה המטרה היא להסביר לעם ישראל מהו המבנה של קבלת הארץ, שהיא נחלת ה' ונתנת רק לעושי רצונו, ולהדגיש להם שכפי שהארץ הקיאה את האמות כשלא נהגו בה כשורה - כך לא תהיה הנהגה שונה אם חלילה יעשו ישראל כמעשה הגוים.

את שפלותם בהיותם נתונים תחת שלטון זר, תולים כלל ישראל בזה
ידעו להעריך את גדלותם האמתית.

כך אומר הפסוק (שיר השירים ו, יב): "לא ידעתי נפשי שמתי מקבלי
נדיב". פרש רש"י: "לא ידעתי - כנסת ישראל מתאוננת: לא ידעתי להעריך
החטא שאעמוד בכבודי בגדלתי, ונכשלתי בשנאת חנם ומחלקת, שגברתי
בית חשמונאי הורקנוס ואריסטובלוס, עד שהיה מביא אחד מהם את
רומי, וקבל מידו המלוכה ונעשה לו עבד, ומאז נפשי שמתי להיות מקבלי
להרפיב עלי נדיבות שאר אמות".

מבאר, שאלו היו יודעים ישראל לעמוד בכבודם וגדלותם האמתית, לא
מגיעים לאותה שנאת חנם ומחלקת שבה מאבד האדם את כח השפחה
האמתית, עד שהוא מערב את רומי, ומכניס עצמו תחת על מלכות זרה
שנעשו להם עבדים.

להשלמת הדברים על אותו פסוק, מביא המדרש (שיר השירים רבה ו, כו) את
נתינתם את הדברים ונצרים:

"יחטא חטי פשוט בצפורי, היה לו חלום חיים לפגש במלך. חלומה והתחל
בפגוש עם המלך מצא חן בעיני המלך, והוא נתן לו את הרשות לנכס
שדצו, והוא בקש, לא פחות ולא יותר, לקבל תחת עלו את אזור מטתו, ו
אין קבל למלך על צפורי. משהכרז על קבלת פני הוד המלך החדש, יצא
התושבים לקבלו, ואז התחיל ופוח בין התושבים האם זה הוא או לא הוא
שעל לעצמם סימן: נגד לו לעבר על יד הדוכן שבו היה מתקן כפתורים
אשכנז במקום - הוי אומר שיש לו רגש למקום וזה הוא.

הא שבר שמ, ונחטא פניו לקהל ואומר: "אתם תומהים עלי איך חטי פשו
נחטא מלך, ואני תמה על עצמי יותר מתמייהתכם, איך יתכן ששולך בזה
חטא כל כך תרבה שנים להתעסק בחיטאות"

דבר נחל הם השלמה למה שאומר רש"י: אם האדם היה מבין מה הם הפחיתות
התעצמות החבויה בקרבו, לא היה מתעסק בויטות ולא היה מניח
מדי תוצאות החיות הנגרמות מחמת אותה שפלות עצמית.

פרשת לך לך

נסים: ידידי, הרב אהרן מרגלית, שליט"א, בעל ה"אתהלה", האיש שמציאות
חייו היתה אמורה להביאו להיות אדם ההולך בצדי דרכים, וספק אם משהו
היה מעריך עליו מבט כשהיה רואה אותו ברחוב או בבית הכנסת... אף הוא
אזר כגבור חלציו, נלחם נגד כל הסכויים, והפך לאחד היהודים שהביאו מהפך
מחשבותי והתנהגותי אצל רבים.

המהפך הגדול בחייו החל בשנת תש"ע. זהו יום ששנה את מהלך חייו, ועמו
שנו אלפים את חייהם. היה זה כשהוא הזמן לדבר בפני מאות אנשים בועידת
'המודיע', דבר המנגד לאפיו חסר הבטחון! לא נאריך, אף מצד אחד לחצו עליו
מאד, ומצד שני לא היה שיהיה רואה את עצמו על במה מול קהל, ואז,
כך הוא מספר, בס"ד הזדמן לו לשהות במחצתו של מרן הגר"נ קרליץ זצ"ל
במשך מספר שעות, והוא נצל את ההזדמנות לשאל את דעתו דעת תורה.

מצד אחד הוא בטוח שהספור שלו יכול לשנות חיים של הרבה מאד אנשים,
אבל הוא עצמו מרגיש תהום פעורה מתחתיו, והוא גם חושש מגאווה ומעין
הרע...

מרן הגר"נ פסק את פסקו בצורה ברורה: "אם לא תספרו את הספור שלכם,
יש לכם גיהנם לא רק בצד אחד אלא בשניהם! אם לאדם יש "בייחעס" [כחות]
לחזק אנשים והוא לא עושה זאת - הוא יתבע על כך בשמים!



פרשת וישב

בית יוסף להבה

המלחמה וההתמודדות בעקבתא דמשיחא

וישב יעקב בארץ מגורי אביו (לז, א)

אין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים

בגמרא (סוטה מט ע"ב) אמרו: "בעקבות משיחא חוצפא יסגא ויקר יאמיר, הגפן תמן פריה ותיין ביקר, ומלכות תהפך למינות ואין תוכחת, בית ועד יהיה לזנות והגליל יחרב, והגבלן ישום ואנשי הגבול יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו, וחכמת סופרים תסרח ויראי חטא ימאסו והאמת תהא נעדרת. נערים פני זקנים ילבינו, זקנים יעמדו מפני קטנים, בן מנוול אב, בת קמה באמה, כלה בחמותה. איבי איש אנשי ביתו. פני הדור כפני הפלג. הבן אינו מתבייש מאביו, ועל מה יש לנו להשען על אבינו שבשמים".

חז"ל הקדושים מתארים כיצד תראה תקופת עקבתא דמשיחא, ולאור תאור אותו מצב הם מסיקים את המסקנה הנצחת והאמתית: "ועל מה יש לנו להשען - על אבינו שבשמים".

תקופתנו מגלה יותר מתמיד את אותה תקופה, ועלינו להבין מהי משמעות ה"אין לנו להשען" - למלים אלו ישנה נימה מועטת של קריאת יאוש - אין לנו כל בררה ומשענת, ולפיכך אנו זקוקים לאבא שבשמים.

נגסה מעט ללכת בעקבות רבותינו ולפקח עינים.

תקנח

פרשת וישב

יד על כס י-ה מלחמה לה בעמלק

כשעובדיה מסים את נבואתו, הוא מנבא כיצד תבוא הגאולה: "ועלו מושעים בהר ציון לשפט את הר עשו והיתה לה המלוכה" (עובדיה א, כא). הגדרת הגאולה בנבואה זו היא - "והיתה לה המלוכה".

את ההשלמה לכך אנו אומרים בתפלה, בסיום "אז ישיר", בכך שאנו מוסיפים את הפסוק מזכריה (יד, ט), שהוא, לכאורה, הפאור ל"והיתה לה המלוכה" - "והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד".

הינו, שהרי ה' נשבע כבר - "כי יד על כס י-ה מלחמה לה בעמלק מדור דור" (שמות יז, טז) - הביא רש"י: "ידו של הקב"ה הורמה לשבע בכסאו להיות לו מלחמה ואיבה בעמלק עולמית, ומהו כס ולא נאמר כסא - ואף השם נחלק לחציו. נשבע הקב"ה שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחה שמו של עמלק כלו וכשימחה שמו יהיה השם שלם והכסא שלם".

"שפיטת הר עשו" הנה מחזית עמלק. מהי בעיתו של עמלק - של עשו, שכל זמן שתופעה זו של עמלק קיימת ישנו חסר במלכות ה'. איך אנו יכולים לתקן את הדבר?

בית יעקב אש ובית יוסף להבה

ידוע לנו מחז"ל, שקדם שיבוא משיח בן דוד יבוא משיח בן יוסף (סנה נב ע"א).

מהי משמעות הדבר? מהו תפקידו של משיח בן יוסף אם הוא אינו הגואל בפעל של כלל ישראל?

הענין מבאר בפסוק המובא ברש"י בתחלת פרשתנו, המדבר על כך שיוסף הוא כח המלחמה מול עשו:

"וישב יעקב - הפשתני הזה, נכנסו גמליו טעונים פשתן הפחמי. תמה - אנה יכנס כל הפשתן הזה. היה פקח אחד משיב לו - ניצוץ אחד יוצא ממפוח שלך

תקנט

הכתב והמכתב

פרקי הדרכה והנחיה
באמנות הכתיבה התורנית

גירסה חפץ חיים 13 ירושלים



מהדורת עשור

הכתב והמכתב

פרקי הדרכה והנחיה
באמנות הכתיבה התורנית



ספר הכתב והמכתב

פרקי הדרכה והנחיה
באמנות הכתיבה התורנית

חלק שני

ונוסף עליו

להבין משל ומליצה

אוצר

מליצות, ניבים וביטויים

לשימוש בכתיבה

עם פירושם ומקורותיהם

ערכתי בחסד ה' עלי

ע"ה עובדיה חן ס"ט

שנת התשפ"א



ספר הכתב והמכתב

פרקי הדרכה והנחיה
באמנות הכתיבה התורנית

חלק ראשון

ונוסף עליו

להבין משל ומליצה

אוצר

מליצות, ניבים וביטויים

לשימוש בכתיבה

עם פירושם ומקורותיהם

ערכתי בחסד ה' עלי

ע"ה עובדיה חן ס"ט

מהדורא ראשונה: התשס"ו | מהדורא שניה: התשע"ד

מהדורא שלישית: התשפ"ב



תוכן העניינים

הקדמה א

דברים אחדים למהדורא שניה ט

מבוא יב

הכתיבה מאז ולתמיד * לאומרן בכתב * ההיתר והיקפו * מאיסור למצוה ולחיוב *
ללמד בני יהודה קס'ת * הכתיבה כאמצעי חשיבה * שבח המגיע לכתבים * כתיבה
כדיבור דמי? * חשיבות לימוד מלאכת הכתיבה * מדוע ראוי ללמוד אמנות הכתיבה *
שכחת התורה שבכתב *

פרק א' - הכנה לכתיבה מה

כתיבה במחברת * כתיבה במחשב * מכשיר הכתיבה * מעשה הכתב * הכנה רוחנית
* הכנה עיונית * עצות לדרבון לכתיבה *

פרק ב' - התוכן ס

לכתוב או לא? * הרשום בכתב אמת (דניאל י, כא) *

מבוא לתולדות לשון הקודש עא

השפה הוותיקה בעולם * לשון כלל עולמית * משפה עולמית לשפת יחיד * לשון
המקרא * לשון חכמים לחד * לשון הקודש בגלות * לשון הקודש בימי הביניים * היחס
לעברית החדשה * חדש אסור מן התורה? * החייאת השפה או המתתה * וישן מפני
חדש תוציאו? * השפה העתידית * הקודש שבלשון הקודש * לשון הקודש - דלה או
עשירה? * שפה מהותית *

פרק ג' - גווני הלשון צח

עירוב לשונות * שילוב ניב ארמי * מלים לועזיות *

מנוחה נכונה

המרחם על כל בריותיו הוא יחוס ויחמול וירחם על נפש

סבי היקר

רבי עובדיה בן לולו חן זצ"ל

נלב"ע ראש חודש שבט תשע"ג

סבי היקר רבי אליהו בן אסתר סאל זצ"ל

נלב"ע כ"ד תשרי תשנ"ז

סבתי היקרה מרת רחל בת מזל ע"ה

נלב"ע ערב ראש חודש מר-חשון התש"ע

סבתי היקרה מרת לאה בת שרה סאל ע"ה

נלב"ע י"ט שבט התשע"ט

דודי היקר רבי יצחק בן רחל זצ"ל

נלב"ע בי"א כסליו התשס"ו

בן-דודי שלמה ז"ל בן אסתר נעמי הי"ו

רוח ה' תניחם בגן עדן הם וכל מתי ישראל השוכבים עמם
בכלל הרחמים והסליחות וכן יהי רצון ונאמר אמן.

תנצב"ה



פרק ד' - שפת הדיבור מול הכתיבה קו
דברה תורה כלשון בני אדם * כפל - לתפארת הלשון * הוספת מלות רגש * נסוח בלשון
הדוברים * התרחקות משפת הדיבור * מאפייני שפת הכתיבה *

פרק ה' - לשון מליצה קכט
השימוש במליצה * מזקנים אתבונן * מקור נפתח * כפתור ופרח * שיחת חולין של
תלמידי חכמים * תועלת השימוש במליצות * מתי אין להרבות במליצות * אופנים
לשימוש במליצה * אופן כתיבת המליצה *

פרק ו' - מלים נרדפות קמז
לתפארת המליצה * לכל מלה - משמעות * מה בין דורות ראשונים לאחרונים * כר
פרשנות רחב * הבחנה * מלים נרדפות שנראות זהות * צליל דומה - משמעות שונה *
גיוון והעשרה * מלים בלעדיות * הבדלי לשון בפועל אמירה *

פרק ז' - לשונות בעייתיים קסז
לשון נקיה * לשון שלילית * לשון רגישה ומכבדת * לשונות של ענוה *

פרק ח' - הנחיות כלליות בדקדוק הלשון קעז
חשיבות דקדוק הלשון בכתיבה * כתיב מלא וחסר * אותיות השימוש * ה"א הידיעה *
זכר ונקבה * סדר המלים במשפט * תוספת מיותרת * מלים מחודשות * כללים שונים
*

פרק ט' - הסגנון קצז
איש איש וסגנונו * סגנון ברור * טיפים להשבחת הסגנון * טיפים להרחבת אוצר המלים
והביטויים * גורמים המשפיעים על הסגנון * כיצד מתקנים סגנון לקוי * החייאת הסגנון *

פרק י' - העשרת הלשון ריד
העתק לשון (מטאפורה) * דימוי * חריזה * לשון נופל על לשון *

פרק י"א - טכניקות להעברת מסרים רל
סאטירה * טכניקות נוספות *

פרק י"ב - קיצור רמח
מקרא קצר * מקום שאמרו להאריך * על ראש השקן בוער הכובע * משנה קצרה *
קצרנותו של רש"י * קצרנותו של הרמב"ם * עת להאריך * להאריך או לקצר? * עת
להאריך * עת לקצר * ביטויים *

פרק י"ג - סדר רסט
יש סדר למקרא * משנה סדורה * דין קדימה * על ראשון ראשון * וריחוק תשימו (קטוע)
* חלוקת סעיף ארוך * הערות שוליים *

פרק י"ד - ביקורת רפב
ביקורת עצמית * סימונים מוסכמים להגהה ידנית * מחיקה במהלך ההגהה * שינויים
במהלך ההגהה * שיכתוב * ביקורת חיצונית * קבלת הביקורת *

פרק ט"ו - דבר בשם אומרו רצט
מתי חייבים בזה * גניבה ספרותית * "ושוב ראיתי" *

פרק ט"ז - הפניה לעיון בספר שי
למי עדיף לציין * צורת ההפניה * הפניות חריגות *

פרק י"ז - ציון שם הספר שטז
לפני שם הספר * שם הספר * ציונים חריגים * פירוט שמות ספרים שכתבו אותו דבר *
שם הספר בר"ת * מחבר ששני ספריו בשם זהה * ספרים המחולקים לחלקים בשמות
שונים * ספרים בשם זהה של מחברים שונים *

פרק י"ח - המקור שכח
דרכי ציון המקור * ציון "שם" * מקור בסוף הדברים * ציון המקור באופנים מסוימים *
ציון לתנ"ך * ציון לתלמוד בבלי וירושלמי * ציון לרש"י או תוספות * אופן ציון המקור
לספרים מסוג מסוים * אופן ציון המקור לספרים שונים (לפי סדר א'-ב') *

4
פרק י"ט - הציטוט **שמא**

לפני הציטוט * סימון הציטוט * קיצור הציטוט * דיוק בציטוט * שינויים בציטוט *
הוספות בציטוט * סוף ציטוט * ביאור הציטוט *

פרק כ' - שבחים **שנז**
מקומן של שבחים *

להבין משל ומליצה **שנט**

אור * אמת וישרות * בקיאות * גבורה * גדולה * דיינות * דרשנות * הוראה *
החזרה בתשובה * הרבעת תורה * זריזות * חביבות * חכמה ודעת * חן והדר *
חסד ונדיבות * חסידות * חריפות * יראת ה' * כבוד * נאמנות * סדר * עיון *
ועמקות * ענוה * עסקנות * פרסום * צדקות * צדקות כבר מגיל צעיר * קבלה *
קדושה * שבח והלל * שבחים לנשים * צדקניות * שבחים לבעלי בתים * שבחים *
לרבנים גדולים * שקידה ועמל בתורה * תורה * תכונות טובות * שבחים שונים * שבח *
המגיע לכתבים * גינויים לרשעים *

פרק כ"א - תארים **שעז**

"גדול מרבן - שמו" * ירידת הדורות? לא בתארים! * ריבויין קשה ומיעוטן לא יפה *
איש לפי מהללו * התאמת תארים * תואר "הרב" * "מרן" * דיוק בתארים *

להבין משל ומליצה **שצ**

תארים שכותב אדם על עצמו * לאב * לאח * תארים משפחתיים * לאשה * לבן *
של צדיקים * לבעלי מוגבלויות * לגאונים * לגדולי הדור * לדיינים * לחכמים *
לכהנים * למורי הוראה * למקובלים * למשמשים * לנדיבים * לסופרים *
לעם ישראל * לצעירים * לקב"ה * לרבנים גדולים * לרבנים מסוימים * תארים *
השייכים רק במקומות מסוימים * תארים לבעלי תפקידים מסוימים * תארים לבעלי *
גילאים שונים * תארים שהם מליצה משמות של רבנים * למספר אנשים * לנפטרים *
לרשעים * למקומות * תארים שונים *

פרק כ"ב - שמות **תיא**

שם פרטי ושם משפחה * אופן הזכרת שמות שונים * הזכרת שם ה' * איחולים לאחר *
שמות *

להבין משל ומליצה **תיז**

לפני הזכרת השם * יוסף * יעקב * מאיר * משה * שמות אנשים שונים * שמות *
ערים * ארם צובה * חברון * ירושלים * אחר הזכרת השם * אחר שם אשה * אחר *
שם נפטר * אחר שם רשע * אחר שם עיר * אחר שם מוסד *

פרק כ"ג - ברכות ואיחולים **תכד**

כותרות לברכה * פתיחת ברכה * פתיחת ברכה נוספת * הולדת בן * הולדת בת *
ברית * בר מצוה * אירוסין * חתונה * חנוכת הבית * יום הולדת * לכבוד הוצאת *
ספר * ברכות למועדים וזמנים * לראש השנה * יום כפור * הושענא רבה * חנוכה *
פסח * אב * לאחר הזכרת דבר לא טוב * לאריכות ימים * לביאת המשיח * לברכה *
לגדולה * להצלחה * להצלחה בהוצאת ספר * להצלחה בלימוד התורה * לזיווג *
לזרע של קיימא * לחיזוק * לחזרה בתשובה * לטובה * לישועה ורחמים * ללידה *
קלה * לנחמה * לעילוי נשמה * לפרנסה ועשירות * לרפואה ובריאות * לשמחה *
לשמירה * לשמירה בדרכים * שונות * ברכה לסיום *

אינו נגוע בדבר שעליו הוא מוכיח, וכפי שאמרו חז"ל "קשוט עצמך ואחר כך קשוט אחרים" (בבא בתרא ס' ע"ב). אם הוא לא יהיה מושלם בדבר עליו מטיף, גם אם יכתוב בעילום שם, הביקורת לא תחלחל ללבות הקוראים, כי רק "דברים היוצאים מן הלב - נכנסים אל הלב"¹⁸. ובכלל, לא טוב לאמץ באופן סדרתי את הכתיבה הביקורתית והשלילית, ויש להשתמש בה רק במקרים חריגים.

עצות לדרבון לכתיבה

בו. הכתיבה היא צורך שממלאים אותו בעיקר כתוצאה מדחף פנימי, ללא קשר לשיקולי פרנסה ופנאי. על פי רוב, הכתיבה בוערת בעצמות ומעקצת בין האצבעות, ואין אפשרות לבלוא אותה. אולם פעמים שצורך זה זקוק לעידוד ודרבון שיוציאו מאפילה לאורה. לכן הבאנו כאן מספר עצות לכך:

❖ תחילה יש לדעת כי אין זה נכון לצפות להשראה כדי לכתוב. בדרך כלל זה להיפך - כאשר אתה מכריח את עצמך לכתוב או שאתה חייב לכתוב בבמה מסוימת על בסיס קבוע, החשק וההשראה מגיעים תוך כדי הכתיבה. וכמו שאומרים: "המצוקה היא אם היצירה". סופרים רבים מעידים כי מקור ההשראה היעיל ביותר הוא הלחץ של הרגע האחרון. האילוץ מניב את התפוקה הטובה ביותר מהמות. לכן כדי לעורר החשק לכתיבת חידושי תורה, מומלץ ליצור מצב

ההוא משקע של טינה כנגד הציבור התורני, ובעתיד הוא עלול להימצא בעמדה שתאפשר לו "לנקום".¹⁸ "שירת ישראל" לרבי משה אבן עזרא, עמ' קנ"ו. דברים מיוחדים בענין כותב רבנו תם בספר הישר (שער יו"ד) ח"ל: "וכאשר ילמד לזולתו או ייסר לתלמידיו, אל ישכח לייסר נפשו עמו וללמדה, כי לא נכון לאדם לייסר לזולתו במה שאינו עושה, וללמד

מה שאינו מאמין בו. כי כל דבר שיצא מן הלב, יכנס בלב. וכל אשר יצא כי אם מן הפה, לא יעבור האוזן. והיה החכם אומר, כשיסרני אדם וארצה להכיר אם המוסר שהוא יבוא מן הלב, אראה אם נכנס מוסרו בלבי והתעוררה נפשי לדבריו, אכיר כי בכל לבו ובכל מאודו הוא מדבר, ואם נפשי לא תשית לבה לדבריו ולא התעוררה להחזיק בם, אדע כי מוסרו אינו כי אם דבר

הפסוק "מות וחיים ביד לשון", שואל הפרי מגדים בהקדמתו: וכי יש יד ללשון אלא זוהי הכתיבה שעלולה להיות הרסנית, ועצומים כל הרונות. בדיוק כך מתאר רבי יהודה הלוי זצ"ל את הקולמוס: "אִמָּה דָּקָה וְרָקָה וְחֻלְקָה, וְאֵלֶמֶת - מְדַבֶּרֶת בְּחֻזָּקָה? וְהוֹרֶגֶת בְּגִי אֶדָם חֲרִישִׁית, וְדָם אֵילִים בָּמוֹ פִּיהָ מְרִיקָה?...". רבי לוי חסמן זצ"ל, אמר פעם ש"יש מי שרוצח עם סכין, אבל יש שמשחיתים את העולם" (ואת הנפש) בעט ונייר, גם אחרי מותם".

בה. לפני כתיבת מאמר ביקורת, יש לשקול אם המאמר ישיג מטרה כל-שהיא או שאין כל תועלת בפרסומו¹⁷. כמו כן, על הכותב לוודא כי הוא בעצמו



לאחר שהגיע אל הכנסת, קיבל הרב לורנץ מסר מיושב הראש בו נאמר לו שהרב הדובר הבא. מכיון שלא שמע דבר מזה, איש, הניח שהנאום אושר, אלא שבאותו רגע העביר לו אחד מסדרני הכנסת מכתב מהחזן איש שביקש ממנו "לקבור" את הנאום. לא צוינה כל סיבה. בפעם הבאה בה נפגש הרב לורנץ עם החזן איש, חלק עמו האחרון כלל מרכזי לדיבור בעיטה "לפני שאדם נושא דברים, עליו לדעת מה הוא מקווה להשיג במלותיו". אח"כ הראה לו החזן איש את השלכת הכלל במקרה המדובר. הנאום, כך הסביר החזן איש, לא ימנע את בחירתו המחודשת של אותו נשיא. הבחירה כבר היתה ענין מנוי וגמול לא היתה כל חובה למחות במקרה כזה ולא היתה כל תקוה שהמחאה תיפול על אזנים קשובות. התוצאה האפשרית היחידה של הנאום תהיה להותיר בנשיא

17. בזכרונותיו המרתקים בספר "במחיצתם" (ח"א עמ' 51-50), מספר הרב שלמה לורנץ ז"ל סיפור ששומה על כל הנאומים והכותבים לדעת. בתחילת הקריאה הארוכה שלו כדובר כנסת, ביקש הרב לורנץ את הסכמת החזן איש לכל נאום שנשא. פעם אחת אמור היה להתקיים בכנסת דיון באשר לכהונתו השניה של אחד מנשיאי המדינה. הרב לורנץ הכין נאום חרצב להבות, בו הסביר מדוע אותו נשיא, יריב ותיק של הישוב הישן בירושלים, ואדם שמרד כנגד שמירת המצוות בחייו הפרטיים, אינו ראוי להיות נשיא. בדרכו לכנסת עצר בביתו של החזן איש בכדי לעבור עמו על הנאום. החזן איש לא יכול היה להתפנות באותו רגע, ולכן נתן הרב לורנץ את הנאום לאחד מחבריו וביקשו להציג בפני החזן איש. הוא ביתיים, המשיך בדרכו לכנסת. מיד

ב. כיצד כותבים בכתיב מלא? כתחליף לסימני הניקוד, מוסיפים למלה אותיות וי"ו ויו"ד, לציון התנועות השונות. וכפי שנפרט: תנועת חיריק, מסומנת בדרך כלל בתוספת האות יו"ד (למשל דיבור). תנועת חולם ושוורוק, מסומנת בדרך כלל בתוספת האות וי"ו (למשל ישמור, קופסה). אולם קמץ חטוף שאין חשש טעות בקריאתו (למשל במלים פל, אָמנם, קָרבן) - נשאר חסר. לציון יו"ד ווי"ו עצמיות, מכפילים את האות (למשל ייתבעו).

ג. עם זאת, לא כל מלה יש צורך לכותבה בכתיב מלא. רק מלים שיש להוסיף בקריאתן (כגון "אושר" שבכתיב חסר ("אשר")) נראה שהכוונה לשם או למלה חיבור, או "עושר" שבכתיב חסר ("עשר"), ניתן למעט שמדובר בשם מספר. כותבים בכתיב מלא או מנקדים (אפילו ניקוד חלקי). לעומת זאת, מלה שאי אפשר למעט בקריאתה, נשארת בכתיב חסר (כפי שהיא במקרא), וכל שכן אם נכתב מלא היא מקבלת משמעות אחרת³. לדוגמא, "מלה" (במובן "תיבה") נכתבת בל יו"ד, כי "מילה" (במשמעות חיתוך - ברית מילה), היא משמעות אחרת לגמרי. ו"ביתו" נכתבת בל יו"ד, כי "ביתו" הכוונה לבית. וכן "מן" (במובן מ"ם השימוש) יש להקפיד לכתוב בל יו"ד, כי "מין" פירושו סוג (כמו "מין עשב")⁴. וכן "נח" בל יו"ו זהו שם אדם, וביו"ו הוא תואר-הפעל (כמו נוח לו לאדם שלא נברא עולם). ו"ג ע"ב⁵. וכן "אילו", יש לכתוב עם יו"ד, למרות שהלמ"ד דגושה, ואילו "אילו" בל יו"ד⁶.



2. אותיות עיצוריות הן אותיות המיוצגות צלילי דיבור הנוצרים כתוצאה מחיכוך האויר באזורים שונים של הפה והגרון.
3. "דרכי העיון" (מאמר ג') אות יו"ו בהגייה.
4. ועיין בספר "ברכת ה'" (ח"ג פרק י"ב).
5. עיין שם.
6. עיין בהגהות.

התלמוד היו כותבים בכתיב מלא כדי למנוע טעות. וכן כתב לי מרן שליט"א במכתב לאמרו: "אל תשמע למנהג המשובש היום שמעתיקים פסוקים בכתיב חסר ובלי ניקוד. כל התלמוד והראשונים נגד זה, עד דורנו האחרון". ובביטאון "כתר מלוכה" (מס' 28) הארכתי בענין התפתחות הכתיב מלא במשנתו של מרן שליט"א.

ד. גם וי"ו עיצורית כופלים רק כאשר יש מקום למעט (למשל 'עוול' להבדיל מ'עול'). ולכן כותבים "דוקא" בוא"ו אחת וכן "מצוה" (בפרט שזה משנה המשמעות ל"מצווה").

ה. יש מלים שלמרות שאפשר למעט בהן כשהן חסרות, בכל זאת אינן נכתבות בכתיב מלא. וזה במקרים הבאים: יו"ד לציון חיריק לא תופיע: א. לפני אות המנוקדת בשוא נח (למשל: שמלה, מכתב, הרגיש, מנהג, דמיון). ב. במלים שבצורת היסוד שלהן אין תנועת חיריק (למשל: נסים, עוים, עוין, עתים (עת)). ג. אחרי אותיות השימוש (מש"ה וכל"ב), כגון 'מביתו'. ד. במלים: עם, אם, מן. גם שמות אנשים ומקומות נכתבים בדרך כלל בכתיב חסר, כגון נח, פרעה, יהושע, אהרן, יעקב, שלמה (ולא נוח, פרעה, יהושע, אהרן, יעקב, שלמוה). גם כאשר המלה מוזכרת הרבה פעמים בתנ"ך וברוב המקומות היא כתובה חסר, כותבים חסר⁷.

ו. במקרים הנ"ל, כאשר יש מקום למעט ולהבין משמעות אחרת, כדאי לנקד המלה או לפחות האות שבה עלולים להשתבש⁸. למשל "נסים" (להבדיל מ"נסים"), מנהל (להבדיל ממנהל), הקשר (להבדיל מהקשר).

ז. לעתים יש צורך להשתמש בדוקא בניקוד במקום כתיב מלא. למשל, כאשר מצטטים פסוק, כדי להסביר את הכתיב חסר שבו, או לדמוז בו בנימריא.

ח. מלים שמביעות מספר זוגי, אין לסמנן בשתי יודי"ן אלא די ביו"ד אחת (כפי שנכתב במקורות). ולכן יש לכתוב: אונים, עינים, מים, מצרים⁹. ולעולם אין מלה בעלת יותר משתי יודי"ן ברצף.

ט. יש להעיר, שאין להשגיח בכל זה על כלליה השרירותיים של האקדמיה ללשון העברית (או לסימונים האדומים של המחשב), שכן רבות מהחלטותיהם אינם



8. עיין בירחון אור תורה (שנה כ"ג עמ' מרן הגר"מ מאוזן שליט"א בשיעורו השבועי (מוצ"ש אחרי-קדושים תש"ף).
9. עיין בירחון אור תורה (תמוז תשס"ט, סימן נס"י) (פיסקת "אלו עשר מכות").